

MIHNEA GHEORGHIU

MUȘCHETARUL LUI CANTEMIR

MIHNEA GHEORGHIU

MUȘCHETARUL LUI CANTEMIR

EDITURA ALBATROS

BUCUREȘTI ● 1990

PARTEA ÎNTII

UCENICIA CĂRTURARULUI

POPAS LA HANUL HAGIULUI

Către sfârșitul unei toamne blajine, în cel din urmă pătrar al sutei a șaptesprezecea, moldovenii își măsurau în hambare roada trudei lor din anul ce trecuse și dădeau mulțămită milei pământului și cerului, că nu-i podidise ca în alți ani cu secetă, sau potopuri. Se pornise o ploaie stăruitoare, cum se întâmplă adesea pe valea Siretului. Pământului desfundat cuprindea roțile pînă la osie, încît nu mai era chip să mai umble cărașii, pînă la întiul îngheț. De aceea cei prinși la drum pe o asemenea ticăloasă vreme se bucurau să se afle sub un acoperiș primitiv, alături de un focușor bun, în fuga slobodă a gîndurilor.

Așezat pe temelii vechi, hanul Hagiului albea prin pîclă, sub niște ulmi din alte vremi, la o răs_pîntie de șleauri ce apucau spre Roman și Piatra, către Baia și-n spre valea Siretului și mai departe, către Iași, unde se afla Scaunul Țării Moldovei. Hagiul era un bărbat trecut prin multe, un mazil ce se potolise la anii bătrîneții, deschizînd, la întoarcere din hagiaticul de la Rusalim, han cinstit, la drumul domniei. Și despre chipul în care tot creștinul găsea la dînsul un adăpost, hrană și primire cu voie bună — fără teamă de jecmănie sau de înjunghiere în puterea nopții — se dusesse vestea și în Țara-de-Jos și în cea de Sus. Cu mulțumire se gîdea fiecare ca să aibă a mîna peste noapte la hanul de sub ulmii bătrîni. Ba uneori, la o zi mare, se mai întîmpla să se găsească și pricină de mai lungă zăbayă, că tare dulce era vinațul din pivnițe, de unde-l trăgea Hagiul în ulcioare noi, și bine-i mai ziceau din strune și din gură lăutarii ce coborau la acele zile către răscrucea de drumuri. Căci era o vreme cînd contenise prăpădul năvălirii podgheazurilor leșești și al ceamburilor tătărești, precum se istovise și urgia strîngătorilor de biruri, de se mai înseninaseră oleacă și inimile oamenilor o dată cu vămile văzduhului.

În innoptarea aceea friguroasă, prea puțini drumeți poposiseră la han, fiindcă praznicele cele mari trecuseră, iar

iarmarocul de peste apa Moldovei se pustiise de vreme rea. După ce-și potoliseră foamea, cei cîțiva cărăuși, adunați în jurul vetrei să-și usuce obielele la focul la care ai fi putut frige un berbec întreg, prinseseră să pirotească. Doar doi dintre ei dovedeau că, mai mult decît la dulceața somnului, îi trăgea inima la voroavă. Că dulce-i și sfatul cu soții la ceas de tihnă, cînd răpăie ploaia în dranițe și mai cu ose-bire cînd ai la puterea mîinii ulciorul cel plin.

Unul era un flăcău voinic și chipeș, puțin de ani, dar — precum se vedea — ager la minte și setos să mai afle din cele multe văzute sau auzite de celălalt drumeț care, om cu tîmplele cărunte și un pic adus de spate, părea, așijderea Hagiului, să fi trecut la viața lui prin aprige încercări. De vreo cîteva clipe rămăseseră așa amîndoi, pe gînduri, privind hîrjoana vîlvătăilor din vatră la răbufnirile vîntului ce se pornise iarăși să sufle și să șuiere. Umbrele lor, cînd creșteau uriașe, cotropind pereții înnegriți de fum, cînd se strîngeau ghemotoc, sub scăunașele pe care vegheau. O opintire mai virtuoasă a vîforului desprinses undeva, afară, un oblon care se bătu amarnic de zid. Flăcăul tresări și întoarse capul spre partea de unde venea huietul, cercînd parcă să străbată cu privirea peretele de după care stăpînea peste lume adîncul nopții. Drumețul cel în puterea vîrstei, căruia la sosire hangiul îi spusese : „Bun venit, Gheorghieș, frate“, pufni pe sub mustața stufoasă și fumurie, clătină din cap îngăduitor pentru puțină deprindere a flăcăului cu tainele firii, apoi grăi molcom :

— Aiasta nu ține mult... Azi s-a arătat de către miazăzi șervețelul vîrgat al curcubeului.

Flăcăul își desprinses privirea de pe zidul întunecat și, prinzînd în ochii drumețului necunoscut o licărire de zîmbet, mormăi repezit, fără chef de cimilituri :

— Parcă nu s-a arătat și ieri, moșule, și uite ce-i mai trage ! Parcă n-ai fi de pe aici...

„Moșul“ se întoarse către el cu oleacă de mirare, încît flăcăul rușinat adăugă mai mult ca pentru sine :

— Bine c-au apucat oamenii să-și culeagă bucatele...

Celălalt se aplecă, luă ulciorul, umplu mai întîi ulcica flăcăului, apoi și pe a lui și, după ce-și înmuie mustața în rubiniul cel tare, urmă cu adîncă mulțumire în glas :

— Că și-au strîns oamenii bucatele e, de bună seamă, lucru bun, dar mai sînt două și mai bune.

— Și care să fie acelea ? vru să afle tînărul, bucuros de iertarea celui sfătos.

— Întii și întii, că au fost bune bucatele.

— Ieste. Și al doilea ?

— Că ne-a hărăzit cel de sus un voievod care să mai abată urgia lăcustelor boierești, leșești și turcești de pe bucatele alestea.

Flăcăul încuviință, furat parcă de alt gând, apoi, sorbind și el numai cu vârful buzelor, mai vru să știe ceva :

— Da' vezi că eu de una tot nu mă dumiresc : cum se face că vodă aista de-amu nu se prea aseamănă cu cei de se tot perindară în anii din urmă ? Că parcă-i, cum să zic, mai cu țara...

— Hei, d-apoi altminteri nici că se putea. Constantin Cantemir Vodă e de baștină răzeș de-al nostru, din ținutul Fălciului... Om zdravăn și suflet mare. Așa li-i neamul !... Văzut-ai că și la judecățile Divanului au astăzi cuvânt și răzeșii noștri, olaltă cu bărbile cele pieptenate ? Trunchiul bun, voinice !...

— Am mai auzit o minciună, că măria-sa n-ar fi știind carte, ci numai iscălitura a învățat de-o pune pe hrisoave. Adevărat să fie ? Întrebă, cu o umbră de părere de rău, cel nevîrstnic.

Celălalt se înveseli foarte și, stăpînindu-și risul, se grăbi să adeverească, în felul său :

— A fi, de bună seamă. Dar, vorba e, cine-l ține de rău pentru atîta lucru ? Ce folos că alții sînt tobă de carte, dar vind Moldova din trufie și din scîrbă de norod. Unde mai pui că vodă a început să înalțe în boierie oameni mai tineri și mai de jos, „tot feciori de moșici, Codreni și Gălățeni“ — cum spun boierii, cîrtind pe la toate podurile — să mai știe și fruntea ce află talpa.

În clipa aceea, de afară se auziră iarăși niște bubuituri. De data asta nu mai era oblonul, căci prinseră să latre și dîlăii, și îndată răsunară și glasuri de argățime. Apoi ușa de stejar ferecată a hanului fu scuturată de mai multe lovituri.

Dintr-un ungher, cufundat în umbra care creștea pe măsură ce vîlvățiile din vatră începeau să se potolească, se ivi capul, cu ochi sfredelitori, al Hagiului. Desprinzînd din cui o ghioagă ghintuită, se apropie de ușă și strigă, cu urechea la pîndă :

— Cine e ?

— Slujba domniei ! răspunse de afară un glas puternic și poruncitor.

Zăvoarele grele scrișniră, trase în grabă de hangiu în- seninat dintr-o dată la față. Ușa se deschise și flăcările din

vatră, în care flăcăul tocmai aruncase niște vreascuri .
fag, luminară chipul unui oștean de vreo patruzeci de ani,
tăbăcit de vânturi și de soare. Părea ciudat că urmele unor
bătălii care ținuseră să-și creșteze răbojul pe pielea acestui
obraz nu-i înăspriseră căutătura.

— Bună seara, cinstite Hagiule ! rosti el cu același glas
înfricoșat, dar cumva parcă-n șagă. Bucuroși de oaspeți la
drum de sară ?

— Bucuroși și încă cum, căpitane Petrea ! se grăbi să
răspundă hangiuul din toată inima, și se ploconi cuviincios,
dar fără a se frînge prea mult din șale, sau a întinde gîtul
ca pentru tăiere, după obiceiul crîșmarilor cei noi. Apoi
adăugă, zăvorînd la loc greaua ușă de stejar legată în fier :
Ce vînt te mai aduse pe la noi ?

— Vin dinspre Țara-de-Jos, unde am fost cu poruncă.
Și mă rog la dumneata de odihnă pentru noaptea asta și de
vreo îmbucătură... Cu plată, se înțelege...

Hangiuul, care nu mintuise de pus zăvoarele, se răsuci
parcă atins dintr-o dată și îl muștră cu vădită părere
de rău :

— De la domnia-ta, căpitane Petrea, nu m-așteptam la
asemenea vorbă de ocară... Cum adică-tea cu plată ?

— Tot scump la minie și ieftin la trufie ai rămas, Ha-
giule ! rise slujitorul domnesc. Vezi bine c-am glumit... Vin
la domnia-ta ca la un frate mai mare... Ia spune : ai lume
multă pe vatră ?

— Nu prea. Drumurile sînt desfundate și cărăușii s-au
oprit și ei pe unde au apucat.

Hangiuul se apropie de vatră și aprinse de la foc două lu-
mînări groase de ceară, din cele pe care le păstra pentru
oaspeții mai de seamă, căci obișnuitele lumînări de seu îm-
prăștiau un fum înecăcios și un miros nesuferit. Pe una o
lipi în mijlocul unei mese, iar cu cealaltă în mină se în-
dreptă, prin o ușă scundă, către cuhnie.

Glasul voinicesc al noului venit trezise cu totul pe că-
răușii ce piroteau la foc, și acum ei îl cercetau în tăcere,
cu ochii înroșiți de fum și de mahnureala somnului.

Fără a se simți cituși de puțin stingherit de aceste pri-
viri, dorind dimpotrivă să alunge dramul de nedumerire și
de sfială pogorit asupra oamenilor, căpitanul Petrea zîmbi
larg și pași spre dinșii.

— Bună sara, oameni buni. Mai e vreun locșor la focul
aista izbăvitor ?

— Poștește, oștene, îl îmbie sfătosul. Loc la foc este
berechet ca să-ți încălzești trupul pe dinafară. Iar ca să-ți

fie cald și pe dinăuntru, iată colea ulciorul cu singele Domnului.

— Numai de-ar fi vinațul aista pe placul unui oștean domnesc deprins cu băuturi de soi, se amestecă altul, clipind șiret. Dar eu tot zic că așa cum e și mai ales cu niște brinză de burduf cum se află pe aici, tot are să fie mai bun ca apa din botforii domniei-tale.

Cînd toți se porniră pe ris, cel cu traista de cimilituri și-o mai deșertă o dată :

— Și uite că se adevări și vorba brașovenească, precum că apa nici în cizme nu-i bună...

Căpitanul Petrea prinse și el a rîde, și, lepădîndu-și mantia learcă de ploaie, începu să-și dezbumbe minteanul cu găietane de fir și să se lupte cu cizmele pintenate.

— Eu m-aș ruga, oameni buni, — zise el, — să nu vă fie cu supărare dacă mi-oi scoate straietele istea să mă zvînt la para focului, că de azi-dimineață toarnă Dumnezeu pe mine.

Și fără să aștepte răspuns, după ce-și depărtă minteanul, își trase peste cap și cămașa, pe care o stoarse și o întinse pe-un lăicer la dogoarea vetrei. Flăcăul și încă unul dintre cei adunați la foc scăpară un strigăt.

— Ei, ce-i ? Ați văzut ursul ? se înveseli oșteanul, bănuind pricina.

— Ne minunăm, căpitane, — răspunse careva, — că ești crestat pe trup ca un răboj boieresc.

— Mi-am ales o meserie păcătoasă, zimbi Petrea așezîndu-se și dînsul la foc. Apoi răsufală adînc : Dar ce să-i faci, dacă mi-e dragă ? D-apoi pe Constantin Vodă să-l vedeți, care e și mai crestat decît mine, de cîte războaie a bătut.

Plăcîndu-le povestea, oamenii se dădură mai aproape de omul domniei, care urmă, cu ochii mijiți la pară :

— Ehe, măria-sa e un oștean cum puțini mai sînt astăzi. Chiar așa cum e el acum, trecut de șaptezeci de ani și cu barba colilie ! Cit sînt șleahțicii de trufași, dar la bătălii îl urmau fără crîcnire. Cunoscuseră că unde se afla acest hatman Cantemir, era vitejia și izbînda... Pe mulți i-a învățat, el întîi, să umble cu armele aistea noi, de foc. Și eu tot de la dînsul am deprins cum se bate războiul după metod. M-a învățat frontul strîns, ca în oștirile apusene, pasul cadențat, tragerea în salve, atacul la baionetă și cîte și mai cîte... Numai el știa de aistea. Craiul Sîbielki a vrut să-l călătănească acolo, dar pe dînsul îl trăgea dorul tot la Moldova, la nemțenii și gălățenii lui.

— Păi eu ce-ți spuneam?... se întoarse mîndru spre flăcău „moș“ Gheorghies de la Fălciu. Apoi oftă ca despre o rudă apropiată: Păcat că a rămas el singur tocmai acum, la bătrînețe.

— Și trăiește așa, singur? se minună și iarăși se întristă flăcăul, care pînă atunci sorbise vorbele oșteanului.

— Nu-i singur... Îl are pe feciorul său, pe Dumitrașcu, îl dumeri căpitanul Petrea.

— Parcă știam că are doi feciori? cuteză altul.

— Și îi are încă, Dumnezeu să i-i țină sănătoși! Atît că Antioh-beizade, cel mai mare, șade la Tarigrad, zălog la turci. Firește, acolo o fi el grijit după starea ce i se cuvine, dar mare este și mîhnirea părintelui său că nu-l are lîngă sine.

— Unde mai pui că știindu-și feciorul zălog, — vru să cugete altul, — adică mereu cu iataganul spînzurat deasupra capului, Vodă Cantemir nu-i slobod nici el să facă totul chiar așa cum ar fi mai bine...

La această nesăbuită vorbă, căpitanul Petrea se încruntă și, săgetînd cu privirea pe cel ce o rostise, răspunse neprietenos:

— Apoi să cunoști domnia-ta de la mine; că de ar ține cu adevărat de măria-sa și dacă numai de aiasta ar atîrna soarta Moldovei și a norodului, Vodă Cantemir nu s-ar mai uita că are un fecior zălog la păgîni.

Ușa cea scundă de la cuhnie scîrțîi și Hagiul intră, aducînd un ulcior cu vin tras prospăt din butie și o pită mare învelită într-un ștergar cusut cu arnici. În urma lui venea, cu brațele încărcate de oale și străchini, meșteșugit înflorate, o fetișcană nedesmeticiță încă din abureala întîiului somn. Lipăind desculță pe lutul bătătorit și trăgînd sfielnic cu ochiul spre noul venit, așternu un ștergar alb pe masă, așeză cum socoti ea mai plăcut la vedere acele oale și străchini, tăie pita cu un cuțit cit un baltag, apoi se topi pe ușa scundă pe care se ivise.

Căpitanul Petrea se îndreptă să-și ia pe dînsul cămașa încă udă de pe lăicer, dar Hagiul îi puse o ghebă miștoasă în spinare și îl îmbie să se așeze ca omul la masă. Oșteanul nu se lăsă rugat de două ori. Dar pofti să fie alături și gazda, să ciocnească o ulică cu dînsul.

Pricepînd că purtătorul de porunci domnești vrea să rămîină la sfat între patru ochi cu hangiu, dar mai ales osteniți și de ceasul tîrziu, cei de la foc se ridicară cu toții, și, urînd noapte bună, trecură pe o altă ușa la odăile pe unde li se așternuse mai din vreme pentru dormit.

Cînd pașii se stinseră dincolo de zidurile vechi, căpitanul Petrea, trăgîndu-și dinainte o strachină mare cu piftie de porc, se întoarse către gazdă :

— Te ascult, frățioare.

— Hei, greu nărav, căpitane Petrea ! oftă adînc hangiul.

— Care nărav și al cui ? își zburli celălalt mustața.

— Al cui ! Ia, al boierilor noștri... vezi, domnia-ta, hanul aista al meu a trecut prin multe. Precum știi, e pe temelia altuia mai vechi : acela a apucat și zilele lui Ion Vodă, pe care l-au vîndut tot dumnealor turcilor, de l-au sfirtecat păgînii cu patru cămile...

Căpitanul Petrea nu știa despre care anume nărav boieresc voia să vorbească hangiul, dar cunoștea că de vrea să-l afle, trebuia să-și uite nerăbdarea-n traistă, deprins fiind cu un alt nărav, mai nevinovat, al gazdei. Ca mai toți oamenii îndeobște tăcuți, care nu-și dezleagă limba decît prea arar și numai față de cei ce le sînt dragi și la care știu că află frățescă ascultare, alături cu acest căpitan Petrea Gălățeanul, mîna dreaptă a lui vodă, hangiul căuta să se răzbune pe lungile lui zile de tăcere și să-și scoată paguba de la obișnuita-i zgîrcenie la vorbă. Și mai știa căpitanul Petrea că de i-ar curma firul povestirii, i-ar tăia și toată însuflețirea. Ferecat din nou și degrabă în tăcerea lui, ca melcul în găoace, la cel mai ușor semn de neprielnicie nu ar mai fi putut scoate un cuvînt lămurit de la dînsul. Și căpitanul Petrea dorea acum să afle multe și lămurite. De aceea, suspinînd îl lăsă s-o ia în voie de la Ion Vodă cel pe care vrăjmașii îl porecliseră „Cumplitul“, așa cum l-ar fi lăsat, de i-ar fi fost pe plac Hagiului, s-o ia chiar de la potop, ba chiar și de la Adam și Eva. Chibzui că între timp va să-și potolească liniștit foamea și se va gîndi pe îndelete la tot ce avea el însuși de povestit măriei-sale, de îndată ce se va fi întors la Iași. După ce mîntui răciturile și bău pe nerăsuflăte o ulcică de rubiniu, apoi alta mai cu încetul, începu să muște dintr-un hartan de vițel, blagoslovind meșteșugul celei ce-l fripsese, cînd urechea îi prinse, în potopul de vorbe molcome ale hangiului, niște împerecheri de nume ce îi întoarseră în mare grabă gîndurile înapoi de la drumul Iașilor și al cetățuiei unde se afla Scaunul domnesc.

— ...Și iată, — spunea Hagiul, — că iar au început să curgă pe aici, către Țara Românească, și ziua și noaptea, rădvanele cu fugari, părtași ai vornicului Velicico, prietenul Brincoveanului... Și să cunoști domnia-ta că mult îl

mai dușmănesc pe Constantin Vodă boierii cei vechi, poate și pentru că s-a dovedit bun și milostiv cu biata Moldovă și, mai ales, cu norodul cel păcătos.

— Stai, Hagiule, vorbește mai lămurit, că eu pricep greu cînd mă iei pe ocolite.

— Păi, da' cine mai poate pricepe ceva?... Socoate și domnia-ta : cînd a venit în scaun Constantin Vodă Cantemir, ce era de capul boierilor Costinești ? Nimic. Numai belele și prăpăd. Miron logofătul era fugit de pe vremea lui Dumitrașcu Cantacuzino Vodă la leși, unde-și irosea și ce brumă de avere-i mai rămăsese netăvămată. El, om bun, n-am ce zice ; dar frate-său, Velicico vornicul, pîndea ca pardosul în birlogul lui. Și ce a făcut Constantin Vodă, în marea lui bunătate și înțelepciune ?

Ca să-și domolească nerăbdarea — căci pe acestea toate le știa prea bine — căpitanul Petrea prinse să muște iar, cu îndoită indurjire, din ciozvirta de vițel.

— În marea lui înțelepciune și bunătate, repetă Hagiul, trimis-a vorbă Vodă lui Miron logofătul, în Țara Leșească, să se întoarne la casa lui. Și de cum a venit, l-a luat în mare milă și cinstire. L-a făcut staroste la Putna ; pe cei trei feciori ai lui i-a pus în boierii mari, ba și-a logodit și pe fiică-sa, pe domnița Safta, cu unul din ei, iar pe Velicico Costin l-a făcut hatman și pe urmă vornic mare. Fiindcă așa cinstește Vodă Cantemir, precum știi, pre cei cu slovă de carte. Și iată că acum...

— Ei, ce-i acum ?

— Comedie mare, căpitane Petrea... Știi că mai zilele trecute a fost nuntă ca-n povești mai sus de Bîrlad, la Băcani, la conacul lui Paladi ?

— Știu, firește că știu. Că s-a dus vestea în toată Țara Moldovei de petrecerea ce s-a făcut acolo... Dar ce comedie zici că-i acu ?

Guralivul taciturn făcu semn dintr-un ochi, rise de unul singur și, după ce își dresе glasul cu o înghițitură din ulcică, se aplecă spre căpitanul Petrea, cu mina pîlnie la ureche :

— He, he ! Că s-a dus vestea despre ce s-a băut și s-a petrecut acolo, cred și eu, dar despre ce lucru anume s-a ținut sfat la spartul nunții, nici domnia-ta nu socot că ai aflat, cit ești de firoskos... Aud ?

— Păi dacă a aflat-o prietenul meu Hagiul, eu zic că oi afla-o și eu de îndată ! rise șiret cel întrebat.

Prietenul își duse tainic un deget la buze, se ridică și, repezindu-se, cu luminarea în mână, pe rînd la cele două uși scunde, le deschise scurt, iscodind întunericul din dosul lor. Se întoarse liniștit la loc și, umplînd din nou ulcelele, începu să povestească cu glas și mai scăzut :

— Precum bine ziceai că știi, la Băcani, s-a fost adunat la nunta feciorului lui Paladi tot ce-i mai de frunte la Moldova... Și, năpristan, a fost poftit și vornicul Velicico Costin, carele îl vine cumnat lui Paladi. De petrecut, de bună samă că au petrecut cu toții, dar la spartul nunții, cum zic, la o cămară de taină, au ținut sfat cîteva bărbi, și la întoarcerea de la Băcani au mas acele bărbi, cum zic, aici, unde au ținut încă un sfat, tot noaptea, tîrziu, cînd socoteau dinșii că nimeni nu-i aude... Și Hagiul făcu iarăși mîna pilnie : Afară doar de acei ce-au avut urechi de auzit. Și dacă nu se întîmpla să treci domnia-ta astă-sară pe aici, mă pregăteam eu să purced la Iași să te caut... Fiindcă vezi, căpitane Petrea, de cînd e lumea...

— Mă iartă, Hagiule, — îl opri fără să-și mai stăpînească nerăbdarea oșteanul domniei, dar căutînd s-o îndulcească din glas, — și ce zici c-au hotărît boierii la acel sfat de noapte ?

— Ce mai una alta : vorba lungă, sărăcia omului. S-au legat cu toții, prin jurămint, care să rămînă pe loc, care să fugă în Țara Românească, la haznaua lui Vodă Brîncoveanu de bună samă, de la care să ceară plocioane. Vor, pasămite, să aibă ce duce la Țarigrad, unde ar fi să purceadă cu toții ca să-l pîrască la Poartă pe Constantin Vodă Cantemir, să-l scurteze harapul și să ridice la Scaunul Moldovei, cum ziceau, pe Velicico vornicul... Ce spui ?

Spre marea mirare a Hagiului care se pregătea cu desfătare să citească uimire și mare îngrijorare pe fața căpitanului Petrea, acesta păstră aceeași nepăsare de mai înainte. Fu ispitit să-l întrebă dacă nu-i pasă într-adevăr, dar nu cuteză, căci în ciuda celui chip, ochii oșteanului luaseră o strălucire ciudată și glasul i se făcu tăios ca spicul hangerului, cînd întrebă arar :

— Era și logofătul Miron Costin printre ei ?

— Nu... ce-i drept e drept : printre ei nu a fost. Nici la Băcani, nici aici la sfat. După cum am înțeles, i-ar fi trimis răspuns la el, la conac, la Bărboși.

— Și cînd s-a petrecut asta ?

— Nunta ? Păi domnia-ta o știi mai bine decît mine. Era...

— Nu nunta, sfatul de aci.
— Acum trei nopți ; da, taman trei nopți.
— Și parcă spuneai că au și început să treacă răd-
vanele cu boieri.

— Au început. Ieri două, azi vreo trei...

— Cine ?

— Păi feciorii lui răposatul Gavriliță vornicul, cu
jupînesele, coconii și de bună samă și cu sipetele lor pline
cu galbeni și giuvaericeale... Cînd spun eu că nimeni nu
mai poate pricepe ceva !... Pe Gavriliță vornicul îl răpuse
cu otravă Brincoveanul din ciudă pe Cantemir Vodă și
iată că acum feciorii lui Gavriliță dau buzna în brațele
ucigașului... Și Costineștii, cărora Vodă Cantemir le-a
dat toată cinstirea, se burzuluise acum împotriva mării-
sale... Și pe domnia-ta nu te cuprinde nici măcar mirarea ?

— Eu de nimic nu mă mai mir, Hagiule, din partea
boierilor, de cînd trăiesc printre ei. Și nu numai din
partea celor de aici... Pe unde am fost, pe unde-am umblat,
sînt toți la fel, ca puii de vulpe. De aceea și veghem cu
oameni de credință, ca domnia-ta... Dar asta-i altă po-
veste, de care vom avea poate mai mult răgaz să tănuim
altădată. Acum spune-mi : printre fugari nu se afla și
Vellico vornicul ?

— Nu. Pe el nu l-am văzut. O fi apucat pe alt drum...
Dar, stăi, încotro, căpitane Petrea ?

Abia ascunzînd marea grabă ce-l cuprinsese ca o scu-
turătură de friguri, oșteanul se ridicase și, repezindu-se
la veșmintele aburinde spînzurate pe vatră, omul de
credință al lui Constantin Vodă începuse să se îmbrace.

— Nu cumva vrei să ieși acum în puterea nopții ?

— Domnia-ta ai zice să mai aștept ?

— Nu zic, dar... nici așa pe potopul ăsta și fără soți
la drum de noapte...

— Ce trebuință am de alți soți ? Brațul și baltagul
aista îmi vor fi de ajuns și mai de credință...

— Doamne ferește, bat haiducii și joimirii răzlețiți
pretutindenea. Mai ales la o vreme de noapte ca aîasta...

În timp ce vorbea, căpitanul Petrea își trăsese și ciz-
mele. Invelit în mantia-i largă, pe cap, cu coiful lucitor,
se îndreptă cu pași voinicești spre ușa cea ferecată. Hagiul
își aruncă pe umeri gheba, împinse zăvoarele și la licărul
acum potolit al focului din vatră, cei doi oameni se zvîr-
liră în bezna de afară ca într-un cazan cu păcură. Simțîn-
du-și stăpînul alături de omul străin, dulăii trasi la adă-

post abia mîrîră, iar tropotul calului fu înăbușit de clisa drumului. Cînd capul Hagiului trecu din nou din perdeaua ploii înăuntru în casă, jarul din odaie abia mai lumina. Feștila, lipită în mijlocul mesei, pilpîia tot mai rar și după ce mukul mai înotă o dată în ceara topită, ca o luntre prinsă într-un vârtej fără de scăpare, sîrîi și se stinse. Un firicel de fum se ridică drept în sus și la cea mai de pe urmă licărire a jarului, numai o stelujă înjunghie întinericul. Atunci goarna îndepărtată a cocoșilor vesti că se crapă de ziuă.

II

UCENICIA COCONULUI DOMNESC

— *Ante mare et terras et quod treget omnia, caelum, Unus erat...*¹

Lumina se împuțina tot mai mult. Amurgul de toamnă se stîngea blind pe zarea încă înlăcrimată de ploaia care nu contenise, zile și nopți, de la un capăt la altul al țării și cernuse îndesat toată noaptea trecută. În camera sa boltită, cu firide pline de ceaslove, din cetățuia Iașilor, Dimitrie, coconul domnesc, plecat asupra unei cărți latinești simțea cum i se închid ochii. Știind însă alături privirea dascălului său, vestitul cărturar Ieremia Căcavela, băiatul își încordă voința și scandă încă o dată stihul la care se poticnise :

— *Unus erat toto naturae...*

Dar nu-l putu duce pînă la capăt, căci ochii i se împăienjeniseră din nou la suflarea dulce a somnului.

— *Vultus in orbe...* îl ajută dascălul.

— *Vultus in orbe...* repetă ca în vis domnescul învățcel, apoi tăcu.

— De ce te-ai oprit, beizade Dumitrașco ? îl iscodi blajin dascălul Ieremia. Nu-ți place Ovidiu, sau ți-e gîndul la altceva ? Că mare mirare m-ar cuprinde, iubitor de carte cum te știu. Măria-ta, nu mai ești copil să-ți zboare mintea la joacă ; ai împlinit anii la care Machedon și începuse a purcede la supunerea lumii celei vechi.

¹ Înainte de mare, de pămînt și de cerul care le înfășoară pe toate, natura nu avea decît un singur chip în tot universul.

Obrazii ucenicului se învăpăiară și parcă dintr-o dată aripa somnului îl părăsi :

— Știu, părinte Ieremia, dar...

— Ei lasă, zîmbi cărturarul. Acum pricep : pare-mi-se, te ostenește peste măsură dascălul domniei-tale întru ale oștirii...

— Acesta-i adevărul, părinte Ieremia, mărturisi, roșind iarăși, învățacelul. Tătuca de loc nu mă slăbește. Nici după plecarea căpitanului Petrea... M-a pus rotmistrul cel nou la muștru mai abitir decît dumnealui... Nu-mai la trageri m-a ținut mai deunăzi, în picioare, trei ceasuri încheiate, cu muscheta pe furcă și nu m-a lăsat pînă n-am deprins comenzile ca pe Tatăl Nostru : „Deschide tigăița ! Pune prafu-n tigăiță ! Închide tigăița ! Scoate cartușul ! Mușcă-i virful ! Pune cartușul în țeavă ! Scoate vergeaua ! Încarcă muscheta ! Ridică cocoșul ! Ochește ! Foc !” Trei ceasuri încheiate ! Pe urmă, scrimă italiană, călărie... Uite-așa, toată după-amiaza... Eu abia așteptam să citim mai departe Metamorfozele și iacătă...

— Ei, atunci, să lăsăm astă-seară.

— De ce să lăsați, dascăle Ieremia ? se auzi în spatele lor un glas care cerca să fie muștrător, dar era mai degrabă stăpînit și bun.

Cărturarul tresări, se ridică de pe scaunul tare de lemn, cu spătar înalt și se închină adînc dinaintea celui venit. Acesta era un bărbat în puterea vîrstei, în haine de catifea, cu jungher venețian la brîu și ciubote rășfrînte, leșești.

— Cu plecăciune, măria-tă. Dar cînd ai intrat, că noi nici nu te-am simțit ?

— Am intrat taman cînd Dumitrașcu spunea pe de rost comenzile de încărcare a muschetei. (Un zîmbet luminează fața domnului.) Le spunea bine. Dar, de bună samă, asta nu-l iartă de latinească. După cum nici latineasca nu-l iatră de măiestria armelor.

— Un cocon domnesc ostenește mai ușor decît un om de rînd, măria-ta ! încercă dascălul cărturar să-și apere ucenicul.

După privirea repezită pe care i-o aruncă dintr-o dată Constantin Cantemir, Ieremia Cacavela pricepu că pe lîngă principele moldovan, cu vederi pe care el le socotea neobișnuite, iscusința lui de a se purta cu puternicii lumii acesteia, deprinsă pe la curțile străine unde fusese ades

• chemat pentru știința lui de carte, nu-i putea fi de nici un folos.

— Parcă nu o dată ți-am spus, dascăle, să nu te uiți la feciorul meu ca la un cocon domnesc, ci ca la oricare învățacel, grăi domnul nu fără asprime.

— Acum e și tîrziu, măria-ta ! se înclină iarăși dascălul. Ar trebui să se aducă făcliile, iar lumina lor tremurătoare vatămă ochii.

Constantin Vodă zîmbi îmbunat :

— Așa îi ții parte mereu, dascăle... Parcă ar fi feciorul domniei-tale, nu al meu și al Moldovei. Cîndva se va mindri cu cîte făclii va fi topit asupra cărților !...

— Măria-ta i-ai dat carnea și sîngele, iar eu i-am dat suflet din sufletul meu. Și ca părinte sufletesc sînt mîndru de Dumitrașcu al Moldovei, cel mai bun ucenic pe care l-am avut vreodată.

— Iar domnia-ta ești cel mai vrednic și cel mai învățat dascăl din cîți a avut pînă astăzi. Și, precum știi, mulți a avut : leși, greci, italieni... Dar aș vrea ca dascălul adevărat și cel mai iubit al inimii sale să fie tot Moldova, țara aceasta cu oamenii și pămînturile ei, care să-i fie ca și mie fără seamăn de dragă.

O piclă ușoară aburi ochii cărturarului.

— Cum îl cunosc, sînt gata, măria-ta, să pun cheazășie cîntea acestui păr alb, că va fi întocmai după vrerea augustului său părinte. Și acum, apropiindu-se ceasul rugăciunii de sară, cer măriei-tale îngăduința de a-mi afla locul lingă iconostas.

— Du-te, dascăle Ieremia, și sară bună.

Înclinîndu-se adînc, bătrînul dascăl se îndreptă de-a-nădăratelea spre ușa boltită, așa precum deprinsese obiceiul la curțile crăiești cele mari.

Rămas singur cu fiul său, în înfățișarea domnului se petrecu o schimbare : ochii-i își pierdură strălucirea oțelie, umplîndu-se de o mare duiosie amestecată cu o negrăită tristețe. Constantin Vodă parcă se girbovi. O clipă rămase nemișcat, învăluindu-și cu privirea vlăstarul care, în nevinovăția și aplecarea sa spre lucrurile mîinii, lucruri atît de puțin prețuite încă în lumea în care era chemat să trăiască, i se păru mai mult ca oricînd plăpînd și lipsit de apărare. Înconjurat de atitea dușmăanii ce nici măcar nu erau stîrnite de gîndul sau făptura lui, ci de scaunul domnesc în care trebuia să se urce într-o zi, mai apuca-va el vreodată ceasul acela ?... Nepregătît îndeajuns să cunoască, necum să înfrunte zavistiile, vicleniile și rău-

tatea boierilor, care și între ei ca lupii se mincau și tirau și pe alții în cumplite capcane, cât de anevoioasă avea să-i fie calea în viață ! Atît doar, că tot viața este cel mai bun dascăl și călește în chipul cel mai neașteptat și pe cei mai puțin apărați. Dar pînă atunci ?

Dumitrașcu ghicea el oare gîndurile tatălui său, sau îi înțelesese grija din schimbarea înfățișării ? Buzele i se mișcă gata să rostească ceva și într-o pornire caldă făcu un pas înainte. Dar sfiala izvorită din teama de a arăta părintelui că-i pricepuse clipa de slăbiciune îl împietri. Ochii lui însă vorbiră mai limpede decît ar fi știut să-i spună cuvîntul. Clipind des, să-și ascundă tulburarea, Constantin Cantemir se apropie de el cu un zîmbet oleacă șăgalnic pe sub mustața stufoasă și îi mîngie părul cu dreapta. Mina care răsucise de atîtea ori, cumplit, spada, îi tremura acum ușor, ca și glasul.

— Zi așa, băiete, nu-ți place meșteșugul armelor !

— N-am spus asta, tătucă, se apără cu hotărîre mezinul voievodului. Îmi place, cum de nu ! Mai ales că armele acestea noi cer multă îndemînare și chiar oarecare socoteală. Dar... parcă mai mult mă trage inima la citit și la scris...

— Ei, mare băiete, — oftă bătrînul, — nimeni ca mine, care abia de pot să-mi iscălesc numele pe hrisoave și vreo scrisoare, nu știe cit preț are cartea. Pe lingă alte foloase și desfătări, pe care numai ea ți le poate da, agoniseala din înțelepciunea și învățămintele altora te scutește de multă trudă și te ferește de multe greșeli. Dar eu, nici inimă de pergament, ca boierii Costinești, nu te voi... Vezi tu, cartea...

Prin fereastra rămasă deschisă — căci, în ciuda ploilor reci din acea săptămînă, ziua fusese neașteptat de caldă — se auzi bătaie de toacă. Apoi clopotul cel mare din turnul Goliei cutremură liniștile înnoptării. Alte clopote, îndepărtate, cu dangăt mai des și mai senin, îi răspunseră din clopotnițele risipite prin vilcelele și pe dealurile orașului ce se cufunda în pîcla de dincolo de zidurile cetățuii. Era ceasul vecerniilor.

Constantin Cantemir tăcu o clipă. Dar nu pentru a asculta glasul clopotelor, cît a-și aduna mai bine gîndurile. Dimpotrivă, cu ochii pironiți în zare, Dumitrașcu părea să soarbă din toate puterile ființei lui acea chemare, cu o sete pornită din nepotolite adîncuri.

Acea sete nu-și afla însă pricina în vreo înclinare monahicească de care se găsea cu totul străin, căci, în

ciuda sutanei pe care o purta și a mătăniilor pe care le bătea dinaintea iconostasului, dascălul Ieremia, mai virtuos decât Facerea Lumii din Sfînta Scriptură, îi citise *De rerum natura*¹ de păgînul Lucretius și în loc să-l puie să învețe Viețile Sfinților, îl îndemnase să cunoască în-deaproape Viețile Oamenilor Iluștri a lui Plutarh. Simțindu-l nerăbdător să deslușească tainele și rosturile adînci ale firii, acel om luminat îl dăscălise întru învățăturile lui Democrit, ale filozofilor stoici și ale lui Avicenna. Iar în nopțile de vară, cînd se preumblau pe meterezele cetății și priveau cu ochii vrăjiți mersul stelelor, dascălul îi vorbea de Ptolomeu și mai cu osebire de Copernic și Galileu, acestora zicîndu-le „sfinți căroră, în loc de-a le-nălța slavă, papistașii le-au înălțat ruguri“. Tot călugărul îi povestise adesea și îndelung despre călătoriile de basm ale lui Cristofor Columb și Vasco de Gama, prin ostroavele numai de-ei văzute.

Dangătele ce înfiorau prelung zărilor amurgului îi făceau acum să viseze la clopotele ce vor fi sunat vecer-niile la Florența la ceasul slăvit în care Alighieri, rătăcind pe malul Arnoului, zărise ințila dată pe Beatrice. Și acea sete de călătorii, de fapte mari, de viață zbuciumată și rodnică, îl cuprindea iarăși, mistuindu-l ca o amăgitoare văpaie.

— Cartea, copile... — se porni iarăși să grăiască Constantin Cantemir, — este, așa cum îți spuneam adineauri, un lucru de samă. Dar trebuie și ea pătrunsă într-un anume fel. Să nu o lași să te facă să uiți de lume și omenie, după cum nici lumea nu trebuie să te facă să uiți de carte. Să fii un mare, un foarte mare cărturar și nimic alt, se poate să fie foarte frumos. Dar de la un viitor domn, norodul așteaptă și altceva. Și așteptările norodului nu trebuie să înșelate. Nu uita că noi sintem neam de răzeși cinstiți, că din norod ne tragem. (Aici glasul lui Constantin Vodă se sumeți deodată.) Acolo bate inima Moldovei, inima ostașilor și răzeșilor ei, nu la sindrofiile boierilor vechi care tocnesc Scaunul domniei șezînd pe sipetele lor ticsite de galbeni și grăind grecește și turcește...

O tuse seacă ce păru că nu se mai sfirșește încă de-odată glasul domnului, care-și duse fără voie miinile la piept, în timp ce fața, dintr-o dată albă ca varul, i se înrîncenă de o durere cu greu stăpînită.

¹ În latină : Despre natura lucrurilor.

— Tătuță, ce ai ? se cutremură de îngrijorare Dumitrașcu.

Scuturat mai departe de tusea ce-l sugruma, Constantin Cantemir îi făcu semn de liniștire cu mîna și se apropie de fereastră. Trăgînd în piept aerul îmbălsămat de mireasma răcoroasă a grădinii, rămase o vreme destul de îndelungată rezemat de pervaz. Răsuflarea i se potolea anevoie și tîmplele îi zvîcneau puternic. Dar inima prindea să-i bată mai liniștit, măsurîndu-i tot mai alinat clipele vieții. Scăpase și de data aceasta. Baba cu coasa, care-l pîndea mereu de la o vreme și se juca cu el precum pisica cu șoarecele, îl cruțase iarăși. O lumină obosită îi descărță fruntea. Dorea din tot sufletul să mai trăiască. Măcar cinci-șase ani. Să aibă răgazul a duce mai departe ceea ce începuse, dar izbutise, cu atîta amar, numai pe jumătate. Să aducă oleacă de tihnă în Țara Moldovei. Datorită dirzeniei, vitejiei și chibzuinței sale, îi pusese întrucîtva la adăpost marginile de dușmanii dinafară. Acum începuse lupta neostoită cu cei răi dinăuntru, lotrii răspîntiilor și harța cu șleahța lupească a boierilor hulpavi, nemăsurați în lăcomia și zavistia lor. Da, încă vreo cinci-șase ani și bogata Țară a Moldovei și-ar fi închis multe din rănile de care încă singera. Între timp, Antioh și Dumitrașcu ar fi ajuns la anii la care li se putea încredința fără teamă friiele domniei... Ah, cum s-ar fi bucurat dușmanii lui dacă tusea aceea seacă i-ar fi curmat adineauri pentru vecie răsuflarea ! Ca fulgerul s-ar fi dus vestea și ce petrecanie ar fi fost în noaptea aceasta pe la cîteva dintre curțile boierești, colo-n vale, la poalele cetății, printre grădinile și livezile întinse ale Iașilor... Ca și cum ar fi voit să deosebească locul în care se afla fiecare — căci le știa pe degete — se aplecă mai mult peste pervazul ferestrei înalte și înguste, sfredelind cu ochii săi pătrunzători negura în care prindeau să se aprindă, ici, colo, printre frunzișurile ruginii, licăriri de oaze și de luminări.

Dintr-o dată se întoarse. Dumitrașcu rămăsese nemîșcat în picioare, în mijlocul acelei cămări cu polițe pline de cărți, ce aducea mai mult a chilie de pustnic, decît a iatac de cocon domnesc. Ochii lui arătau o spaimă plină de atît de curată iubire, încît ceva se mișcă, se dezlegă parcă în inima lui Constantin Vodă Cantemir. Apropiîndu-se și cîuprinzîndu-i grumazul cu brațul, tatăl își strînse îndelung fiul la piept.

La ceasul acela, strecurându-se prin umbra deasă a zăplazurilor, de-a lungul ulicioarelor acum de tot pustii, un băiețandru bălăior de vreo treisprezece ani alerga cît îl țineau picioarele pe ulița mare către cetățuie. La marginea colnicului se opri o clipă să mai răsufle, tot privind îngrijorat spre palatul ale cărui ferești începeau să se lumineze. În zarea vineție, pe care se desprindeau limpede turnurile mătăhăloase și străjile ce se preumblau pe coama meterezelor, cele mai de pe urmă vâpăi ale amurgului se potoliseră și cerul se spuzea de stele. Într-o clipă, avea să se ridice podul cu scripețe de la intrare. Și atunci, pas de mai treci ! Fără să mai aștepte să i se potolească bătăile inimii, băiețandru porni în aceeași goană pe urcușul care-i tăia acum răsufarea și-i muia picioarele. Cînd simțea că nu mai poate, se îmbărbăta cu glas tare :

— Nu te lăsa, Mihuț, băiete... trebuie să ajungi cu orice preț...

Zis și făcut... Mai avea ca la vreo zece stinjeni pînă la podul ce încă nu se ridicase, cînd o umbră se așinu dintr-un tufiș la marginea drumului.

— Stai ! strigă cu glas cumplit arătarea.

Mihuț împietri. Nu atît că glasul străjerului l-ar fi înspăimîntat, ci mai mult fiindcă simțea că dacă ar mai fi făcut un singur pas i-ar fi plesnit coșul pieptului. Cînd umbra îl întrebă cine e și unde vrea să meargă, nu fu în stare să scoată din gîtlej nici un sunet. Dar în clipa următoare răsufală adînc și zvîcni înaintea, strigînd :

— Lasă-mă să trec... Trebuie să ajung negreșit.

Și o zbughi spre capul podului.

— Stai ! strigă iarăși straja.

Din două sărituri îl ajunse din urmă ca zmeul din poveste și-l înșfăcă zdravăn de după ceafă.

— Te-am prins, împielîțatule ! Unde crezi că te afli ? În satul fără cîini ? Păi degeaba stau eu aici de strajă, măi țică ? Să las să intre în cetatea domnească orice orătanie ca tine ? Ia te uită comedie ! Stai binișor, voinicule !

— Lasă-mă... lasă-mă... trebuie să ajung.

— Nu te mai zbate degeaba, că tot nu scapi. Mai bine spune repede ce vrei. Și mai întîi de toate, cum te cheamă și al cui ești tu ?

— Mă cheamă Mihuş... al căpitanului Petrea...

— Aha ! Al căpitanului Petrea ! făcu straja, slăbindu-l din strînsoare. Atunci se schimbă povestea. Păi dacă ești feciorul dumisale, ce bați drumurile ca un bezmetic și nu stai acasă, cum stau la ceasul aista copiii de gospodari cumsecade ? Hai ?

Văzînd că deocamdată dobindise totuși o izbîndă, Mihuş se prefăcu mai dirz și se rătoi semeț nevoie mare :

— D-apoi, n-am să-ți spun eu domniei-tale. Nu-i înțîia dată că vin la curtea domnească ; eu îs și prieten cu beizade Dumitrașcu, dacă vrei să știi !

Spre marea lui dezamăgire, toată semeția ce și-o pusesese în glas și în privire nu-i folosi la nimic. Rîzînd cu chef, zmeul îi răspunse, fără să ia gheara de pe dînsul :

— Ai fi mătăluță prieten de hîrjoane cu coconul domnesc — c-așa-i place mării-sale, să-l lase cu flăcăiandri ca de-alde matale — dar eu îs străjer și la ceasul aista nu-i slobod să intre nimenea în cetate fără pricină de samă... Hai, du-te acasă, prîsleo ! Acum nu-i vreme de joacă.

— Nici n-am venit la joacă, — se oțărî Mihuş, — eu am treabă cu măria-sa... Am să-i spun neapărat... ceva.

— Ce să-i spui ?

— Taină mare.

Straja se porni de astă dată pe un ris vijelios ce-i scutură toată făptura și-și puse mîinile-n șold ca la panoramă.

— Ei, nu mai spune ! Ei, bată-te să te bată ! Să știi c-ai să ajungi mare dregător, dacă de pe acum ai început a avea treburi de taină cu măria-sa. Dar pînă atunci, du-te frumușel acasă, și cînd s-o întoarce căpitanul Petrea din Țara-de-Jos, ai să-i spui ce-ai avut de tănuț cu măria-sa... Dar ce faci ? Stai... hoo ! Uite că mi-a scăpat împielîțatul...

Picioarele acum odihnite ale lui Mihuş fură mai iuți decît picioaroangele zmeului. Dar sprinteneala nu-i mai sluji la nimic. Feciorul căpitanului Petrea mai avea doar trei pași de făcut pînă la capătul podului, cînd iată că lanțurile scrișniră, scripetele scîrții și puntea se ridică de peste șanțul ce împrejmua cetățuia.

Un rîs și mai spăimos decît cel de adineauri răsună în spatele lui. Străjerul se veselea foarte de întimplare și de ciuda băiețandrului. Mihuş rămase țintuit locului, neștiind ce să mai facă. Dar un gînd îi fulgeră prin minte : „Trebuie să mă sfătuiesc cu Mehmet...” Și o rupse la fugă deval. Cît ai scăpăra din amnar și ajunsese la poalele col-

nicului, și topindu-se iarăși în umbra zăplazurilor înalte peste care se întindeau crengi uriașe pînă către mijlocul uliței, porni spre locuința comisului Ștefan Cerchez, sărind peste băltoace și stîrnind haite întregi de dulăi după el.

Acest boier, pus de Constantin Vodă mai mare peste herghelile domnești, era cu adevărat de neam cerchez. Un străbun de-a lui, venit cine știe cum, cu vreun ceambul, pentru prădăciune, sau singur, cu niscăi negoț, tocmai de la Crîm, se aciuse în Țara Moldovei. Însurîndu-se el cu o moldoveancă, trecuse la legea celor printre care trăia, iar urmașii lui — oameni toți vrednici și drepti la cuget — ajunseseră la mare cinstire. Dar porecla le rămăsese nume. Cu numai vreo doi ani în urmă, marele comis Ștefan Cerchez se trezise la ușa dumisale cu un băiețandru, cu năsuc în vînt și ochi de veveriță, pe nume Mehmet, ce se afla rubedenie cu el și care era purces tot de la Crîm, de unde venise cu niște soli ai neamului tătarăsc. S-a dovedit apoi că era și acest Mehmet un pui de om cum nu sînt mulți pe lume, lucru pe care-l pricepuse dintr-un început și Constantin Vodă. De aceea îl văzuse cu ochi buni și-l lăsase să umble la joacă, și mai ales la preumblări și întreceri de călărie sau de arme cu coconul său și cu Mihuț, odrasla lui Petrea Căpitanul. Cu vreo doi-trei ani mai vîrstnic decît feciorul domnului, care la rîndu-i cu vreo doi ani mai mare decît Mihuț, cîmotia comisului Cerchez se arăta ager la minte nevoie mare și dibaci în toate; în minuitul armelor, în povestit și mai ales în a descreți frunțile cu hazul lui fără seamăn.

Mai ardea în ochii lui oblici o flacără ce nu se întîlnește decît la cei ce se adapă din visuri îndrăznețe și mari. Închipuirea-i era în veșnic neastîmpăr. Și nici n-ar fi putut fi altminteri, cînd toată copilăria, petrecută prin taberele veșnic în fierbere ale stepei nohailor, îl fusese legănată de străvechile basme ale noroadelor fără de tihnă din jurul Pontului Euxin¹. Comisul Ștefan Cerchez, căruia soața dumisale nu se învrednicise să-i dăruiască copii, îl iubea acum ca pe un fiu bun al său și era tare mîndru de el, punîndu-l, la rarele-i petreceri, să „mămuțărească“ pe niște boieri mari, vecini de-ai săi, de se tăvălea lumea de ris, ca la comédie.

Casele comisului, case bătrînești cu un singur rînd, se aflau într-o curte mare, înconjurată de acareturi, cu

¹ Marea Neagră.

slugi multe și bineînțeles păzite de niște diavoli de dulăi, luați de pui și înrâiți. Să intre pe poarta din față și încă la ceasul acela nu era lucru de șagă nici pentru un om în toată firea. Dar o aripă joasă a casei se lăsa spre un cot al grădinii, încît una din ferestre se afla la numai un stinjen de zaplaz. Fereastra aceea se potrivea a fi tocmai a camării lui Mehmet. Mihuț nu numai că știa asta, dar aveau ei și un semn al lor, anume pentru întîmplări deosebite. Geamul era acum luminat. Semnul era un pumn de pietricele-n geam și două strigăte lungi de cucuvea.

— Uhu-hu... uhu-hu !...

Ca la o poruncă capul rotund al flăcăiașului venit de la Crim se ivi de îndată.

— Tu ești, Mihuț ? întrebă el de cum se deschise fereastra.

— Eu sînt, Mehmet, vino repede jos !

— Nu pot, că-i unchiul Ștefan acasă și se pregătește de cină.

— Trebuie să vii neapărat.

— Dar ce s-a întîmplat ?... De ce taci ? Hai, vorbește...

— Nu pot. E taină mare !...

— Nu mai spune : „Taină mare“ ! îl măimuțări Mehmet.

Vorba asta, întoarsă, firește, fără un dram de răutate sau de batjocură, pe Mihuț îl pâlî peste obraz ca o lovitură de bici. Odrasla căpitanului Petrea suferea întotdeauna cînd, ca mai nevîrstnic decît cei doi prieteni ai săi, se întîmpla să nu fie luat în serios. Și iată că Mehmet se purta cu el astfel tocmai în clipa în care el își îndeplinea o datorie pentru care înfruntase atîtea primejdii : dojana bunicii, bezna și băltoacele ulițelor, haitele de cîini și cîte altele. De aceea, uitînd de orice fereală, strigă cu glas mai tare decît ar fi voit :

— Trebuie să-l vestim degrabă pe Dumitrașcu că o mare primejdie îl pîndește pe măria-sa.

— O mare primejdie ? Mehmet șovăi o clipă, apoi dintr-o dată se hotărî : Stai, că atunci vin jos, negreșit...

Mehmet nu era învățat să mintă și de aceea nici nu se pricepu să ticluiască la repezeală vreo pricină de hoinăreală tocmai acum. Cînd comisul îl întrebă ce cauă în uliță la ceasul acela, îi mărturisi că îl așteaptă afară Mihuț al căpitanului Petrea cu o taină mare despre o primejdie ce l-ar pîndi pe Vodă. Cumpănind o clipă cele auzite, comisul îi spuse lui Mehmet să-l aducă îndată pe băiețandru dinaintea sa. De bună seamă că trebuia să se pe-

treacă ceva, într-adevăr, cu totul neobișnuit, ca Mihuț, pe care — mai ales în lipsa tatălui, plecat des cu porunci domnești — bunică-sa îl păzea ca pe ochii din cap, să bată ulițele noaptea. De aceea, Mehmet mai mult zbură decît alergă pînă la poartă și aproape fără să mai răsuflă îl tiră pe băiețandru către odaia comisului, petrecuți de mîriiul dulăilor alungați.

— Bine, dar comisul n-o să se supere ? avu totuși răgaz să mai întrebe Mihuț în timp ce urca scările... Că știi cum e... dumnealui...

— Nu se supără ! Așa-i place lui să pară aspru și crunt, cînd răcnește pe la grajduri, dar dacă știi cum să-l lei, e lapte și miere !

Într-adevăr, de cum îl zări și presimțindu-i sfiala, comisul îi zîmbi blajin și îl îmbie :

— Intră, Mihuț băiete, și spune ce-ai pățit !

Băiețandru nu se așteptase să fie dus chiar așa, ca la judecată, în fața comisului. Nu știa dacă „taina“ pe care o dobîndise în acea seară era într-adevăr mai mult decît un rod al închipuirii lui jucăușe. Mai întîi privirea ochilor săi albaștri-cenușii îi fugi întrebătoare, dar și plină de dojană, către Mehmet. Acesta îi făcu semn cu capul, precum că, la urma urmei, și comisul știe de glumă, fie chiar și în puterea nopții.

Mihuț mai șovăi o clipă, apoi, cu hotărîrea cuiva care s-ar arunca orbește într-o vîltoare, se întoarse spre comis și începu să povestească pe nerăsuflăte :

— Domnia-ta știi că noi stăm lingă curțile cele noi ale boierilor Costinești... Grădină lingă grădină... Doar sări zăplazul... și... și...

Comisul crezu că-l ajută :

— Ei și ? Te-au prins la mere ?

Pe Mihuț numai că nu-l podidiră lacrimile. Nici omul acesta în toată firea nu-l pricepea și nu părea să pună vreun temei pe vorbele lui. Dar pentru vodă și scăparea lui, nici o jertfă nu i se păru prea mare, nici aceea de a trece în ochii neștiutorilor drept un copil. De aceea urmă fără oprire :

— Nu umblam după mere. Eu pîndeam o veveriță. A sărit din dudul nostru dincolo, în grădina Costineștilor, și acolo s-a cățărat într-un nuc. Eu, după ea, din cracă în cracă, pînă sus.

— Ei și ? Unde-i taina ? se încruntă comisul. Apoi adăugă hitru : te pomenești că era tocmai împărăția ve-

veritelor și te-a rugat s-o cruți, că-ți dă coronița ei de olmazuri.

— Nu ! strigă inciudat Mihuț, cu glasul înecat în lacrimi. Tocmai cînd s-o ajung, am auzit sub nuc zvon de glasuri. M-am temut și n-am cutezat să mă mișc. Și verița a pierit.

— Spune mai departe, îl îndemnă comisul, de pe buzele căruia zîmbetul nu apucase să piară.

— Cînd mă uit la poalele nukului, ce să văd ? Dede-subt se opriseră niște boieri, care se înapoiau dintr-o plimbare prin grădină. Pesemne, credeau că nu-i aude nimeni, fiindcă grăiau și rideau fără fereală. Cu ei se afla și vecinul nostru, vornicul Velicico Costin, care își ridea de vodă și spunea cum că „i-ar fi sunat ceasul“.

Comisul Ștefan Cerchez sări în picioare ca ars și strigă :

— Așa a spus tilharul ?

— Chiar așa.

— Și alt, ce-a mai spus ? Hai, grăiește ! se înfierbîntă comisul, privindu-l pe Mihuț ca și cum el ar fi fost vinovatul.

Speriat, băiețandrul rămase o clipă mut. De teamă să nu care cumva să uite o vorbă măcar din cele auzite, i se păru dintr-o dată că uitase tot. Luîndu-și seama, comisul Cerchez se potoli și, mîngîindu-i pletele bălane, îi spuse blînd :

— Nu-i nimica, Mihuț fiule, dacă nu-ți poți aduce aminte chiar așa, dintr-o dată, de tot ce-ai auzit. Să nu-ți fie teamă de nimic. Ești coșcogea flăcău și măria-sa o să te aibă în mare cinste cînd o afla de ce mare ajutor îi vei fi fost și lui și lui Dumitrașcu, prietenul vostru, și Țării Moldovei. Că acum zic să mergem cu toții să-l vestim de cele întimplate. Și pînă ce pune Ilie caji la butca mea cea mare, pînă ce suim la cetățuie și se pogoară puntea cu scripeți, ai tot răgazul să-ți aduci aminte și să te socotești cum ai să-i povestești mării-sale de-a fir-a-păr tot ce ai auzit. Ia gustă din baclavalele astea... Nu-i așa că sînt bune, voinicelule ?...

— Așa-i ! blîgui încă nedezmeticit Mihuț, care mai-mai că începuse a se căi de tot ce apucase să facă și numai de baclavale nu-i ardea acuma. La drept vorbind însă, el nici nu-și pusese ceva anume în cap : totul i se păruse atît de firesc, încît nici nu avusese de ce să mai stea la gînduri. De cum soborul boierilor se depărtase de nuc, se lăsase binișor jos, din cracă în cracă, mai sprinten chiar

decit veverița, pierdută și strecurându-se prin grădina bolerului Velicico Costin, într-o clipă sărise îndărăt, în grădina lor. Toată grija îi fusese să nu-l zărească bunică-sa, ca nu care cumva să-l oprească de a mai ieși pe poartă, căci fiind „taină mare“ socotea că nici nu putea mărturisi unde fusese. Purtat mereu pe drumuri de slujbele domniei, căpitanul Petrea lăsase să-i dădăcească feciorul maica domniei-sale, fiindcă mama bună a flăcăișului murise la naștere. Pentru năzbîtiile singurului său copil, amintire vie a chipului drag al celei neuitate, oșteanul avea nemărginită îngăduință a părinților prea iubitori, dar bunica era neînduplecată și-și creștea nepotul cu strâșnicia cu care își crescuse fiul. De aceeași Mihuț, știind ce-l așteaptă, o zbughise în uliță. Da, totul i se păruse atunci firesc și ușor. Acum, cînd comisul poruncise să se pună caii la butcă, și cînd poate avea să fie înfățișat domnului, fapta lua deodată în mintea lui cu totul altă față și inima începu să-i bată ca pe dealul cetățuiei. Drept e că el cu vodă Constantin mai dăduse față și chiar vorbise în mai multe rînduri. Dar niciodată într-o atît de serioasă împrejurare. Și dacă cumva nu era nimica de seamă? Cum aveau să mai ridă toți de el!... Cu mîinile dintr-o dată reci și cu obrazii ca varul, întoarse privirea spre Mehmet. Dar ochii mici ai puiului de tătar erau atît de calzi și prietenoși, și atît de îngrijorați de cele ce auzise, încît îndoielile lui Mihuț se topiră ca prin farmec. Își înalță capul și un simțămînt de senină mîndrie puse stăpînire pe el, alungîndu-i din suflet orice sfială. Da, avea în sfîrșit prilejul să dovedească limpede și fără putință de tăgadă prietenului său că, așa „prislea“ cum se afla, era mai copt la minte și mai viteaz decît mulți alți băieți.

Cînd comisul se întoarse cu ișlicul în cap și contășul pe umeri, vestindu-i că butca fusese trasă la scară, Mihuț îl întrebă fără nici cea mai ușoară umbră de sfială în glas, ca unul deprins de cînd lumea cu treburile la divan:

— Îl luăm și pe Mehmet cu noi?

— Firește, flăcăule, dacă vrei tu...

Uitînd, ca niciodată, grijile domniei, ce nu-i dădeau o clipă de răgaz — căci mereu altele și altele se iveau — și gustînd mai cu dulceață ca oricînd ceasul acela de tihnă alături de vlăstarul atît de scump inimii sale, Constantin Vodă Cantemir se afla încă în cămara lui Dumitrașcu.

După ce aprinseră luminările în sfeșnice grele cu multe brațe după moda grecească, bătrînul domn se așezase într-un jîlt și ceruse învățatului său cocon să-i mai tîlmăcească din stihurile elinești, în care Homer povestea războiului Troiei. Dumitrașcu îi făcuse bucuros pe voie, căci și lui îi plăceau foarte, și cu multă îndeminare, fără caznă sau șovăire, le îmbrăca în straiul frumos al graiului moldovenesc de pe acea vreme. Glasul mlădiu și cald al coconului rostea acum stihurile în care se povestea despre vestitul cal troian născocit de năzdrăvanul și vicleanul Ulise. Trecuseră aproape treizeci de veacuri de cînd pe țărmurile Hellespontului, bogata și prospera „cetate cu largi ulițe“ fusese supusă prin șiretlic și năruită de furia grecilor. Închis în sine, Constantin Vodă se întreba, într-o implețire de gînduri, dacă nu cumva și el lăsase să pătrundă în inima „cetății“ un asemenea cal amăgitor, atunci cînd se înduplecase să pună în cele mai mari dregătorii boieri cu credința-n fundul pungii, pe „majordomi“ cum le ziceau apusenii, ca alde Velicico Costin și chiar Iordache Russăt. Curmîndu-i cugetarea, un copil de casă i se înfățișă spre a-l vesti că se întorsese căpitanul Petrea și-i aștepta porunca.

Încrederea și dragostea domnului față de acest încercat și devotat oștean erau atît de mari, încît, nestîngherindu-și tihna acestui răgaz părintesc, porunci copilului de casă să-l cheme de îndată.

De cum îl văzu ivindu-se în pragul ușii boltite, îi fu destul ca să priceapă că i se aduceau vești neprielnice. După ce se înclină cu smerenie, oșteanul își ceru iertăciune că se înfățișează chiar așa precum sosise de la drum, stropit de glod, dar că avea grabnice lucruri de adus la știința mării-sale.

Constantin Vodă aruncă o privire nehotărită spre Dumitrașcu, neștiind dacă se cuvenea să-i tulbure cugetul cu răbufnirile răutăților lumii acesteia, cînd căpitanul Petrea apucă să adauge, cu glas anume :

— Pentru ca veștile ce le aduc să-și afle tot temeiul, zic c-ar fi mai bine ca măria-ta să îngăduie a asculta în sara asta niște inși care le întăresc și care, după cite auzii în mare grabă, așteaptă să între. Dumnealui comisul Cerchez...

— Comisul Cerchez a venit aici, la ceasul ăsta ? se minună domnul.

— Da, măria-ta. Cînd adăstam să se coboare puntea, numai că auz tropot de cai și văz urcînd priporul o butcă

cu doi făclieri înainte. Spre mirarea mea, în butcă zăresc pe comis, care-mi spune că vrea să se înfățișeze în mare grabă dinaintea măriei-tale.

— În mare grabă ? se miră iarăși Vodă.

— Da, și spre și mai marea mea mirare, îl văzui însoțit și de nepotul său, de tătarul de la Crim.

— De Mehmet ?

— Da, de Mehmet și de un alt tovarăș de năzbitii al feciorului măriei-tale, zimbi a șagă căpitanul Petrea.

— Ce glumă-i asta, Petreo ? se încrunță ușor domnul.

— Nu-i glumă, măria-ta. Vreau să zic că-i și fiu-meu cu ei. Precum aflai chiar adineauri, pare-se că Mihuț a venit mai devreme să spună măriei-sale, lui beizade Dumitrașcu, ceva de samă, dar că nu l-ar fi lăsat straja. Tot el l-a pus pe drumuri și pe comis.

Domnul întoarse o privire întrebătoare spre coconul său, care însă înălță umerii în semn de nevinovată nedumerire.

— Și nu ți-a spus despre ce e vorba ? se întoarse iarăși domnul spre căpitanul Petrea.

— Ba mi-a șoptit el ceva, cam la repezeală, de aceea socot că măria-ta e mai bine să le afle pe toate, așa cum s-au petrecut, mai înainte de cele pe care le voi avea și eu de povestit.

— Mare comedie ! se minună a treia oară Constantin Vodă și bătu din palme. Să intre cu toții !

Și astfel ascultă măria-sa de la căpății, cu un zîmbet părintesc pe buze, povestea veveriței lui Mihuț, pînă în clipa în care băiețandru pomeni numele dușmanului său cel mai primejdios, boierul care rivnea în taină la scaunul Moldovei. Totuși, spre osebire de comisul Cerchez, care, singe mai iute, nu-ți putea ține în friu glasul și minia, voievodul păru a nu pune la inimă cele auzite și întrebă cît putu mai potolit :

— Și ce spunea boierul acela, băiețăș ?

— Mihuț băiatule, gîndește-te bine și răspunde-i măriei-sale întocmai ca un om mare ! se aplecă spre fiul său căpitanul Petrea, cu inima bătînd.

Mihuț ridică spre tătine-său o privire plină de mîndrie și grăi răs-picăt, nu fără oleacă de sumeție :

— Întocmai, tătucă ! Apoi întorcîndu-se iarăși către domn, vorbi privindu-l țintă în ochi : Vornicul Velicico spunea celorlalți boieri...

— Care erau aceia ? Il intrerupse domnul.

— Nu-i știu pe nume. Dar dacă i-aș vedea, i-aș cunoaște.

Constantin Vodă se innoură și clipi des de câteva ori. După o scurtă tăcere întrebă iarăși, cu glasul liniștit :

— Ei, și ce le spunea vecinul vostru, vornicul Velicico, musafirilor săi ?

Mihuț închise ochii parcă străduindu-se a-și aduce aminte mai bine fiecare vorbă, dar mai mult de rușinea celor ce avea de rostit :

— A zis așa, măria-ta : „Mojicul de Constantin Cantemir e pe năsalie. Mi-a sosit vorbă de la domnia Munteniei. Cu ajutorul Brîncoveanului, îl mazilim... i-a sunat ceasul !“...

— A spus el asta ? stăruie domnul, nevoind să-și creadă urechilor.

— Chiar așa, măria-ta ; m-am gândit tot drumul, să nu uit.

— Mai departe.

— Mai departe, nu mai știu întocmai, că s-au dus de sub nuc.

— Adu-ți bine aminte, Mihuț, îl îndemnă iarăși căpitănelul Petrea. Ce-au mai spus cînd se aflau încă sub nuc ?

Copilul își încruntă fruntea, apoi spuse, poticnindu-se ca la o lecție nu prea bine învățată :

— Da, parcă a mai spus boier Velicico așa : „În noaptea aia, la a doua strajă, fug și eu... dar la întoarcere o să mă primiți cu mitropolitul în frunte... la porțile tirgului...“ Atît !

— Adică... pricepi, măria-ta ! izbucni furios comisul.

— Da, prietene comise, răspunse Vodă. Nu-i greu de înțeles. Fiindcă dulce este jefuitorului domnia, pe cît e de grea celui ce poartă de grijă norodului..

În clipele ce urmau, Vodă Constantin tăcu, tras în sine, plecîndu-și fruntea adînc săpată de ani și răsfiră, cu mina tremurată, barba albă lăsată pe piept. În ciuda a tot ce-i fusese dat să vadă într-o viață plină de încercări, cugetului său cîstit îi venea de fiecare dată greu să cuprindă unele ticăloșii. Parcă o îndoială îi mai stăruia în minte, izvorită din prețuirea pe care o dădea în sinea lui făpturii omului. Nu-i venise a crede nici alaltăieri, cînd boierul de rangul al doilea, Ilie Țifăscul — poreclit „Frige-Vacă“, pasămite pentru cumpătarea sa la mîncare — care fusese și el poftit la nunta de la Băcani, alergase, degrabă, la Iași, să-i dezvăluie domnitorului urzeala acelor nuntași.

Il socotise clevețitor și zavistnic, știindu-l doritor de mărire și mereu gata să-i sape și să-i pîrască pe ceilalți, mai ales pe Costițești, pizmaș pe cinstirea în care se aflau acei dregători.

— Măria-ta, — strigase Țifăscul, căzînd în genunchi, de cum dăduse cu ochii de voievod, — iartă-mi păcatele vrute și nevrute, dar pleacă-ți urechea la vorbele unui slujitor credincios ca mine. Te paște primejdie mare...

Constantin Cantemir nu-l crezuse pe de-a-ntregul, pe Frige-Vacă. Se întreba dacă atîta de jos poate prăbuși pe un om pofta de mărire, pînă-la lovirea binefăcătorului său. De aceea, și acum, Constantin Cantemir mai învălui o dată cu privirea pe băiețel, încercînd să-și închipuie aievea cele auzite. Întoarse gîndul, dar numai o clipită, la comisul Cerchez... Nu cumva?... Dar aceasta ar fi fost cu neputință. Făcu semn să treacă copiii în camera cea mică a lui Dumitrașcu.

Căpitanul Petrea îi luă pe după umeri cu blîndețe și, după ce-i trecu dincolo, cuteză să rupă tăcerea :

— Măria-ta, — începu el, — poate că nici eu nu aș fi dat crezare spuselor unui copil și nu aș fi îndrăznit să hotărîsc ceva după aceste spuse. Dar ele întregesc veștile culese de mine și pe care îmi era atît de degrabă să le fac cunoscute măriei-tale. La nunta de la Băcani, boierii cei vechi a ținut sfat și au hotărît să urmeze îndemnul Brîncoveanului de a te pîrî la Țarigrad ca să te scoată din domnie. La hanul Hagiului au ținut al doilea sfat, unde toate au fost puse cu de-amănuntul la cale. Rădvan-ele cu fugari au și început să se strecoare către vadul Milcovului. De fuga lui Velicico nu știam încă nimic. Nici unul din oamenii noștri de credință nu l-a văzut. Mă temeam să nu fi chitit vreun drum ascuns, ori să fi plecat singur călare, sub straie mincinoase. Aflăm acum că abia în noaptea asta se gătește de plecare. Măria-ta, nu mai este vreme de pierdut. Straja întîia a și intrat. La a doua, tilharul va fugi în Țara-de-Jos. Ce poruncești ?

Constantin Vodă tăcea. Se ridică obosit, se duse pînă la fereastră, aruncă o privire în bezna de afară, apoi cu ochii pierduți spre flacăra tremurîndă a luminărilor hotărî, cu glas îndurerat :

— Nu eu am vrut-o, ci ei, vrăjmașii Moldovei... Îți poruncesc să-i prinzi pe acești haini, căpitane Petrea, și să-i dai pe mîna armașului să-i pedepsească după vina lor... Iar acestor copii le aduc mulțumiri și pe feciorul meu îl fericesc că are atît de isteți și de buni prieteni.

Comise Cerchez, aş avea o rugăciune către domnia ta : să fii pre toată viaţa mut despre partea cu... veveriţa, spre a nu cădea răzbunarea lupilor asupra capetelor nevinovate ale acestor copii. Şi acum, vă duceţi cu bine, dragii mei !...

Cînd se află iarăşi singur cu feciorul său, Constantin Vodă se gîrbovi parcă şi mai mult. Apropiindu-se de masa de învăţătură a lui Dumitraşcu, bătu cu arătătorul în filele cărţii celei groase în care Homer povestea neuitătele-i întîmplări din războiul Troiei şi şopti :

— Vezi, fiul meu... cită dreptate aveam adineaori să spun că agoniseala minţii altora te poate scuti de unele grele încercări, dacă ştii să tragi învăţăminte ? Da, da, precum multe din cîte te învaţă lumea aceasta se brodesc cu cele din cărţi, plinind şcoala cea adevărată a vieţii. Apoi adaoase rîzînd încetişor : Numai vezi că zavistia duşmanilor Moldovei, imprumutînd haina vicleniei lui Ulise, a fost lesne înfrîntă de isteţia unui copil moldovań...

Şi risul blajin al domnitorului se împreună cu clinchetul de cleştar al risului celui ce-şi făcea ucenicia la şcoala unei aprige vieţi.

III

PRINDEREA CALULUI TROIAN

Balang !... Balang !...

Un dangăt de talangă dogită sparse urzelile tăcerii şi ale piclei, iar un glas şi mai dogit, luptînd parcă din răsuputeri cu o îndărătnică piroteală, răsună în noaptea potopită de miresmele toamnei.

— E al doilea ceas după miezul nopţii... Oameni buni, hodiniţi-vă fără grijă... În cetatea Ieşilor e tihnă şi pace.

Talanga fu scuturată din nou, apăsă, şi glasul se înălţă iarăşi :

— E al doilea ceas după miezul nopţii.

Se auziră cai sforăind şi trăgîndu-şi copitele din clisa băltoacelor, apoi două matahale întunecate se desprinseră din piclă.

Erau două din străjile-călări pe care, o dată cu alte bune rînduieli, le chemase-n leafă domnia, să străbată la vremea nopţii tîrgurile mai de seamă ale Moldovei şi să

vegheze asupra hodinei și vieții locuitorilor, de multe ori primejduite de tot soiul de răufăcători.

Unul din străjeri — și se nimerise a fi taman cel cu talanga — mai-mai că ațipise în șa și se lăsa dus mai mult în voia calului. Celălalt, ceva mai tânăr, se umfla de ris privind-și soțul de oaste, și din cînd în cînd îl tot zădărea cu virful sulitei, ca să-i amintească a scutura talanga după rînduiala lor.

— Ți s-a cam dogit glasul, îl împinșe iarăși tînărul. Scîrțile rău... Se vede treaba că nu l-ai udat la timp. Sau te pomenești că l-ai udat peste fire și ți-a ruginit.

— Ei ! mormăi celălalt, mahmur. Afurisita asta de umezeală... Nu vezi ce pîclă-i, de s-o tai cu cuțitul...

— Mi se pare că te cam lasă virtutea... Mai ales în mahalaua asta, unde pînă deunăzi ieșeau lotrii pe la răs-pîntii, întocmai ca în pădurea Bîrnovei...

— Asta era odată... că de-amu nu mai ies, hîc !... De frica noastră nu mai ies.

— A cui, a noastră, bădie Cireș ? Nu cumva s-o fi dus vestea despre vitejiile matala ?

— Geaba rizi tu ! Că nici nu știi ce poate baltagul ista la o adică !...

Și vrînd parcă să-și dovedească spusele, scutură din toate puterile talanga și răcni, sughițînd de i se cutremură pieptarul de talpă :

— E ceasul două după miezul nopții !... hîc !

Caii, deprinși cu drumul noapte de noapte, cotiră pe dreapta, urcară un pripor printre livezi și vii, apoi intrară într-o uliță mai largă și mai curată ce cobora lîng printre garduri înalte, întrerupte de porți arătoase, zăvorite, din dosul cărora se auzeau mîrîind zăvozi năprășnici.

— Cireș...! Hăi, bădie Cireș, ai adormit de-a binelea ? Și călărețul cel mai tînăr își gîdilă iarăși tovarășul cu țepușul sulitei.

— Ha, ce-i ? se sperie mahmurul, cătîndu-și baltagul.

— Ia privește... De ce s-or mișca luminițele celea coalea, ia, către curțile Costîneștilor ?

— Unde, bre ? nu se dumeri Cireș, căscînd ochii cît cepele sirbești. Aha, amu văz... Păi acolo sînt chiar curțile vornicului... Da, e forfotă mare... Te pomenești că-i vreun praznic mîine și s-au sculat slugile cu noaptea în cap. Da, ia stai... Străjerul cel mahmur apucă scurt dirlogii celui-lalt, trăgîndu-l alături de sine.

— La ce să stai ? tresări flăcăul. Lasă-mi dirlogii !

— Sst ! Mai încet... Ce-i umbra ceea care se strecoară pe lângă ziduri ?

— O fi vreun lotru dintre aceia... rise a batjocură străjerul cel tânăr, dar își cumpăni sulia, îndreptându-se în scări.

— Lasă șaga, omule. Cu aiasta nu-i de șuguit !... Îl dojeni celălalt și își trase calul mai aproape de al tovarășului lui pînă-i atinse scările cu ciubota pintenată. Apoi strigă : Stai, cine e ?

— Slujba domniei ! răspunse cu glas scăzut omul de la poala zidului. Nu mai răcniți așa...

— Ah, domnia-ta erai, căpitane Petrea ? bolborosi Cireș, fericit că presupunerea primejdiei se arătase fără temei. S-avem iertăciune. D-apoi și noi se cheamă că tot cu slujba sîntem.

— Bine, trecei mai departe ! Și... n-aude n-a vede ! le porunci căpitanul Petrea ! Auzitu-m-ați ?

— Auzit, biigui Cireș, stăpînindu-și anevoie alt sughiț, apoi ridică fălos talanga deasupra capului, o scutură cu putere și iarăși răcni, stîrnind toți cîinii curților boierești.

— El al doilea ceas al nopții... Oameni buni, hodiniți-vă fără grijă. În cetatea leșilor e tihnă și pace...

Tihnă ? De-ar fi știut Cireș cît de mincinoasă îi era pașnica-i strigare, i s-ar fi făcut măciucă puținul păr ce-l mai avea sub cușma mișoasă.

Într-adevăr, ca la un semn, după ce glasul străjerilor și dangătul tălângii se pierdură în noapte, din curtea boierului Velicico Costin își ni un rădvan tras de patru cai iuți, urmat de mai mulți călăreți. Alaiul acesta ciudat se îndreptă apoi, în goană mare, către poarta de miazăzi a cetății. În aceeași clipă, dinspre capul uliței se năpusti pilcul drăganilor călări, pe care căpitanul Petrea îi pusese din vreme la pîndă. Încercatul oștean se aruncă și el în șa și, ajungîndu-și oamenii, se puse în fruntea lor. Depărtarea dintre fugari — care își dădură îndată seama că erau urmăriți — și pilcul de drăgani se micșora văzînd cu ochii. Și în curînd se încinse o luptă ce puse tot tîrgul în picioare.

— Înconjurați rădvanul și doborîți-i pe surugii ! răsună porunca puternică a căpitanului Petrea. Trageți în călăreți dacă nu vor să se oprească...

Focuri de arme, răcnete și vaiete se amestecară cu tropotul cailor și hurelul roților. Rădvanul se opri. Căii, smuciți de dirlogi de către călărașii domniei, se ridicară în două picioare, rupseră opritorile și șleaurile, și o pereche o luă razna. Doi drăgani descălecară și se repeziră

să tragă oblonul rădvanului. Dar înăuntru nu era decît un cufăr, cît o ladă de zestre.

— Vicleanul cel bătrîn ne-a tras pe sfoară ! răcni căpitanul Petrea. Trebuie să fie cu haine schimbate printre argații călări. După ei, copii, să-i prindem de vii !

În acea parte a tirgului, zaplazurile dese de verdeață nu lăsaseră fugarilor putința să se risipească și să se facă nevăzuți prin curți, de aceea se și năpustiseră orbește înainte. Dacă izbuteau să ajungă pînă la cea mai apropiată răspîntie, de unde se desfăcea o puzderie de hudite întortocheate printre livezi fără imprejmuire și maidane neumbate, erau mîtuiți. Dar, fie că aveau cai mai buni, ori că erau mai siguri de izbîndă, călăreții domnești se apropiu ca nălucile judecății din urmă. Văzînd că vor fi ajunși, fugarii își struniră caii în loc și se întoarseră să dea față, pe viață și pe moarte.

Doi dintre oamenii domnești care purtau faclele se văzură deodată dinaintea luciului de argint al unei spade. Unul pică, celălalt dădu strigăt că se pornește încumetarea cu lotrii.

Căpitanul Petrea recunoscu pe cel ce trăsese sabia : era vornicul, care avea mare faimă de spadasin. Și ca fulgerul, se arătă lingă el.

— Cutezi să stai împotriva sabiei mele, căpitane Petrea ? Fă-ți rugăciunea cea de pe urmă, cîne de calic ! răcni trufaș vornicul.

— Dar copoi bun la vînat, baș-boierule ! îl ațîță ostașul. Aștept de mult ziua asta să mi te-nfig în strămurare !

Și împungînd cu pîntenii, își repeziră înainte săbiile.

După primele încrucișări, Petrea îi dădu scurt ocol și un zimbet disprețuitor îi ridică mustața încăruntită.

— Te-a muiat traiul bîn, boierule ! strigă el. N-am să te ucid, că n-am poruncă pentru asta, dăr de crestat tot te crestez... În gardă ! Na ! Și ține minte !...

O dată cu ultima vorbă, căpitanul îi atinse adînc încheietura brațului, zburîndu-i vrăjmașului sabia în șanțul drumului.

— Văleu ! răcni Velicișco. M-ai tăiat, tilharule... Dar de răpus tot nu m-ai răpune... Și nici de prins...

Folosind vîlmășagul ce se făcuse în bătălie, vornicul trase friul și înfigîndu-și pîntenii pînă la sînge în pîntecul armăsarului arăpesc îl repezi spre răspîntia prielnică, de care nu mai era departe.

— Prindeți-l, copii ! strigă căpitanul Petrea. Cu arcanul, ca pe tilhari !

Ștreangul subțire șerpui prin bezna îngălbenită de lăcirea fumegoasă a faclelor și în clipa următoare, smuls din sa, „calul troian“ pe care se bizuiau voitorii de rău ai Moldovei se zbătea în clisa uliței, cu lațul de gît.

Apoi aburii nopții prinseră a se risipi la suflarea aurorei ce poleia turnul Goliei cu beteală nouă de argint.

IV

CAPCANA LUPILOR

Vornicul cel hain și-a plătit trădarea cu capul. Dar nici sub caznă n-a voit să-i dezvăluie pe ceilalți boieri care, dimpreună cu el și cu cei ce apucaseră să fugă, urziseră pieirea lui Constantin Vodă. Tot credea că aceia vor cerca orice ca să-l mintuiască, precum le fusese legămintul. Dar părtașii n-au întîrziat să afle de tăcerea vinovatului și tocmai de aceea au făcut în fel și chip ca să-l îndemne pe Vodă să-i ia capul.

Și lucru ciudat, cel mai grăbit dintre ei se arătase a fi Iordache Russăt vistiernicul. De vreme ce uneltirile lor fuseseră zădărnice — își spuneau boierii, fără să se poată dumeri cum — era mai bine ca vornicului să i se astupe gura cu țărină, căci nu se putea pune prea mult temei nici pe dirzenia, nici pe sumeția aceluia trufaș boier.

Constantin Vodă se gîndise să-l trimită la ocnă, ba chiar își spusese că-i poate mai cuminte să-l țină surghiunit pe la vreo minăstire. Dar boierii cei mari nu se lăsaseră pînă ce Vodă nu le dăduse ascultare, hotărînd pieirea dușmanului său de satîrul călăului. Ba au făcut și altă ticăloșie. Prefăcîndu-se a nu cunoaște tilcul poruncii de pedeapsă, au trimis niște slujbași călări, pe ger și lapoviță, la moșia Bărboși, lingă Roman, să-l taie și pe fratele vinovatului, pe marele logofăt Miron Costin, mîndria Moldovei. Hainii se temuseră că va putea vorbi, crezînd că-și scapă fratele dacă-i dă în vileag domnitorului urzeala și părtașii de care avea cunoștință. L-au aflat acolo, cernit de moartea jupînesei sale Ilinca și nici nu i-au îngăduit să stea la slujba îngropăciunii, atît erau de grăbiți să nu se afle ce-aveau de gînd, ci l-au dus la Roman, unde i-au tăiat capul, fără

să-i spună ce-aveau cu dinsul. Uciderea marelui cărturar, pusă pe seama domnitorului, trebuia, după socoata lor, să umple de ocară numele lui Constantin Cantemir, nu numai în țările de la miazănoapte, unde Miron Costin avea prieteni vechi, ci în întreaga lume creștină. Dar acest ticluit omor a fost vestejit de voievod îndată ce i s-a dat de veste, iar făptașii și-au primit plată grea din mina armașului.

Și a trecut vreme de la acea singeroasă întâmplare. Nu prea multă. Dar pentru cei trei tovarăși de joacă, această vreme a fost tocmai aceea în care ochii sufletului și ai tinereții se deschid minunându-se asupra lumii, și cu nesaț și patimă sorb tot ceea ce află dinainte-le. Pentru acești ochi, cea mai mărunță schimbare îmbracă înfățișarea unei neasemuite amintiri. Iar schimbări fuseseră destule, și mai bune, și mai rele.

Povestea cu veverița lămurise multe în sufletul lui Mihuț, iar tatăl lui, pricepînd tot ce însemnase pentru copilăndrul de treisprezece ani făpta cu adevărat bărbătească pe care o săvîrșise, încetase de a-l mai șocoti „prislea” și ceruse învoire domnului să-l ție părtaș la ucenicia întru ale armelor, cu beizade Dumitrașcu. Și nu mult după aceea, uimindu-i pe toți cu îndeminarea și priceperea sa la toate cele ce priveau oastea, fu înălțat de Constantin Vodă stegar în garda domnească, iar mai pe urmă rotmistru. Cel mai nevîrstnic, dar poate cel mai destoinic rotmistru din simburele de oștire regulată alcătuită de Constantin Cantemir în cel din urmă an al domniei sale.

Cit despre Dumitrașcu, el începuse a se dovedi aproape mai învățat decît dascălul său Ieremia și se arăta din ce în ce mai plin de neastîmpăr și dor de ducă. Mai cu osebite cînd tătara, prietenul său, îi vorbea, visător, despre marea cea nemărginită și nespuse de albastră, despre drumurile cele lungi ale stepei către cetăți și ținuturi fără asemănare, despre bucuria cu care ochiul descoperă priveliști neconținut noi, undeva departe.

Și iată că într-o seară, Constantin Vodă îi vesti că avea să plece. Trebuia să-l schimbe la Țarigrad pe fratele său Antioh, ce se afla de prea multă vreme zălog la Poartă.

I se făcuse dintr-o dată domnului dor atît de aprins de fiul său mai mare ? E lesne de crezut. Dar se mai poate și să se fi gîndit că se arătase nedrept față de Antioh, lăsîndu-l atîția ani departe de ai săi. De asemeni se prea poate să-l fi bătut și un alt gînd : simțindu-și puterile slăbindu-i tot mai mult, și-o fi spus că mai bine era să

aibă alături de el pe fiul său cel mai vîrstnic, acela ce după pravilă avea dreptul să ia în mină frînele domniei, cu mai mulți sorți de izbîndă.

Și astfel Dumitrașcu fu pornit într-o bună dimineață de primăvară către Țarigrad, iar pribeagul Mehmet ceru și primi învoirea domnitorului de a-l întovărăși pe prietenul său din copilărie. Tînărul cerchez trecuse de optsprezece ani. Patima-i crescîndă de drumeție și de slavă îl făcea să se înăbușe în Iașul bîntuit de mărunțele zavistii ale „majordomilor“, care cînd se îmbrățișau, cînd se mincau între ei ca lupii cei turbați.

Bineînțeles, rădvanul, urmat de căruțele cu cufere și merinde, fu privegheat pînă la ținta călătoriei de căpitanul Petrea, care apoi făcu calea întoarsă cu Antioh.

Ce însemna pentru Mehmet și pentru Dumitrașcu acea călătorie și mai ales vederea Țarigradului, a cărui strălucire în vremea aceea nu va fi avut seamăn, este ușor de închipuit.

Totuși, nu trecură nici trei ani încheiați și Dumitrașcu dori să se întoarne în țară. I se făcuse, la rîndu-i, dor de părintele său și de Moldova ? Se săturase de cerul mereu albastru pogorît deasupra unei mări de-a pururi la fel de albastră ? Sau cu un gînd tainic tatăl său îl chemase iarăși alături de el ? Tot Petrea Gălățeanul îl duse la Țarigrad pe Antioh și îl aduse îndărăt pe Dumitrașcu. De data aceasta, tînărul cărturar călători fără prietenul său. Căci Mehmet nu voi să se mai întoarcă. Și de-ar fi voit s-o facă, nu mai era slobod : la Țarigrad își aflase alte neamuri de-ale lui, rude sau dregători ai mai-marilor de la Sublima Poartă, care-l învredniciseră cu a lor înaltă luare-aminte. El însuși avea să intre curînd după aceea în slujba sultanului, și, urcînd repede calea măririlor, să ajungă mina dreaptă a marelui vizir.

Reîntors în cămara lui căptușită cu cărți, din cetățuia Iașilor, Dumitrașcu Cantemir se adîncise mai mult ca oricînd în citit și în scris. Apoi începuse a călători prin țară, din care călătorii se înapoia cu cuferașul plin de hărți, ziceri din popor și felurite însemnări, temeiul viitoare sale *Descriptio Moldaviae*. Avea patima cîntecelor bătrînești și a acelor „sentenții“ pline de înțelepciunea unei străvechi cunoașteri a sufletului omenesc, pentru aflarea cărora nu pregeta să bată drumurile prăfoase din Țara-de-Sus și din Țara-de-Jos, ca și cărările prăvălite ale munților, către izvoarele apelor, și mai sus, unde culegea floarea argintie cu petale pufoase ca pielea de căprioară.

Apropierea de latinească a limbii neamului său și multe datini care semănau adoma cu obiceiurile romanilor aveau să stîrnească în cugetul său o nouă și neclintită convingere, întărită de glasul cronicilor, și anume că „noi de la Râm ne tragem” și că prin dispariția puterii dacilor, pe întreg teritoriul țărilor române, singele curat al însoritei Rome a zvîcnit fără de oprită în trupul și spiritul noilor locuitori ai împărăției stră-strămoșești ale cărei hrisoave de piatră grăiau încă despre dinsa de cele două părți ale munților Carpați și pînă la marea cea mare. Dar ce păcat că visul acestei împliniri sălășluia numai în cugetul cărturarilor, atunci cînd temeiurile lui se vedeau cu atîta putere pe toate drumurile nației sale martirizate de noile împărății. Îl muncea acum visul Dachiei *rediviva*...

Pe domn, în schimb, îl vedea tot mai rar. Fiindcă dușmanii — atît cei dinăuntru cît și cei dinafară — iar își arătau colții și parcă acei lupi turbași se înrăiseră mai mult ca oricînd.

Pus la cale de același Constantin Brîncoveanu, Sobiețki, craiul leșesc, a năvălit în Moldova cu sîlceticii lui și a pustiit greu țara pînă la Cetatea Neamțului, unde vînatării nemțeni l-au ținut în loc și l-au bătut cu puștele. Constantin Vodă s-a ridicat cu pușina, dar vrednica-i oaste și a izbutit să alunge pe năvălitori. Apoi a trebuit să facă iar față năvălirilor răzlete de tătari și iarăși de leși. Dar cel mai mult singe rău și-l făcea cu boierii cei mari, care se înhăitaseră cu domnul Munteniei, cel ce încă mai cheltuia bani cu nemiluita pe la Țarigrad, ca să-l scoată din scaunul Moldovei și să pună în locu-i niște rude muntenesti.

Într-o zi posomorită de sfîrșit de februarie, domnul se întorcea în rădvan — că-i era anevoie acum să mai facă drumuri lungi călare — de la niște întărituri, care poruncise să fie ridicate mai jos de Iași. Un timp șezuse el tăcut, adîncit în gînduri, cu ochii la dealurile împădurite peste care se tirau greoi norii plumburii. Căpitanul-Petrea călărea alătura de rădvan, și nu cutezase să rupă tăcerea.

— Căpitane Petrea, grăi Vodă într-un tîrziu, privindu-l lung.

— Da, măria-ta !

— Aș vrea să-ți încredințez o dorință mare a inimii mele...

— Gata la poruncă, măria-ta...

— Nu e poruncă, ci o dorință... Un gînd al meu care mă muncește... Constantin Vodă tăcu o clipă, apoi continuă

cu glas mai scăzut : Eu, căpitane Petrea și prietene, sînt greu bolnav.

— Greu bolnav ? Bine, dar... încercă să protesteze ostașul.

— Foarte greu bolnav, îl opri blind voievodul.

Căpitanul Petrea îl privi cu întristată uimire. Domnul zimbi amar :

— Ehei, zilele omului, ca florile cîmpului...

— Dar ești zdravăn și ager ca acum douăzeci de ani, măria-ta.

Vodă Cantemir iarăși tăcu, apoi se întoarse către vechiul său om de credință :

— Acum douăzeci de ani încălecam din fuga calului. Astăzi nici de pe loc nu mai pot... Boala, Petreo, mă secătuește de puteri... Nu mai contenește arșița... Nu mai am somn... Și biata Moldovă abia a mai început să răsuflă.

— Asta așa-i că răsuflă, măria-ta ; se bucură norodul și dă acatiste zilei cînd te-ai înscăunat.

— Dar ciinii pustiei au și început să adulmece leșul... Credeam că cinci-șase ani vor fi de ajuns. Iată că nu au fost. Și nici o sută nu vor fi de ajuns atîta timp cît blestemații aceștia vor mai fi puternici prin averile cele jefuite, cu care tocmesc soarta țării la turci... Eu nu am agonisit averi și, afară de învățătura pe care i-am dat-o lui Dumitrașcu, mă tem că față de prețul bucuriilor din această vale a plingerilor, nu-i voi lăsa nimic, sau ca și nimic. Cum se va putea el încumeta cu sutele de pungi de aur ale Russăteștilor și mai ales cu miile de pungi ale Brîncoveanului ? Oricît mi-ar dori inima să cred că ar izbuti să-mi urmeze, nu văd cum va putea primi firman.

— Cine poate ști, măria-ta !

— Cine ?... Eu !... Îmi cunosc prea bine dușmanii și cunosc aceste amîare vremi în care trăim.

— Și atunci ?

— Atunci, aș vrea, căpitane Petrea și prietene, să-l ocrotești mai departe pe Dumitrașcu, să-l scapi de colții lupilor... Poate că o vreme ar fi mai bine chiar să ia calea cetăților luminate de mintea marilor învățați. Acolo, măcar de departe, să fie de folos țării sale și acestui norod. Pe urmă să se inapoieze cu puteri sporite... Îmi făgăduiești, căpitane Petrea ? Îmi făgăduiești a-l păzi ?

— Îți făgăduiesc, măria-ta ! răspunse cu glas sugrumat oșteanul. Va fi făgăduiala mea cea mai sfîntă.

Puține luni după aceea, bătrînul Cantemir își dădu obștescu sfîrșit, iar dregătorii săi cei mai apropiați, unin-

du-și gîndul cu acel al norodului, ridicară în scaunul domnesc pe coconul cel tînăr, pe Dimitrie. Dar fără firmanul Sublimei Porți, nici un domnitor — mai ales un fiu mezin — nu putea fi recunoscut de boierii cei vechi și nici de restul lumii. Plin de înțelepciune, Dimitrie Cantemir nu căuta să se impună cu putere, și pentru a nu îndreptăți vreo tulburare din partea vrăjmașilor neamului său el socoti că e mai bine să aștepte. În schimb, porni să vegheze cu strășnicie, prin oameni de credință, ca măcar din așezările și rînduirile părintelui să nu se strice nimic de către acei vrăjmași.

După trei săptămîni, un călăreț, sosit în goană din Țara-de-Jos, aduse căpitanului Petrea vestea că un agă turc vine de la Țarigrad și se îndreaptă în mare grabă spre Iași. Era o zi însorită de iunie și tînărul domnitor se coborise în grădină unde se preumbla de vorbă cu amintirile sale. Văzînd fruntea atît de senină a noului său domn, care tocmai se aplecase asupra unor trandafiri, minunîndu-se de gingașa imbiere de purpură și atlas de pe petalele încă îmbrobonate de rouă, căpitanul Petrea pregetă o clipă, închipuindu-și cit de lipsit de apărare poate fi un asemenea suflet la curtea Moldovei. Dumitrașcu Vodă Cantemir îl zări și-i făcu semn să se apropie.

— Ce veste aduci, căpitane Petrea ? îl chemă, voios, amintindu-și cu evlavie acele de pe urmă vorbe ale părintelui său : „Petrea Gălățeanul e un prieten al neamului nostru, băiatule, și un slujitor de credință cum nu se mai află... Ascultă-l și acum și mai tîrziu !“

Venitul se opri îngîndurat și după ce se descoperi, rosti, cu o umbră de stînghereală în glas :

— Măria-ta, am aflat că din ceas în ceas trebuie să pice o aga turcească !

— Cu atît mai bine ! Că mi-e lehamite nu atît de așteptare, cit de starea asta pe loc, de parcă-s cu mîinile legate.

Oșteanul plecă tăcut capul, iar pletele cărunțite îi fluturară o clipă peste umeri.

— Căpitane Petrea, îți ghicesc gîndul. După toate uneltirile dușmanilor neamului meu, ți se pare fără noimă să-mi facă padișahul firman. Eu socotesc că unele nădejdi îmi sînt îngăduite. În cei trei ani petrecuți la Istanbul nu m-am mîrginit doar la truda și mulțămirea cărturarilor. Și crede-mă, am priceput mai multe lucruri din cele ce, de departe, îmi păreau greu de pătruns. Firește că sultanul și cei ce-l înconjoară sînt lacomi de aur. Dar

mai ales îi muncește subrezenia mării lor împărății. Acest urieș a fost ciuntit binișor în bătălia cu austriecii pe Tisa. Și puterea Turciei se întemeiază pe anumite politice chibzuleli. Eu am pricină să cred că din polițichie, sultanul are tot interesul ca Moldova să fie o țară zdravănă, o cetățuie întărită, de care Turcia să se poată sluji întocmai ca de un scut tare tătăresc, fie împotriva leșilor și austriecilor, fie împotriva puterii crescînde a Moscului... S-ar putea să nu mă vrea...

— Măria-ta, — grăi rar căpitanul Petrea, — te vrea norodul. Tot tîrgul răsună de numele lui Dumitrașcu Vodă Cantemir și lumea te binecuvîntează că urmezi poruncile în veci neuitatului părinte al măriei-tale. Dar eu mă tem că Stambulul nu de voia Moldovei se va lăsa înduplecat. Eu nu mă pricep în treburile diplomaticești, dar mi-a fost dat să cunoasc toată păcătoșenia rînduielilor acestei lumi. De aceea, oricum și oricare ar fi chibzuielele înalte ale Porții, sînt aproape sigur că pungile cele multe ale Brîncoveanului vor fi mai tari decît orice polițichie. Și Brîncoveanul ține morțiș să fie căftănit feciorul lui Duca Vodă Bătrînul, pe care zice-se că va să și-l facă ginere.

— Bine, dar ar fi o nedreptate !... strigă fără să vrea Dimitrie.

Căpitanul Petrea ridică din umeri și dădu din cap cu amărăciune, amintindu-și o vorbă a țării :

— Dreptatea, măre doamne, nu șade cu mărimile la masă !

— La ce mai folosește omului truda și învățătura, dacă nu poate răzbi cu dreptatea, se întristă adînc tînărul domn.

Căpitanul Petrea îl învălui cu o privire mai caldă, aproape părintească. Abia acum își dădea seama ce limpede judecată avusese răposatul Constantin Vodă socotind că vlăstaru-i, încă necopt, trebuia ocrotit. Tînărul, mult prea tînărul și prea neîncercatul domnitor, socotea, pesemne, lumea rea în care se afla gata a fi preschimbată la porunca unui conducător filozof, precum în scrierile străvechilor greci. De aceea căpitanul Petrea oftă adînc, cînd spuse aproape în șoaptă :

— Învățăturii și dreptății poate că nu le-ai venit încă vremea pe meleagurile acestea, măria-ta.

— Dacă voi rămîne pe scaunul Moldovei le va veni, căpitane Petrea, mai repede decît s-ai putea crede.

Portița grădinii se deschise și Mihul intra răsufîind repede :

— Vin să spun că se 'apropie vistiernicul Iordache Russăt.

Acest velit boier se prefăcuse pe vremuri a nutri prietenie părintelui domnesc al tinărului voievod, dar știut este că măsura preaplinelor pungi atîrnă foarte greu în cîntarul prieteșugului boieresc, mai cu seamă cînd pe tipsia cea aurită se mai cocoată și zavistia.

— Îi rid ochii vulpoiului acestuia bătrîn. Să bagi de samă, măria-ta ! îl sfătui căpitanul Petrea.

— Bună dimineața, cinstite vistiernice, îi luă într-adins înainte musafirului său Dimitrie Vodă Cantemir, vorbindu-i liniștit și cu o nepăsare atît de bine prefăcută, încît Petrea căpitanul se mișună. Ce știri îmi aduci ?

— Bună dimineața măria-ta ! se închină mai adînc de cum îi era obiceiul și parcă în batjocură, vistiernicul. Nu atît cu o veste vin, cît cu un sfat părintesc. Un sfat chibzuit și cu alți prieteni ai măriei-tale, în cea mai mare grabă.

— Dacă-i grabă nu-i și chibzuință ! rosti domnul rar și apăsător, ca și cum n-ar fi prins prea vădita îngrijorare a boierului.

Iordache Russăt zîmbi tăios și răspunse fără șovăire :

— Asta-i, măria-ta, logică de la Academia elinească din Tarigrad, dar alta-i loghica moldovenească. De data aceasta, tocmai graba fi-va dovadă de chibzuință...

— Grăbește atunci, vistiernice, te ascult ! zise Dimitrie Cantemir pe un ton și mai rece, înălțînd dintr-o dată fruntea.

Văzîndu-l, căpitanul Petrea crezu că nu mai are dinainte același om. Cel ce făcea față acum vicleanului și puternicului boier nu mai avea nimic din tinărul visător ce se apleca cu ochi de copil peste trandafirii îmbrobonați de rouă ; o măreție adevărată se desprindea din privirea pătrunzătoare, din vorba stăpînită a lui Dimitrie Cantemir. Această schimbare nu scăpă nici vistiernicului. De aceea nu întîrzie să răspundă :

— Sosește acel agă turc, măria-ta, și are rang de imbrohor.

Fără a se tulbura cîtuși de puțin — ceea ce iarăși îl descumpăni și îndirji în același timp pe vistiernic — tinărul domn îl înfruntă zîmbind :

— Asta o știe tot tîrgul Ieșilor. Care e vestea domniei-tale ?

— Da, dar, ceea ce tîrgul nu știe este că aga aduce firmanul de domnie, urmă boierul și făcînd o pauză.

— Așadar am fost întărit ! se pripă fără vrere Dimitrie.

Iordache Russăt așteptă, apoi privindu-l țintă în ochi, rosti rar, fără să clipească, cu un glas pe care îl voi tot atît de înghețat pe cît fusese adineauri acela al domnului :

— Aduce firmanul de domnie pentru Constantin Duca, ginerele Brincoveanului...

— Va să zică au izbutit lupii ! izbucni Petrea.

— Întocmai precum spui, căpitane ! se înclină batjocoritor spre el vistiernicul.

— Atunci să ne pregătim de cele de trebuință ! scrișni oșteanul, ducînd din obișnuință mîna la straja sabiei.

— Te cam pripești, oștene ! rinji acru Russăt. Drept e că prea din cale-afară nici noi nu-l iubim pe feciorul lui Gheorghieș Duca...

— Asta n-aș fi crezut-o, mormăi Petrea, fulgerîndu-l cu privirea.

— Căpitane Petrea, — socoti de cuviință Dimitrie Cantemir să-l potolească pe omul său de credință, — lasă-l pe domnia-lui vistiernicul să spună ce are de spus.

— Pe mine nu mă mai supără mojicia ! înălță disprețuitor din umeri Iordache Russăt. Apoi adăugă privindu-l în ochi pe tînărul voievod : M-am învățat s-o rabd de cînd mi-a fost dat să trăiesc printre atîția mojici în anii din urmă... Mulțumesc, totuși, măriei-tale... Cum ziceam, nici nouă nu ne e prea drag feciorul Ducăi Vodă... Dar socotim cu toții, da, cu toții — și vistiernicul apăsă într-un anumit fel pe acest cuvînt — că în ceasul de față nu ne putem împotrivi voinței padișahului, fără de a cășuna mare stricăciune pentru țară. Așa că, sfătuindu-ne noi, am chibzuit că pe măria-ta să te pîtim la Golia, în turn, pînă pleacă turcul, și apoi să te facem scăpat, noi, boierii tăi credincioși, peste munte în Țara Ungurească, viu-nevătămat...

Nici o trăsătură a feței tînărului domn nu clinti. După o clipă de mare încordare lăuntrică, răspunse cu un zîmbet al cărui înțeles era greu de tălmăcit :

— Firește, sînt adînc mișcat de pămînteasca grijă a domniilor voastre și n-am să uit niciodată binele ce voiți a-mi face. Eu socot însă îngrijorarea domniilor voastre cam fără temei. De ce m-aș ascunde de turci ? Cu ce-am păcătuit față de ei ? Cu atît mai mult că am prieteni la Țarigrad...

— Știm, știm, nu se putu împiedica să încuviințeze Iordache Russăt, apoi își mușcă buza. Dar ai și mai mulți neprieteni. Și mai puternici decît ceilalți. Brînco-

veanul a cheltuit mai bine de o mie de pungi și a îngrămădit prea multe piri împotriva mării-tale — precum că ai fi vîndut Țara Moldovei, de pe acum, prin scrisori vinovate — încît imbrohorul are, pare-se, împuternicirea să te ducă legat pînă la Edicule...¹ Și mai știi ce se poate întîmpla, chiar pe drum?...! Că deh, păgînu-i tot păgîn...

Domnul tăcu.

— Măria ta, strigă posomorîndu-se căpitanul Petrea, e prea frumos din partea boierilor, ca mie să nu-mi miroasă urît a lor bunătate. Nu le asculta sfatul. Norodul e cu măria-ta.

— Vrei dar vărsare de sînge? se sumeți vistiernicul.

Oșteanul nu-și lua ochii de la domnitor; tăcea mereu, cu privirea pierdută în zare... Era atîta soare, atîta senină bucurie în întreaga fire! De ce și de unde acest înghețat întuneric și acest venin în inima oamenilor? Ce friile i-ar fi trebuit să stăpînească atîtea viltori de patimi? Nu se simțea slab și nici strădania nu o socotea dincolo de puterile ființei lui. Căci în ciuda visurilor călătore ale adolescenței, își iubea țara și-și prețuia norodul, așa cum tatăl său îl deprinsese din copilărie. Un simț adînc îl învăța că nu trebuie să se dea bătut, așa, orbește, ci să se îndîrjească și să asculte mai curînd îndemnul vitejesc al căpitanului Petrea decît sfatul, desigur plîm de înșelăciune, al boierilor. Dar pe de altă parte i se părea nebunesc ca într-o asemenea împrejurare să se lase îmboldit de porniri necugetate în loc să judece limpede și cu folos cele de trebuință. Mai ales că el pusese întotdeauna atîta preț pe judecata minții. Această judecată îi spunea că de vreme ce vistiernicul îndrăznește să vină să îl îndemne a se adăposti la Golia, înseamnă că un întreg complot fusese cu de-amănuntul pus la cale, că toate măsurile erau luate pentru a-l scoate „hiclean“ față de turci, dacă s-ar fi împotrivit cu sabia. Orice vădită împotrivire era primejdioasă. Mai bine era să încerce să scape printr-o mare îndeminare. În mintea lui se prefirară planurile vicleanului sfetnic al părintelui său. Boier lordache voia să se pună bine de la început cu Duca Vodă, jertfindu-i un primejdios pretendent al tronului abia dobîndit. Partida „boierilor turciți“ n-ar fi pregetat să-i ia viața, dacă acuma le-ar fi făcut față cu sabia goală în mină, ca la balaurul din basme. De aceea socoti

¹ Inchisoare turcească la Stambul.

repede în cită vreme căpitanul Petrea ar fi putut aduna, pe nesimțite, o mină de credincioși ca să-l scape de la Golia, mai înainte de ungerea noului domn. Se gândi că un sfat al comisului le-ar fi de asemenea de mare ajutor... Și se uită țintă la oștean.

— Cred că vistiernicul are dreptate ! hotări el domol, răspunzînd cu aceeași prefăcută nepăsare întrebării mute a căpitanului Petrea.

— Și atunci ?

— Atunci mă voi piti, cum spune domnia-sa, la Golia pînă la plecare turcilor.

— Nu te las singur. Ia-mă și pe mine, măria-ta.

— Lipsa domniei-tale din fruntea alaiului lui Duca Vodă, căpitane Petrea, — se împotrivi vistiernicul, — ar da de bănuît și bănuielile s-ar îndrepta taman spre cel pe care vrem să-l adăpostim... De data aceasta trebuie să vă despărțiți.

— Are iarăși dreptate, căpitane Petrea, încuviință tînărul voievod, uitîndu-se cu înțeles în ochii oșteanului. Este mai bine să rămii... afară. Vei avea grijă să aduni... cîteva din lucrurile mele — cărțile, în primul rînd — și să le pui bine la domnia-ta acasă. Eu voi cere îngăduința doar să-mi iau o singură carte, mai dragă ca toate celelalte inimii mele.

— Măria-ta glumești. Ceri îngăduință ? Dar cui o să ceri ? Pînă ce intră Duca Vodă în palat ești încă voievod samodirjeț... că doar te-a vrut norodul ! Zîmbetul unsuros al vistiernicului se schimbă în rînjete, rostind cele din urmă cuvinte.

Și cînd Dimitrie Cantemir porni spre cămara sa, ca să-și ia cartea dorită, vistiernicul îl urmă pas cu pas. Tînărul domn socoti că era mai înțelept să se facă a nu lua în seamă tilcul acestei însoțiri.

În cîteva clipe, Dimitrie Cantemir fu gata. Cartea „cea mai dragă“ era un mic sipet venețian, în chip de carte legată în scoarțe de piele, cu balamale și lacăt de argint, în care-și păstra însemnările lui și scrisorile de preț. Poate într-adins nu mai voi să zăbovească în palatul plin de amintirea tatălui său, care atît se zbătuse pentru ca feciorul lui să nu apuce a trăi un asemenea ceas. Cînd căpitanul Petrea vru să poruncească să se înhame caii la careta domnească, vistiernicul socoti mai nimerit ca domnul să se suie în butea lui. O butcă boierească nu trezește luarea-aminte a nimănui.

Căpitanul Petrea se burzului, dar o privire a domnului îl potoli iarăși.

— Măria-ta, mai zise însă oșteanul înțelegînd ochirea — dacă nu pe mine, ia-l măcar pe Mihuț al meu ca să-ți ție de urît la Golia... pînă pleacă turcii, cum zice vistiernicul.

— Fie și el ! se învoi vistiernicul Iordache Russăt cu o lucire vicleană în ochi.

„Vulpoiul e bucuros să vineze dintr-o dată două prepelețe“, se gîndi domnul Cantemir, apoi îmbrățișă în tăcere grumazul căpitanului Petrea, șoptîndu-i la ureche :

— Ai grijă... mai întîi, la comis ! Și fără a mai pregeta sări în butcă, urmat de Mihuț și de greoiul vistiernic.

Un pocnet de bici și butca fu smulsă scurt din loc de caii arăpești, ale căror copite făcură să se cutremure podul cu lanțuri și scripete al cetățuii.

V

SE ÎNTOARCE ROATA

Dacă — în timp ce butca vistiernicului Russăt îi purta pe ulițele întortocheate ale Iășilor, ridicînd nori de colb și stîrnind ciinii de prin ogrăzi — lui Dimitrie Cantemir îi mai rămăsese o amăgire asupra soartei ce i se pregătise, cea din urmă se stînsese însă în clipa în care fu zăvorîtă în urma lor ușa încăperii unde fusese poftit să se urce pe scara-n culbec, după ce vicleanul boier, fericit că-și ajunsese atît de ușor ținta, se închinase adînc în fața sa la poarta vestitului turn al Goliei.

Încăperea nu era nici măcar chilie de pustnici, ci mai curînd un soi de cocină. Printr-o fereastră îngustă, prin care nu se zărea decît o zdreanță de cer, o lumină săracă se strecura plumburie pe zidurile mucedu, acoperite în unghere cu pînze de păianjen. Peste un maldăr de paie era aruncât un țol soios. Două scăunașe cu trei picioare se aflau răsturnate într-un colț.

Mihuț se ridică și, după ce le încercă tăria picioarelor, le aduse sub ferestruică, mai la lumină.

— Aici măcar poți să citești, măria-ta... ca să treacă mai repede vremea...

— Mihuț, frățioare, — îl întrerupse Dimitrie, fără geană de îngrijorare în glasul-i limpede, — te-am mai rugat în atâtea rinduri: cînd sîntem numai noi, nu-mi mai spune măria-ta, ci pe numele de botez, ca mai înainte.

— Mă iartă, dar aici, în temnița asta, parcă mi se încălzește inima spunîndu-ți măria-ta, zîmbi tînărul ostaș.

Cantemir îi răspunse cu aceeași îmbrățișare a privirii, dus pe gînduri. Amintirea faptelor mari ale atîtor eroi ai legendelor și istoriei îl ajuta acum să privească mai limpede și cu mai multă stăpînire de sine tot ce i se întîmpla și ceea ce îl putea aștepta de-aci înainte. Fără să vrea, gîndul îl duse la Plutarh și la stoici, și siguranța că va ști să rămîie senin și demn pînă la urmă îl umplu de o nevinovată mîndrie. Pe de altă parte, de-acum și pe el și pe Mihuț nu putea să-i aștepte decît una și aceeași soartă și cugetă că, oricît de mare i-ar fi fost devotamentul față de domnul său, căpitanul Petrea nu și-ar fi virit singur fiul în gura lupului, fără un plan ascuns. Fără îndoială că, în vreme ce ei stăteau închiși, oșteanul punea grabnic la cale mîntuirea lor din primejdie, fie înduplecîndu-l pe imbrohor prin făgăduielile comisului, așa cum el îl povățuise la plecare, fie cu mîna pe arme, la nevoie. Garda domnească îi rămăsese credincioasă. Asemenea steagurile de ostași de la Baia, de la Tirgu-Frumos și de la Roman. Căpitanul Petrea putea să ridice oricînd răzeșimea, iar la chemarea prietenilor, ieșenii ar fi făcut zurba. Dar ceasurile treceau încet, începu a înnopta, și nimic nu se arăta. Dimitrie Cantemir porni să-i povestească lui Mihuț despre cele văzute, trăite și pricepute de el la Tarigrad. Vorbiră apoi mult despre prietenul lor, Mehmet, de care se auzea că ajunsese mare dregător la Înalta Poartă, unde avea, pare-se, și anume însărcinări în legătură cu Principatele române.

O stelută se aprinse departe de peticul de cer din ferestruică. Clopotele bătura de vecernie. Îndată apoi prin tîrg începu să țiuie meterhaneaua turcească și să plesnească focuri de puște¹. Era semn că sosise aga cu osmanliii săi și poate și Duca Vodă. Într-un tîrziu clopotele răsunară iarăși pentru utrenie. Se făcuse miezul nopții. Foamea începea să le împungă măruntaiele și

¹ Tunurile de-atunci.

oboseala să le îngreuneze umerii. Dar nici unul nici altul nu se gîdeau să se întindă pe maldărul de paie. Așteptau, cu tot mai multă încordare, fără să-și mărturisească. Ce ? De bună seamă o mișcare, un pas. Dar pasul putea fi nu numai al căpitanului Petrea, ci și al gidelui.

Deodată însă, cînd totul părea să doarmă în cuprinsul lașilor, pasul îndelung așteptat se auzi. La început slab de tot, apoi limpede. Un pas se urca în taină, ferind parcă să nu trosnească prea tare treptele vechi de lemn. Și grija asta era un semn bun. O cheie scirții în broască și o umbră se strecură prin deschizătura puțină a ușii. Mihuț trase sabia, gata să se năpustească de după ușă.

— Măria-ta, dormi ? suflă sositul.

— Cine ești și ce vrei cu măria-sa ? întrebă Mihuț.

— Nu așa tare, flăcăule. Eu te știu și pe domnia-ta. Ești Mihuț al căpitanului Petrea...

— Dar tu cine ești ? Iși făcu auzit glasul liniștit Dimitrie, de sub ferestruică.

Omul făcu doi pași către acest glas și se închină smerit.

— Măria-ta, eu sînt temnicerul din turnul Goliei.

Era un bătrîn vînjos, cam zdrențaros, încins cu un curmei lung de tei.

— Și ce te aduce aici ?

— Să vezi, măria-ta... Am primit poruncă să vă țin cu strășnicie pînă vin bostangiii lui Duca Vodă să vă ia capetele...

— Cum ai spus ? strigă fără să vrea Mihuț.

— Chiar așa... Eu am bănuir că e o treabă necurată cînd v-am văzut, oameni viteji, cum veniți ca mieii la tăiere, în turnul Goliei... Dar pe mine nu mă lasă inima să vă dau gidelui, că părintele măriei-tale mi-a scos neamul din robie și l-oi binecuvînta cîte zile-oi avea... Teama mea era să nu vie harapul numaidecît. Acu e cum îi mai bine. Fugi, măria-ta, fugi unde-ai vedea cu ochii, că dacă rămîi aici, poate să nu mai apuci sfîntul soare de mîine. Afară e mai ușor să te strecorei. Tot omul o să te ajute...

— Să ieșim degrabă, măria-ta ! șopti Mihuț.

— Dar tu, temnicerule ? se îngrijoră Dimitrie.

— Eu l-oi ruga pe dumnealui Mihuț rotmistru să mă lege cu acest curmei cînd ajungem jos. De-a fi să vie oamenii domniei, a să le spun că s-au năpustit asupra-mi prietenii măriei-tale și-apoi te-au scos din turn.

Fără să mai zăbovească și căutînd să calce cit mai ușor porniră cu toții pe scara-n culbec, izbindu-se prin

negură de pereții strimți ca ghizdurile unui puț. Inima le bătea cu putere. Dacă ucigașii ar fi picat în clipa aceea, erau pierduți. Scara li se păru nesfârșită. Altă și altă treaptă. Dar iată că noaptea din puțul acela fără fund porni să se lumineze. Și dintr-o dată se aflară sub puzderia de stele a cerului. Temnicherul îi trase mai la întuneric, pe pragul turnului, unde Mihuț îl legă fedeleș, cum se vorbiseră.

— Mai strîns la mîini și la picioare ! șopti temnicherul.

— Să te urcăm pe prag. Are să te cuprindă răceala nopții și a pămîntului dac-a fi s-aștepți prea mult.

— Nu pierde omul dintr-atît. Prea mult nici n-o să fie de așteptat...

Dimitrie Cantemir se plecă, voind să-i mulțumească acestui om sărman care-și primejduia viața pentru dînsul, dar temnicherul le dădu iarăși ghes :

— Luați-o brățîș, de-a lungul zidului... Cam prin dosul minăstirii e o spărtură în zidărie, dă într-o livadă, dincolo-i ulița. Hai, grăbiți...

Ajunși în livadă, se opriră și traseră adînc în piept aerul răcoros al nopții. Le mîngîia obrazii o adiere din lanurile ce se întindeau pe la poalele dealurilor din jurul tîrgului. Cei doi prieteni șezură și ținură sfat, iar Mihuț se dovedi parcă mai destoinic în planul urzit la repezeală. Cunoștea bine nu numai ulițele și ulicioarele lașilor, pe care le bătuse în copilărie, dar și potecile ce tăiau de-a dreptul prin livezi și peste pîrleazuri, pe unde își plimba dragostele tineretul tîrgului.

— Mergem la comisul Cerchez ! hotări el.

— Ce să căutăm acolo ? Poate și el e pîndit, dușmanii știindu-l credincios neamului nostru.

— Asta o să vedem noi, de îndată. Dar el e singurul care ne poate da ajutor în noaptea asta. Măcar o pereche de cai buni, din grajdurile domnești... Pe tătuca e mai greu și mai primejdios să-l cuțăm acum. Dacă nu a izbutit să ne scoată din turn, înseamnă că și el a căzut într-o capcană, de unde tot noi vom trebui să-l scoatem. Să nu mai zăbovim. Vino după mine, măria-ta...

Curînd ajunseră în preajma caselor comisului. Îndemnînd pe Dimitrie să rămînă ascuns sub un zăplaz

năpădit de viță sălbatică, Mihuț se apropie tiptil de porțile cele mari. Erau deschise. Dar ceea ce văzu în curte îl făcu să se tragă repede îndărăt.

— Curtea e plină de turci și de caii lor, măria-ta.

— Ce-i de făcut ?

Mihuț se gîndi o clipă, apoi luminîndu-se dintr-o dată la față îl luă de mînă :

— Vino după mine, și-om scoate-o noi la capăt.

Se strecurară pitiș de-a lungul zăplazului și ocoliră într-o hudiță lăturalnică din dosul grădinii. Abia acolo, amintindu-și dintr-o dată locurile acestea, Dimitrie înțelese planul feciorului căpitanului Petrea.

— Fereastra cămării de altădată a lui Mehmet... Așa-i, Mihuț ?

— Așa-i. Măria-ta o să stai pitit în umbră. Eu sar gardul. Din pricina osmanlıilor și a iarmarocului din curte, dulăii sînt toți legați. Intru pe fereastră și apoi ajung eu la iatacul comisului. S-apuc să pătrund în casă și apoi...

Dar ajunși în dreptul ferestrei, amîndoi rămaseră pironiți locului : fereastra era luminată ! Nădejdea din urmă li se spulberase. Să se fi mutat acolo comisul, de sila musafirilor ?

Ce se petrecu atunci în mintea lui Mihuț ușor aprinsă de cele prin cîte trecuse ? Uitînd parcă ce primejdie îl păștea, se aplecă deodată, își umplu pumnul cu pietricele și le slobozi ușor în geam. În același timp dădu, scurt și ascuțit, strigătul cucuvelei : Uhu-hu... uhu-hu !...

— Ce faci, Mihuț. Îți arde de joacă ? îl dojeni Dimitrie.

O umbră se mișcă în dosul ferestrei. Cineva o deschise și în pervazul ei se ivi, luminat slab de o luminare, capul lui Mehmet, înfășurat în turban scump cu surgiuc.

Mihuț se frecă la ochi, întrebîndu-se dacă nu i-au pierit cu totul mințile. Dar un glas, venind parcă din depărtările copilăriei, răsună în noapte :

— Tu ești, Mihuț ?

— Sfînte Sisoaie ! biigui feciorul căpitanului Petrea. Nu cumva am vedenii ?... Tu aici, Mehmet, frățioare ?

— Da, chiar eu. Dar cum ai scăpat din turn ? Și unde-i Dumitrașcu ?...

— Cum, știi ? ! se miră iarăși flăcăul.

— De bună seamă că știam...

— Bine, dar atunci...

— Nici un atunci. Spune repede, unde-i Dumitrașcu ? E-n miini bune ?

— Aici sînt, Mehmet ! strigă Dimitrie, ieșind de sub umbrar, nu mai puțin mirat decît rotmistrul său.

Dintr-o sîngură mișcare, ca de sălbăticiune, Mehmet săltă jos peste pervazul ferestrei și, sărind cu aceeași sprinteneală peste zăplaz, se repezi spre prietenul drag și-l îmbrățișă cu căldură și bucurie.

Apoi fără să mai stea să-i istorisească ce și cum, spre a-l smulge din uluirea ce i se citea în ochi, îl trase din nou în umbra zăplazului.

— Apropie-te, Dumitrașcule... Și tu, Mihuț. Pe aici s-ar putea ca și frunzișurile să aibă urechi... Sus, hopa ! Așa !

Cîteva clipe după aceea, cei trei prieteni din copilărie se aflau laolaltă în odaia cea veche a lui Mehmet, care, după ce trase peste fereastră perdeaua groasă de cit, mai aprinse cîteva luminări în sfeșnicul mare de bronz.

— Mehmet, prietene, nu pricep nimic. Fă-mă mai repede să mă dumiresc, stăruie Dimitrie. Cum de te afli aici ? Și pentru ce ?

— Cum pentru ce ? rise din toată inima Mehmet. Păi eu sînt imbrohorul padișahului.

— Tu ? păli Dimitrie, și făcu un pas înapoi.

Mehmet se întunecă la față :

— Dumitrașcule, de ce ți se pare greu să pricepi că am cerut să fiu eu acela, tocmai ca să te pot pune la adăpost de toate primejdiile ce pîndesc întotdeauna pe un domn valah mazilit ? Doar știi că îndeplineam slujbe privind și provinciile sultanului de la nordul Dunării.

Dumitrașcu plecă fruntea rușinat de gîndul ce-l fulgerase.

— Iartă-mă, Mehmet, dar am început să cunosc oamenii și într-altfel.

— Oamenii... ai dreptate, dar slavă lui Alah, nu sînt toți la fel.

— Acum văd. Și asta îmi dă din nou curaj și încredere. De aceea îți mulțămesc de două ori. Și acum spune tot... În primul rînd, de ce nu m-ai vestit mai curînd despre ceea ce avea să se petreacă ?

— Nu s-a putut, zîmbi trist Mehmet.

— Și ce e cu firmanul ?

— Apoi este așa... Marele vizir este mai puternic decît mine, fiind, deocamdată, și mai marele meu. Constantin

Brîncoveanu i-a trimis o mie de pungi¹, și i-a făgăduit încă două mii pe care Duca Vodă o să le scoată din piatră seacă, să le trimită în cel mai scurt timp. Și să știi că poate-i mai bine așa. Vremea de domnie e neprielnică pentru oamenii ca tine. Dar va veni și vremea ta. Ți-o spune un prieten care cunoaște mai altfel rosturile lumii acesteia. Între timp vei putea învăța multe, spre folosul tău și al Moldovei. Poate chiar și al Turciei, căci și acolo sînt rînduieli de îndreptat, iar eu am nădejde să le pot îndrepta, cîndva... Dar asta-i altă poveste. Să vedem ce-i de făcut acum.

— Eu însă nu pricep prea bine toată întîmplarea asta.

— Și cu tătuca ce-i? nu se putut opri să întrebe Mihuț.

— Căpitanul Petrea se află acum trimis, în mare taină, către Roman.

— Către Roman? se minună Mihuț. Și noi la Golia?...

Mehmet începu iar să ridă, văzînd uimirea amîndurora, apoi, bătîndu-se cu mina peste frunte, zise:

— Dar voi trebuie să fiți lihniți de foame și de sete, și eu am uitat obiceiul gazdelor de la Moldova. Ia stați nițeluș colea, să-l bucurăm de oaspeți pe cine se cuvine.

Mehmet ieși pe ușa scundă și cîteva clipe după aceea dădu buzna pe aceeași ușă, cu lacrimi de bucurie în ochi, comisul Cerchez, cu scufă în cap — căci nu mai avea acum fir de păr — și în cămașă de noapte. Se întoarse îndată și Mehmet, urmat de două bătrîne slugi ale casei ce purtau tablale cu tot ce era mai bun în cămările comisoaiei și cu o ploscă de vin. Luîndu-și seama de straiul în care se afla, comisul își ceru iertare și se duse să se îmbrace precum se potrivea a sta înaintea unor asemenea fețe. Iar Dumitrașcu și Mihuț se așezară la masă fără să aștepte să mai fie îmbiați a doua oară. Mehmet începu atunci, cu glastul lui cîntat, să le povestească totul de-a fir-a-păr, presărîndu-și povestirea cu mimică și vorbe de haz, cum obișnuia. Sultanul nu avea nimic împotriva lui Dimitrie Cantemir. Imbrohorul nu venise decî cu poruncă să-i ia capul, cum dăduseră zvon unii, ci dimpotrivă, să-l aducă îndărăt la Țarigrad, cu toată cîntea. Poarta nu plecase urechea la pîrile Brîncoveanului. Iar marele vizir socotise folositor să-l știe pe

¹ O pungă — cam 500 lei — aur.

Dimătrie, ca și pe Antioh Cantemir, la Stambul, mai ales ca nu cumva să uneltească împotriva Ducăi Vodă și astfel să se prăpădească cele două mii de punți făgăduite. Mehmet cunoștea însă năravurile neamurilor boierești, vrăjmașii Cantemireștilor. Sosind la Iași și aflind de întemnițarea domnului, Duca Vodă se arătase foarte mulțumit. Mehmet se prefăcuse și el așijderea. Pentru a-l feri pe Dumitrașcu de urgie, le atrăsese luarea-aminte boierilor că are poruncă să-l aducă el însuși pe domnul cel mazilit, viu-nevătămat la Țarigrad, unde va fi pedepsit la Edicule, sub ochii marelui vizir. Și-i lăudase că-l prinseseră, ca nu cumva să apuce a fugi la leși sau la unguri. Chiar de a doua zi din zori avea de gând să-l ia în primire, pe el și pe Mihuț, și să-i trimită sub pază bună la Brăila. Estimp, pe căpitanul Petrea — care se pregătise să-i scape cumva singur, cu o mină de dragon — îl trimisese să adune steagul ce-i era de credință la Roman, cu poruncă să împlinească alaiul noului voievod, dar, în taină, ca să fie lângă Cantemir, dacă cumva boierii s-ar fi arătat gata la vreo nesocotință. Acum însă, după ce Dumitrașcu și Mihuț fugiseră de la Golia — și încă cu ajutorul unor presupuși părtași — gluma se cam îngroșa. Căci trimisul sultanului nu putea lua, fățiș, sub ocrotirea-i, pe domnul mazilit, care dăduse prin fuga-i dovadă vădită de răzvrătire. Dumitrașcu trebuia deci să plece de îndată spre miazăzi, împreună cu Mihuț.

Mehmet dăduse aceste lămuriri ținând un mic discurs, înflorat cu multe laude de sine, ce păreau mai curînd praf în ochi pentru a acoperi o tainică faptă urită, decît relatarea amănuntelor unui plan îndrăzneț. Ceî doi tineri moldoveni schimbară fulgerător o privire. Surprinzînd-o, imbrohorul își micșoră pupilele, ca fiarele deșertului la pîndă, apoi izbucni într-un hohot de rîs, adăugînd în glumă :

— Fiți pe pace : de la partida Ducăi Vodă am primit prea puține punți ca să plătească și capetele voastre !...

După o scurtă sfătuire, Mehmet și comisul rînduiră totul cum era mai bine. Comisul avea să iasă din tîrg pe poarta de miazăzi într-un rădvan însoțit de niște drăgani din garda domnească, spunînd că merge la Birlad să aleagă cai din hergheliile de acolo pentru alaiul noului domn. În același timp, pe o altă poartă va ieși în grabă un pîlc de călăreți din garda lui Mehmet-Pașa imbrohorul, ducînd grabnică ștafetă pașalei celei mari din

raiaua Brăilei. Printre călăreți, în straie turcești, se vor afla Dumitrașcu și Mihuț. De la Birlad, cei doi fugari aveau să-și continue drumul cu rădvanul comisului, însoțiți doar de câțiva oameni credincioși, turcii agăi avînd să se întoarcă în grabă la Iași. Pentru încredințare față de pașaua turcească de la Brăila, Mehmet îi dădu lui Dimitrie Cantemir inelul său de aur cu pecete. Pașa din raiaua Brăilei trebuia să-i găzduiască cu toată cinstirea pînă la sosirea lui Mehmet, care apoi avea să-i însoțească, pe calculul său, pînă la Țarigrad. Cei trei prieteni se mai îmbrățișară o dată, apoi se despărțiră. Nu trecuse nici al treilea ceas al nopții cînd, în straie turcești, cu turbane pe cap și înarmați pînă în dinți, înconjurați de pîlcul de călăreți turci, Dimitrie Cantemir și Mihuț ieșeau pe poarta dinspre miazăzi a Iașilor fără nici o supărare din partea nimănui, dar cu sufletul ca de plumb.

— Începe dară pribegia, Mihuț prietene ! șopti domnul. Săraca Moldova noastră, cum o lăsăm...

— Avem să ne întoarcem într-o zi, măria-ta, o să ne întoarcem cu mai multă putere asupra vrăjmașilor ei, și abia atunci veni-va vremea să răsufle și țara asta, cu adevărat slobodă. Veni-va negreșit acea vreme, fiindcă nu rar se schimbă sorții domnilor la Moldova și nu numai pentru bucuria nebunilor... S-o întoarce ea roata !...

VI

„SĂRUT PĂMÎNTUL MOLDOVEI !”

După cîteva nopți de cale — pentru că ziua se adăposteau prin locuri ferite, de teama hăitașilor noului domn — Dimitrie Cantemir și Mihuț ajunseră, la ivirea zorilor, într-un crîng, pe malul Milcovului. Ședeau în rădvanul comisului, așteptînd să se reîntoarcă din josul apei călăuza ce pornise să caute un vad mai potrivit, cînd un trîpot de cai se auzi din urmă și un glas sălbatic bubui :

— Aicea-s, boierule ! I-am dibuit ! Să dăm iureș, să-i spîrcuim...

— De vii trebuiești prinși, așa-i porunca ! răcni un alt glas, care lui Dimitrie i se păru cunoscut. Cel ce vor-

bise de poruncă se arăta a fi un bărbat mai pirpiriu, cu un obrăzar negru pe față.

Înainte ca lotrii ce le veneau împotriva să se năpus-tească asupra lor, Dimitrie, Mihuț, precum și unul din cei doi oameni domnești ce rămăseseră lângă rădvan, ochiră și traseră cîte un foc de muschetă. Doi călăreți se prăbușiră, iar calul unui al treilea se ridică în două picioare și, rostogolindu-se pe spate, prinse sub el pe călăreț, care slobozi un strigăt de groază. Neașteptîndu-se, pesemne, ca fugarii să aibă cu ei arme de foc, urmăritorii se opriră și avură o clipă de șovăire, bătînd cu caii în loc. Dimitrie și ai săi folosiră acest răgaz și mai încărcară o dată muschetele, apoi alți trei călăreți căzură din rîndul urmăritorilor.

— Pe ei, cu săbiile și cu arcanul ! Dați năvală de-grabă, să nu mai aibă vreme să încarce ! se auzi porunca celui cu obrăzar negru.

Pricepînd că nu mai pot folosi armele de foc, Dimitrie și Mihuț traseră săbiile și coborîră din rădvan. În aceeași clipă arcanul doborî în colbul drumului pe oșteanul ce tocmai încerca să-și mai încarce muscheta. O ghioagă, azvirlită cu dibăcie, zdrobi țeasta celuiualt venit într-a-jutor. Dimitrie și Mihuț rămaseră acum singuri să se apere împotriva năvălitorilor, căci surugiii călări fuseseră smulși de pe cai și legați mai înainte de a apuca să se împotrivească.

— Treci lângă copacul ăsta gros, în spatele meu, măria-ta, strigă Mihuț. Așa, spate la spate, nu ne mai dovedesc ei ; văd că nu prea știu cum se ține o spadă în mînă...

— Cu spada și pumnalul deodată, Mihuț, strigă, la rîndu-i Dimitrie. Ca venețienii, că-i răpunem mai re-pede... *punto reverso* și hai !...

Și într-adevăr, cît ai clipi din ochi, cu săbiile zburate din mîini, alți doi năvălitori singerau în colbul potecii.

Dar în ciuda măiestriei lor la lupta cu sabia, cei doi prieteni n-aveau să mai țină piept multă vreme marelui număr al înconjurătorilor. Atunci Mihuț luă o hotărîre deznădăjduită. Continînd să fulgere cu sabia, și fără a întoarce capul, spuse cu glas scăzut :

— Măria-ta, uite colo, la un pas, slobod, calul înaintaș, e din cei buni ai comisului. Aruncă-te pe el și fugi. Ai nemernicilor ăștora sînt prăpădiți. Nu te pot ajunge. Într-un ceas ești la straja Brăilei, arăți inelul și scapi.

— Dar tu, Mihuş ?

— Eu îi ţin în loc, cit se poate... Fugi, măria-ta !

— Nu fug, Mihuş, — hotări Dimitrie, — ne batem pînă la moarte aici, pe pămîntul Moldovei !

Puterile însă începeau să le slăbească. Crestaţi în cîteva locuri, porniră să li se rotească în faţa ochilor fulgere roşii şi negre. În clipa în care se socotiră pierduţi, un alt tropot de cai se auzi şi un răcnet ca de leu turbat făcu să se cutremure pădurea.

— Înapoi, fiarelor, înapoi că aici v-aţi aflat mormîntul.

— Tătuca ! strigă Mihuş, cunoscînd glasul.

— Căpitanul Petrea ! se bucură Dimitrie, prinzînd iarăşi puteri.

— Bateţi voi marginile, Mihuş, că noi îi tăiem pe la mijloc ! răcni de departe căpitanul Petrea. Apoi întorcîndu-se către oamenii săi le porunci : Pe ticălosul cu obrăzar cătaţi să-l prindeţi de viu. Ala-i tartorul lor.

Căpetenia despre care era vorba se nimerise tocmai atunci la îndemîna lui Mihuş, cu alţi doi alături.

— Lasă-mi-l mie, tătucă... În gardă, că acum nu mai scapi, tilharule... Ține una. Şi cu una, două ! Na...

Mihuş îi smulse sabia din mină ; învînsul trase jungherul şi se repezi iarăşi, dar împiedicîndu-se de un ciot de copac, alunecă cu pieptul în spada rotmistrului.

Omul cu obrăzar scoase un ţipăt fioros, scăpă jungherul din mină şi se prăbuşi străpuns de moarte. În jurul lui, lupta urmă cu deznădejde. Curînd, puţinii nemernici care rămăseseră în viaţă aruncară săbiile şi o rupseră la fugă printre copacii crîngului. Căpitanul Petrea făcu semn oamenilor lui să-i lase în plata domnului, că de-acum nu mai erau primejdioşi.

După ce Dimitrie Cantemir îşi îmbrăţişă izbăvitorul, şi Mihuş de asemeni, se îndreptară tustrei spre leşul omului cu faţa ascunsă.

— Cine să fie ? întrebă domnul.

— Scoate-i obrăzarul, Mihuş ! porunci căpitanul Petrea fiului său.

Mihuş se aplecă şi, nu fără înfiorare, dădu la o parte năframa de mătase neagră.

— Ia te uită ! se cutremură Dimitrie Cantemir. Feciorul lui Iordache Russăt vistiernicul...

— Aşa-i, precum bine bănuisem ! grăi Petrea. De mult îţi purta simbetetele acest cilibiu, otrăvit de zavistie pentru iasuşirile cele mari ale minţii şi braţului „unui

biet fecior de răzeș". A vrut să se arate mai cu moț decît boier Iordache, taică-său, pe care Duca Vodă l-a dovedit hiclean și față de sine. Credea că dîndu-l capul măriei-tale în schimb, își va scăpa și moștenirea după fuga bătrînului.

Cît mai răsuflară oleacă, bătrînul oștean le povesti ce nu știuseră pînă atunci :

— După ce au aflat de ieșirea măriei-tale din turnul Goliei, și mai ales cunoscînd că imbrohoțul nu era altul decît nepotul comisului Cerchez — asta fiindcă ținuse morțiș să fie găzduit în casa comisului, nu în palatul domnesc — boierii au priceput că nu era lucru curat. Dar noul domn, știindu-și poate încă șubred jețul și necunoscînd nici care ar fi gîndurile tainice ale Porții, n-a cutezat să facă prea mare tulburare pentru atîta lucru, ba i-a poftit și pe boieri să se potolească și să-i pregătească mai bine alaiul său, cu toată strălucirea cuvenită. De frică, Iordache Russăt a fugit peste munte, la miez-noapte. Ei, dar vezi că tilharii tot nu s-au lăsat de-ale lor. Mă întorceam — așa cum avusesem vorba cu Mehmet-pașa — de la Roman, cu pîlcul meu de oameni de credință, cînd la hanul Hagiului îmi spune prietenul nostru că feciorul unui mare boier trecuse în goană spre Țara-de-Jos, pe urmele unor fugari, cu o ceată de joimiri. Fără să mai zăbovesc, m-am luat după ei. Abia ascară le-am dat de urmă, dar peste noapte ne-au păcălit și ne-au scăpat. Nu mai știam încotro au luat-o nici ei, nici măriia-ta, fiindcă pe aici așezările sînt mai rare și oamenii tare temători și zgîrciți la vorbă. Dar, slavă domnului, am ajuns la țenchi.

— Tocmai la țenchi, tătucă, altfel mă tem că ne doveceau tilharii; adeveri Mihuț, ștergîndu-și lama sabiei.

— Acuma, însă, trebuie să vă grăbiți... căci intrați în Țara Românească și nemernicii care au scăpat vor da negreșit de veste lefegiilor Brîncoveanului.

— Nu putem totuși lăsa așa, în colbul drumului, leșul feciorului lui Russăt ! se împotrivi cam nehotărît Dimitrie Cantemir.

— Ticălosul acesta își merită soarta, măriia-ta. Și să n-ai grijă. Tilharii care au fugit vor avea grijă de el, căci ei știu cine-i taică-său și că nu vor rămîne nerăsplătiți pentru milostenie. De îndată ce locul acesta va rămîne pustiu, se vor întoarce negreșit să-l ridice.

— Și domnia-tă ce vei face ? întrebă Dimitrie. Acum va trebui să vii, neapărat, cu noi.

— Oamenii mei te vor însoți până la Brăila, măria-tă, îl asigură cu părintească grijă căpitanul Petrea.

— Nu la mine m-am gândit, căpitane Petrea, — se apără Dimitrie, îmbujorându-se ușor, — ci la domnia-tă. Cum te vei întoarce la Ieși ? Duca Vodă n-are să-ți ierte această întâmplare.

Oșteanul zîmbi :

— Dar cine va să știe ce a fost aici, măria-tă ? Singurul va fi fost odrasla Russătescului, care acum bate la porțile iadului. Nemernicii care s-au împușcat sînt joimiri ce nu pot sta pentru credință la o judecată. Iar oștenii mei, credincioși mării-tale, au ei altele în minte, ce se vor afla pînă la schimbarea vremurilor, adăugă el zîbind.

Domnul pribeag voi să-i mulțumească iarăși, dar oșteanul nu-i mai dădu răgaz :

— Degrabă în rădvan, măria-tă. Iată, se întoarce și călăuza. Se vede că a găsit vadul. Băieți, — porunci el apoi la doi dintre oamenii săi, — tăiați legăturile surugilor și ajutați-i să se urce în șei. Vă duceți, tot într-o fugă, să-l urmați pe domnul nostru Dimitrie Cantemir pînă la porțile Brăilei.

— Să trăiască măria-sa ! strigară într-un glas răzeșii, urcînd cușmile în virful sulitelor.

— Și domnia-tă, — întrebă iarăși Dimitrie, — nu-ți păstrezi nici un însoțitor ? Ia-l măcar pe acest zdrăvăn tîghecean ! și-l arată, cu un semn de prietenie, pe unul din răzeși, cunoscut de el mai dinainte.

— Măria-tă, îmi știi obiceiul și patima : să călătoresc singur cu gîndurile și cu roibul meu... Ajung la Ieși înaintea veștilor. Și-i mai bine. De-acîncolo oi vedea încotro oi apuca-o... Dar ce faci, măria-tă ?

În clipa în care trebuia să se urce în rădvan, Dimitrie Cantemir ingenunchease și-și lipise obrazul de iarba înrourată. Răspunse încet, cu ochii înrourați :

— Sărut pămîntul Moldovei, în care odihnesc oasele părinților mei, căci nu știu dacă mă voi mai reîntoarce vreodată.

— Nu, măria-tă, strigă căpitanul Petrea. Să nu spui și să nu gîndești niciodată asta. Țara știe să-și cunoască stăpînul !... Eu rămîn aici cu prietenii cei mulți, ai noștri, și zic așa : De două ori pe an, măcar, voi veni la măria-tă la Țarigrad să-ți aduc cuvîntul Moldovei, iar

măria-ta să te gătești de domnie... Aceasta e făgăduiala sfântă și se va adevăra și ea, așa cum în pământul acesta bate inima oamenilor lui.

În geana umezită și în glasul cald al Gălățeanului se sumețise o halducească mindrie, pe care Cantemir nu numai o dată o aflate în neodihna sufletelor din țara aceasta. Îi veni în minte vorba acelui moldovean de seamă, răpus în dușmănie de vrăjmașii părintelui său : „Nu, nu va fi pus prea-veșnicul sfat al puternicului Dumnezeu țării acesteia țenchi și soroc de sfârșire !...”

Cu ochii strălucitori de o mare nădejde, Dimitrie Cantemir se urcă, urmat de Mihuț, în rădvanul care după o minută cobora lin spre vad, pierzându-se printre copaci.

Cu capul descoperit în vântul dimineții, care i se juca prin părul ușor cărunțit, căpitanul Petrea rămase îndelung cu privirea în urma lor. Pe lângă bucuria că picase la vreme într-un ceas de cumpănă, sufletul îi era parcă legănat de o mulțumire și mai adâncă : își împlinise o parte din acea făgăduială făcută cindva lui Cantemir Vodă cel bătrîn. Dădu pînteni, și în trapul mare al calului întoarse spre miazănoapte.

De după o culme de pădure tivită cu aur se ivi soarele, împurpurind apele Milcovului cu singele unei dimineți noi.

VII

TREBURI POLITICEȘTI

Și-au pornit anii să treacă, unul cite unul, precum cai-cele cu vela-n vînt pe apele untdelemnii ale Bosforului. Și unul cite unul, cam tot pe atîția au fost și domnii care s-au perindat la Scaunul Moldovei. Aflaseră turcii, la „Bogdan-III” — cum porecliseră această țară binecuvîntată — nesecat izvor de lapte și miere, potrivit pentru cumpănirea marilor pagube ce le cășunaseră tot mai dese războaie pierdute. De aceea nu știau ce să mai născocească pe seama locuitorilor acelor pămînturi, trimițîndu-le mereu alte lipitori nesățioase. La asta îi mai ajuta și pofta nemăsurată de jaf și de împăunare cu alte cinuri a bolerilor pămînteni. Aceștia nu sufereau domni din rubedenii vrăjmașe și nici pe volveozii cu oleacă de

milă pentru bietul plugar nu-i răbdau, pîrindu-i grabnic că nu ar fi credincioșii prea-puternicului padișah și că ar cînta în struna celor care priveau cu sporită nădejde spre zorile puterii creștine a Moscului. Pe măsură ce se-aprindea luceafărul ciudatului țar Petru Alexeievici, se îngrijorau beglerbegii și capii raialelor de la Dunăre, își întăreau cetățile și înmulțeau podvezile pentru armia semilunei, temători de cele ce-arătau să se-ntimple.

Iar într-acest timp, norodul muncea și pătimea din greu să plătească miile de pungi cu care se făcea mezatul pentru domnie la Înalta Poartă. Și tot mai mulți „dădeau bir cu fugiții“, pustiindu-se prin codri, sau în stepa caza-cilor zaporojeni către pragurile Niprului. Atît de nerușinat era acest mezat, încît unii domni maziliți, îngrămădind movilele tot mai înalte de aur în fața marilor dregători ai Porții, se reîntorceau vii și nevătămați de cîte două și trei ori pe Scaunul domnesc. Iar alții piereau de mina harapului, sau își luau lume-n cap, cu vistieria țării.

De multe ori, temători și de umbra lor și știindu-se ca vrabia pe cracă, acei domni jefuitori, dimpreună cu boierii care abia așteptau să le ia locul și se îngrijeau să nu mai afle cumva și pe alții în calea lor, trimiteau tot soiul de piri împotriva fiilor lui Cantemir-bătrînul, despre care se zvoneau multe bune și rele. Dar în ciuda acestor piri tot nu le-a luat capul sultanul, poate fiindcă alte socoteli avea cu dinșii, sau poate datorită științei de carte și strălucitelor legături de prietenie ce și le făcuse acolo Dimitrie.

Printre acești prieteni de nădejde și deasupra tuturor se afla Mehmeț-Pașa, a cărui putere crescuse neîncetat, cînd mai de-a dreptul, cînd mai pe ocolite, ajungînd așa în rangul de mare-vizir. Cunoșcînd toate cele ce se petreceau în Țara Moldovei, și împărtășindu-se de multe ori el însuși din mezatul cel nerușinat ce se făcuse pînă la venirea lui în această înaltă dregătorie, Mehmet se hotări să-și împlinească și un gînd al lui mai vechi, pe care de altmîntrelea, tot stînd de vorbă cu Dumitrașcu, și-l pusese mai de mîlt în minte. Anume că ar fi fost spre folosul Turciei ca în Moldova, țară bogată și de margine, pe care Țarigradul, din pricina slugărniceii boierilor, se obișnuiesc s-o socotească un pašalic, să fie statornicită o temeinică rînduială, ca să nu se mai împrăstie pe apucate roada pămînturilor ei. Mai avea el o socoteală și cu răzvrătirile prea dese ale locuitorilor, și cu nădejdlile lor smintite în

izbinzile rusești. Geaba faci metereze noi pe de lături, dacă pe dinăuntru totul e putred! De aceea trimisese domn în Moldova pe Antioh Cantemir. Poate și din pricina mai adânci, știute numai de câțiva inși dintre maimarii Islamului. S-ar fi zis, de altminteri, că numai la domnie nu-i era gândul fiului mezin al lui Constantin Vodă. Din prea puținul avut ce le rămăsese de la tatăl lor și cu zestrea Casandrei Cantacuzino, nevasta lui Dimitrie, cei doi frați își duraseră o casă nu prea mare, dar plăcută la vedere, pe țărmul Cornului de Aur. Din cea mai luminoasă încăpere a acestei case, Dimitrie își făcuse cămara lui de lucru și-și căptușise pereții, din podea pînă la bagdadie, cu rafturi ticsite de cărți aduse din toate colțurile lumii. De ani întregi purta neîntreruptă corespondență cu mulți dintre marii învățați ai lumii, care, pe atunci, își trimiteau unul altuia scrierile mai de seamă, iar tomurile nici nu mai aveau loc în rafturi și se îngrămădeau pe mese, pe jilțuri și chiar pe podea, prin toate ungherele.

În iatacul său mai avea Dimitrie și tot felul de arme, noi și vechi, ținute în perete peste o blană de urs din Carpați. Că nici de obiceiul dobîndit în copilărie de a minui zilnic armele nu se lăsase Dimitrie Cantemir și pe lingă „turnîruri“ prietenești cu străinii, ori de cîte ori căpitanul Petrea, potrivit făgăduielii date, venea să-l vadă, fostul dascăl întru ale bătăliei și învățaceul încrucișau iar spada ca în anii de ucenicie. Ca să împrumute de la nemți strategia cea nouă, urmasse el însuși oștile turcești, la Zenta, în bătălia cu armatele prințului Eugeniu de Savoia. Și alături cu el mersese, din aceeași dorință, și Mihuț.

Cu trecerea anilor, fostul stegar și rotmistru moldovan îndrăgise căile mărilor. Mai întîi pe o corabie turcească adusă de un grec din Brăila, unul Tomida, pe care-l ajutase el să scape din gearele unui stăpîn hapsin; de pe aceea trecuse apoi pe o alta mai mare, genoveză. Drumurile lui erau, la înapoiere, prilej de îndelungi povești cu Dimitrie Cantemir, care învățase multe limbi, dar călătorise prea puțin. Așa, întorcîndu-se odată din porturile nordului, îi adusese știrea despre „marca ambasadă“ a țarului Petru, rîzînd împreună de șotiile acelui năzdrăvan aghiotant Alexei Menșikov, cu care Mihuț se bătuse în luptă dreaptă dintr-un rămășag, într-o circiumă din Amsterdam. De la o vreme, Dumitrașcu nu mai avusese vești de la corăbier. Prea îngrijorat nu fusese

Însă, fiindcă de cîte ori îl întreba pe căpitanul Petrea despre feciorul său „Vintură-lume“, acesta îi răspundea că nu mai ştie nimic, dar ochii i se mijeau de un zîmbet tainic.

Antioh Cantemir n-a putut să rămînă prea mult în Scaunul domniei, fiind pîrit ca „hiclean“, printr-un sol nemţesc de la Țarigrad ce avea mare trecere pe lângă sultan. Şi sultanul l-a scos pe Antioh din domnie, peste capul marelui vizir, care dacă nu s-a împotrivit atunci, după o vreme a izbutit să-l aducă din nou pe Antioh în cetăţuia Iaşilor. La acea vreme a coborît iarăşi Iordache Russăt — „majordomul“ din pribegie să-l slujească pe Antioh, ca să-şi capete îndărăt averile răpite de înaintaşul lui la domnie. După ce şi-a făcut slujba aceasta, bătrînul cameleon şi-a schimbat pielea şi s-a tocmît să-l sape şi să-l duşmănească, cu puteri înnoite, pe binefăcătorul său. Nu mult după aceea, fratele lui Dimitrie s-a reîntors pentru totdeauna în casa cu pridvor de pe ţarmul Cornului de Aur, fiind pîrit că întîrzia luarea birurilor.

Şi iată-i, într-o duminică însorită de toamnă, pe cei doi fraţi în acel larg pridvor, pardosit cu lespezi albe peste care erau aşternute covoare turceşti, mari şi groase ; Antioh şedea într-un jilt moale şi adînc ca un divan, cercetînd nişte arme veneţiene de curînd primite în dar, iar Dimitrie, aşezat la o masă, pe care erau răspîndite ca de obicei tot felul de hîrtii, cînta cînd din violă, cînd din tambur — căci de la o vreme se îndeletnicea şi cu muzica — şi tot făcea însemnări pe nişte foi liniate într-un chip osebit.

Punînd armele pe o mescioară joasă, încrustată cu sidef, alături de el, Antioh se cuibări mai bine în jilt şi lăsă să-i rătăcească privirea pe neasemuita privelişte de care nu se putea sătura niciodată. Printre stîlpii de piatră ai pridvorului, înveşmîntaţi în flori agăţătoare, şi printre chiparoşii înalţi ce străjuiau grădina coborînd spre Cornul de Aur, se uita cum Marea de Marmara aşterne sub cerul albastru o punte, cînd de smarald, cînd de argint, între limba de nisip pe care sfîrşeau grădinile cu tainice chioşcuri ale Seraiului şi coastele însorite ale Asiei, la poalele cărora se oglindeau, albe, în ape, casele din Scutari. Răsărite din adîncuri, parcă dinadins ca ochiul să nu fie nici ostenit, nici copleşit de albastrul nemărginit al mării împreunate cu cerul fără pată, insulele Prin-ki-po aruncaseră peste această punte umbra viorie a pădurilor ce înveşmîntau cu aurul ruginiu al toamnei mola-

tica lor unduire de coline. Drept în față, peste Cornul de Aur, pe al cărui lăcuș se legănau catargele și velele caicurilor, Stambulul se reșfira plin de tăine printre adevărate păduri de chiparoși și de pini, pe coastele înflorite pe care strălucise altădată Bizanțul. Pe culme, țîșnind parcă din ostroave de verdeață întinsă printre ziduri străvechi, pe jumătate prăbușite și cotropite de iederi, se înălțau sub soarele blînd cupolele Sfintei Sofii și minaretele moscheielor ridicate de întemeietorii puterii Islămului. Dacă ostenea de atîta strălucire și măreție și voia să-și caute odihnă, privirea nu avea decît să alunece spre dreapta, unde Stambulul îndoindu-se, înjunghiat parcă de Cornul de Aur, îi întindea, ca pe o tîpsie de pămînt ars, cuibul stufos de verdeață în care albeau stelele și lăcșurile funerare ale cimitirului de la Eyub.

Antioh rămase multă vreme cu ochii pironiți pe acea stăvodenie de vis. Dar dintr-o dată, ea păru să se ștergă, adumbrită ca de o păclă, și printre genele întredeschise, în locul colinelor pline de slavă ale Bizanțului și Stambulului, îi răsăriră din amintire acelea mai sălbatice, dar învestite cu un farmec nespus, care înconjurau Iașul cel legănat de zvonul clopotelor. Și o mîhnire ascunsă îi strînse inima. Le va mai vedea el vreodată? De cîte ori nu stătuse așa într-un jîlt, lingă fereastra arcuită a iatacului domnesc din cetățuie și le sorbise îndelung mirasma: uneori sub zăpada ce se așternea molcom, alteori sub fulgerele ce brăzdau cerurile furtunoase de vară. La fel le va fi privit, de la aceeași fereastră, și tatăl lor, bătrînul Constantin Cantemir.

Dar Dimitrie? Se împliniseră în primăvara aceea șaptesprezece ani de la moartea părintelui lor. Și tot pe atîția de cînd Dumitrașcu trecuse Milcovul însingurat, luînd calea pribegiei. Uitase el oare cu totul și de nădejile tatălui, și de planurile cu care s-ar fi părut că venise la Țarigrad? Cu vremea nu mai vorbise de ele și părea că nici nu voiește să audă de domnie. Ce om ciudat era acest Dumitrașcu! Și ce închis față de ai săi! Antioh avea pricină să creadă că fratele său mai curînd își deschidea inima și își destăinuia gîndul celor străini de neamul său, decît lui.

Își aduse aminte că într-o seară, odată, după întîlirea-mazilire, i-a povestit cu obidă cum fusese pus de turci să robotească cu mîna lui la meterezele Tighinei, ca să dea pildă, și cum îi citeau moldovenii în ochi umilința, parcă așteptînd o singură poruncă, să-i sfirete în bucăți

pe căpetenia raialei și pe însoțitorul său care, priveau rinjind. El, domnitorul, nu cutezase să dea acea poruncă, iar oamenii lăsaseră capetele în jos, scrișnind din dinți, și continuaseră să sape, izbind dușmănește cu hîrlețele, rușinați pînă în fundul sufletului de rușinea lui Antioh Cantemir.

Dimitrie a avut atunci o izbucnire de furie aproape nebunească, sfișindu-și de pe dinsul veșmintul persianesc și lovindu-și fruntea de stîlpul pridvorului. Pe urmă s-a pornit pe un rîs răutăcios, îndemîndu-l, în bătaie de joc, să ciocnească cu dinsul :

— Să bem, Antioahe, în cinstea vampirilor nesățioși care ne storc țara !... Să bem și să slăvim soarta ce le grăbește sfîrșitul, cu fiecare strop de sînge cu care se ghiftuiesc !... E tot ce ne rămîne acum de făcut... Apoi l-a îmbrățișat, plîngînd cu hohote, și a fugit în grădină. A doua zi dimineața vorbea nepăsător, de parcă nu se întimplase nimic. Se pregătea pentru o sindrofie la agentul diplomatic austriac.

Altă dată, nu de mult, Antioh îi împărtășise taina de a fi primit prin mijlocirea unei înalte fețe bisericești dintre prietenii Brîncoveanului, o scrisoare cu slovă moldovenească de la un dregător iubit al țarului Petru, cărturar și călător de pomină prin țările hanului Kitailor. Acel moldovean umblat avea, pare-se, un greu cuvînt în Despărțămîntul trebilor dinafară al imperiului, la „Posolski Prikaz“, și se chema pe numele lui rusesc Spafarii Nikolai, iar după baștină Nicolae Milescu, cel ce avusese rang de spătar la Moldova și-i rămăsese porecla de „Cîrnu“, că-i tăiasc nasul Ștefăniță Vodă în tinerețele lui, de la o obrăznicie. La această poveste Dimitrie plecase urechea cu multă luare-aminte și-l descusese îndelung. Ce făcea acuma spătarul ? Primea el și trimitea scrisori, după obiceiul academiilor vremii ? Avea ascultare la țarul Petru ? Și cîte și mai cîte ! Pe urmă nu mai vorbiseră despre asta. Dar șase luni mai tîrziu îi arătase Dimitrie o scrisoare a spătarului în care acel bătrîn călător îi trimitea lui, de data asta, în latinește, niște însemnări de istorie și geografie și-l firitisea pentru nu știu ce scriere.

Antioh îl învălui într-o privire lungă, cercetătoare. Și fără să-și dea seama, zîmbi cu tristețe.

Simțind asupra-i privirea fratelui, Dimitrie întoarse capul.

— De ce zîmbești, frate Antioh ? întrebă el. Și încă astfel...

→ Cum „astfel“ ?

— Știu eu, cum să spun ?... Parcă cu un dram de mîhnire.

— Mă gîndeam la răposatul taică, Dumnezeu să-l ierte. Ce-ar zice de te-ar vedea...

Dimitrie începu să ridă, fără să lase din mîină pana cu care însemna mai departe cîntecul născocit de el.

— Dacă i-ar sta în puțință să mă vadă, eu cred că n-ar putea decît să se bucure.

Antioh oftă, șovăind dacă trebuie să mărturisească sau nu gîndul cu care-i pusese întrebarea. Nu-i plăcea îndeobște să strice cheful nimănui. Totuși grăi cu glas îndoit :

— De, Dumitrașcule, știu și eu ? Drept să-ți spun, nu-mi vine a crede.

— De ce ?

— Vezi tu, frățioare... El își pusese multă nădejde în tine... Te voia mare cărturar și om ales...

Dimitrie nu se putu opri să izbucnească iarăși în ris. Un ris limpede și din toată inima, ca dintr-un cuget curat și împăcat. Cînd rîdea semăna cu părintele său, la a cărui biografie începuse să scrie de-a drept în latinește : *Vita Constantini Cantemiri*. Dar văzînd simțămîntul ce se întipări pe fața fratelui, se căi și punînd pana jos își rezemă capul de spătarul înalt al scaunului și răspunse potolit :

— Cărturar socot că am ajuns ori sînt pe cale de a ajunge. Slăvitul Meletie di Arta zice că aș fi cel mai de nădejde istoric al imperiului otoman. Om mare ? Sînt felurite chipuri de a fi om mare...

Antioh își urmă dojana, ca și cum n-ar fi auzit :

— Tu... tot pe la oște, pe la vînători, mereu în preumblări cu tot felul de lume... Alteori, parcă ești apucat : topești noapte de noapte făcliile ca să așterni pe hirtie fel de fel de scrieri netrebuincioase. În loc să te chivernisești și tu !

— Dar tu te-ai gîndit la chiverniseală ?

— Eu nu. Dar măcar am trăit cumpătat și voi avea o bătrînețe liniștită. În vreme ce tu ? Tu nici nu te gîndești la ziua de mîine. Ai atîția prieteni... Și știe oricine că aici, la Tarigrad, „sula de aur pătrunde și zidul de cetate“.

— Cuvîntul cel înțelept prinde cu atît mai vîrtos !

— Asta nu prea-i așa. Și o știi și tu, că doar tu însuși ai scris despre „Gîlceava înțeleptului cu lumea“.

Precum vezi, scrierile astea ale tale tot nu-ți sînt de nici un folos. Iar acea „Istorie Ieroglifică“, la care migălești acum, scornind oamenilor porecle de dobitoace, îți va face numai rău, căci alți dușmani ai să-ți adaogi celor mulți ai neamului nostru.

— Dimpotrivă, — vorbi rar și cu căldură Dimitrie Cantemir, — această poveste alegorică a luptei dintre inorog și corb, care e, cum știi, povestea luptelor neamului nostru cu Brîncoveanu și ai lui, are drept țintă tocmai să ne împace cu dînsul, pentru a aduce celor două provincii românești tihna mult dorită de norod și a le împreună împotriva adevăratului lor vrăjmaș, cu sprijinul boierilor credincioși și cu milă de pătimirile țării.

— Asta eu nu prea pricep cum ar veni. Cum, adică, a le împreună ? Și care-ar fi vrăjmașul adevărat ? îl privi în ochi, nedumerit, Antioh.

Zîmbetul ușor ironic, cu care răspunse fratelui său, nu ascunse o adîncă tulburare față de întrebarea necugetată a fostului domnitor moldovean.

— Credeam că știai... Turcul, iubite frate, imperiul otoman !

— Și asta o spune „cel mai de nădejde istoric al imperiului otoman“ ? îl întrebă Antioh tăios, dar nu mai puțin nedumerit.

— Cartea la care lucrez, bagă bine de seamă, — urmă Dimitrie Cantemir, — se va numi : Istoria mării și decăderii imperiului otoman... da, *atque decrementorum*... și decăderii, dragă Antioahe ! Uriașul acesta care înspăimîntă azi Europa are niște picioare de lut, pe care „sula cea de aur“ a proverbului tău le ciuruiește pe zi ce trece, pînă ce se va prăbuși dinaintea miniei noroadelor slobozite. Asta e soarta sultanilor și a mărimilor din jurul lor, cu care...

— Cu care tu ești toată ziua de gît, nu-l slăbi fratele mai mare.

Dimitrie se ridică de la masă și-l întrebă blind :

— Auzit-ai de un italian care a scris, în veacul trecut, o carte despre felul cum trebuie să guverneze un principe înțelept ? Italianul acela se chema Machiavelli.

— N-am auzit de el. Eu nu știu unsprezece limbi ca tine. Dar știu că o țară se ocîrmuiește bine cu datina și cu spada...

— Nu-ți fie cu supărare, frățioare, dar e un fel cam... da, cam bătrînesc de a privi lucrurile...

Antioh ridică iar din umeri. De data aceasta nu cu nedumerire, ci miniat de-a binelea trecu la altceva :

— Iar acum te-ai apucat de lăutărie. Tot treabă de „principe“ e ?

— Poate că da, surise într-o doară Dimitrie.

Apropiindu-se de marginea pridvărului și sprijinindu-se cu mina de unul din stâlpi, el privi o clipă în grădină, apoi adăugă cu același zîmbet nelămurit :

— Compun un cîntec de slavă pentru sultan.

— Pe de o parte compui cîntece de slavă sultanului și pe de altă te înhăitezi cu solii țărilor vrăjmașe imperiului otoman. Iar nu mai pricep nimic. Ce urmărești ?

Dimitrie se întoarse și, trăgînd un trepied cu fund de piele de Cordoba, se așeză lângă fratele său.

— Pe bună dreptate te miri și mă dojenești, frate Antioh. Eu te pricep pe tine mai bine decît mă pricepi tu pe mine. E adevărat că e și vina mea, că prea puțin ți-am deschis sufletul. Dar crede-mă, frate, că am avut pricinile mele de a tăcea, iar altă dată de a mă preface guraliv.

— Deci ai taine față de mine, mărturisești ! se întunecă deodată Antioh.

— Taine... nu... Dar nu-i bine a vorbi despre lucruri care nu-s destul de coapte spre a fi date-n vileag.

— De-i așa, cu atît mai bine și mă iartă. Dar ce vrei, adesea mă cuprinde mîhnirea văzînd cum te risipești în lucruri mărunte. Și tot mi se pare că ești prea ușuratic.

— Ei, află, frate Antiohahe, că și în cele mai mărunte lucruri trebuie uneori multă știință. Pînă și ceea ce tu socotești îndeletniciri de lăutar este știință. O știință ce se arată a fi cîndva spre slava Moldovei și a neamului nostru... Amintește-ți cîntecele noastre bătrînești... Muzică este, din vechime, un dar de preț al omului, care și fiarele îmblînzește... Dar mai ales le-adoarme bănuielele... Acu te-ai dumerit, frățioare ?

Un tropot de cal se auzi din josul uliței și se opri în dreptul porții, Antioh ridică alene capul, se uită și îi dădu de veste :

— Descalcă un slujitor de casă mare. De bună samă iar te pofteste vreun pașă sau vreun sol străin la ospăt, sau la cine știe ce sindrofie cu... muzică.

Doi slujitori din curte se rezeziră la poartă. Unul ținu calul, iar celălalt urcă în pridvor cu noul venit.

— Pentru înălțimea sa, belzade Dumitrașcu Cantemir. De la luminăția sa marele agă al Țarigradului.

— Ai vreun răvaș ?

— Nu, ci poruncă să o poftesc pe înălțimea-ta' mîine la marele agă, la prînz.

— Mîine ?... Nu voi putea... Sînt poftit de mai înainte în altă parte. Spune-i înălțimii-sale marelui agă că sînt tare mîhnit, dar nu-mi pot lua cuvîntul înapoi din ceea parte.

— Am înțeles, înălțimea-ta ! Îi voi spune întocmai.

— Nu te duci la marele agă ? întrebă Antioh pe Dimitrie, cînd fură din nou singuri.

— Nu. Mîine la prînz voi fi la contele Tolstoi, solul țarului Petru. E zi de „banchet“.

— Iarăși ?

— Da, iarăși. Și acum ascultă-mă, frate, și ia aminte la ce ți-oi spune. Să știi că nimic din tot ce am făcut nu a fost fără socoteală. Nici nopțile petrecute, cu pana în mînă, nici oșpețele la care am legat prietenii și am aflat și învățat multe. Și nici măcar renumele de om ușuratic, cam neisprăvit, pe care nu fără oleacă de trudă mi l-am făcut... Se pare că așa se arăta și riga Henric al V-lea al Englierei... În curînd mai multe vei cunoaște despre toate acestea și nu uita că tăcerea e de aur.

Antioh dădu din cap, împărțit între un simțămînt de neîncredere și altul de admirație față de fratele său, apoi se potoli.

Dimitrie se așeză iarăși la masă și, luînd pana, așternu mai departe pe hîrtie oda închinată padișahului la îndemnul unui prieten mai vechi al său, acum cel mai înalt dregător al Sublimei Porți.

În aceeași dimineață, sultanul Ahmed, de curînd urcat în scaunul împărăției în locul fratelui său, pe care-l răsturnase cu sprijinul haremului și-l otrăvise apoi în închisoare, se preumbla posomorît prin minunatele grădini ale Serailului, de-a lungul aleilor de chiparoși ce se oglindeau visători în luciul Mării de Marmara. La un pas în urmă, plin de prefăcută umilință și smerenie, venea marele vizir Mehmet, iscodindu-și stăpînul cu priviri agere, pătrunzătoare.

Nepotul de la Crîm al comisului Ștefan Cerchez se schimbase mult în acești din urmă șaptesprezece ani. Se schimbase chiar atît de mult, încît celui ce nu l-ar fi văzut de o vreme mai îndelungată, i-ar fi fost greu a-l recu-

noaște. O barbă mare, neagră — atît de neagră, încît i se bănuia de îndată căneala — i se răspîndea acum peste piept, pe deasupra straiului de mare bogăție și pe care mai jos de barbă, îl umfla un pîntec uriaș. Un ochi bolnav, mereu urduros, îi făcea obrazul respingător. Insuși Dimitrie Cantemir nu-și mai recunoștea prietenul și cîteodată se posomora cugetînd la purtarea și noul fel de a gîndi al lui Mehmet. Feciorul lui Constantin Vodă măsurase astfel o dată mai mult înțelepciunea poporului, care spune că mercele putrede și pe cele bune le strică, fiindcă într-adevăr totul era putred în ocîrmuirea turcească și în toate așezările ei. Se prea poate că nu numai acea putreziciune să fi fost pricina relelor deprinderi luate cu vremea de puiul de han venit de la Crîm, cît deznădejdea că nimic nu mai putea fi îndreptat din mersul spre genune al lumii feudale turcești. Apoi strălucirea unui mare vizir se ținea cu mare cheltuială. Și cum să nu fie ispitit un mare vizir, cînd în fața lui cresc mereu movilele de aur ale peșcheșurilor, huzmeturilor și haraciurilor ?

Oare sultanului îi va fi trecut ceva prin minte acum și despre asta, căci contenindu-și dintr-o dată preumblarea, se întoarse pe neașteptate către Mehmet și îl întepă, rînjind scurt, minzește :

— De ce ești atît de îngîndurat, vizirule ? Faci socoteala pungilor pe care le-ai primit ieri sau a celor pe care te bizui că ai să le primești astăzi ?

— Luminate și prea slăvite împărate, — se apără Mehmet, — izvor de înțelepciune și putere, bucurie a supușilor tăi și fulger năprasnic în fața căruia se cutremură dușmanii, cu ce greșit-am oare ca atît de crunt să mă biciuiești cu vorba și presupunerea, luminăția-ta ? Tocmai eu să primesc bacșișuri ? Eu, cel pe care, în nesfîrșita-ți și neasemuita-ți pricepere, l-ai pus mare vizir tocmai ca să curmi acest prea înrădăcinat obicei de care cliinii de ghiauri cutează să zvonească precum că ar fi al pămîntului și al neamului nostru ? Nu, lumina ochilor mei, pricina îngîndurării mele este alta. Socoteam și mă nedumeream cu mîhnire : oare, cînd toate bucuriile pămîntului se află la îndemîna sa, ce griji ar putea să adumbrească, în această însorită dimineață, fruntea prea puternicului și sublimului nostru stăpîn ? De cîte ori privirea i se ridică spre apele cele albastre ale Bosforului și se îndreaptă către îndepărtatul miazănoapte, chipul prea luminat i se innouează.

— Cum să nu se îngăduieze, — răspunse sultanul, — cînd de fiecare dată apele și cerul din acea parte îmi aduc aminte de furtunile ce-mi pîndesc mereu dintr-acolo împărăția ?...

Spre norocul lui, sultanul nu văzu acel firicel de zîmbet răutăcios cu care Mehmet își ticlul răspunsul mîngietor ;

— Dar, luminăția-ta, muscalul tremură numai la gîndul puterii tale.

— Nu știu cît tremură, sau dacă a tremurat cu adevărat vreodată ! Știu însă tot mai limpede că de acum înainte nu va mai tremura el, ci noi și alții vom începe a tremura. Împăratul Petru al Moscului este pe cale a face din pustia de la miazănoapte o împărăție puternică, așezată și orînduită după pilda celor apusene. La Mosc, fii sigur, vizirule, că nu se iau pungi de aur. Pînă și bărbile și le-au tăiat, ca să semene cu nemții. N-aveau flotă și acum și-au făcut. Nici pe mare nu mai sîntem stăpîni. Ai văzut galioanele cu care a venit mai deunăzi, pe apă, noul sol al Moscului ? În fiecare noapte mă cutremur și mă aștept să aud iureșul pedestrimii rusești sub zidurile Scraiului...

— Dar luminăția-ta uită de ienicerii noștri și de suțele de puști mari și grele care am poruncit să fie așezate pe zidurile cetății ?

— Mi-e teamă și de dușmanul dinăuntru al acestor ziduri, mărturisii sultanul după o clipă de șovăire.

— Slăvite, dar ce dușmani sînt înăuntru ? se miră smerit marele vizir.

— După cîte văd, împăratul Moscului i-a dibuit mai repede decît tine, vizirule. Și pune la cale cu ei multe și primejdioase lucruri. Chiar aici, da, între zidurile cetății imperiului lui Osman !

Cu o nestăpînită îngrijorare, vizirul se apără iarăși :

— Dar solul muscălesc este îndeaproape păzit.

— Acela este pisică cu clopoței. Moscul are acum oameni de credință printre dregătorii mei. Cel mai de temut mi se spune că este chiar unul din sfetnicii noștri de taină...

— Exaporitul ? bănuie Mehmet, clipind des din ochiul cel bolnav.

— Da. Și nepotul patriarhului, și alții. Dar asta trebuia s-o afli înaintea mea ! se înfurie șahul șahilor.

— Îmi poruncește luminăția-ta să le iau capul, de îndată ?

— Nu încă, prostule. Ghiaurii aceștia au bani mulți și legături de rudenie în toate părțile. Poate să ne slujim de unii, la vreme, chiar pe lingă muscali, căci cei mari vor ști pururi să se împace pe seama celor mărunți. Așadar, așteaptă și deschide ochii. Urmărește-i pas cu pas... Se frământă ghiaurii... Mă tem... Da, tare mă tem că nu va fi atât de lesne ca-n alte dăți.

Sultanul își relua preumblarea, tot mai adâncit în gânduri. Alea de chiparoși ducea pe limba de nisip ce voia parcă să tragă o despărțitură între apele Mării de Marmara și acelea ale Cornului de Aur. În față, pe coasta Anatoliei, mai în sus de Scutari, se arătă lucind în soare, pe meterezele de la intrarea în Bosfor, bronzul pușcilor mari și grele de care pomenise mare vizir. Se vede, însă, că lucirea lor nu avu darul să ostoiască îndeajuns temerile padișahului, căci înturnându-se pe neașteptate spre marele vizir, hotărî :

— Poruncește ca solul rusesc să fie întemnițat la Edicule... Pisică cu clopoței sau nu, el e capul răutăților.

— Un sol închis, lumină-ia-ta !... șovăi dregătorul.

— Da, un sol ! se încruntă sultanul.

— Chiar acum, stăpîne ! Și marele vizir se închină adînc, cît mai adînc îi îngăduia pîntecul, straiul greoi și mai ales turbanul cît o baniță, prins în frunte cu pietre nestemate cît oul de hulub.

VIII

BANCHETUL PLATONICIAN

Cercetarea arhivelor imperiale era o îndeletnicire care nu numai că nu-l obosea pe nobilul cărturar moldovean, dar părea să-l însuflețească atât de mult, încît uita și de prînz și de odihnă. În interiorul clădirii, rămasă neschimbată de pe vremea bizantinilor, se adăpostea o curte răcoasă, podită cu mozaic mărunț, în jurul unui trandafiriu havuz de marmură grecească din care țîșnea un joc de ape. Semnul artelor Islamului îl dădeau aici doi înalți pereți împrejmuitori tăiați în treflă și căptușiți cu dale de porțelan — neîntrecutele azulejos maure — și cîntările prelungi, tulburătoare, cu care dervișii răspundeau la răs-

umpuri, chemării repetate a muezzinilor din înaltul celor o sută de geamii : „Allah, singurul dumnezeu, și Mahomet, profetul său ! Allah, singurul dumnezeu...”

În această curte se întâlneau, pentru răgazul citorva neprețuite clipe, puținii studioși îngăduiți între zidurile casei arhivelor. Erau, printre aceștia, umanistul Meletic di Arta, cu chipul împalidat de veghile învățaturii, astrologul Nefi-Ogli și muzicianul Chiemani Ahmed, în burusul alb al cîntăreților deșertului.

Astăzi, cititorul în stele uitase, sau nu putuse, să se bucure de susurul răcoros al apelor din frumosul patio împodobit cu versete din Coran.

Pe covorașul persienesc, întins la umbra havuzului, ședeau la taifas numai trei dintre obișnuiții vechii biblioteci.

Întrebuse Di Arta, cu glasul lui cumpănit :

— Cum izbutești, iubite principe, să te călăuzești în acest labirint de date antinomice ? Cronicarii otomani sînt atît de lipsiți de sinceritate și de curaj, încît eu îmi înlesnesc în scrierile unora care, în viață fiind, au apucat, să zicem, doi sultani, întii stihuri de mare laudă, apoi vorbe de groaznică ocară privitoare la unul și același fapt istoric sau om, la interval de numai un deceniu. Ce te faci atunci cu secolele ?... Mă întreb dacă teoriile cele noi, despre aflarea unei metode unice în științe, se mai pot aplica la haosul acestui bazar, care e istoria imperiului otoman ?

Dimitrie Cantemir părea să nu urmărească gîndul acestui prieten al său, care nu mai stăruia, aflînd îndată pricina tăcerii atente a tînărului cărturar. De dincolo de ziduri pogora pe adierea acelei limpezi dimineți cîntecul unui derviş, care provestea molcom istoria unui erou de demult :

„...Avea ochii șoimului,
Pieptul leului,
Fața trandafirului,
Fruntea jasmînului,
Mîinile ca aripile...”

Cantemir se întoarse către Meletic di Arta și, arătîndu-i într-acolo, îi dădu răspunsul la întrebarea de adineauri.

— Cum izbutesc ?... Le confrunt cu istoria nescrisă, cu legende turcești, arabe și persane asupra religiilor și eroilor lor. Popoarele au spus întotdeauna adevărul.

Asta e metoda mea — adăugă cu risul său cristalin — și o consider mai bună decât oricare alt „discurs asupra metodei”. Să mă ierte marele Cartesius, dar e o metodă care se aplică cu augurii cei mai favorabili și în alte științe. În geografie, bunăoară, sentințele, zicalele, denumirile cele mai ciudate își află noima lor în mintea cercetătorului care nu obosește prea lesne... Dintre acestea am adunat multe și în țara mea, pentru o *Descriptio* a ei, pe care o plănuiesc în viitor. Dar m-am luat cu vorba și uităm să vă împărtășesc un alt gând, stîrnit de cîntecul acestui sfînt cerșetor.

— Care ? întrebare într-un glas cei doi iubitori ai înțelepciunii.

— Mă gîndeam la o vietate care ar putea întruni toate acele însușiri pe care i le slăvește poetul anonim : piept de leu, aripi și ochi de șoim... Natura nu poate concepe un asemenea monstru.

— Bine, dar acesta este chiar grifonul ! îi aminti umanistul, nițel mirat de acest lapsus al nepotolitului studios moldovalah.

— Grifonul este un animal legendar. Atîta vreme cît nu avem o dovadă fizică cît de cît probabilă, nu există.

— Dar centaurul, inorogul, cameleonul ?... Toată mitologia...

— Primele două fiare sînt deopotrivă de contestabile. Pe inorog îl aduc eu însumi într-o povestire cu tîlc, un roman alegoric, dar numai ca simbol. În privința cameleonului, lucrurile stau altfel. În această chestiune am o teorie a mea, care respinge toate speculațiile anglo-italiene asupra cameleonului din Tripolitania.

Și Cantemir le povesti cum, nu trecuse o săptămînă de cînd, la un preț astronomic, îi fusese adus un asemenea mic saurian căruia, după ce i-a urmărit obiceiurile, i-a crestat cu un brici pielea-i schimbătoare, observînd prin disecție, cu ajutorul unei lentile, fenomenul ce lămurea în sfîrșit misterul acestei ciudate dihănii : benzile bicolore de pigmenți situate sub dermă. Acestea îi permiteau deci să-și schimbe culoarea după aceea a mediului înconjurător, înlesnindu-i lupta pentru existență.

Cîntecul dervişului încetase. Meletie di Arta continua să se uite lung la tînărul său prieten. Acum principele contempla cu interes notațiile omului în burnus alb, care umplea cu liniuțe un sul de hîrtie mătăsoasă. Chiemani Ahmed se simți dator a lămuri scopul acestor însemnări :

— E chiar cîntecul cerșetorului.

— Văd bine, zîmbi Cantemir. Dar notația mi se pare greoaie și anevoie de descifrat. Muzica este un fel de matematică. Ea însăși respinge lipsa preciziei. Mai ales în muzica orientală, excepțional de simțitoare la cele mai mici modulații.

Chiemani ridică plumbul de pe hîrtie, cu o abia bănuită supărare în glas, adresîndu-se italianului nedumerit de răspunsul lui Cantemir :

— Luminatul nostru prieten a inventat un ritm al său, pe care-l aplică de la o vreme muzicii noastre. Mă tem că...

— O încercare, nimic mai mult, prea-venerate magistru, începu a-l îmbuna Cantemir, adoptînd pentru complimentul său stilul pompos, atît de obișnuit pe aceste tărîmuri înflorite.

Bătrînul muzician îi curmă, cu un gest pătălit, tirada începută și urmă privindu-l drept în ochi, cu o neascunsă admirație :

— O încercare reușită, iubite Cantemir. Urmașii lui Jean Baptiste Lulli cîntă la curtea regelui Franței „Aria Cantemiriană”, a cărei temă sau idee principală, cum îi zici, sună ca la Moldova... Voiam s-adaug că mă tem, totuși. Mă tem că această primă teorie a muzicii orientale nu-și va aduce slava altor lauri, fiindcă pe fruntea domniei-tale nu mai rămîne loc... decît pentru această părintească binecuvîntare ! Și ridicîndu-se, bătrînul muzician, gloria țărilor răsăritului, îl sărută pe frunte pe Dimitrie Cantemir.

Umanistul se ridicase și dînsul cu ochii umeziți. Netezîndu-și veșmintul doctoral el oftă, mulțumindu-se, în loc de laudă și sfat, să-i citeze poeticul îndemn al lui Horațiu de a se grăbi în lupta cu științele, ca să-și dobîndească izbinzile mai înainte de sfîrșitul acestui prea scurt răgaz pe care natura l-a dăruit aleșilor săi :

„...Hei, Postume, Postume, 'n aprigă fugă

Se spulberă anii și-n van e-orice rugă.

Căci nici bătrîneții ce vine grozavă,

Nici morții ne-nfrînte n-aduce zăbavă...”

Cîteva ceasuri după această peripateticiană convorbire a celor trei prieteni, Cantemir urca îngîndurat pe caldărîmul uliței către casă, urmat de un arăp mititel, care-i purta zilnic, la dus și la întors, ghiozdănașul de piele de

căprioară. Dinaintea porții, scoase din pungă și azvîrli-n sus, cu degetul mare, o bănuță de argint, pe care micul arap o prinse cu dibăcie-n dinți și coborî, chicotind, către port. Cantemir privi după el cu obrazul destins, apoi se duse să se îmbrace pentru masa la care fusese pofțit.

La timpul potrivit, carita solului mare al țarului Rusiei, cneazul P. A. Tolstoi, trase la scară. Cantemir era înveșmîntat după moda europenească, părăsind, pentru această după-amiază ce se vestea plăcută, anteriorul orient în care fusese la arhive.

De cînd ambasadorul Matveev din Olanda dovedise cît de mult folos aduce un prînz ales și buna ospetie unei misiuni diplomatice, Petru Alexeievici îngăduise solilor săi cheltueli pe care casa împăratului nu și le permitea la acea vreme de cumpănă și războaie.

Prînzul bogat, însuflețit de vinurile străvezii din insule, se sfîrși cu poame uscate, după obiceiul arăpesc : smochine, migdale, curmale pe crenguțele lor și roșcove mari, cu coajă moale și sîmburi mărunți, cafenii. Pe alte largi tipsii, bătute în arabescuri îndrăznețe de mîna meșterilor pustici, se slujiră fructele zemoase, aducînd un fior dulce din aromele Italiei : struguri tîmioși din Romagna și neîntrecutele pere a căror sămînță fusese furată din grădinile anticului Pergam.

Era ceasul de amurg la care, în aburul cafelelor și fumului înmiresmat, răcorit în narghilele pîntecoase, mesenii se odihneau pe sofale, cu coatele-n perinile mari de mătase și catifea subțire, ascultînd nobila sfadă a cărturarilor cu care avuseseră cîntea să împartă piinea și vinul banchetului. Se deprinseseră a-i zice „banchet“, printr-o glumeață îndepărtare de la vechiul înțeles platonician, de dezbatere înțelepțească, ospățului întins, o dată, sau de două ori pe lună, în casele solului rusesc, ca o recunoaștere a virtuților filozoficești ale acestor întîlniri în care partea platonicienilor înfrunta, cu tot mai puține izbînzii, asaltul „sectei“ naturaliste a lui Van Helmont, novatorul fizician și filozof al sfîrșitului de veac.

Erau de față oameni de nații, credințe și morale deosebite. Nici măcar vîrsta nu le putea fi puncte, fiindcă gazda, pe vremuri un bărbat bălan și zdravăn, trecuse de a doua tinerețe, adunînd în barbă mai mult argint decît aur, iar cavalerul de Syré, solul de taină al Regelui-Soare, părea să fie foarte fudul de „musca“ din bărbie și de tu-

leile mustăților lui de țănos mușchetar. Înțeleptul cneaz îl poftea pe acest gascon la toate praznicile sale, ținându-l în mare cinste și lăudându-i însușirile adevărate și închipuite, dintr-un tîlc anume. Ludovic al XIV-lea, istovit de hărțuielele „prietenilor” săi apuseni și de încurcăturile în care se vîrîse alături de regele Spaniei, nepotul său, și de pretendentul la tronul Angliei — ultimul Stuart, refugiat în Franța — căuta o alianță nouă și tare. Iar Petru Alexeievici își pregătea deschiderea „ferestrei de către asfințit și miazănoapte” a uriașei lui împărății, cătînd un reazim european împotriva „perfidului Albion”. De aceea, cînd mușchetarul închină ultimul pocal de Xeres spre slava stăpînului casei, acesta răspunse, în limba musafirului, după ce goli, dintr-o sorbitură, pocalul său bătut în rubine :

— *Pour notre grande amitié !*¹

Întru acestea, glasul subțire al cărturarului Iacomis, un grec mîndru de vechea-i stirpe, se auzi dînd cuiva un alt răspuns. Vorbînd, își scutura femeiește părul arămiu, de sub mica tichie de atlas alb cusut cu fir :

— Pe noi, prietene, aceeași sete ne consumă. Tărîmul științei pure, de unde vii, e matricea luminii, purtătoarea lui eidos, a ideii neîntinată : ideea supremă a Binelui și a Frumosului absolut, pentru care filozoful atenian, slăvitul Plato, a găsit acel unic cuvînt. Și repetă, inițiat : Acel unic cuvînt !

Vorbele erau adresate, în greaca veche, cu o nobilă plecăciune, lui Saadi, matematicianul pitagoreic. Gasconul, mîndru de diplomele sale umanistice, dori să-l iscodească pe marele dascăl idealist :

— Nu cunosc acel cuvînt. Care-i acela și mai cu ose-bire, care i-ar fi noima, în zilele noastre ?

O ușoară tăcere se așternu în cerdacul larg al cneazului, pînă răzbătu peste grădini ecoul strigătului unui timonier din golful portului :

— *Viraa ancora !*

Singurul marinar dintre cei de față, căpitanul Van Haag, ciuli urechile. Apoi pufăind adînc din luleaua-i coșată, cu capac, repetă într-o latinească mai curînd liturgică decît cărturărească :

— Care i-ar fi noima ?

¹ Pentru marea noastră prietenie.

Grecul tăcu, cu un zîmbet străbătut de florul unei supratestrestre înțelepciuni. Atunci rîsul voios, ușor ironic, al principelui Cantemir deschise, ca de obicei, ostilitățile „banchetului”, în acea seară de limpezimea peruzelei, lămurind ironic :

— Acel cuvînt este kalokagaton, și Platon își închipuia că studiul acestui element „ultim” al existenței ridică spiritul deasupra vieții comune.

Asemenea intervenții ale lui Dimitrie Cantemir încetaseră de mult să-i mai uimească pe înalții oaspeți ai lui P. A. Tolstoi. Cei mai mulți se bucurară deci în sinea lor că trușagul platonician, prețuit drept mintea cea mai strălucită a Academiei constantinopolitane, avea să fie iarăși infundat de acest Pico de la Mirandola moldovean. Doi dintre obișnuiții casei cneazului se și repeziră să-l sprijine, stîrnind văpăi de nemulțumire în ochii grecului.

— *Nonsense !*... mormăi, primul, sir Percy Honey, baronetul scoțian prin care regina Ana — sub sceptrul căreia se unise, de voie, de nevoie, Anglia și Scoția — binevoia „să-și arunce ochii asupra strimtorilor turcești”. Și conchise : Sir Francisc Bacon a risipit această păgubitoare himeră încă din veacul trecut !

Olandezul îi ținu hangul, citîndu-și compatriotul :

— „Materia se creează și se distruge datorită propriilor ei legi fizice”, Van Helmont *dixit !*¹

Se zvoni un început de larmă.

Temîndu-se de vreo ascunsă zîzanie, care ar fi stricat voia bună a acestui pestriț sobor, diplomatul lui Petru I o curmă, împăciuitoar :

— Aș zice să-i lăsăm pe acești filozofi să-și apere singuri principiile. Pînă atunci, ni se vor schimba ciubucile și se va sluji, în păhărele anume, o băutură abia aromită, pe care o suferă numai bărbații în putere. I se spune pe la noi vodka și oarecum aduce cu o aspră liçoare din țara baronetului scoțian, prietenul nostru !...

Zîmbetele se așternură mai lesne pe chipurile părtaşilor la vechea dispută a spiritelor vremii și Cantemir putu urma, cu a lui dicție fără cusur :

— Cu această noimă, magistrul profesorului nostru exprima, în Fedru, în Banchetul și în Lisis, ba chiar și în Republica, vestitul său dialog, ideea pe care școlarul lui, Heraclid din Pont, o punea în seama lui Pitagora : că

¹ în latină : a zis !

numai Dumnezeu este înțelept, iar omul nu poate fi decât cel mult iubitor de înțelepciune ! M-am opus cu strășnicie acestei idei, încă din fragedă tinerețe, într-o carte scrisă sub oblăduirea dascălului meu, Ieremia Căvela.

— Acel Divan al Lumii, tipărit la Iași, mi se pare că nu este decât o dezvoltare a teoriilor stoice, îl întrerupse, la rîndul său, cu un subțire suris, platonicianul.

— Nu mă ascund. Se termină chiar cu cele zece porunci ale prietenilor lui Marc-Aureliu. Dar am urcat, de-atunci, cîteva trepte. Prin Bacon, filozofia a început să cedeze științei locul cuvenit.

Baronetul scoțian încuviință printr-un nou mormăit. Cantemir îi mulțumi din ochi și urmă :

— Pentru Cartesius, apoi, medicina, mecanica și morala sînt ramurile unui singur trunchi, care este fizica, iar filozofia e comparată cu rădăcina ce le transmite seva nutritivă. Dacă practica științelor fără filozofie este secătuită, apoi filozofia pură, iubite magistre, fără experiența științelor naturii, e ca un ciot găunos, în care-și caută sălășul doar lotrii și păsările de pradă ale nopții.

O dată cu tînărul franțuz — mîndru de invocarea lui Descartes — toți cei de față salutară prin vii aplauze replica ce marca izbînda prințului Cantemir asupra ilustrului profesor și închinară în cinstea lui întiile pahare din acea zdravănă băutură rusească.

Și pentru că niciodată agapa nu se încheia fără cvenita „istorie de pomină“, pe care oaspeții cneazului rus se legaseră a o istorisi unul cîte unul, Cavalerul de Syré, căruia îi venise rîndul în scara aceea, nu se lăsă prea mult rugat, cunoscut fiindu-i, și de toți admirat, darul său de povestitor.

El începui, adresîndu-se mai întîi olandezului :

— Iubite căpitane Van Haag, să nu te supere povestea la care voi purcede. Și îți cer dumitale iertare dintru început, și-acum voi lămuri în două chipuri această adunare de oameni veseli și înțelepți, pentru ce. Mai întîi, fiindcă istoria mea se întîmplă pe mare. Intru deci pe teritoriul dumitale și presimt că-mi vei afla cusururi de amănunt pe care numai politețea te va împiedica să le ridici împotriva-mi.

Olandezul nu răspunse : doar săltă paharul, cu înțelesul că marea nu-i neapărat teritoriul său și că pe căile ei este loc pentru toată lumea, mai cu osebite pentru un povestitor atît de îndatoritor.

Frantuzul inchina si el si urma :

— Apoi, pentru ca istoria mea reaminteste, fara voie, cea mai grea dintre putinele infringeri suferite de admirabila dumneavoastra flota nordica. Dar numele invingatorului o scuza.

Van Haag ciuli urechile.

— Si cine e, rogu-te acela pe care te pregatesti a-l slavi ? Intrebă artăgos bătrînul lup de mare, hătărit dintr-o dată să-l nimicească pe acest gascon imberb și cam prea sigur de el.

— Le chevalier Bart, stimat domn.

La numele acesta, Van Haag bătu în retragere, și întreaga luare-aminte a meseilor se îndreptă spre De Syré, care porni să povestească, plin de însuflețire, un episod din lupta navală de la Texel, cunoscută tuturor marinarilor.

— Domnilor, — începu el căutînd privirea cneazului, — acum nu mai reprezintă pentru lumea diplomatică o taină faptul că victoria escadrei de la Dunkerque, comandată de Jean Bart, a fost piatra de temelie a unor importante relații de amicitie.

Cneazul clipi, încuviințînd, iar francezul urmă :

— Precum știți, cu numai cîțiva ani în urmă, o serie de calamități naturale au împiedicat ogoarele Franței să-și mai poată satura locuitorii. La Paris bîntuia foametea. Consilierii regelui negociaseră un mare transport de cereale rusești și poloneze ce trebuia să fie dirijat spre portul Vleker : un convoi de o sută douăzeci de vase de comerț, ce urma să fie escortat spre porturile noastre de o escadră neutră, căci războiul ne risipise navele pe mările lumii. Cele cîteva corăbii franceze disponibile n-ar fi putut ridica pînzele în Marea Nordului, dominată de flota lordului-amiral Hopson, aliată cu cele două escadre olandeze pe care Messieurs les Etats Généraux des Provinces Unies le puseseră de strajă, ca să ne răpună prin foamă, să mă ierte domnul Van Haag. *Enfin*, Jean Bart se însărcinează să protejeze convoiul și mica lui escadră, în frunte cu „Maurul“, comandat de dînsul, iese în larg. În zorii celei de-a treia zile de navigare pe o mare neliniștită și mereu voalată, zărește, la douăsprezece leghe vest de Texel, o uriașă flotă cu toate pînzele-n vînt. Comandă manevra de apropiere și două ceasuri mai tîrziu are dinainte convoiul de grîne rusești, dar... capturat de inamic și împins

spre un port străin. Înălță la catarg steagul consiliului căpitaniilor. Peste puțin, în cabina lui, se hotărăște atacul. Căpitanii coboară în bărci și trec pe punțile lor de comandă, conform ordinelor primite pe „Maurul” : „abordaj cu sabia-n mână !” Situația era disperată și eroică. Să ne-nchipuim, pe această masă, poziția taberelor...

Cu o neașteptată dibăcie, povestitorul preschimbă la repezeală masa banchetului într-un sugestiv tablou de bătaie navală. Cele două tîpsii de argint golite de poame și puse față-n față fură botezate : una „Maurul”, cealaltă nava amiral olandeză „Prince de Frise”. Farfuriile, cupеле și chiar cîteva frumoase pere pergamote se preschimbară în fregate, corvete și „flûtes”. Bătălia se dădea în stilul clasic al corsarilor, în care manevra rapidă și saltul pe puntea inamică erau preludiul unei sălbatice lupte corp la corp. Privindu-l pe De Syré, ascultătorii și-l puteau inchipui pe Jean Bart, cu statura lui herculană, cu sabia de abordaj într-o mînă și un pistol într-alta, răcnind comenzile, îmbrăcat de paradă, pe piept cu ordinul Sfintului Ludovic și în gură cu o făclie aprinsă ca să dea foc grenadelor pe care avea să i le-ntindă, una cîte una, fiul său, François, guard de marină pe „Maurul”.

Povestitorul relatează victoria francezilor cum n-ar fi putut-o face decît un martor ocular, ceea ce și mărturisi că fusese :

— Mă afluam și eu acolo, domnilor, pentru primirea convoiului, pe lingă Court de la Bruyère, primul său locotenent. Și am asistat atunci, în iureșul abordajului, la cea mai adevărată istorie de pomină, aceea pe care am să v-o povestesc acum, abia acum.

Ascultătorii, captivați de povestea bătăliei fuseseră gata să se declare mulțumiți, de aceea se arătară cu atît mai atenți la urmare, De Syré reluă :

— În clipa abordării, cavalerul Bart a strigat : „Zece pistoli¹ aceleia care-mi va aduce pavilionul vasului-amiral inamic și șase celui care va aduce pavilionul de la pupa”. Am văzut atunci miracolul. Un contramaistru de pe „Maurul”, un tînăr provensal, sau portughez, pe nume Miguel Pamberg, se agăță de o parimă și balansîndu-se se aruncă în cordajul vasului-amiral olandez, apoi ca o veveriță se cățără pe catargul cel mare pînă la crucetă.

¹ Monedă de 10 franci aur.

Şeful echipajului olandez îl vede şi sioboade în el două focuri de puşcă scurtă. Tânărul e rănit, în braţ şi în pulpă, dar nu se lasă. Îşi scoate basmaua din cap şi-şi leagă pulpa, iar cu eşarfa de la gît îşi strînge braţul din care sîngele începuse să curgă. Se căţără şi pe arboret, smulge pavilionul, şi-l înfăşoară pe după mijloc, ca pe un brîu, apoi îşi dă drumul pe straiul care leagă catargul de dunetă şi smulge şi pavilionul de la pupa. Olandezul îl pîndise tot timpul, atît cît îi îngăduia vîlmăşagul de pe punte, şi, pe la spate, i-a azvîrlit cangea. O lovitură de uriaş. Dar flăcăul s-a ferit scurt, — nu destul, fiindcă în trecere i-a zdrelit şoldul — şi fierul a făcut ţandări felinarul cel mare. Apoi, dintr-o singură mişcare, băiatul i-a răspuns nemernicului cu o lovitură de pumnal, azvîrlit, domnilor, cu precizie ma-te-ma-ti-că de la douăzeci de paşi, ca piraţii din Baleare, străpungîndu-l dintr-o parte-n alta, aşa, ca pe-o bucată de brînză de Olanda. (Şi povestitorul înfipse cuţitul într-un burduf roşu, aflat pe masă.) Pe urmă, cît ai bate din palme eroul a depus la picioarele comandantului său cele două trofee, atît de vitejeşte dobîndite... În cinstea acelui tînăr, *mes chers amis*, ridic acest pahar. Cine ciocneşte cu mine ?

— Eu, *monsieur* !... răsună glasul aspru al căpitanului Van Haag care se apropie şi întinse, primul, paharul. Confirm povestea cavalerului nostru gascon. O ştiam de-altfel într-o versiune, ce-i drept, mai puţin pasionantă, de la comandantul vasului „Prince de Frise”, amiralul Hidde de Vries, care şi-a pierdut şi braţul în acea bătălie.

— Well, — interveni curios şi practic baronetul, — eu aş vrea să ştiu dacă din acest colosal convoi s-a mai ales ceva, după tot prăpădul de care s-a povestit aici. Altfel, la ce bun tot eroismul ăsta ?

Nedumerirea scoţianului află îndată lămuriri de la cinstita gazdă, care-l informă că, în afară de patru corăbii acostate pe ceată, în canalul Minecii, de un vas britanic şi conduse la Plymouth, flota cu grîul rusesc a ancorat, cu pace şi belşug, la Le Hâvre. Mai departe, înălţimea sa cneazul Tolstoi se feri să spună ce ştia numai el despre flăcăul din povestea de pomină a franţuzului, poate pentru a nu stîrni prea tare curiozitatea oaspeţilor săi.

În aceeaşi seară, îndată ce ultimii musafiri fură petrecuţi de stăpînul casei pînă la scară, din umbra grădinii împrejmuitoare năvăliră ienicerii gărzii de la Edicule spre a îndeplini ştiuta poruncă a vizirului Mehmet.

LA DRUM DE SEARĂ

Chiar cînd se culca noaptea tîrziu, zăbovînd pe unde zăbovea, Dimitrie Cantemir se trezea o dată cu răsăritul soarelui. Își lua dulceața de chitră la masa lui de lucru. Prin fereastra totdeauna deschisă, căci vremea este blîndă aproape tot anul în acea parte a lumii, adierile dimineții îi aduceau miresme de grădini și de ape. Și de cîte ori ridica ochii de pe filele scrise în felurite limbi, cu slova lui măruntă, o priveliște de basm i se dăruia privirii. În bătaia celor dintîi raze ale soarelui, Constantinopolul, cu grădini, marmuri de palate, cupole de bazilici și minarete, se acoperea cu aur și purpură. Și pana filozofului începea din nou să alerge grăbită pe colile de hîrtie albă anume adusă pentru dînsul de la manufacturile apusene.

Într-una din aceste dimineți, Dimitrie ședea, mai gînditor ca de obicei, asupra unui răvaș pe care-l începuse în limba greacă. Se răzgîndi și, arzînd la flacăra unei lumînări hîrtia pe care abia scrisese cîteva rînduri, luă alta și le scrise a doua oară, de data aceasta în latinește. Se vede că era o scrisoare de mare însemnătate și chibzuia cum va fi mai anevoie de deslușit, de s-ar întîmpla să cadă în alte mîini decît acelea ce trebuiau să o deschidă. Și pesemne că nici prea mare încredere nu avea în ștafeta pe care era nevoit să o folosească, un grec din Fanar.

Dintr-o dată porțița cea mai ferită a grădinii, ce da într-o ulicioară cu totul dosnică, scîrții prelung. Dimitrie înălță fruntea și zări un bătrîn negustor de covoare de Smirna și de Tebriz înaintînd pe sub umbrarele de iasomie, pe buze cu acel neschimbat surîs oriental, viclean și ademenitor. Nedumerit — căci nu pricepea de unde cunoștea acel neguțător de covoare taina porțiței dosnice și ce-l putea aduce la ceasul acela într-o casă unde totul părea încă să doarmă — Cantemir se ridică de la masă și se aplecă asupra ferestrei larg deschise.

Zărîndu-l, negustorul se opri, făcu o temenea ducîndu-și mîna la inimă, la buze și la frunte, apoi întrebă cu glas scăzut, în graiul dulce al Moldovei :

— Bucuroși de oaspeți, măria-ta ?

Dimitrie Cantemir se luminează deodată la față și izbucni în rîs :

— Ei, bată-te să te bată ! De asemenea oaspeți firește că sîntem totdeauna bucuroși. Bine ai venit, căpitane Petrea.

Cel astfel dat în vileag duse iute un deget la buze, uitîndu-se temător împrejur. Dimitrie Canteșmir îi făcu semn să se urce pe scărița care ducea, printr-un mic pridvor potopit de glicină, din grădină drept în cămara căptușită cu cărți. Își strinse apoi cu căldură, la piept, pe fostul dascăl de arme și prieten credincios.

— Te așteptam mai de mult... De data aceasta ai zăbovit binișor și intrasem la gînduri. Dar bucuria acestei revederi mă răsplătește de toate grijile pe care mi le făcusem. Nu ne-am mai văzut de cînd mi-ai adus răs-punsul Milescului.

Căpitanul Petrea își scoase turbanul și halatul vîrgat ponosit, apoi răsufîind ușurat ridică fruntea :

— Măria-ta, am zăbovit, ce-i drept, dar nu fără de folos.

— Stai jos pe divanul ista și povestește. Dar mai întîi de toate spune-mi ce-i cu stralele în care te pre-umbli ? De ce ai socotit că trebuie să te ascunzi venind la mine ? Doar ai firman de la marele vizir că poți sosi și pleca oricînd fără supărare, pe căile de uscat și de apă ale împărăției.

— Firman, nefirman, măria-ta, paza bună trece primejdia rea. Că și Mehmet al comisului, după cîte am auzit, nu mai e taman-taman cel pe care îl știam noi. Așa se schimbă cîteodată oamenii, și mai virtos cei mari ai lumii acesteia.

O umbră trecu pe fața lui Dimitrie. Întrebă iarăși, clipind des, cum făcea răposatul părintele său, la îngri-jorare :

— Spune-mi tot, căpitane Petrea. Mi se pare că-mi aduci vești de samă. Dar ce vorbesc eu ? Poate că ai nevoie mai întîi să te odihnești și să îmbuci ceva.

— Nici o grijă, măria-ta. Am venit pe apă, cu un caic. Marea a fost toată vremea ca untdelemnul. Mai multă odihnă nici că se putea. Și de-ale gurii am avut berechet...

— Atunci stai și eu te-oi asculta cu toată luarea-a-minte. Spune-mi ce mai e prin Moldova noastră ? E liniște ?

— Liniștea Moldovei, măria-ta, e tihna vînturilor și odihna valurilor... Vremuri grele ; de bici și de jug nu mai scapă țara. Au început moldovenii să dea bir cu fugiții. Iar

s-au stîrnit năvalele lotrilor, și cînd Duca Vodă cel tînăr, cînd Mihalache Racoviță store țara cu rîndul, pînă la cea din urmă picătură...

— Ce fac oamenii noștri ?

— Rabdă sireacii, dar inima țării bate de nădejde. Despre asta ți-oi da samă pe indelete.

— Și boierii noștri ce fac ?

— Starea boierilor neturciți este jainică. Se roagă bieții ziua întreagă cu ochii la răsăritul soarelui... Trag nădejdea dintr-acolo, aflînd că tot de cătră creștinătate așteaptă mîntuirea toată suflarea, ca să se ridice că iarba la suflarea primăverii.

— Da... Starea de lucruri din Europa e nespus de prielnică Rusiei ; negoțul peste hotare, flota, lupta lui Petru cu nărașurile îndărătnicite, toate-mi stau dinainte, ca o pildă vie a strădaniei principelui umanist spre a guverna împotriva înapoierii în care și-a ținut lumea veacul cel asfințit... Mă gîndesc mereu și mă frămînt...

— Gîndu-i bun, măria-ta, dar fapta e și mai bună... negreșit, la vremea ei.

— Comisul ce mai spune ?

— L-a amuțit un gutunar, astă-iarnă. Dumnezeu să-l ierte.

— Rău ți-mi pare... Dar ia zi-i, Brîncoveanu l s-a potolit ?

— Apoi aici e comedia cea mare. De la o vreme, a început să umble în două luntre, adulmecînd vulpește dincoțoro bate vîntul... Tocmai de aceea am și zăbovit atîta. Am avut multe de aflat și de pus la cale cu oamenii postelnicului Cantacuzino, ruda măriei-tale, care s-a rupt de partida Brîncoveanului. Începe să se-arate că stăruințele Milescului de a făuri mănunchiu-i de principii împotriva aliotmanului dau roadă timpurie. Am mai legat cu prietșug și cu un anume David Corbea, un fel de cărturar...

— Am auzit de el. A fost și pe aici, slujitor la capuchehaia lui Brîncoveanu. În ce ape se scaldă acum ?

— Păi în apele în care, pare-mi-se, tot el l-a adus și pe Brîncoveanu. Nu-l prea iubește el pe voievodul muntean, dar îi slujește de multă vreme, pentru un bine pe care i l-ar fi făcut prin Ardeal. Zice că va pleca în curînd ca sol de taină al stăpînului său către țarul Petru, în Țara Căzăcească.

Dimitrie Cantemir îl privi o clipă pe oștean, aproape fără să-i vină a-și crede urechilor.

— În Țara Căzăcească ? În Rusia ? E nemaipomenit !

Căpitanul Petrea zîmbi șiret în barba-i' sură, apoi adăugă cu prefăcută nepăsare :

— Și-apoi, nu știu dacă face să se spuie că acest sol de taină va fi însoțit în drumul său, cam într-o lună de zile, de un oștean, proaspăt lefegiu al lui Constantin Vodă Brîncoveanu, pe nume Petrea Gălățeanul, sluga mării-tale.

Dimitrie Cantemir începu a ride, bătînd din palme :

— Bine, dar domnia-ta ești diavolul însuși. N-aș fi visat niciodată că tocmai Brîncoveanu să ajungă să plătească leafă oamenilor mei... Mă bucur din toată inima.

Dimitrie fu cuprins de o mare însuflețire și, sărînd tinerește de pe scaunul pe care sta la masa de scris, se așeză alături de musafirul său și-i puse mina pe umăr.

— Căpitane Petrea, această călătorie a domniei-tale în Rusia prețuiește cît tezaurul Paleologilor. Nici nu-ți poți da sama ce bine se potrivește cu cele de trebuință ale noastre. Ai picat tocmai la timp. Dar ia spune-mi : cît poți rămîne aici, în Țarigrad ?

— Cel mult trei zile. Ca să fiu la vreme înapoi la București, să-l însoțesc pe acel Corbea...

— Avem tot timpul. Voi pregăti în grabă cele de cuviință.

Dimitrie Cantemir dădu un scurt ocol odăii sale, apoi șopti repede :

— Am de scris și de trimis țarului Petru o scrisoare lungă și de mare taină. Trebuie să-i dau unele vești de la solul lui de aici, de la contele Tolstoi, pe care sultanul l-a închis alaltăieri la Edicule. Prin mijlocirea unor ceași m-am pus în legătură cu omul lui. Acesta mi-a încredințat un plic cu hîrtii ce trebuie să ajungă negreșit în mîinile țarului Petru Alexeievici. Poimîine poți pleca... Dar voiam să te întreb, — își aduse dintr-o dată aminte Dimitrie, — ce mai știi de Mihuț, „Vîntură-lume“ al nostru ?

Ca și ultima dată, căpitanul Petrea ridică din umeri și mai-mai să se jure că nu știe nimic. Dar ochii i se bucurară de același zîmbet șiret.

Fostul domn pricepu și acum că oșteanul nu voia să spuie ceea ce știe. Dar nici o clipă nu se gîndi să-i ia această taină în nume de rău, bănuind că nu putea fi decît nevinovată și că, fără îndoială, tatăl lui Mihuț îi pregătea o veste bună despre al său nepotolît flăcău care fusese cîndva stegar și rotmistru în oastea Moldovei.

Și în acel an toamna se dovedise a fi lungă și blajină la Moldova. Către hramul sfântului Dimitrie izvoditorul de mir, zilele erau atât de însorite, încât te-ai fi crezut tot în august, de n-ar fi fost rugina mai întinsă a pădurilor și viilor. Noapțile erau însă reci și umede, iar ceturile pogorîte prin văi se lăteau și stăruiau mai ales pe valea cea largă a Siretului. Hanurile se cam păcăduiseră, iar drumeții, siliiți să înnopteze care pe unde apucau, aprindeau focuri mari ca să-și înveselească cina, alungînd rebegeala ce le pătrundea în oase.

Un focșor ca acela își înălța pălălaia și pe sub ulmii sub care se aflase hanul Hagiului și unde, în seara aceasta, poposiseră mai mulți cărăuși, precum și doi negustori ce veneau din Muntenia. Aceștia călătoreau călări, însoțiți de vreo patru-cinci slujitori și de un coșcogea chervan legat cu șine de fier.

La drept vorbind, nu la han trăsese ei, ci dinaintea hanului din care nu mai ființa acum decît o zidărie înnegrită de fum.

Aflînd din auzite că Hagiul ar fi avut bani mulți îngropați într-un loc numai de el singur știut, taxidarii Ducăi Vodă atîta îl munciseră și-l schingiuiseră, că pînă la urmă bietul își dăduse sufletul în mîinile călăilor. De ciudă că tot nu putuseră scoate nimic și ca să șteargă urmele faptei, zbirii puseseră foc casei, de la acoperișul de șită. Acum, zidurile vechi, roase și oarbe, se înălțau hide ca niște vedenii în pîcla vinătă a nopții. Dacă hanul arsese și Hagiul pornise pe ceea lume, obiceiul însă de a poposi la acea răscruce se păstrase. Coșarele și vreo două pătule mai îndepărtate de casă scăpaseră neatinse de pojar și, pe vremea rea, oamenii și vitele își mai aflau oleacă de adăpost în ele, fără plată. Căci din pricina vitregiei timpurilor, mai cumplite ca niciodată, nimeni nu mai cutezase să dreagă hanul și să-l deschidă din nou. Astfel că în seara aceasta, ca și în multe altele, drumeții aprinseseră focul în marginea șleaului, ațîțindu-l cu ce apucașeră să smulgă de prin gardurile surpate. Un bărbat voinic — unul dintre slujitorii ce-i însoțeau pe cei doi negustori — aninase peste jeratic, între două crăcane, o pulpă de berbec înfiptă într-o strămurare.

În timp ce pulpa se frigea sfîrîind, oamenii ședeau la taifas împărțîșindu-și veștile culesse în cale. Unii vor-

beau domol și așezat, ca prin părțile acele; muntenii repezit și apăsător, precum li-e firea și graiul. De acești munteni se cam feriseră la început ceilalți. Mai ales de cei doi negustori, dintre care unul, cu toate că îi ziceau tot muntean, îl aducea limba la moldoveneste. Se vedea bine că sub portul lor negustoresc ascundeau altă îndeletnicire, cu tainic meșteșug și se înțelegea că aveau și arme bune la îndemină pentru paza aceluia meșteșug. Mai la urmă însă, văzându-i pașnici și mai mult posaci decât puși pe vrajbă, moldovenii începură să încuviințeze cu glas tare tînguirea unui moșneag dintr-ai lor, care povestea despre obida acelor vremi.

— Prea bine nu a fost de nu se mai ține minte cînd în sireaca Țară a Moldovei !... Că vorba ceea : Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor. Săraci și prizoniți de podgheazuri și bulucuri de pradă, așa s-au pomenit pe lume bieții noștri pămînteni... Domnii Osmanului veneau cu ajutor de la munteni, leși ori tătari, care tăiau, ardeau și pustiau țara, și gloaba o plăteau tot săracii plugari. Dar parcă niciodată domnii lumii aceste n-au cutezat să facă atîtea nelegiuiri ca în zilele noastre.

— Așa-i, moșule, vorbi un alt cărăuș. Sila asta o cunoaște toată Moldova... Da, toată Moldova ! A strîns Duca Vodă în jurul lui neamurile boierești cele hulpavnice să le răsplătească de cîte au pierdut sub Vodă Cantemir cel bătrîn și cel tînăr. Căci și Antioh a vrut să fie cu milă de țară și de norod, ca și tătine-său. Și acu', de vreun an încoace, instalat a născocit fumăritul și-au podidit taxidarii ca viespile pe trupul Moldovei...

— Nici la Muntenia nu e mai bine... oftă moșneagul. Spun oamenii că Brîncoveanu — care i-a fost socru bun Ducă Vodă — jupoaie și mai rău Țara Românească, să poată dovedi cîte plătește padișahului ca să-l mai țină-n Scaunul domnesc și să aibă îngăduința de a tăia și spînzura și în Țara Moldovei, precum i-a fi vrerea. Nu e vorba că și țărani lui sînt tare proști : nu le lasă boierul decât loboda, iar cînd îi aduce la bătălie la noi, dau năvală la jaf asupra sărăciei noastre și uită de sărăcia lor... Și sîntem de-un singe și de-o lege...

— Îmi îngădui să-ți spun că-i năpăstuiești pe munteni, moș Toadere ! se amestecă dintr-o dată în vorbă, dar cu ochire blajină și cu glas domol, unul din cei doi negustori. Nasc și în Țara Românească oameni de omenie și de nădejde ca și la Moldova.

— Dar domnia-ta, străine, de unde mă cunoști pe mine după nume ? se minună moșneagul.

— Hei, care din oștenii vechi ai Moldovei nu te cunoaște, căpitane Toadere, zîmbi iarăși negustorul. N-ai sculat domnia-ta neamul tighecenilor în vremea lui Ștefăniță Vodă, pentru ocinele din bătrîni și pe urmă, dacă n-a fost să izbîndești, nu domnia-ta ți-ai împrumutat sabia și virtutea craiului Lehie ?

— Ei, comedie ! se frămîntă bătrînul. Ia trage-te mai la foc, nepoate, să te văd, că după glas parc-aș ști de unde să te iau...

— Iată-mă-s, căpitane Toadere.

— Aha, acu te-am dibuit, oștene... Mda... acu te știu și te cunosc.

O tăcere se lăasă. Moșneagul păru să retrăiască întîmplări vechi de tot.

— Domnia-ta ești moldovean de-ai noștri ? întrebă cu sfială un flăcău.

— Să vă spuie moșul ! rise străinul.

— Slobod să te spun ? zîmbi și bătrînul.

Căpitanul Petrea îl scrută din ochi, apoi, la un tainic semn de încuviințare al moșului, răspunse cu voie-bună :

— Slobod, moș Toadere, că sîntem doar între oameni de omenie.

— Apoi dumnealui e căpitanul de legegii Petrea Gălățeanul, carele a fost în slujba Moldovei pe vremuri... a slujit și în oastea leșească și multe semne a fi avînd pe trup de la războaie... Cu Cantemir bătrînul a fost deopotrivă asupra multor cetăți, și cu turcii s-au încumetat...

— Vei fi fiind domnia-ta din neamul de Codreni și Gălățeni boierii de Cantemir bătrînul, împotriva voii divanului ? îndrăzni un alt cărăuș.

— Dintre accia, prietene... Dar acum slujesc la scaunul Țării Românești, ca și tovarășul meu, aci de față, carele a poruncit să se părpălească la foc hartanul cela de berbec, ca să ne ospăteze pe toți.

— Și de unde și-ncotro v-ați încălărat, căpitane Petrea ? întrebă moșneagul.

— Într-o treabă de-ale negoțului, moș Toadere.

— Da' sabia, căpitane, sabia unde ți-a fi ?

— O metaherisesc și pe aceea în negustorie, răspunse în șagă oșteanul. Apoi, schimbînd vorba : Avem

chervanul plin de mărfuri muntenești ; și vor mai veni în urma noastră niște care cu sare și vină.

— Și unde le duceți, dacă nu vă e cu supărare ?

— În Țara Căzăcească, tot pentru negustorie.

— În Țara Căzăcească ? se minunară aproape într-un glas toți moldovenii.

— Dar turcul ce zice ? închise dintr-un ochi cel ce fusese cîndva căpitanul Toader și acum nu mai părea a fi decît un drumeț sărman.

— Cu voia domniei-voastre, turcul n-are și n-o să aibă știre de treburile noastre, vorbi apăsător ciudatul neguțător.

— Pricep, pricep ! se veseli foarte moșneagul. Se înțelege. Dar domnia-lui, tovarășul matale, căpitane Petrea, ne îngăduie să-l cunoaștem după nume ?

— Dumnealui este ceașul David Corbea, om umblat, care ne face slujba să ne fie tălmăci pe acele străine țărîmuri.

— Da, da, pricep, repetă tigheceanul. Ehei, ceașule Corbea, — strigă el apoi, — pofteste-ți slujitorii să vadă ce-i cu berbecul. Atîta l-ai fript, că a început să miroasă a fum... Sau mai curînd a fum de iarbă de pușcă... Ha, ha, ha...

— Rîzi, moșule, dar numai dumneata știi de ce rîzi ! zise flăcăul ce se amestecase în vorbă adineauri. Ori crezi că dumnealui, căpitanul Petrea, șuguiește ? !

— Fac și eu haz de necaz... De bună samă că Petrea Gălățeanul nu glumește... Și nu va fi mai prost negustor decît alții, acolo unde se va duce, oricare i-ar fi negustoria... Dar fiindcă veni vorba, căpitane Petrea, mai fost-ai vreodată prin acele părți căzăcești ?

— Am mai fost, vezi bine c-am mai fost și multe mi-a fost dat să văd, că n-aș mai sfîrși de povestit pînă răs-poiemiine.

— Auzit-am că țar Petru ar fi întors pe dos credința pravoslavnică. Dar că ar fi oștean cum nu se mai află...

— Este. Iar dacă zodia în care ne aflăm nu ne va fi protivnică, voi apuca de data aceasta să-l văd și pe „domnul tunar“ : și să învăț a doua oară, la bătrînețe, meseria armelor, ca un oștean din cei de acum.

— Pe „domnul tunar ?“ se nedumeri Toader. Dar cine o fi și domnul aista tunar ?

— Insuși măria-ta țarul Petru Alexeievici ! Așa a fost poruncit să-i spuie soldații, în loc de „luminăția-ta” : Gos-pod bombardir, adică „domnule tunar”, pe căzăcește.

— Mare minunăție ! Auzi, frățioare, în loc de „lumi-năția-sa” să pună el să-i spună „domnule tunar” ! Și bo-lierii lui ce zic de această smerenie ?

— Ce să zică ? Tac chitic. Că le-a tăiat și bărbile și pulpanele caftanelor și i-a pus la lucru. El însuși robo-tește cu șorțul dinainte, la cot cu fierarii și dulgherii. A învățat meșteșug bun în Olanda și a făcut corăbii cu mina lui, la Voronej, corăbii mari și a trecut de pe Don în Marea Neagră. Prietenul nostru, ceașul David Corbea, era la Țarigrad pe atunci. Rugați-l să vă spună el cum a fost, ca unul care s-a aflat de față.

— Domnia-ta, ceașule, — se întoarse bătrînul spre Corbea, — ne-ai îndatora mult, adăpîndu-ne sufletele cu nădejde, dacă ne-ai povesti această neasemuită întîm-plare. Și apoi pe aceste meleaguri o vorbă cu tîlc nu este de prisos, mai ales la vremi de cumpănă și restrîște ca acestea.

— Eu, oameni buni, — se hotări cam în silă să gră-iască Corbea, — înainte de aceste vremi fost-am învățăcel în Ardeal, apoi dragoman cu plată la capuchehaia Brîcoveanului. Mi-a fost drag să fiu slobod. De aceea, cînd a venit solul rusesc Emilian Ukraințev la Țarigrad, pî întîia corabie rusească de pe Marea Neagră — se chema acea corabie cu pinze „Kreposti”, adică „Puterea” — mult m-am bucurat văzînd spaima trufașilor mei stăpîni. Sultanul privea din geamlîcurile Seraiului său și zice-se că ar fi tremurat el de ciudă. Mă aflam și eu printre cei o sută de ceași călări ce l-au întîmpinat pe solul rusesc la mal, cînd a coborît din corabie.

— Și de ce tremura de ciudă sultanul ? întrebă flăcăul cel dornic să le afle pe toate și care răspundea la numele sihastrului Dănilă.

— Hei, — adause de-alături moș Toader, în locul ceașului, — fiindcă a văzut o corabie de toate mîndre-tele, care nu era a lui, plîtînd cam prea aproape de țarmu-rile noroadelor creștine...

— Nu ești departe de adevăr, se întoarse spre el David Corbea. Lăcomia turcească n-are margine. Dar ciuda aceasta, vecină cu turbarea, avea și alt tîlc, ce mi l-a spus un grec ; turcilor le-e teamă că dacă țarul Petru

Alăxeievici închide Marea Neagră cu o flotă a sa de război, la Tarigrad se face foamete și lipsă, pentru că bucațele, uleiul, ceara și cheresteaua se aduc prin schélele țărilor noastre.

— Apăi, nu-i greu de priceput ; noi slăbim și turcul se ingrașă, se oțări și flăcăul cel sfiicios.

— Țarul le-a și luat turcilor Azovul, dar nu ca să închidă Marea, ci dimpotrivă s-o deschidă slobodă pentru negoțul tuturor neamurilor creștine. Iar deocamdată, — mai zise Corbea și-și termină cu asta vorbirea, — făcînd armată nouă pe uscat și pe mare, îl bate pe craiul șvezilor la Marea Baltică. Asta e.

— Să-i deie cel de sus sănătate și grabnică izbăvire, dacă numai gîndul cel bun îl călăuzește ! îi ură țigheceanul. Și domniilor voastre, de asemeni, să vă dea sorți de izbîndă în călătoria în care ați purces... Țara aceasta, care a cunoscut slava lui Ștefan cel Mare și mucenicia iubitorului de norod Ion Vodă, nu va lipsi de la sfînta-i datorie de a fi cît mai degrabă slobodă din greaua-i asuprire.

În timp ce rumenea la foc hartanul, unul din oamenii căpitanului Petrea, meșter în ale gătitului, îl tot stropea cu saramură pregătită anume într-o strachină, apoi berbecelul prinse dintr-o dată să sfîrșie cumplit, semn că era numai bun de despicat și de înfulecat. La un semn al stăpînului său, slujitorul se duse la chervan, de unde se întoarse cu brațele pline ; încă un hartan gata fript, un burduf de brînză cît o roată de plug, o ploscă mare de roșu de Drăgășani și o pită albă crescută.

Se încinse ospaț în toată regula. Și după ce Dănilă căraușul, carele abia împlinise douăzeci de primăveri, le zise din fluier niște doine de țî se rupea inima, sfîrșite-n hore de-ți furnicau picioarele, mai stătură iar la taifas, și slujitorul căpitanului Petrea se mai arată la poruncă cu altă ploscă plină. Trecuse bine de miezul nopții cînd, înfășurîndu-se în pături miștoase și trăgîndu-se mai lingă foc, drumeții socotiră că-i ceasul să-și afle calea mai departe pe aripile somnului.

Prin ulmii înalți, cu frunzele rărite, preschimbate de tainicele orînduiri ale toamnei în scoici de aramă prin care adierile nopții susurau prelung, trecu, venit dinspre miazănoapte, cel dintîi vînt prevestitor de iarnă.

NECONTENT BATE INIMA ȚĂRII

Către amiază, vremea se posomori de tot. Geana sinilie, cu dire trandafirii, ce mai stăruia pe un fund de zare peste aurul întunecat al pădurilor de ceea parte, se șterse și ea, cotropită de volburi ca de cenușă. Vântul prinse să taie ca în plină iarnă și prin burnița ce se cernea moenit din înalt începură să se zbată cițiva fulgi răzleți.

Moș Toader își ținuse toată vremea murgul pe potecă, de-a lungul șleaului, dar după un timp trase scurt de dirlog și; apropiindu-se de căruță, bătu cu codirișca în loitră. De sub coviltirul de rogojini ieși chipul cam somnoros al flăcăului, care în ajun îi zisese din fluier pină noaptea târziu.

— Ce-ai spune, măi nepoate, dacă m-aș piti și eu sub coviltirul cela, pină se mai potolește păcătoasa aiasta de zloată ?

— Păi ce să spun, moșule, vorba păcăliciului :

„Că dacă tovărășia la negoț e de prisos,

Apoi la călătorie s-o aibi este de folos“...

Și zicind, strinse hăturile.

Căii se opriră, scuturându-și coamele. Moș Toader descălecă, innodă cu îndeminare dirlogii murgului pe după loitră, acoperi cu o dimie, împăturită în patru, tarnița, ca să nu se umfle, dezlegă desagi de la coburi și cu ei în brațe sări în căruță cu o sprinteneală care îl uimi nespus pe flăcău.

Făcându-și loc, cu mare desfătare, pe maldărul de fin ce mai păstra încă toate miresmele luncii, moș Toader prinse a-și freca încheieturile genunchilor și oftă cu ochii la felinarul cu oloi de rapiță, atârnat deasupra, sub coviltir.

— Amarnice sînt bătrînețele aistea, măi nepoate ! De ciudă că nu mă înduplec să le iau în samă și mă încăpăținez să mai bat drumurile călare, în loc să stau pe cuptor, cum s-ar cuveni la leatul meu, iaca, au început iar să mă muște de balamale.

Flăcăul tăcu, silindu-și caii cu hăturile. Cele auzite în jurul focului de sub ulmi — povestirile căpitanului Petrea și ale ceașului David Corbea, precum și amintirile acestui Toader despre atîtea fapte de vitejie și de zbucium în vitregia vremilor — îi infierbîntaseră inima și

închipuirea. Hotărîri mari și urziri urieșești, înfiripate într-o clipă de tinerească însuflețire, se năruiau în clipa armătoare, topite sub un noian de gânduri grele. Apoi iarăși se depănau despletite ca puhoaiile întăritate de furtună. Toate — lucruri și oameni — i se înfățișau acum parcă altfel.

Simțind asupra-și privirea moșneagului, ca și cum s-ar fi temut că i-ar pătrunde gândurile, flăcăul vorbea, cam nemulțumit, și mai mult ca să rupă tăcerea, fără să-și dea seama că-l îndreaptă tocmai spre miezul tulburării sale.

— Și zi-i așa... îl știai, adicătelea, mai de demult, pe acel căpitan Petrea ?

Moșneagul se prefăcu a nu fi priceput nimic și răspunse domol :

— Da... de bună samă, mai de demult...

— Și el... te știa cine ești ?

— Precum s-a văzut. Că altfel nu-și deschidea el dintr-o dată sufletul și nici limba nu și-o dezlega, pe cît îl cunosc.

Flăcăul dădu din cap, apoi un zîmbet abia mijit îi încreți colțul gurii :

— Da tot s-a uitat cam lung la domnia-ta și a pregetat o clipă să-ți răspundă cînd l-ai întrebat, la plecare, prin care vad are de gînd să treacă Prutul...

— De pregetat, e drept că a pregetat, — se învoi moșneagul, spunîndu-și în sinea lui : „E dat dracului flăcău-așul aista ; a băgat de samă !” — dar vorba e că de răspuns tot a răspuns. Tot așt de drept este, însă, că drumurile se mai pot și schimba, că nu totdeauna soco-teala din bătătură se potrivește cu cea din iarmaroc.

— Firește ! întări cam tăios flăcăul. Apoi după o ochire piezișe adăugă : Așa cum ți l-ai schimbat și domnia-ta ?

Bătrînul nu-și mai putu stăpîni o mișcare de uimire.

— Da' de unde știi tu că mi l-am schimbat ?

— Păi, — răspunse liniștit flăcăul, — asară parcă ziceai că te-ai duce spre Tecuci și lată-te acu pe șleaul Birladului... Ai treabă la Ghergăușani ?

Moș Toader nu păru prea grăbit a răspunde. Dar se vede treaba că nu din vreun gînd viclean. Căci i se descreți fruntea și un semn de rîs bun îi înflori sub mustața stufoasă. Zărindu-l, flăcăul prinse dintr-o dată a se veseli.

— De ce rîzi, măi nepoate ? se miră bătrînul.

— Uite așa, de mine. Ce ți-e și cu omul ! Ziceam eu că nu de răul ploii te-ai pîtit sub coviltirul căruții mele, ci ca să mă poți iscodi mai lesne. Și uite că acu' eu te iscodesc pe domnia-ta.

Bătrînul rîse încetîșor, fără să zică nimic, apoi scoțînd o ploscă din desagă o întinse cărăușului, după ce mai întîltrasese el o dușcă lungă.

Flăcăul bău și-i înapoie plosca, uitînd să mulțumească, apoi croi într-o doară cu biciușca spinarea cailor ce răriseră pasul la o costîșă și începu să șuiere fără chef un cîntec de la munte.

— Hei, — îl încercă într-un tîrziu bătrînul, — tare mi-ar fi plăcut să te am printre ostașii mei, la vremea asta.

— Vremea nu-i pierdută, căpitane Toadere.

— Cum să nu fie, păcatele mele !

— Nu-i, chiar deloc. Cum bine spuneai domnia-ta asară căpitanului Petrea, cam miroase a iarbă de pușcă în toată Țara Moldovei. Și așa cum te vîd și te arăți, om mai sprinten la trup și mai ager la minte ca mulți tineri, aș pune mîna în foc că am să te aflu printre cei dinții cu sabia goală în mînă, dacă cumva s-ar ridica țara...

Moș Toader îl privi lung.

— Și de partea cui socoți tu, măi nepoate, că m-aș afla eu ?

Flăcăul tăcu o clipă ; îi răspunse îndrăzneț la privire și, ridicînd din umeri, plesni iar cu sfîrcul biciuștei spinarea aburîndă a cailor.

— Apăi... de partea dreptății.

Căruța ajunsese pe muchea costîșei, dincolo de care se deschidea o vale împădurită. Ploaia mai contenise.

— Uite, acolo, în crovul acela-s Ghergăușanii, arată flăcăul cu coada biciuștei spre fundul văii cotropită de piclă, bucturos c-a ajuns.

Moș Toader dădu din cap, fără să lase a înțelege lămurit dacă mai fusese sau nu prin acele melcaguri. Căli, care arătau să cunoască drumul, se opriseră singuri, în culmea dealului, ca să răsufle. Printre sforăiturile lor și zăngănitul zăbalelor lovite de oiștea carului se auzea, țîrîind molecom pe coviltir și pe frunzișuri, cel din urmă scuturat al norilor.

— Ia spune, măi nepoate, — începu dintr-o dată Moș Toader, parcă cu alt glas, dar în ochi cu aceeași lucire nițeluș șăgalnică, — ia zi, nu cumva îl știi pe unul Postolache al Săfetei-lui Bucur, din Ghergăușani ?

Amorțeala flăcăului pieri dintr-o dată.

— Da' ce-ai matale cu dînsul ? întrebă el cu o nestăpînită asprime.

— Ei... aş avea eu să-i spun o vorbă.

— Îl cunoşti mai de mult ? stăruie flăcăul.

— Nu l-am văzut niciodată. Doar așa... din auzite.

— Și cum îți veni așa, fără veste, să-ntrebi ?

Părint că nu se tulbură de loc de repezeala flăcăului, moșul trase iarăși plosca din desagă și i-o întinse. Acesta însă dădu din cap în semn că nu-i mai arde de băut. Atunci bău el încet, tacticos. Tot domol, după aceea, își șterse cu grijă mustățile și urmă :

— Păi ce mi-am zis eu ? Odată și odată tot aveam eu să mă răpăd pe la Ghergăușani. De ce să nu mă abat acum ? Mai ales că am pricină să dau față nu numai cu Postolache al Saftei, dar și cu frate-său cel mezin.

— Și... de unde știai că Postolache mi-e frate ? se sperie de-a binelea flăcăul.

— Păi nu te-am auzit chiar pe tine, prisleo, spunînd aseară unui alt căruțaș că ești din Ghergăușani ?

— Va să zică domnia-ta tragi și cu urechea ! se minie flăcăul.

— Ei, he-he, i se mai întîmplă omului ! rise mehenghi bătrînul.

Celălalt îl privi cu dușmănie și întinse mina să ia biciul ca să pornească, dar deodată se opri și-l apucă de umăr pe moșneag :

— Nu cumva ai fi copoi domnesc ?

Moș Toader se uită la umărul cel încheștat și izbucni într-un ris cu hohote, care-l nedumeri și mai rău pe flăcău. Luîndu-î mină de pe umăr, bătrînul îl bătu pe genunchi și-l întrebă de data asta serios, cu un licăr rece în ochi :

— Păi, uită-te mai bine la mine, măi băiete, și spune și tu dacă se potrivește !

Flăcăul îl ascultă și-l privi cu luare-aminte. Deși cunoștea că în vremurile acelea mișunau vînzători, ceva neștiut îl incredință că într-adevăr nu era cu puțință. Un firicel de zîmbet i se ivi din nou pe față, dar inima îi rămase încă chinuită de o rămășiță de îndoială. Atunci îl fulgeră un gînd. Rosti răsplat o anume vorbă, ca la-ntîmplare, și-l iscodi pe moșneag cu coada ochiului.

— Bourul trage să moară !

Dar iată că la asta bătrînul răspunse ciudat de liniștit, privindu-l în albul ochilor :

— Baltagul îl va tămădui !

— Moș Toadere, moș Toadere ! strigă flăcăul cu nepusă bucurie în ochi și în glas. Domnia-ta ești om de-al lui... de-al nostru !

Bătrînul rămase dintru-nceput încruntat, fără a încuviința ; se putea ca acest flăcău prea isteț să-l fi auzit cînd a schimbat asemenea ciudate binețe cu un anume neguțător și căpitan, după cina de la hranul pustiit al Hagului.

— De unde știi aceste vorbe de taină ?

— De unde să le știu ? De la alde bădia, de la frate-meu.

În loc să se arate mulțumit de răspuns, moș Toader se prefăcu a se încrunta și mai tare și spuse aproape răstit :

— Și alde frate-tău ce mai așteaptă ? Și el, și chiar tu... așa copt la minte cum te dovedești ? De ce nu vă aflați acolo unde se cuvine ?

Flăcăul vru să răspundă ceva, dar se opri. Trăgînd de hături și pocnind din bici, repezi căruța la vale, apoi, aplecîndu-se spre bătrîn, îi dădu cu cotul, prietenește :

— Las' că ți-a spune bădia. Că s-o pricepe dumnealui mai bine...

Ghergăușanii fuseseră cîndva o așezare înfloritoare. Acum, din bogatul sat răzășesc nu mai rămăseseră decît o mină de cocioabe răzlețe într-un fund de vale. Văgăuna care apăraseră acea așezare de pirjolul atîtor războaie și năvăliri nu o putuse feri de urgia strîngătorilor de biruri care, de la mazilirea lui Antioh, se dezlănțuise cu atîta sălbăticie încît multe gospodării se pustiiseră. Iar ceea ce nu mai izbutiseră să facă zbirii Ducăi Vodă și ai lui Mihalache Racoviță în două domnii, desăvîrșise iarna, foametea și molimele. Puțini din cei ce scăpaseră cu viață mai rămăseseră în sat. Unii apucaseră calea codrilor. Haiducii și lotrii mișunau iarăși pretutindeni. Alții își luaseră lumea în cap și se duseseră să se aciueze la capete de țară, care pe unde putuseră.

Casa lui Bucur Tigheceanul — ce poruncise pe vremuri steagul de la Roman și, credincios lui Dimitrie Cantemir, luase și el parte la întimplarea de la vadul Milcovului, urmîndu-l pe căpitanul Petrea — se afla chiar în marginea șleaului și fusese și aceea, cîndva, curte măritoasă. Era zidită din cărămidă și piatră și avușese, spre

drum, un pridvor cu stâlpi mari și frumoși, de mult părăduți. Acuma, stîlpul cel de nădejde al casei răposatului era jupîneasa Safta, care, apropiindu-se de șaizeci de ani, încă se arăta mai harnică și mai sprinteioară decît născu-se Hanka, tînăra nevastă a lui Postolache, feciorul ei cel mai mare.

Această Hanka era focul Saftei. Pe de o parte trebuia să-i fie recunoscătoare, fiindcă datorită ei bătaiosul Postolache Tigheceanul se adunase dintr-o dată de pe drumuri, spînzurase armele de pereți și se apucase — pe cît era cu putință în acele timpuri — să închege o brumă de stare în casa bătrînească. Dar pe de altă parte, Hanka îi sta Saftei ca un ghimpe în inimă, că era venetică și, ca toți leșii de neam, papistașă și fudulă nevoie mare. Feciorul Saftei era atît de orbit de dragoste și robît de tinerețea și frumusețea nevesti-si, încît de nimic alt nu mai vrea să știe. Nici măcar de vorba lui Turculeț, min-dria Măldovei, cu care se legase cîndva frate de cruce.

Hanka fusese odrasla răsfățată a unui negustor leah, destul de înstărit, dintr-un tîrgușor din apropiere de Hotîn, cu case și prăvălii la Camenița. Cum de se pripășește dinna aici la Ghergăușani? După ce lăsase oastea, Bucur Stoganul își durase o moară cum văzuse el către Nistru, nu prea mare, dar care îngăduia un oarecare belșug în casă. După moartea lui Constantin Vodă Cantemir se mai luptase cît putuse cu birurile și cu toate angara-lele abătute asupra țării, dar pînă la urmă fusese răpus de taxidarii domniei, întocmai ca și Hagiul. Meara le fusese luată de un boier Bogos, un megieș de pe acele moșii, iar fiul său Postolache se apucase de cărăușie. Cum vitele, grînele și mai ales vinul începuseră a avea mare căutare și în țările de miazănoapte, șiruri nesfîrșite de chervane negustorești porneau spre Camenița, spre Beci¹ și, acum în urmă, tot mai des, către Nijni-Novgorod. Faima vinurilor moldovenești era atît de mare, încît negustorii veneau de cu vreme de la Nijni și chiar de la Mosc, arvuneau tot rodul viei și rămîneau la podgorii pînă ce vinul fierbea. Cînd dădea bruma, îi încăreau în buți uriașe și porneau cu el spre țările lor, despre care se povesteau tot mai multe minuni. Așa a purces Postolache să bată și el drumurile Țării Leșești și așa-l cunoscuse și pe căpitanul Turculeț.

¹ Beci — Viena

Precum se știe, era acest Constantin Turculeț un om cum nu sînt mulți. Și fără doar și poate că ar fi ajuns chiar voievod, de i-ar fi fost judecata pe atît cît îi era vitejia. Dar iute la minte și nepriceput de fel în cele politicești, mereu răzvrătit, dar fără a ști prea limpede de partea cui trebuia să apuce, pînă și lui Constantin Cantemir — ale cărui înțelepte chibzuiele nu le putea pătrunde — îi făcuse multe încurcături. Fire furtunoasă, oșteanul pribeag pricepea greu politica de supusă răbdare față de turci a voievodului-răzeș. El știa doar că trebuie să-i lovească. Și nu fără trudă Constantin Vodă îl scăpase în multe rînduri de la pieire. Asemenea condotierilor Renașterii — de care fără îndoială că dinsul nu va fi auzit niciodată — Constantin Turculeț își întocmise o mică oaste, cu care pălea năprasnic, cînd pe turci, cînd pe tătari, iar mai tîrziu, primind cuvînt de frăție din stanițele căzăcești, chiar și pe leși, cînd aceștia se repezeau cu podgheazurile către tîrguri, după prădăciuni. Răzvrătirea lui neostoită împotriva asupririi și jăcmănilor, precum și falma vitejei fără de seamăn îi ademenise pe cei mai mulți dintre soții săi. Voinicii moldoveni, setoși de dreptate și de răzbunare, îl căutau și-l aflau. Se dusesse vestea de tabăra lui din codrii Tigheciului, ca de ostrovul cazacilor zaporojeni. Tot astfel nimerise în oastea lui și Postolache al Saftei lui Bucur Tigheceanul, care își făcuse repede un loc de frunte între vitejii din jurul lui Turculeț.

Tocmiți odată de căpetenia unei oști leșești, să dea o mină de ajutor la despresurarea unor tîrguri din Podolia cotropite de un ceambul tătăresc, Postolache o cunoscuse pe Hanka și îndată i se aprinsese inima după ea. Semeață și răsfățată, dar cu mintea înfierbîntată de zvonul faptelor cavalerești, se îndrăgostise și ea de focosul moldovean. Negustorul leah însă nici în ruptul capului nu a vrut să se lase înduplecat de lacrimile fetei. Atunci voinicul și-a răpit mireasa și-a adus-o pe vatra jupînesei Saftei, la Ghergăușani. Așa l-a strîns Hanka de pe drumuri pe feciorul lui Bucur Stegarul. Turculeț l-a lăsat în plata dragostei o primăvară și o vară încheiată. Acum însă avea iarăși nevoie de el ca de mulți alți soți ai lui, lăsați pe la vetre. De la o vreme, judecînd — după marile și răsunătoarele izbînzii dobîndite în acești ani de oștile nemțești asupra turcilor — că puterea Islamului slăbisese mult, Turculeț își alcătuisese o oaste de vreo două mii de oameni, bine înarmați, cu care aștepta ceasul priel-

nie să pălească la Iași. Visea el să pună mîna pe scaunul domniei și să închine țara lui Petru, alături de care să înceapă războiul cel mare cu puterea otomană? De aceea sau din alte pricini căpitanul Turculeț chema neconținut oameni la oaste, prin prieteni ai săi de credință, ca moș Toader, care se dovedise cel mai dibaci dintre toți.

Bătrînul oștean nu alesese la nîmereală drumul Ghergăușanilor. De-aici pînă la vadul Prutului, unde trăgea podul cel mare către țările căzăcești, era puțină cale. În acel loc de răscruce se amestecau deseori printre carăle neguțătorilor străini fețe nemărturisite din tagma vinzătorilor de țară, mai răi ca hoții de cai. O iscoadă pricepută îi putea orșicînd dibui și amuți, la nevoie. Asemenea trebușoare mai făcuse uncheșul ajutorat de niște nepoți repezi la mîna, atunci cînd căpitanul Turculeț făgăduise pază bună unor purtători de scrisori către Mosc.

De aceea, după întîlnirea de la hanul Hagiului, grăbise iarăși peste dealuri, spre răscrucea Ghergăușanilor, ca să-l afle zorile la malul Prutului, însoțit de oameni încercați. Iar dintre aceștia nu putea lipsi Postolache Tigheceanul, care la viața lui nu cunoscuse altă înfrîngere decît aceea dinaintea ochilor de smaragd ai Hankăi.

Noaptea se lăsase de mult, iar cei trei bărbați — moș Toader, Postolache și Dănilă, fratele mezin — tot mai șopoteau la o masă scundă, cu ulcelele uitate pline dinainte, cînd un tropot de cal se auzi pe drum, apoi bătăi zănatice răsunară în oblonul de la intrare. Fără șovăire, Postolache desprinsese toporul din cui și, apropiindu-se de ușă, răcni :

— Cine-i ?

— Slujba domniei ! se auzi de afară un glas răgușit de băutură multă și rea.

După o clipă de chibzuială, Postolache deschise, și cei dinăuntru văzură în prag o mătăhală de om, cu un sac în cap, pesemne ca să se ferească de ploaie. Dînd să intre în casă, mătăhala făcu doi trei pași într-o parte, se poticni și se întinse cît era de lung, cu fața în jos pe dușumea.

Moș Toader și mezinul săriră să-l ridice. Din nou pe picioare și bălăbănindu-se în căutarea unui reazim, omul se uita buimac în jurul lui, apoi se trînti pe un scaunăș în fața focului.

— Ce slujbă a domniei, măi omule ? Il scutură mezinul. Unde-ți sînt semnele domnești ? Că straiele și înfățișarea ți sînt mai curînd de lotru.

La aceste cuvinte, oaspele nepoftit se porni pe un ris timp. Cînd se mai potoli, întrebă, clipind dintr-un ochi :

— Așa-i că ai jura că-s lotru ? Ei, dacă-i așa, atunci e bine, taman după poruncă !

— De ce să fie bine, nepoate ? Il îmbie cu glas blînd moș Toader, făcîndu-le celorlalți semn să tacă. Și după care poruncă ?

— Ehei, fiindcă vezi, slujba domniei așa trebuie să se facă astăzi : cu obrăzar și cu straie de împrumut. Am dat cîntea pe rușine și nici un ciștig n-am dovedit. Văleu mie, văleu-u-uh... Și omul se porni să smiorcăie de mila lui însuși.

— Ei, uite comedie ! se prefăcu a se înduioșa și moș Toader. Dar ia spune-ne și nouă, rogu-te, cine te pune la aceasta ?

Bețivanul privi în gol, fără să răspundă.

Moș Toader îl bătu pe umăr, oftînd zgomotos, și schimbă o privire cu gazda. Postolache coborî la beci, de unde se întoarse cu o vădruță de vin nou și cu niște slănină afumată. La vederea acestor bunătăți, ochii tulburi ai slugii domnești se reaprinscră. Și nu trebui mai mult ca „lotrul“ să li se spovedească printre sughițuri, ca unor duhovnici drepti ce-l împărtășeau cu sîngele Mîntuitorului.

Prin iscoade plătite, domnia aflase de solia lui David Corbea și a căpitanului Petrea. Simțîndu-și mai de mult scaunul primejdut, pe de o parte din pricina intrigilor lui Constantin Brîncoveanu și pe de alta pentru că Moldova fiind atît de secătuită el nu putea să-și îndeplinească făgăduielile de bani făcute sultanului, Vodă Racoviță se bucurase mult la gîndul că poate da măcar astfel o dovadă de mare credință Porții. Dar temîndu-se totuși de puternicul Brîncoveanu, nu cutezase să facă lucrurile pe față. De aceea îmbrăcase în haine schimbate un steag de lefegii și li trimisese să le-ație calea, ca lotri, și să-i prade la drumul mare pe soli, luîndu-le la nevoie și capul. Dacă se făcea zarvă cu acest prilej, se putea dovedi că nelegiuirea fusese săvîrșită numai pentru jaf de niște răufăcători fără nume. Oamenii tocmiți se grăbiseră să iasă-n calea căpitanului Petrea la festul ban al Hagiului. Dar pe drum spre acea răscruce se

încurcaseră la o cramă, pe care spărgînd-o, băuseră pînă ce nu mai putuseră și mulți dintre ei, nemaiștiind ce fac și-ncotro s-o ia, se răzlețiseră de grosul steagului. Unii dintre aceștia fiind și de prin partea locului se duseră să-și vadă care nevasta, care ibovnica. Acest nătarău căutase o altă ogradă și nimerise, bijbiind pe întuneric, taman în casa tighecenilor aflată la marginea satului, în calea drumului său. Nemaipucînd pe solii Brîncoveanului la hanul Hagiului, și fiindcă mai departe drumurile erau prea umblate, urmăritorii se hotărîseră să-i adaste buluc la vadul cel mare al Prutului, pe unde de bună seamă că urmăriții aveau să treacă liniștiți, ca niște negustori cumsecade ce voiau să pară.

Cînd fură siguri că, din partea celui ce adormise buștean la dogoarea focului, nu mai era nici o primejdie, cei trei bărbați ținură sfat grăbit.

Nu mult după aceea, trei călăreți zburau prin noapte, ca niște năluci, tăind pe poteci lăturalnice, numai de ei știute. Astfel, la crăpat de ziuă, ajunseră din urmă chervanul ce se îndrepta spre Prut, drept către vadul cu pricina.

Cînd se revăzură, căpitanului Petrea nu-i veni să creadă că așa de curînd putuse fi zădărnicită o capcană atît de primejdioasă și aduse mulțumirile sale călduroase celor ce-i priveghease. Apoi la prima rîscruce, alaiul își schimbă calea. Cei doi fii ai răposatului Bucur și moș Toader îi petrecură cu voie bună pe solii Brîncoveanului pînă la alt vad al Prutului. Trecînd mai departe, căpitanul Petrea își simți o clipă sufletul în cumpănă, între o mare bucurie și o măruntă ciudă : ciudă de slujbaş, pentru întîrzierea pricinuită de ocolul făcut pe drumurile ferite pînă la vadul nou și bucuria inimii lui mîndre la dovada că în Moldova au fost și vor fi cît lumea oameni de temeinică nădejde, după inima țării acesteia.

XI

„DOMNUL TUNAR” RĂSPUNDE PRINTR-UN SOL DE CREDINȚĂ

Nu multă vreme după ce Petrea căpitanul și David Corbea ceașul bătuseră drumurile soliei lor spre o țintă ce ne-a fost cunoscută, un bărbat spătos, cu fața bălană,

ars de soare și purtînd pe cap, strînsă cu un nod într-o parte, o basma roșie ca pirații din Baleare, trase clopotul de la poarta casei cu cerdac înflorit de pe țărîmul Coranului de Aur. Era către nămiază și Dimitrie Cantemir abia se înturnase de la arhivele împărătești unde lucrase cu spor toată dimineața. Așezat la masa lui de scris din pridvor cu însemnările culese pe petice de hîrtie numerotate, își punea rînduială în cuferașul unde ținea manuscrisul măreței opere la care lucra : „Istoria Imperiului Otoman“. Și deodată, se trezi în cerdac față în față cu acel străin cu înfățișare de corsar.

La drept vorbind, prea mult nu se miră fiul lui Cantemir Vodă, căci deseori ștafete, în cele mai felurite straie, i se înfățișau aducîndu-i cărți sau răvașe de la prietenii lui de pe alte meleaguri din lume.

— Bună ziua, străine, spuse el, măsurîndu-l liniștit din ochi pe venit. Cine ești și pe cine cauți ?

— Sint căpitanul de brigantină Pamberg Miguel și-l caut pe principele Dimitrie Cantemir, vorbi acesta cu accent meridional.

— Eu sint.

Străinul tăcu o clipă, apoi, pornindu-se pe un rîs gros, mai zise, într-un grai mult iubit :

— Greu trebuie să mă fi schimbat vijeliile mării și ale bățăliilor, dacă măria-ta nu mă mai cunoaște... Ai uitat de întîmplarea cu veverița, de turnul Goliei, de săbiile încrucișate la vadul Milcovului și de brașpavele lui „Vîntură-lume“ ?...

— Mihule, prietene ! strigă Dimitrie Cantemir, ridicîndu-se de la masă. Vino să te strîng în brațe. Ce bine-mi pare. Stai jos și lasă-mă să mă uit mai bine la tine. Chipul tău e oglinda copilăriei mele... Dar cum de ești astfel îmbrăcat ? Ce cauți aici la Țarigrad ? Și de unde vii ?

— M-a trimis „domnul tunar“ la măria-ta cu această scrisoare.

Dimitrie Cantemir făcu ochii mari și coborî glasul :

— O scrisoare de la țar Petru, încredințată ție ?

— E răspunsul la cea trimisă de măria-ta prin tătucu, înainfe de Poltava.

— Aha, acum înțeleg taina pe care o ținea căpitanul Petrea în ultima vreme, de cîte ori îl întrebam de tine... Bănuiam eu că n-o să întîrzie mult bucuria revederii noastre. Dar ia spune-mi, unde și cînd te-ai întîlnit cu viteazul tău părinte și cum i-a fost călătoria ?

— Măria-ta, călătoria i-a fost plină de izbândă, așa cum dovedește răvașul acesta cu peceti puse chiar de mîna țarului Petru Alexeevici. Cum de am ajuns eu sol de taină al „domnului tunar“ e o altă poveste și ți-o spun-e-o mai încolo, dacă mi-a îngădui măria-ta, după ce vei citi cuvîntul țarului, care e mai de folos și mai de samă decît povestea mea și a tătucăi.

Dimitrie Cantemir zîmbi și rupse pecetile. Chipul său, încă inseninat de bucurie la vederea lui Mihuț, se luminează și mai mult citind rîndurile scrise de mîna țarului Petru.

— Ei, „Vîntură-lume“, acum nădăjduiesc că vei rămîne oaspele meu pentru o vreme mai îndelungată, se îndreptă el spre Mihuț, cînd sfîrși de citit.

— Măria-ta, corabia pe care am să mă imbarc eu pleacă miine în zori, fiindcă niște prieteni ne-au spus că trebuie să ne grăbim...

— Da, după Poltava, turcii nu-și mai ascund dușmănia față de Rusia, ba chiar sînt zădăriți de unele puteri europene speriate de victoriile și reformele țarului... Chiar ieri a sosit aici în portul cel mare o corabie englezească cu patruzeci de tunuri... Îmi pare rău că această dușmănie stîrnită de treburi politice ne-a mai răpit un prieten.

— Mehmet ?

Dimitrie adevărat înmormîntat.

— Cum se despart drumurile oamenilor, măria-ta ! oftă Mihuț, ghicindu-i întristarea. Mehmet slujește acum cu credință tocmai la dușmanii Moldovei...

— Măcar de i-ar slui din adevărată credință !... dădu din cap Cantemir. Apoi aruncîndu-și ochii pe răvașul țarului adăugă, bucurîndu-se iarăși : Văd că în scrisoarea sa, țarul mă asigură de deplina încredere pe care o are în aducătorul ei... căpitanul Pamberg... Așa te cheamă, nu ? rîse din toată inima fostul și viitorul domn. Apoi își curmă rîsul, căscînd ochii la amintirea unei neaipomenite istorii.

— Ia spune, n-ai slujit tu pe „Maurul“ sub poruncile cavalerului Bart ?

— Ba da, măria-ta. Era un uriaș neînfricat, fie-i țărîna ușoară.

— Și-acum ai avansat și tu căpitan ?

— Întocmai, măria-ta ! Mă recomand, căpitanul de brigantină Pamberg Miguel !

— Atunci povestește, frățioare, că ai multe a mă învăța.

Și Mihuț povesti, pe îndelete, despre toți și toate cele, așa cum îi cerea necontenit bunul său prieten, fecior de domn și principe al gândirii. Căci nu numai întâmplările trăite de prietenul său din copilărie îl interesau pe vestitul cărturar, dar și locurile prin care trecuse, obiceiurile din acele locuri, și mai ales oamenii pe lângă care trăise și se războise. Se însuflețî mai ales cînd află că sub steagurile rusești de la Poltava se bătuseră mai bine de două mii de moldoveni, la porunca lui Constantin Turculeț, printre care se număra și unul Postolache Tighiceanul, cu frăține-său, Dănilă. Că David Corbea și Petrea căpitanul rămăseseră în slujba țarului și multe altele. Într-un tîrziu, cînd veni și Antioh — pe care o boală fără leac îl silea în ultima vreme să stea zile întregi întins pe un pat în grădină — prînzîră voioși, cu bucate moldovenești, stropite cu Cotnar bătrîn.

Antioh, iubitor de știința războaielor, îl descusu pe Mihuț asupra celor văzute prin arsenalele apusene, mai ales cele englezești, care se mîndreau cu neîntrecutul tir al tunurilor lor. Dimitrie prefera descrierea lumilor îndepărtate. Și omul mărilor începu această poveste care avea să facă gloria lui Daniel Defoe :

— Asta s-a întîmplat anul trecut. Niciodată n-a fost pregătită cu atîta luare-amînte o expediție ca aceea încredințată de armatorii din Bristol căpitanului Woodes Rogers, cu porunca de a lovi pe mările Sudului navele spaniole și franceze. Erau două bastimente de ote treizeci de tunuri, echipate în rada regală a portului Bristol : „The Duke”, comandată de Rogers și „The Duchess”, la ordinele căpitanului Courtney. Am ridicat ancora în august, iar în ajunul Crăciunului am văzut la zare cuibul piraților din insulele Maluine, la 61° latitudine. Am tras bara către nord-vest ca să le ocolim, și două săptămîni mai tîrziu am dublat capul Horn, fără să trecem prin strîmtoarea lui Magellan, ca navigatorii ce ne precedaseră. Era primejdioasă în acel anotimp. Măhipajul arăta istovit și aveam cazuri de scorbut la bord. Căpitanul Rogers a dat ordin să facem escală în insula Juan Fernandez. La 1 februarie, la căderea nopții, eram la patru leghe de țănta actasta. Am văzut atunci pe mal licărind un foc și ne-am temut să nu fie francezii sau spaniolii. Am făcut înconjurul insulei, scrutînd toate golfulețele. Era pustiu.

Am lăsat, în zori, o barcă. Căpitanul Rogers m-a luat cu el, fiindcă îi plăcea lui cum trăgeam la rame.

— Sau cum trăgeai cu cuțitul ? îl întrerupse Dimitrie Cantemir, amintindu-și de „brinza de Olanda“, sfirtecătă de franțuz.

— Poate și de aceea, urmă Mihuț, arătându-și celții într-un ris ștregăresc. Și cum vă spuneam, într-un sfert de ceas, trăgeam barca pe plaja ostrovului părăsit. Ce mi-a fost dat să văd atunci, era chiar nemaivăzut. Ne-a ieșit înaintea o arătare bărboasă, un fel de țap cu chip omenesc, purtând la umăr o flintă și în mână o umbrelă. Era tot îmbrăcat în piei de capră și vorbea englezește cu accent scoțian. El aprinsese focul, în seara trecută, ca să-și semnaleze prezența pe insulă, îndată ce recunoscuse pavilionul englez, de teamă să nu ieșim în larg mai înainte de a-l culege. Era într-adevăr scoțian din Fife, se numea Alexander Selkirk și fusese contramaistru pe vasul englez „Cinque Ports“. Certându-se cu șeful, căpitanul Straddling, acela poruncise să fie debarcat pe insulă, cu cele trebuincioase traiului pe numai o lună de zile. Și-l părăsise acolo, dușmănește, în voia soartei. Patru ani și jumătate trăise în sălbăticia aceea, luând de la capăt cele deprinse de omenire de la facerea lumii încoace : o colibă, unelte, îmbrăcăminte, hrană, toate făcute de mina lui. A domesticit dobitoace, a lucrat pământul, a născocit felurite scule din tîmări ce, și a rezistat, fără să-și piardă nădejdea, spre cinstea chipului său omenesc din care, drept să spun, păstrase numai istețimea și blîndețea ochilor, căci arăta, cum vă povesteam, ca altă dihanie. Zicea chiar că odată coborîse pe insulă o șalupă cu spanioli și-l hăituiseră trei zile-n sir pocnind din flinte prin păduri, crezînd că-i o fiară necunoscută.

— Și de ce nu li s-a înfățișat atunci spaniolilor ? se miră Dimitrie. Un om să nu se teamă niciodată de semenii lui.

„Vintură-Lume“ oftă îngîndurat :

— Măria-ta, l-am întrebat și eu întocmai.

— Și ce ți-a răspuns ?

— Că prefera să moară pe insula lui pustie, cînd puterile nu-l vor mai fi ajutat să-și apere viața de neîntreptatea soartei, decît să se lase de bună voie în ghearele spaniolilor care l-ar fi ucis pe loc, ori l-ar fi vîndut sclav, după năravul lor de hoțoman.

— Avea dreptate Hobbes : *Homo homini lupus*, conchise filozofic principele.

— Și ce-ai făcut cu el ? vru să știe urmarea Antioh.

— Cu Selkirk ? L-am luat cu noi pe „The Duke” și s-a dovedit un marinar atît de destoinic, încît m-a schimbat pe mine în post, cînd a venit vremea să mă-n-torc acasă. Și din cîte mi-a povestit el, de-aș avea mină mai fragedă și deprindere la condei, ca Dumitrașcu-beizade, aș umple de basme o carte ca aceea.

— Basmele sînt bune de ascultat, Mihuț, frățioare, — răspunse cu blîndețe cel măgulit astfel, — dar condeiul trebuie să lase pe hîrtie numai lucruri adevărate și serioase, căci *scripta manent* — scrisul rămîne, să lase învățături viitorimii.

Antioh nu-și potolise însă curiozitatea.

— Mai spune, căpitane. Ce-au făcut vasele lui Rogers după aceea ?

— Și-au continuat ruta stabilită, spre insulele Galapagos, apoi către Puerto-Seguro, pe coastele Californiei. Urmau ca la începutul anului ăstuia să traverseze Pacificul, prin Indiile Olandeze și să se întoarcă pe la Capul Bunei Speranțe, la Bristol, de unde au purces. Din păcate, Rogers a rămas numai cu un singur bastiment...

— De ce ? Răscoală la bord ? se oțări fratele cel războinic al cărturarului.

— Nu, l-a prins un țăifun. „The Duchess”, greu încercată, a trebuit să facă cale-întoarsă, lăsîndu-și soțul singur pe mările Sudului... Dar fiecare rău are partea bună. Că dacă nu pățea așa, n-aș fi avut norocul să-l aflu azi-dimineață în port pe căpitanul Courtney. Asta-i corabia englezească cu treizeci de tunuri de care pomenirăți adinecauri. Are drum pe Marea Neagră. Îl lasă la Chilia pe trimisul Angliei pe lîngă craiul șvezilor adăpostit de turci la Tighina. Un domn, Jeffries, mi se pare. Ei, dar ne-am luat cu vorba și timpul întîlnirii mele se apropie, iar căpitanul Courtney e punctual ca orice gentleman.

După masă, Mihuț plecă în port, iar Dimitrie se închise în camera sa de lucru să întocmească răspunsul ce avea să-l trimită țarului Petru Alexeievici pe potriva cînstel ce-i făcuse scriîndu-i. Abia așternuse însă cîteva cuvinte, cînd hurelul unei trăsuri îl făcu să ridice capul. Dinspre ulița cea mare, pe drumeagul străjuit de chiparoși, urca prin grădină o trăsură în trapul a doi minunați cai arăpești.

Dimitrie Cantemir încruntă puțin sprincenele și își adună hirtile în cartea-sipet ce se afla pusă într-un raft al bibliotecii, îndărătul unei cadre italienești. Apoi ieși în pridvor să-l întâmpine pe musafir. Era Mehmet.

Se vede treaba că marele vizir avea să-i aducă la cunoștință o veste de seamă, sau să-i ceară un sfat grabnic în mare taină, căci venise fără alai, la ceasul cind toate mărimile Țarigradului își făceau somnul dulce de după prinz. Apoi dinapoia perdelelor lăsate ale trăsुरii, înălțimea sa se afla îmbrăcat mai puțin bătător la ochi și Cantemir văzu că poruncise să i se înhame caii la trăsुरica nemțească cu roți înalte, o carosă pe curele legănătoare, pe care o adusese anume de la Beci.

De cum se aflară singuri — nu în pridvor, unde marele meghistan spuse că e prea cald — ci în camera de lucru a lui Dimitrie, Mehmet se îndreptă spre acesta cu brațele larg deschise, după ce schiță mai mult în glumă o adîncă temenea.

— Dumitrașcule, prietene, am venit să te îmbrățișez și să fiu întîiul muritor care se închină lui Dimitrie Vodă Cantemir.

— Cum ai spus ? Lui Vodă ? Îți arde de șagă ?

— Lui Dimitrie Vodă Cantemir ! repetă marele vizir, rîzînd cu hohote de mirarea prietenului său din tinerețe. Sultanul va pecetlui, poate chiar astăzi, — continuă el, apăsînd pe ultimele trei cuvinte, — firmanul tău de domnie. Am vrut să-ți aduc vestea eu însumi și să-ți spun să te pregătești. Într-un ceas — dacă se pecetluiește firmanul — vine alaiul cuvenit să te ia și să te ducă la padișah, care-ți va pune pe umeri caftanul cu blăni de samur.

Lui Dimitrie i se păru că era totuși ceva ciudat la mijloc.

— *Igitur*¹ este și un dacă ! zîmbi el cu prefăcută nepăsare, clipind des.

— Ar putea fi, dar atîrnă numai de tine ca să fie înlăturat. De aceea am și venit să ne sfătuiam împreună ca doi adevărați frați ce sîntem...

„Care-i prețul ?” fu ispitit să întrebe necugetat Dimitrie. Dar își luă seama și, după ce-l așeză pe marele vizir pe cel mai moale divan și porunci unui slujitor să aducă dulceturi, cafea și narghilele, se așeză, fără să vrea, tot la masa de lucru și-l înbie calm :

¹ În latină : Prin urmare...

— Pofteste, te ascult !

Mehmet gustă din dulceturi, își înmuie buzele în felegeanul cu băutura fierbinte, trase un fum, două din narghilea, apoi, cuibărindu-și mai adînc dosul în pernele moi ale divanului, își mîngie barba și începu cu un rînjit răutăcios, care nu reușea să fie suris :

— Dumitrașcule; frățioare, liniștește-te : nu am venit să-ți cer vreo răsplată, precum pari a crede. Căci știu că n-ai prea avea de unde...

Dimitrie zîmbi stingherit și răspunse domol :

— Dacă-i să vorbim deschis mă cam temeam... și apoi nici făgăduieli pe pielea norodului nu aș voi a face...

— Dar de ce socotești că ar trebui neapărat ? păru a se mira sincer înaltul dregător. După ce mai trase o dată din narghilea, izbuti să dea glasului o căldură care reînvia, ca într-un vis, pe băiețandru ce se juca odinioară cu coconul domnesc în grădinile aninate pe pripoarele dintre meterezele cetățuiei Iașilor : Mă judeci strîmb Dumitrașcule, și mă osîndești în sinea ta, fără dreaptă pricină.

— Aș fi atît de fericit de mi-ar fi cu adevărat strîmbă judecata în ce te privește...

— E drept că m-am schimbat mult și m-am lăsat pradă multor slăbiciuni... Dar se cuvine să știți că nu din lipsă de tărie de cuget am făcut-o, ci poate dintr-o anumită înțelepciune.

Întîlnind privirea nedumerită a lui Cantemir, Mehmet repetă dînd din cap :

— Da, dintr-o anume înțelepciune. Sînt sătul și scîrbit de toate și de toți ; totu-i de prisos în lumea asta deșartă, orice trudă, orice jertfă. Omul să-și trăiască și să-și petreacă viața. Restul nu prețuiește nici cît praful de pe ȧmineii aceștia, și Mehmet își scutură popuceii cu un gest plictisit și moale.

— Dar te-nșeli, se împotrivi cu violență Cantemir. Dacă unii oameni și unele fapte sînt netrebnice, aceasta nu înseamnă că omul și viața lui sînt deșertațiuni.

— Astea, — rise disprețuitor cerchezul, — sînt povești filozoficești care nu plătesc cît o para ruginită. Eu nu mai cred în ele, nu mai cred în nimic. Dar nu pentru a face filozofie mi-am jertfit somnul de după-amiază, ci ca să stăm la sfat despre lucruri mai grabnice și mai de folos.

— Mai de folos... pentru cine ?

— Pentru amîndoi,

— Mi-ai îngădui o întrebare ?

— Cite vrei. Doar de aceea am venit : să vorbim fără ocol, prietenește. Altfel nici despre acea ultimă înțelepciune nu ți-aș fi spus nimic.

— De la tine, ori de la sultan, a pornit hotărîrea de a mă înscăuna pe mine domn la Moldova ? luă taurul de coarne Cantemir.

— Gîndul meu acesta a fost de multă vreme. Dar precum știi, ba nu voiai tu, zicînd că „roada nu-i coaptă îndeajuns“, ba nu voia sultanul, bănuind — și pe drept cuvînt — cu nu ai fi omul care să scoată bani din piatră seacă... Acum te vreau și eu și te vrea și sultanul, și pentru aceeași pricină : pentru că împărăția are nevoie de tine. Asta-i buba.

— Ce ciudat ! se miră cu iz de batjocură Dimitrie.

— Ce e ciudat ? îl privi scrutător Mehmet.

— Că un om care pretinde a nu mai crede în nimic se arată grijullu de foloasele țării pe care o slujește, slujindu-se totuși numai pe sine. Mă iartă, dar nu-i aceasta judecata înțelepciunii de care mi-ai vorbit ?

Mehmet se înveseli nespus la auzul acestor cuvinte, ca la o glumă bună. Risul îl zguduia tot și-și bătea cu palmele genunchii, arătîndu-și colții sîdefii, întocmai ca atunci, după fuga de la Golia, cînd îi mărturisise în glumă că primise prea puține pungi de la partida Ducăi Vodă, ca să-l piardă și pe dînsul. Răsturnîndu-se alene pe pernele divanului spuse :

— Dumitrașcule, băiete, iar mă înțelegi greșit. Dar eu tot deschis ți-oi vorbi și acum, cum faceți voi la duhovnic. Află că eu nu numai de bogăție și de strălucire am ajuns să fiu dornic, dar și de putere. Căci mai dulce chiar decît bogăția e puterea, gloria. De se prăbușește puterea turcească, mă prăbușesc și eu, chiar dacă printr-o minune mi-ar rămîne averile. Înțelegi ?

— Nu prea.

— Agentul secret al țarului pentru Europa noastră, pentru Balcani, are un om dintre oamenii mei, de la care aflat-am...

— Cine ? blîugui viitorul domnitor.

Mehmet îl privi printre gene și alina răspunse.

— Agentul țarului este Sava Raguzanul, sau Rogojinski, un deștept de care nu se poate să nu fi auzit pe la sindrofiele solilor. Dar taci și ascultă. El tulbură mințile principilor de pe la noi cu himera neatinării no-coadelor creștine. N-ai auzit nimic despre asta ?

Cantemir nu putu rezista ochilor iscoditori ai vizirului, dar cu o sfortare isi pironi fara clipire privirile in ei.

— Nu prea.

— Ba da ; dar n-are insemnătate ce spui tu, ci numai ce știu eu. Iar eu știu că astea toate sînt palavre pentru cei mulți și proști și că de fapt Țar-Petru vrea...

— Și ce-mi pasă mie de toate astea ?

— Ei bine, mai înainte de a cădea la învoială cu Țarul printr-un alt tîrg, ne trebuie timp. Ne trebuie de aceea în Moldova o minte ascuțită și o inimă curajoasă, un domn care să le fie prieten turcilor și să aibă alături de el și voia norodului.

— Dar de ce tocmai astăzi s-a trezit sultanul să afle că eu aș fi omul de care are nevoie ? îl iscodi cu un ton de nevinovată dojană Cantemir.

— Fiindcă necredința Brîncoveanului și legăturile sale ascunse cu țarul Petru cred a fi acum fapte pe deplin dovedite. Brîncoveanu a fost cel mai crîncen dușman al tău și al neamului tău. Vei avea putința să te răzbuni, înlăturînd o primejdie și pentru tine și pentru noi... fără ca noi să arătăm că știm.

— Nu înțeleg. Ce nevoie are Poarta de mine întru înlăturarea Brîncoveanului, cînd poate foarte bine să-l aducă detronat aici, ca pe mine, și să-l întemnițeze, sau chiar să-i reteze capul, cum ați făcut și cu alții ?

— Fiindcă în ceasul de față, Brîncoveanul este sprijinit și de austrieci și de ruși. Iar sultanul nu vrea să se certe și cu apusul și cu Moscua dintr-o dată. Tu îl vei atrage lesne într-o capcană, spre a-l dovedi hiclean față de toți aceștia. Asta este singurul dar pe care sultanul așteaptă să i-l făgăduiești ca să-ți pecetluiască firmanul.

Obrazul de obicei palid al lui Dimitrie Cantemir se făcu stacojiu de o minie abia stăpînită.

— De ce taci ? se nedumeri sincer marele vizir. Uți tot ce ai avut de pătimit de pe urma celui ticălos ?

Fiul lui Constantin Vodă se ridică de la masa de scris, se duse la fereastră și după ce privi o clipă, în neștire, în grădină, se întoarse și grăi cu nespusă obidă :

— Ți-aduci aminte, Mehmet, de noaptea în care am fugit din turnul Goliei și tu m-ai adăpostit pînă în zori în camera din casele unchiului tău, comisul ? Ți-am spus atunci, sau am vrut să-ți spun, că tu mă împăcai cu oamenii și cu viața... Oare nimic să nu fi rămas în tine din omul de atunci ?

Impins ca de un arc de oțel, Mehmet sări în picioare dintre perne, și, apropiindu-se de prietenul său din copilărie, îl apucă strâns de minca anterioară :

— Și de unde știi tu că nimic nu a rămas ? De unde știi tu că eu nu te trimit domn în Moldova pentru a te scăpa de iataganul gidelui, care ți-ar tăia de îndată capul, dacă sultanul ar afla mine ce știi, deocamdată, numai eu ?

Din stacojiu ce era, Dimitrie se făcu alb ca varul. Fără a-și pierde cumpătul răspunse :

— Și atunci, dacă știi ceea ce crezi că știi, de ce mă trimiți pe Scaunul Moldovei ? Nu ți-e teamă ?

— Nu. Pentru că mă încred în marea și adevărata dragoste de țară. Fiindcă dacă va fi război, îl vom face în Moldova. Și mă încred mai ales în agerimea minții tale, care privește treburile politicești tot atât de limpede ca și mine, despărțindu-le de slăbiciunile sufletului.

„Dacă ai vedea într-adevăr limpede, nu m-ai mai trimite tu acasă“, se gândi Dimitrie, dar tăcu din nou. Mihuț avea dreptate : drumurile copilăriei nu se mai întâlneau, nu se mai puteau întâlni cu ale bărbatilor căroră le era dat acum să țină în mâini destinele unor țări vrăjmașe. Trebuiau să se despartă, fără muștrare de cuget. Căci — în ciuda prieteniei de care voia să facă dovadă — Mehmet ucisese în inima lui Căntemir pe micul cerchez pripășit cîndva la curtea comisului Ștefan.

— Rusia va fi, desigur, o mare putere, continuă marele vizir să-și facă socotelile cu glas tare. Dar într-un viitor mai îndepărtat, peste cincizeci, sau o sută de ani. Vom fi atunci oale și ulcele. Ce se va întâmpla atunci nu ne mai privește nici pe mine, nici pe tine. Totul este să câștigăm timp. Eu, ca să mă bucur mai departe de roadele filozofiei mele, tu ca să le răsădești pe acele ale tale. Rusia nu este gata, ca să poată zdrobi puterea turcească și a aliaților ei. Un război între oștile țarului și ale sultanului nu ar fi hotărîtor acum pentru nici o parte, nici pentru cealaltă. Dar Moldova ta ar fi pustiită, căci, repet, pe pămîntul ei s-ar da lupta. Așadar, întocmai ca și tatăl tău, care a știut să stea în chibzuită înțelegere cu toți vecinii, fără să aplece prea tare talerul în folosul vreunuia și mijlocindu-le și lor între ei buna învoială, la fel vei folosi și tu legăturile tale cu țarul Petru, ca să-l potolești și să ferești Moldova de urgia războiului pînă... Spune, nu am dreptate ? Te învoiești ?

— Dar cu Constantin Brîncoveanu ? Nu prea mă văd ucigaş...

Mehmet ridică din umeri ; în mintea lui ageră se urzise un alt plan.

— Lasă-l pe acela în grija mea. Sultanului îi voi spune că ne-am învoit. Ce spui ?

— Fie ! şopti Dimitrie visător.

Acum ne se mai gîndea decît la chipul cum îşi va putea înfăptui visul său de principe umanist ; acela de a face din Moldova o ţară cu orînduiri sănătoase şi înaintate aşă precum le aşeza Petru în împărăţia sa.

— Fie ! repetă el. Dar aş pune şi eu o condiţie, adică două, fără de care n-aş izbuti.

— S-auzim, se întoarse Mehmet.

— Mai întâi, aş vrea ca întocmai ca pe vremea tatălui meu, Moldova să fie scutită de peşcheş. Domnii ce s-au perindat pe Scaunul Moldovei de la moartea părintelui nostru şi de la plecarea lui Antioh au adus norodul în sapă de lemn. Cum vrei să faci o ţară puternică, o armată adevărată, cu un popor ce nu mai are nici ce să mănînce ?

— Aşa va fi precum ţi-e voia. A mai fost şi pe vremea lui Vasile Vodă. Nu scutire, ci aminare pe trei ani. Altceva ?

— Aceasta este condiţia cea mai de seamă. A doua ţi se va părea cu totul neînsemnată, dar eu îi dau un mare preţ. Voiesc să se sfîrşească cu unele obiceiuri barbare. De aceea te-oî ruga stăruitor să dai poruncile de trebuinţă agăii ce va merge la Iaşi să-l ridice din scaun pe Mavrocordat. Trebuie neapărat ca fostul domnitor să fie pornit din Iaşi cu tot alaiul şi cîntecul cuvenită rangului său ; dar pentru ca boierii să fie împiedicaţi să tale şi să spînzure după bunul lor plac pînă la venirea mea, el să rămîie pînă atunci caimacam. La rîndu-mi voi să mă întîlnesc la Brăila cu domnul ce pleacă, să ne vorbim ca doi prinţipi luminaţi şi să ne făgăduim a nu umbla cu pîri unul împotriva altuia...

— Fie şi aşa ! se învîl la rîndu-i, cam mirat, marele vizir. Atunci, găteşte-te să-ţi sosească meterheneaua imperială, care te va însoţi la palat, pentru primirea însemnelor domneşti, măria-ta...

Întrod în odaie tocmai în clipa în care Mehmet rostea ultimul cuvînt şi se îndrepta spre ieşire, schiţînd temeneaua surzătoare cu care îşi lua rămas bun, Antioh se simţi foarte stîngerit. Nu-şi putuse închipui că la ceasul

acesta, nepotrivit pentru un musafir oriental, fratele său ar fi putut sta de vorbă cu însuși marele vizir. De aceea se înclină adânc, ducînd dreapta la inimă, la buze și la frunte și dădu să se retragă, dar Mehmet îl opri. Aruncîndu-i lui Dimitrie o privire cu tîlc și regăsindu-și trufia, el le zise, apăsînd ceremonios pe cuvînte :

— Eu vă las să vă bucurați frățește de vestea pe care v-am adus-o din porunca prea luminatului nostru sultan.

— Dimitrie, frățioare, — îl îmbrățișă Antioh, de îndată ce se aflară singuri, — am auzit ceva și nu-mi vine a crede... E adevărat că vei fi trimis acasă la noi iarăși ?

Noul domnitor al Moldovei încuviință cu un smîlțet vag. Se traseră braț la braț către marginea pridvorului și cu ochii pironiți în zarea de miazănoapte, dincolo de care se afla patria, feciorii lui Constantin Cantemir se sfătuiră, bărbătește, despre calea mîntuirii neamului lor, al moldo-valahilor.

— Și atunci care este hotărîrea ta, poți să mi-o spui și mie ? întrebă, la urmă, Antioh.

— Împărăția Rusiei ne va chezășui cu prietenie calea izbîndei. De la înscăunarea lui Petru și mai ales acum, după izbînda de la Poltava, Rusia este una din cele mai temute puteri din Europa. Și în vreme ce slava ei crește neîncetat, împărăția otomană se va destrăma mai repede decît își închipuie neprișelul de Mehmet. Regele Carol al XII-lea al Suediei, socotit de toți cel mai desăvîrșit comandant de oști din lume, a trebuit să fugă rușinos la Poltava și să ceară adăpost sultanului la Tighina.

Am fost la bătălii și eu, Antioahe, în Europa, precum știi și am văzut ce înseamnă o adevărată easte. Iar din cărți și din schimbul de învățăminte cu filozofii lumii, am înțeles cum trebuie să fie un conducător de țară. Să-i înduplec, ori la nevoie să-i silesc pe majordomi, pe puternicii noștri boieri — pe care-i știi cum sînt — să-și lase trîndăvia zavistnică de pe ocînile lor cele vechi și să-și alăture puterea și averile și slujitorimea într-o țară mîntuire. Poporul nostru trebuie să se îndrepte către soarele ce răsare, nu să macargă cu cel ce apune. Trăim un nou veac, frățioare, al lui Newton, Bayle, Papin... Veneau al optzecișeculea, căruia de pe acum i se spune „al luminilor“ !... Și acum, mă tîrî dacă mă voi așeza la masă de lucru, dar am ceva grabnic de scris înainte de a veni carita imperială. Mai verbim după oînză.

Antioh se sculă și ieși îngîndurat. Dimitrie deschise sîpetul cel tainic, puse în ordine unele hîrtii și arse altele.

Printre acestea din urmă se afla și scrisoarea pe care începuse a o scrie țarului. După ce o privi cum arse, înveselit deodată de un gând năstrușnic, luă o foaie albă și cu multă îndemânare desenă, cu sanghină, un cap de vulpoi care scoate limba, privind, cu ochii rîzători, pe de lături. Împături după aceea coala în patru și o pecetlui la cele patru colțuri, apoi scrise citeț pe învelitoare numele țarului Petru Alexeievici cu toate titlurile. Cînd totul fu gata, trimise să-l cheme pe Mihuț.

Acesta și afluase de la Antioh vestea cea mare și cînd, intrînd, voi să ingenunche, mișcat, în fața reînscăunatului său domn, Dimitrie Cantemir îl trase către sine și-l îmbrățișă fără a rosti vreun cuvînt. Apoi îi înmînă scrisoarea :

— Căpitane Miguel Pamberg, iată răspunsul meu pentru „domnul tunar“. Dar ia bine seama la ceca ce îți spun. Adevăratul răspuns trebuie să i-l dai prin viu grai. Ai să-i spui majestății sale serenissime așa întocmai : „Dimitrie Cantemir Voievod îți va trimite răspunsul său de la leși în cel mai scurt timp“.

— Dar răvașul ăsta ?

— Răvașul este pentru cei ce-or încerca să-ți smulgă acest mesaj, fiindcă pare că se știe că ești un sol de taină. Dacă ajungi cu bine la Petersburg, spui din gură împăratului cele ce te-am învățat, iar răvașul poți să i-l arăți după aceea, fiindcă am auzit că iubește glumele, mai ales cînd aceștea îl ustură pe vrăjmaș. Drum bun, „Vintură-lume“, și să ne vedem cu bine acolo de unde am purces !..

XII

PLINIREA FĂGĂDUIELILOR

— Să trăiești întru mulți ani, măria ta ! Și să ai parte de lungă domnie, pentru binele nostru, al țării !

Cu aceste vorbe — pe care le rostiscră de atîtea ori cu aceeași fățarnicie — boierii moldoveni primiră, către sfîrșitul anului 1710, pe Dimitrie Cantemir în sala cea mare a palatului domnesc din cetățuia Iașilor. Și printre acești boieri se afla și Iordache Russăt, care cu șaptesprezece ani mai înainte îl plimbase în butca lui să-l „adăpos-

tească" la Golia. Și mai era de față și Nicolae Costin, nepotul trufașului Velicico, dușmanul de altădată al Căntemireștilor.

Dar ca și cum nu i-ar fi văzut, sau ar fi uitat de mult totul, noul domn le răspunse cu această scurtă cuvîntare :

— Vă mulțumesc, boieri dumneavoastră. Și mulțumesc și celor pe care îi văd adunați afară în mare mulțime și îi aud făcîndu-mi aceleași urări. Și acum luați cu toți aminte la cele ce am să vă spun. Dintru înții hotărîsc să scad cu două sferturi dajdia steagului, iar vîcărîitul țărănesc și fumăritul le desființez cu totul spre ușurința norodului. Asemenea și mazililor le scad dăjdiile pe jumătate. Din temnițe și de pe la minăstiri vor fi sloboziți acei închiși pentru prieteșug cu vecinii noștri. Și vă spun și domniilor voastre, nu veți mai plăti deseatina ca țărani.

— Să trăiești, măria-ta ! strigară iarăși boierii într-un glas, bucuroși de plească, deseatina fiind cel din urmă bir plătit de boieri.

Folosind freamătul ce cuprinse întregul sobor, vistiernicul Iordache Russăt se aplecă spre un bătrîn bărbos, ce se afla lîngă dînsul, și îi șopti :

— Ce spui, logofete, de acest desfrînat, cum își începe domnia ! Știe să se poarte puiul de mojić !

— Așteaptă biv-vel-vistiernicie, și ai să vezi. Lupul își schimbă părul... Acum parcă aud că o să cheme la judecată pe boierii care l-au hainit pe taică-său : Costineștii, Russăteștii...

— Să știi că o să-o facă ! și sîi un alt boier mai tînăr, care auzise șoapta. Păcat de Nicolae Costin, c-o să-l taie cum l-a tăiat bătrînul Căntemir pe taică-său.

— Mă tem mai ales pentru pielea domniei-tale, biv-vel-vistiernice, după... „plimbarea" de la Golia, mai șopti cei dintîi.

— Ei, tihnă n-o să fie în Țara Moldovei.

— Liniște, cinstiți boieri ! strigă un curtean.

— Multe alte înlesniri, după putință, vor mai urma, grăi mai departe domnul, cu fruntea sus. Mai ales vom căuta să facem îmbunătățiri ce nu s-au mai aflat : vom deschide școli și poate și o academie... vom înființa bolnițe unde oamenii să poată îngriji de molimele cele grele... În schimb, voi cere de la domniile voastre să încetați cu vrajbele, cu pîrile și — nu vă fie cu supărare — cu jafurile !... Multe trebuie să se schimbe în această țară, și nu după bunul meu plac, ci după dreapta judecată. Și mințile tre-

buie să se lumineze prin cît mai multă știință de carte. De aceea și pun în marile dregătorii pe cărturarii noștri cei de seamă, pe domnia-sa Ion Neculce, vel-spătar, pe domnia-sa Nicolae Costin, vel-logofăt. (Cînd domnul rosti numele fiului lui Miron Costin, un mare freamăt trecu prin rîndurile boierilor.) Iar vel-vornic, ca mai bătrîn și cunosător în ale cîrmuirii, pe domnia-sa Iordache Russăt.

— Să trăiești, măria-ta, întru mulți ani! strigară iarăși într-un glas boierii uluiți, după o clipă de adîncă tăcere.

Trăgîndu-și barba și oftînd ușurat, ca după o mare spaimă, Iordache Russăt mărturisî abia auzit :

— La asta nu m-aș fi gîndit ! E mai tare ca noi toți !

Sărbătorirea și ospetele înscăunării nu fură prea îndelungate ; de petreceri era sătul noul domn. Avea de gînd să aducă degrabă un pic de orînduială în țară, să o mai curețe de putregaiuri și să o pună la adăpost de nevoi. Și oamenii să-i schimbe, oamenii, oamenii mai ales !...

Putere și rîvnă de muncă avea îndeajuns. Și înțelepciune deprinsese destulă. Dar vreme nu îi fu dat să aibă. Curînd după înscăunare, sultanul îi trimise, printr-un agă, o poruncă tăioasă, care-l umplu de mîhnire, dar și de dirză hotărîre.

Trimisul turc o citi în dîvan, precum urmează :

— „Prea supusule al meu bey de Moldova, la primirea acestui cuvînt te vei îngriji să trimiți peșcheșul obișnuit la fiecare intrare în domnie, dimpreună cu toată zahereaua pentru oștile mele. Vei pune podurile în cea mai bună stare cu grăbire, iar de craiul șvezilor, Carol al XII-lea, vei îngriji ca oastea-i să ierneze bine. Apoi la primăvară să te gîtești tu și oastea ta de moldoveni la Bender¹, pentru a ne fi la îndemînă în războiul ce am hotărît a porni împotriva țarului Petru. Așa să faci, negreșit, astfel rău va fi de tine și de ai tăi“.

Unde erau toate făgăduielile lui Mehmet ? Și cum rămînea cu asigurările de pace pe care el însuși, bizuindu-se pe încredințările cu care plecase de la Țarigrad, le dăduse țării ?

Mîhnirea lui Dimitrie Cantemir se risipi repede. Căci înțelegînd însemnătatea unui răgaz oricît de scurt, dăruînd de o bună diplomație, principele găzdui precum se cuve-

¹ Tighîna.

nea pe trimisul padişahului căruia îi spuse că „totul se va face după porunca Înaltei Porţi” şi că în curînd slăvitul împărat va primi din partea domnului Moldovei scrisoare de adevărire însoţită de daruri, după obiceiul pămîntului. În acelaşi timp, Dimitrie Cantemir îl însărcină pe noul spătar să înceapă degrabă pregătirile militare pentru o mare campanie, al cărei ţel adevărat nu îl mărturisî.

Cîteva zile mai tîrziu chemă la el pe Luca vistiernicul, un vechi om de credinţă al său, şi îl trimise în cea mai mare taină la Luţk, în Ţara Leşească, unde tocmai coborîse ţarul Petru Alexeievici cu oştile, de la Riga. Pe temeiul scrisorilor mai dinainte schimbate între ţar şi domnul moldovean şi împuternicirilor date vistiernicului Luca, în chiar primăvara aceea fu iscălit un tratat de prietenie între ruşi şi moldoveni. Potrivit acestui tratat, jugul otoman avea să fie pe veci scuturat de pe grumazul Moldovei, iar domnia moştenită din tată-n fiu, ca şeful statului să rămînă stăpîn în ţara lui.

Îngrijorat de repeziciunea cu care creştea puterea Rusiei, sultanul se hotărîse să nu mai zăbovească, şi să-i dea „lovitura de graţie”, pe nepregătite, într-o clipă în care sfătuitoarii Turciei socoteau că oştile ruseşti erau ostenite de crîncenele lupte purtate cu şvezii.

Războiul ruso-turc bătea la uşă, aşa că taina tratatului dintre Moldova şi Rusia nu mai avea rost să fie păstrată. Principele strînse în grabă Divanul, fiindcă trebuia să ştie cu cine va merge ţara. O parte din boieri, fireşte, fură nu numai miraţi, dar şi miniaţi aflînd despre tratatul de alianţă. Printre aceştia se afla în primul rînd Iordache Russăt, cu rubedeniile lui şi toţi cei care, nemulţumiţi de clauza dinastiei ereditare din tratatul ruso-moldovean, nădăjduiau să-şi poată continua în linişte tocmolile cu marii dregători ai Porţii. Dar nici unul nu îndrăzni să cîrtească faţă de bucuria cu care fu primită vestea alianţei de către toţi ceilalţi şi în primul rînd de răzeşimea se avea acuma cuvînt în Divan în numele norodului. Aflînd, bineînţeles, despre cele întîmplate, turcii sloboziră cearăburlurile tătăreşti de pradă asupra Moldovei, făgăduind o mai cruntă pedeapsă pe foarte curînd. Atunci, olăcarii domneşti călări împînziră ţara întregă la răspîntii cu porunca cea mare a lui Dumitraşcu Vodă Cantemir :

„Facem știut — glăsuia acel cuvînt — că intrucît dușmanii creștinătății, turcii.. au călcat făgăduiala că nu vor mai cere vechiul tribut și au năpăstuit țara cu multe alte asuprairi, dărîmînd sau cotropindu-ne cetățile, învoind tătarilor a prăda, luînd în robie pe fiii și fiicele noastre, de nu ne mai putem duce viața, noi ne-am unit cu împăratul Petru Alexeievici al Rusiei, care a ridicat oști spre a mîntui pe creștini de jugul robiei otomane. Prin urmare, tot omul din această țară să ieie armele spre a-i veni într-ajutor...”

Pe cînd oștile sultanului se buluceau spre Dunăre, un falnic ofițer de dragoni, pe nume Mihuț Gălățeanu, se înfățișă călare cu stea de olmazuri pe piept, însoțit de cîțiva cazaci, la straja punții cu scripete de la intrarea cetățuiei Iașilor. În timp ce straja îl vestea pe pîrcălabul cetății să dea poruncă pentru scoborîrea punții — căci trecuse de mult asfințitul soarelui — Mihuț își aminti de ocazul de noapte, de-atunci de demult, cînd tot astfel se înfățișase la intrarea aceleiași punți și nu fusese lăsat să treacă de către zmeul de străjer. De data aceasta, așteptarea nu-i fu lungă : totuși, vestea pe care o aducea domnului său era atît de însemnată, încît acele clipe i se păzură nesfîrșite.

Cu nespusă mulțumire îl primi Dimitrie Vodă în cămara copilăriei sale, în care ținea acuma sfatul de taină. Dar bucuria lui nu mai avu margini cînd află vestea pe care Mihuț i-o aducea ; înainte de a purcede cu oastea sa la încumetarea cu puhoiul turcesc, Petru Alexeievici avea să coboare el însuși în orașul de scaun al Moldovei ca să-l îmbrățișeze pe voievodul prieten !

Cîteva săptămîni mai tîrziu, clopotele Iașilor, mai cîntătoare decît oricînd, umpleau văzduhul limpede de vară cu argintia lor chemare. Dimitrie Cantemir, înconjurat de întreg Divanul țării și de oamenii săi de credință, aștepta în sala cea mare a palatului domnesc împodobit de sărbătoare să i se vestească apropierea alaiului pe care el, principele moldovean, avea să-l întîmpine la puntea de intrare în cetățuie. Atît în afara zidurilor cetățuiei, cît și înapoia lor, în curtea din fața palatului domnesc și pe povîrnișul ce ducea spre ulița cea mare a Iașilor, norodul se adunase încă din zori și la răstimpuri se auzeau răsunînd cîntece și urări.

— Măria-ta ! cuteză spătarul Neculce să rupă firul gîndurilor domnului. Măria-ta, ne-bucurăm cu toții că

se vor împreuna oștile moldovene și moschicești împotriva turcului.

— Deci bine am făcut, spătare, — zîmbi Cantemir, — că ne-am unit cu Petru ?

— Bine-ai făcut, măria-ta, că noi ne temeam că te-1 duce la turci și aveam de gînd că, de te-om vedea că mergi cu turcii, să te părăsim și să ne ducem să ne închinăm Moscului.

Domnul rise, îmbujorîndu-se :

— Văd că nu mă prea pricepeți, cu toate că ne cunoaștem demult... Dar domnia-ta ce spui, vornice Russăt ?

Vornicul tuși, își trase barba cum îi era năravul, apoi după o clipă de gîndire vorbi cam într-o doară :

— Eu zic că te-ai cam pripit, măria-ta...

Un murmur, ca un început de vijelie, trecu prin mulțimea celor ce înconjurau pe Vodă.

— Cam ce vorbă-i aiasta, vornice ? se oțări cu glas tare Neculce.

— Cum adică, m-am pripit ? îl pironi Cantemir cu privirea.

— Pentru că nouă, boierilor, măria-ta, pielea ni-i mai aproape decît cămașa.

— Nu te pricep.

— Vreau să zic, mai întîi, că Pravoslavnică Impărăție a aflat de la domnia ta că Transilvania, Țara Românească și Moldova au unul și-același duh râmlean, dar vezi că...

— Că ce ? se burzului iarăși Ion Neculce.

— Vezi că, preste toate laolaltă, Țar-Petru a făgăduit să dea unul și același scaun lui Francisc al doilea Rakoczy, ungurul care se bate și el pentru slobozia creștinătății, precum bate vîntul vremurilor de azi...

— Nu te pricep, repetă Cantemir, dar cu un glas în care numai cîțiva credincioși putură desluși o undă de tristă îndoială. De unde știi ?

— Întreabă-l pe riga Carol șvedul !

Prințul tăcu. Știa că „majordomul“, care domnise peste capul fratelui său Antioh cînd fusese în Moldova, era prieten cu pașa din Bender, acela care îl găzduia acum pe regele fugar. Dar marele spătar se ridică amenințător la gluma proastă a vornicului.

— Ce vrei să spui cu asta, Iordachi ?

— Vreau să zic, — adăose Iordache Russăt, cu un rinjet batjocoritor, — că moșiile noastre vor fi prădate

de tătari, de turci și de munteni, în vreme ce noi tocim din tirgul ieșilor slobozenia noroadelor creștine.

Nimeni nu rise la vorba asta deșăntată.

— Rușine, vel-vornice, să grăiești astfel, necum să gîndești ce spui... Șovăielile brîncovenesti au să te piardă ! roști un glas puternic din ușa. Toată adunarea întoarse capul. În prag sătea căpitanul Petrea în uniformă de polcovnic de dragoni, care intrase spre a vesti domnului Moldovei că alaiul țarului ajunsese la poalele priporului ce urca spre cetățuie. Se făcu o tăcere de strană.

Dimitrie Cantemir se ridică din jilț și, pogorînd scările de piatră, se îndreptă spre intrarea cetățuiei. Ca un oștean ce se afla, țarul Petru Alexeievici nu voise să intre în carită împărătească, ci călare, în capul alaiului de mari dregători și căpetenii de oștire. Aceștia purtau peruci albe, pudrate și uniforme strălucitoare, pline de fireturi de aur și de argint, cu decorații bătute în olmazuri.

Ajuns la intrarea punții, țarul descălecă și după el descălecară și cei ce-l însoțeau. Purta o haină verzuie de campanie, cizme înalte, răsfrînte, iar pe cap pălărie olandeză în trei colțuri, cu boruri largi. În timp ce puștile grele de pe meterezuri trăgeau neconținut, Dimitrie Cantemir se apropie de înaltul său oaspe, să-i sărute mina, după dătină.

— Bun venit în orașul de Scaun al Moldovei, mărite împărate serenisim !

— Bine te-am găsit, samodîrjeț al Țării Moldovei și prieten al inimii mele ! răspunse țarul și, îmbrățișându-l, îl sărută pe amîndoi obraji. Această denumire slavonă se dădea numai principilor unor țări neafirmate și Cantemir îi înțelese, cu recunoștință, tîlcul. Apoi, întorcîndu-se spre cei mai apropiați dintre însoțitorii săi, țarul îi numi pe rînd :

— Dumnealui e cneazul general Mihail Golîța, dumnealui e generalul Gavril Ivanovici Golovkin, dumnealui e cneazul Dolgorukii-mezintul, acesta-i Sefer, ministrul meu vistiernic, acesta-i senior Sava Rogojinski, iar pe dumnealui, spătarul Toma Cantacuzino, bunul meu prieten, îl cunoști mai demult... Pe David Cerbea, prietenul polcovnicului Petrea, l-am lăsat la Riga, eu treburi care-i plac, adăugă Petru, bătîndu-l voinicește pe umăr pe bătrînul oștean, care înțepenise „smirna” mai la o parte.

La rîndu-i domnul Moldovei îi înfățișă pe cei mai apropiați și mai de credință dregători ai lui.

— Ei, bucuros de oaspeți? întrebă țarul când se aflară în sala cea mare a palatului.

— Cum nu se poate mai bucuros, înălțimea ta! răspunde închinându-se principele Moldovei.

— Nu-mi mai spune înălțimea ta, se împotrivi țarul, punându-i frățește brațul pe după grumăz. Asta-i pentru barbarii mei de boieri moscoviți. Prietenii trebuie să mă cheme simplu, rusește: Petru Alexeievici, ori ostășește: „Gospod bombardir“.

— Fie precum vrei... gospod bombardir!

— Așa da! Și acum cu multă desfătare m-aș răcori cu un pocal din acel vin de Cotnar, de care se pomeneste și pe la noi, încă de pe vremea străbunicului nostru Ivan Grozni.

La un semn al domnului, ușile cu două canaturi ale sălii de ospete se deschiseră și alaiul trecu la masă.

După obiceiul cel nou europeanesc, despre care știa că nu putea decât să-i fie pe plac țarului iubitor de tot ce era primenire în deprinderi, Dimitrie Cantemir așază pe înaltul oaspete la mijlocul mesei, în fața sa. Iar de-a dreapta lui puse pe vornicul Iordache Russăt, ca fiind cel mai în vîrstă dintre boieri, și la stînga pe Ion Neculce.

La dreapta și la stînga sa, domnul Moldovei pofti pe cneazul Golitin și pe generalul Golovkin. Ceilalți oaspeți și boieri fură așezați potrivit rangului lor.

La încuviințarea unei priviri a domnului său, Ion Neculce ridică paharul și rosti cu glas tare:

— Închin acest pahar pentru slăvitul împărat creștin și pentru izbînda asupra puhoiului turcesc.

În timp ce strigătele de slavă nu mai conteneau, iar marele Iordache Russăt zîmbea aeru, dar de voie, de nevoie ridicase și el paharul, Dimitrie Cantemir se aplecase peste masă spre a răspunde unei întrebări a țarului, care acum își infunda cu tutun pipa marinărească:

— Dumnezeu e spătarul nostru, Ioan Neculce, care se arată a fi un cărturar de samă în dulcea limbă a Moldovei,

Petru Alexeievici ridică și el paharul întîi spre gazdă, apoi către spătar, și rosti la rîndu-i, cu glasul lui puternic de bas:

— Iar eu închin pentru slobozia și tihna Moldovei și pentru cărturarii care o cîrmuiesc cu vitejie și înțelepciune.

Alte urale de slavă și mai puternice se ridicară din toate piepturile. Însuși Iordache Russăt își alătură celeralt glasul său pițigăiat de moșneag învechit în rele.

Cînd strigătele conteniră și slujitorii începură să înfățișeze mesenilor — tot după obiceiul europeanesc — felurile de bucate pe tăvi mari de argint, țarul făcu bueures cinste acestor bucate ce se dovedeau neîntrecut pregătite. Pe cînd sorbea din pahar, Petru se întoarse spre vecinul său din stînga și-l întrebă, privindu-l în ochi :

— Și la ce scrieri lucrezi domnia-ta acum, spătare Neculce ?

— Măria ta, cat să mă învrednicesc să însemn pe hirtie, într-un soi de hronic, faptele mai de samă petrecute în Țara Moldovei de la Dabija Vodă încoace. Socotesc, însă, din adîncul cugetului că în această însemnare a mea, fapta cea mai de samă va rămîne tratatul încheiat între Împărăția Rusească și Moldova noastră, și ospetia aceasta cu care măria-ta a binevoit să pecetluiască prietenia dintre cele două țări, adică dintre o țară atît de mare și această sărmană și iubită țărișoară a noastră.

— Dimitrie Constantinovici, — exclamă încîntat țarul, către principele moldovean, în timp ce-l bătea prieteneste pe umăr pe boierul cronicar, — spătarul Neculce nu este numai cărturar, dar și un iscusit diplomat. Un sol vestit al Regelui Soare nu ar fi vorbit astfel...

Cantemir rîse măgulit, apoi îl mai întrebă, pe înaltul oaspe cum i-a plăcut Iașul.

— Mult, Dimitrie Constantinovici. Îndeosebi Golia și Trei Sfetitele, care au o lucrătură cu adevărat măiastră, ce întrunește frumusețea lăcașurilor bizantine și rusești cu arhitectura și sculptura celor din apus. Dar mai mult îmi plac oamenii dumneavoastră, moldovenii, din care s-au ridicat ostași de nădejde și dregători chiar în oștirea mea. Și Țara Românească are oameni de seamă, cum este acel David Corbea, atît de priceput în treburile politicești, și cum este spătarul Toma Cantacuzino, aici de față și alții, pe care, din păcate, un anume voievod nu-i ascultă îndeajuns.

— La munteni e și multă zavistie... oftă Cantemir pătrunzîndu-i vorba.

— Și lăcomie de bani, *mijn Hart*¹, lăcomia turcească... Ei; dar să lăsăm asta. Cum merge cu recrutarea oastei ?

¹ În olandeză : Dragul meu.

— Polcovnicul Petrea, aici de față și al cărui fiu este unul din oamenii de credință ai majestății voastre imperiale, poate să o arate mai amănunțit. Pe el l-a însărcinat spătarul cu acestea.

— Ați primit ajutorul nostru trimis prin senior Rogojinski? se întoarse țarul spre polcovnicul moldovean.

— L-am primit, slăvite împărate, și l-am împărțit precum ne-a învățat: de tot polcovnicul câte o sută de ruble, de rotmistru câte treizeci, de stegar câte zece și de tot tovarășul câte cinci, bașca leafa lor. Și s-au plătit cu preț omenesc și vitele și bucatele pentru zahereea, că nu le venea oamenilor să-și creadă ochilor, fiind deprinși din veac să li se hrăpească fără plată.

— Dar oastea, polcovnice Galaține? Vin oamenii?

Cu o tinerească bucurie, spătarul Neculce răspunse el, luînd vorba Gălățeanului:

— Șaptesprezece polcovnici, o sută șaptezeci rotmistri cu steaguri. Și asta numai în zece zile. Curge lumea la oaste, cu duiumul, care cu ce poate. Nu numai slujitorii care s-au mai bătut, dar s-au înscris și ciubotarii, croitorii, blănarii și fierarii... Slugile boierești și-au lăsat stăpînii și-au alergat de s-au înscris la steaguri.

Țarul se porni pe un rîs urieșesc.

— Nu mai are cine să le aprindă ciubucele bărboșilor! Ha-ha-ha!... Urmează, spătare, că te-ascult.

— S-a sculat toată Țara Moldovei, gospod bombardir!

— Iar cei ce cîrtesc, căci sînt și dintr-aceia, — adăugă cu tîlc Cantemir, — nu mai știu încotro s-o ia. Mulți...

— Ha-ha-ha, cei ce cîrtesc... Am avut și eu dintr-aceștia...

— Mulți au fugit care-ncotro, — urmă domnitorul Moldovei, — către miazăzi, sau peste munte. Cu sipe-turile pline, negreșit...

— Fii sigur că n-au fugit toți, dădu din cap neîncrezător țarul. Dar lumea nu stă-n loc de hatîrul nemernicilor.

Iordache Russăt, care făcuse fețe-fețe în toată vremea aceasta, și al cărui zîmbet silit pierise de tot, se tot frăsui pe locul lui, apoi luînd un glas mîeros se ploconi către țar:

— Dacă luminăția-ta mi-a îngădui, v-aș întreba ce s-ar întîmpla dacă acești nemernici, de orice neam ar fi, ar împiedica să sosească la vreme ajutoarele făgăduite de unii boieri munteni și de sîrbi și de alții... și mai ales, dacă turcii vin ca frunza și ca iarba, cum s-au juruit,

iar nu numai cu puțina oaste ce se află acuma trecînd Dunărea ?...

Țarul fulgeră cu privirea pe vornic, dar stăpînindu-se răspunse, făcînd un gest cu mîna :

— Nu-i nimica. Atunci îi vom bate pe turci altă dată, căci vremea ajută numai celor vrednici.

— Aș mai cuteza o întrebare, se pițigăi iarăși marele vornic.

Petru nu-l mai privea, pufăia din pipă cu ochii la fereastră.

— Cutează...

— Ce dobîndesc boierii noștri prin prieteșugul cu Împărăția Rusească ?... Și ce cîștigă și domnul nostru... bineînțeles ?

— Asta s-a mai spus și s-a pus pe hîrtie la Luțk. Pentru cei ce n-au aflat sau n-au priceput limpede, să grăiască răsplat generalul Golovkin. Vorbește, Gavril Ivanovici. Spune-le boierilor moldoveni ce dobîndesc ei și ce dobîndește Moldova.

O mare tăcere se așternu la auzul acestor cuvinte și fiecare își aținti urechea.

— S-au statornicit, — începu rar și apăsător generalul Golovkin, — ca bir să nu mai plătească Moldova nici un ban nimănui, devenind în veci slobodă. Domnii nu va fi mazilit, ci va rămîne domn pînă la moarte din tată-n fiu, precum și boieria boierilor se asigură pînă la moarte, afară dacă nu trădează — dar și atunci domnii nu va fi volnic a-i pierde, orice greșeală ar face, fără sfatul tuturor și iscălitura mitropolitului...

Un freamăt trecu prin mulțimea mesenilor cu bărbi pieptănate.

— Rușii, — urmă generalul Golovkin, — să nu se amestese în treburile Moldovei ; din vistieria împărătească se va plăti, însă, la început leafă la o oaste moldovenească de zece mii de oameni, care să fie în țară gata împotriva oricărei cotropiri. Iar de se va întîmpla cumva să rămînă Moldova tot sub stăpînire turcească, atunci să sîbe împăratul rușilor grijă de Dimitrie Vodă și de oamenii lui, în toată viața, precum se cuvine între prietenii cei buni...

Strigătele de slavă se înălțară din toate părțile, în urma cărora, ridicîndu-se, țarul și domnitorul închinară iarăși paharul prieteniei, apoi se îmbrățișară frățeste, pe deasupra mesei.

Ospățul se sfîrșise. În timp ce oaspeții treceau în sala cea mare de primire, de afară răsunară tresnete de

puști, strigate de ura și dangat de ciopote. Norecul strins în curtea palatului domnesc dorea să vadă pe înălțatul oaspe.

Țarul Petru Alexeievici ieși în pridvor, unde rămase un timp îndelungat, adînc mișcat la vederea bucuriei întipărite pe toate fețele ce se ridicau spre el, într-un singur gînd, acela ce se rostise în porunca cea mare a lui Dumitrașcu Vodă : „Ne-am unit cu împăratul Petru al Rusiei, spre a ne mîntui și noi din jugul robiei !...”

În timp ce uralele nu mai conteneau, iar mulțimea se tîlăzuia ca o mare sub pridvorul palatului, polcovnicul Petrea se pregăti să se înapoieze în tabără. Prilejuindu-se o clipă de răgaz în treburile de gazdă ale voievodului său, se apropie la chemarea lui și îi spuse, luîndu-și rămas bun :

— Măria-ta, însărcinarea ce mi-a fost dată cu limbă de moarte de părintele tău și-a ajuns sorocul. Plinînd făgăduiala ce i-am făcut-o lui Vodă Constantin, eu nu mai am a-i priveghea vlăstarul domnesc, fiindcă acum s-a sculat norodul Moldovei și-au venit mai marii lumii să-l privegheze și să-l apere !...

Dimitrie Cantemir privi, îndelung gînditor, după rezimul tineretelor sale, oșteanul acesta cărunt care se îndepărta cu pași voinicești spre corturile oastei și simți crescîndu-i în inimă o tărie nemaiîncercată.

A doua zi, pe malul Prutului secătuit de arșița verii se porni marea încumetare cu Imperiul Otoman.

XII

DRUMURILE STEPEI

Luna lui Cûptor, a anului 1711 de la Hristos, iar de la facerea lumii 7721, s-a arătat a fi neprielnică bătăliei celei mari de la Stănilești, fiindcă înclăștarea pripită cu noianul turcesc în lipsa trupelor de nădejde — rămase de veghe la miazănoapte și răsărit — și mai ales neputința oștilor creștine făgăduite a sări într-ajutor, la vreme, armiei împărătești au fost pricinile de temei ale acelei furioase și totuși nesigure înfrîngerii.

Către sfârșitul bătăliei, la buza meterezelor amarnic bătute de bumbarele și asediate de ieniceri, hatmanul Neculce îi spunea domnului său, cu lacrimi în ochi :

— Măria-ta, în nădejdea voroavelor străine, au rășchirat Țar-Petru oștirile sale și au venit la noi fără oaste destulă, negrijit, să se bată cu Vizirul și cu puzderia oștii turcești și tătărești, într-un mijloc de cîmp pustiu. Și-așa, în nădejdea streinilor, au să-și piarză muscalii împărăția creștinească, că-s vrăjmași de zece ori mai mulți și mai deprinși cu locurile...

Rușii își fortificaseră tabăra și respingeau asalturile pedestrimii vrăjmașe, în vreme ce cavaleria ambelor armate aștepta cu sulița la scară. În două rînduri, zadarnic a stăruit Cantemir să schimbe tactica defensivă a generalilor străini din sfatul militar al lui Petru, încercînd să-i convingă să dea o lovitură fulgerătoare pedestrimii ienice-rești de după metereze, fiindcă el cunoștea vechea discordie dintre pedestrima și călărimea turcă și era încredințat că, sub focul artileriei, cei două sute de mii de călăreți risipiți pe cîmpie vor da bir cu fugiții, lăsîndu-i pe ceilalți să piară neajutorați. Știîndu-l pe vizir și pe pașii cei mari, cu zăvistiile dintre ei, și pe ienicerii bătrîni care făceau numai după capul lor — căci ai lor, pe ei îi ascultau, iar nu pe comandantii numiți de sultan — Cantemir se rugase de Petru să nu mai aștepte :

— Gîspod bombardir, timpul lucrează pentru dușmani ; apără-te prin ofensivă. O singură tactică e bună în luptele cu turcii : tactica neprevăzutului. Poruncește : *Sturm !*

Generalilor li s-a părut ciudată această stăruință, iar Petru, fire temătoare de vicleșug și nestăpînită, și-a adus aminte că moldoveanul trăise cam mult pe la Stambul și l-a bănuț de necredință.

I-a răspuns furios :

— Ți se pare și-ai vrea, ticăloase, să fie pentru binele tău, dar de-oi bate pedestrima, călărime este multă și n-am cu cine o goni.

Cantemir s-a închis în sine și a plîns. Generalul Wittmann, care luptase sub Eugeniu de Savoia, a fost singurul care a cîțezat să-l înfrunte pe țar și să-l mustre că nu ascultă sfatul cel bun. Ceilalți, însă, deprinși ca în lupte rușii să aibă superioritatea numerică, au convins-o pe împărăteasă să-l roage pe țar pentru începerea negocierilor de pace.

Întru acestea, în tabăra de la Tighina, unde-l gazduiau turcii pe Carol al XII-lea, șvedul cel bătut la Poltava, se frământa un furnicar de lume pestriță, ca la curțile crailor celor mari. Pe acest brav comandant de oști, dar atât de îngîmfat și de încăpățînat, că turcii îl porecliseră *Démirbaş* — cap de fier — puterile apusene îl țineau în mare cinste, socotindu-l în raportul lor cu Rusia o piesă de temei în jocul diplomatic european de-a „echilibrul puterilor”. De aceea să nu pară lucru de mirare că acest rigă sărac și căpos, însingurat la hotarul dintre cele două imperii est-europene, avea acreditată pe lingă sine soli ai unor suverani cu prestigiu. Dintre aceștia, cei mai neobosiți se arătau a fi doi gentilomi care se fuduleau cu bogata lor experiență în afacerile „portilor orientului”: Jeffries, trimisul Angliei, și Fabritius, ministrul ducatului Holstein, împreună cu secretarii și prietenii lor. Ismail-Pașa, seraschierul Tighinei, avea mereu de furcă cu acești turbulenți domni, ale căror scrisori păreau să se bucure de mai mult credit la Poartă decît rapoartele dumisale. Il supărau mai ales anumite tratative pe care le urzeau prin Funk, trimisul regelui suedez la Constantinopol, acolo unde se trăgeau toate sforile politicii mondiale, pentru că Padișahul nu ținea „ambasade la ghiauri”, coranul interzicînd dreptcredincioșilor să învețe limbi străine.

Pentru miniștrii Europei, în ciuda amestecului lor în trebile Porții, realitatea forței colosale a Imperiului Otoman rămînea o enigmă, așa cum sub pecetea tainei se consumau intrigile de palat care trimiteau regulat pe marii viziri sub tăișul paloșului. Arhivele imperiale erau o cetăție la fel de închisă dinaintea curiozității interesate a europenilor, ca și haremul sultanului. Un singur cărturar izbutise să obțină îngăduința de a cerceta trecutul și prezentul, și de a scruta viitorul glorioasei „*aulae othomanae*”, și acela fusese principele moldovean Dimitrie Cantemir. El trecuse — cu arme și manuscrise — de partea celui alt mare mister al secolului al XVIII-lea, Rusia lui Petru I. Dar știința și nădejtile lui își pierduseră acumă prețul.

Herr Fabritius și primul său secretar, Johannes-Pierre Fripp, primiseră o depeșă cifrată de la Constantinopol, a cărei dezlegare o aduseseră neîntîrziat la cunoștința aghiotantului lui Delvet Ghirai, hanul Bugeacului și Crimeii. Tătarul îi îngădui a doua zi trimisului special al ducelui de Holstein să ia loc pe covorul său, și după ce îl ospătă cu lapte acru de iapă și cu pepeni tămîioși, îi arătă, la rîn-

du-i, o scrisoare cu conținut similar, adusă domnului Jeffries de un polcovnic francez, La Mare, din partea unei persoane însemnate. Pungile de galbeni, menționate în ambele scrisori, fiind la fel de ispititoare, hanul se arătase dispus să acorde domnului Fripp ceambulul cerut pentru „partida sa de vânătoare” din acea săptămână de la jumătatea lunii lui Cuptor. Legământul acelor ciudate scrisori mai adăuga că nici unul dintre capii armiiilor aflate în război să nu știe nici în vreun fel despre plimbarea ceambulului la Prut.

În scurtul răgaz al uneia din ultimele nopți dinaintea sfârșitului știut, Cantemir chibzuia cum să facă să-și scape măcar soția și copiii, rămăși la Iași cu prea puțini credincioși, căci nimeni nu se așteptase la dezastrul de la Stănilești. Erau aici încercuiți cu totul, de zile întregi, și n-avea pe cine se bizui. Făgăduise o sută, apoi două sute de galbeni cutezătorului care ar fi ieșit din „obuz” să ducă vorbă Casandrei-doamna să fugă degrabă la Hotin, sau la Camenița, la adăpost. Se gândise el la Mihut, dar „Vîntură-lume” era acum departe, către Riga, curier împărătesc. Apoi, văzînd că nu se găsește nimeni, îl bătea gîndul să iasă singur, noaptea, în haine schimbate, că știa turcește, și cu oleacă de noroc poate tot ar fi ajuns. Dar Pefru nu l-a lăsat să-și pună viața în primejdie, ci l-a scos pe un polcovnic al său de credință, din grupul de comandă al mareșalului Seremetov, și i-a poruncit să se înfățișeze la Dumitrașcu-Vodă pentru o slujbă de taină.

Petrea Gălățeanul s-a înfățișat deci domnului său, însoțit de un alt moldovean, prieten mai vechi al Cantemireștilor, căpitanul Postolache Tigheceanul, care se nimerise și el să o lase pe nevastă-sa Hanka tot în tîrgul Iașilor și tare-i mai purta omul de grijă, în acele zile de sete și pîrjol.

Nefiind vremea de zăbavă, oștenii au luat dar ucaz și mulțumită și-au ieșit din pîrcane, tirîș, către vilceaua unde turcii n-apucaseră să ridice leșurile celor căzuți în ajun. Au ales două, pe potriva lor, le-au despuiat de ceal-male, șalvari și iminei și tot pe brinci, au ocolit focurile de veghe ale ienicerilor și-au apucat șleaul Iașilor. Mai înainte de-a doua cîntare a cocoșilor, doi călăreți „turci” gîneau cu nădejde spre miazănoapte, să scape de urgie niște suflete nevinovate și două cuferase cu hîrtioare ce cuprindeau truda tinereților unui prieten și cărturar neprețuit.

Iscălirea neașteptată a tratatului de pace ruso-turc i-a nemulțumit foarte pe curtenii lui „Demirbaş“, și nu mai puțin pe Han-tătar care se și pregătise de o pradă bogată. Pirile lui grabnic reunite aveau să-l coste capul pe Osman-Aga, șeful ienicerilor și împăciuitorul interesat, iar pe vizirul Mehmet, surghfunul pe viață.

Cînd Carol al XII-lea — călărind în galop cincizeci de verste de la Nistru la Prut — traversase ca un nebun tabăra rusească, și dăduse buzna peste vizir să-i ceară socoteală pentru că făcuse pace, răpindu-i ultima șansă de revanșă, turcul îi răspunsese, pe limba lui, cu acest proverb :

— *Akilli duşman akilsiz dostan eidir* — vrăjmașul înțelept e mai bun decît prietenul fără minte !...

La ceasul acela pactul era gata pecetluit, iar carosa lui Petru — adăpostindu-l în taină pe principele moldovean — trecuse de Movila Ribiei și se îndrepta, slobodă, către Iași, în trapul mare al cailor, în timp ce împăratul călărea spre nord, la Iași, în fruntea gărzii sale.

Cu o apăsătoare presimțire pe suflet, zorea înspre pierduta-i capitală fostul domn al Moldovei, însoțit de un pîlc de vînători nemțeni — din neamul celor ce-i țînuseră-n loc pe Sobiețki, la Cetatea Neamțului, în anii părintelui său — și de-un mic număr de dragoni imperiali.

Moldova rămînea, mai departe, sub papucul turcesc. Pe cită vreme încă ? Țarul îi făgăduise că pe foarte puțină vreme. Cu această nouă nădejde pleca să și-i ia pe-ai lui în bejenie, neamuri și credincioși, pînă la întoarcerea făgăduită. Dar îl munea îngrijorarea.

Trecuseră patru zile încheiate de la fuga polcovnicului Petrea și a Tigheceanului spre mintuirea celor dragi ai săi, și nici o veste nu dăduseră.

La gura Jijiei, călăreții dinaintea caritei sunară din corn a primejdie, apoi toți ceilalți dădură zvon, care mai de care :

— Tătarii, vin tătarii !...

Într-adevăr, un ceambul, ca la o sută de călăreți, cobora dinspre Iași, ținînd legați cu ștreang de șeile cailor oamenii luați în robie. Se vedea că de nimeni nu le păsa ; hăuleau și șuierau sălbatec, croindu-i pe spinare și peste ochi pe bieții moldoveni prinși în arcane. Pasămite le ajunsese știrea că rușii aveau poruncă împărătească să nu-i supere cu nimic, orice-ar face, că-i primejdie să se strice pecetea tratatului cu Mehmet-baltagi.

— Ce-i facem, măria-ta ? îl înconjurară cu ochii-nyă-păiați de turbare moldovenii pe voevodul lor. Că nouă nu de pecețile împărătești ne pasă, ci de părinții și femeile și feciorii noștri, robi la tătari !

Dimitrie Cantemir înțelegea focul oamenilor săi, dar nici nu putea îngădui să se calce porunca țarului, știind cu ce gigantic preț fusese răscumpărată pacea cu turcii.

Jos, pe malul apei, tătarii treceau chipuind prin luncă, nici ca la o zburătură de praștie de convoiul său, cind, deodată, dintre cei legați de șei, se smulse un bărbat voinic, plin de praf, tot în zdrențe și cu trupul numai răni. Alergînd cu deznădejde, căzu la scara butcii, abia mai suflînd. După el, gonea la trap tătarul din arcanul căruia scăpase, injurînd urît pe turcește și amenințîndu-l în gura mare pe ticălosul de ghiaur cu cele mai cumplite schingiuri.

Cantemir îl recunoscuse îndată pe cel căzut. Era căpitanul Postolache Tigheceanul ! Și cum însoțitorii săi din polcul de vînători nemțeni se nimerise să fie tocmai oamenii acelui căpitan, vînătorii uitară de poruncă și dădură năvală-n tătărime, iar după ei, ca la un semn, mai toată escorta de moldoveni și dragoni a voevodului, lăsîndu-l numai cu cîțiva călărași.

— Măria-ta, vorbi greu Tigheceanul, la Iași acu' toate-s bune. Fără acești tătari, altă oaste acolo n-au mers...

Tigheceanul se opri să răsufle și cătă cu buzele arse la ploscuța atîrnată de capra trăsorii, apoi se clătină și căzu pe spate. Cantemir îl prinse-n brațe și-l trase anevoie pe pernele carosei. Îl stropi cu apă, îi turnă pe gît o dușcă de rachiu, apoi încă una și se bucură văzîndu-l că deschide ochii. Din vale se auzea larma încăierării cu tătarii.

— Cum a fost, căpitane Postolache ? îl întreabă Cantemir, cind Tigheceanul își veni de-a binelea în fire. Unde-i Petrea ?

— N-a fost lesne cu vrăjmașii, măria-ta. Am căzut asupra lor tocmai cind pălisera casa măriei-tale și începuseră a jefui, iar pe Doamna, cu slujitoarele și pe Hanka mea le înconjuraseră în iatac și taman le luau salbele și inelele... Mulți păgîni și-au lăsat leșurile atunci, la ușa aceluia iatac, pentru obrăznicia lor, de mina diasta și-a răposatului Petrea Gălățeanu, Dumnezeu să-i deie tihnă, pe unde l-o fi aciolat în împărăția sa... I-am scos în uliță, cu puținii slujitori și copii de casă cîți mai erau ; pe urmă

ne-a dovedit alt buluc și ne-au prins cu arcanul... Dar văd că i-a ajuns și pe aceștia pedeapsa, arde-i-ar toate focurile gheenei !...

Larma de pe vale se potolise. Puține vaiere și tropote de cai se mai auzeau dinspre lunca râului.

Căpetenia dragonilor se-ntoarse chiar atunci, în fuga calului, să ceară iertare pentru călcarea poruncii împărătești. Dar cînd Cantemir îi răspunse că ia asupra-și toată răspunderea, rusul zîmbi larg și se bucură să-i raporteze prăpădul :

— Noi i-am slobozit pe-acei robi, pe toți. Iar moldovenii înălțimii voastre i-au tăiat pe tătari, cîți au stat față și i-au dat în Prut pe ceilalți de i-au înecat. Numai cîțiva au scăpat cu fuga, că aveau cai arăpești. Aceia păreau că duc în coburi scule de preț, și ne pare rău.

La Iași — în tîrgul pîrjolit și pustiu — Dumitrașcu-Vodă mai mult de două zile nu era slobod să rămînă, că veneau turcii cu caimacamii și-l luau din urmă, iar la Ștefănești îl aștepta Petru, cu grosul armatei, să-și ia rămas bun și să-i dea împuternicirile făgăduite, pentru el și boierii ce l-or însoți în pribegie. În acele zile l-a adus cu cinste mare, la locul de veci, pe acela care a fost Petrea Căpitanul la curtea părintelui său și l-a îngropat la Sf. Neculai, în gropnița domnească, lingă trupul bătrînului Cantemir. Moldovenii cei fără averi au purces și ei pe la bejenii lor și cu dinșii odată s-au risipit și-ai Tigheceanului. Numai acesta, deși rănit și slăbit, a rămas lingă voevod, că prinsese Hanka lui mare drag de Casandra-Doamna și dînsa de ea, de cînd scăpaseră amîndouă, cu prin urechile acului, de arcanul și sulița tătarilor.

Tigheceanului îi arătau rău rănile, mai ales aceea din coastă, primită la Iași, cînd apăraseră femeile și avutul domnesc. Îl împunsese pe la spate, cu un pumnal înveninat, căpetenia ceambulului. Acela era un străin care n-avea decît portul de tatar. Hanka îl văzuse și-l ținea bine minte, fiindcă se războise și cu dînsa, cînd îl prinsese meșterînd pe la cufere. Ei îi smulsese salba, iar Doamnei apucase să-i tragă din'deget smaragdul cel mare, cu pecete. Atunci au dat năvală, cu săbiile goale-n mîini. Postolache și Petrea, cu copiii de casă, de l-au scos pe tilhari în uliță și așa au scăpat.

Găsindu-și familia teafără și cufărașele nevătămate, așa cum le lăsase, Dimitrie Cantemir purcese, cu toți ai săi, din Iași, a treia zi, trecînd Jijia, pe la Popricani. A patra zi,

dimpreună cu muscalii și boierii ce-l adăstaseră la Zagarance, în cap cu hatmanul Neculce, trecură și Prutul, pe la Ștefănești, să dea față cu împăratul, mai-nainte de-a apuca drumurile fără de întoarcere ale stepei.

La Moghilău, pe Nistru, aveau a se despărți oștile, către taberele de iarnă ; unele la miazănoapte înspre Riga, altele la răsărit, în țara căzăcească. După ce împăratul l-a pus pe Cantemir să aleagă unde vrea să-i hărăzească moșii, lui și moldovenilor de credință — iar el a ales Harcovul — i-a scris ucaz de stăpânire. Apoi s-au îmbrățișat și și-au dat *aufwiedersehen*, Petru luînd drumul Balticei, iar voevodul fără de țară apucînd cu-ai săi șleaul Kievului.

Stepa ucraineană, în nemărginita ei întindere, începea abia pe la Nemirov, pe unde deseale năvale ale tătarilor și zăporojenilor pustiiseră cu desăvîrșire pămînturile podișului.

Pe drumurile ei galbene omul călător nu mai știa de unde-a purces și unde-a ajuns. Ochiul lui nu afla nici un obstacol, nici deal, nici pădure, nici ape. Zarea înfricoșător de adîncă îl atrăgea mereu, să-l înghită, cum soarbe infinitul steaua căzătoare. Cîte un uliu spărgea albastrul cerului, bătînd lin din aripi, în zbor planat, tot mai aproape de fața mării galbene a stepei, ca o iscoadă, apoi săgeta tăria și nimicul din care se întrupase îl înghițea la loc. Alteori un cîrd de ciori speriate părăseau, croncănind, niște oseminte, ca să-și reia macabrul ospăt, după trecerea convoiului. La cîte o margine de drum, un gorgan, ori un stei de piatră cioplit stingaci, reamintea celor în viață de neamurile ce trecuseră pe-aici, cu vîntul și cu veacurile odată.

Pe urmă venea noaptea, cu puzderia de stele, și pămîntul răsufila răcorit, în țîrîitul greierilor. A doua zi, clopotul de foc acoperea iarăși podișul. Un popîndău sau un țîștar trăgea o diră în praful drumului și repede-l înghițea pămîntul fierbînte. Numai calul dracului străbătea fără păs aerul tremurător. Și nici un semn de ploaie.

Alteori începeau din senin vînturile. Uriase vîrtejuri adunau praful și ciulinii în trombe umblătoare de-a lungul și de-a latul stepei, înalte pînă la cer.

Din cînd în cînd, călăreți iuți și sălbateci, cu lungi musteți și un singur moț de păr pe tidva goală, adulmecau zarea și piereau ; alții treceau hăt-departe, în lungi șiruri, tîrînd robii spre Crîm, ziua pe drumul gorganelor, iar noaptea după calea-laptelui.

După Nemirovo, au făcut popas ostășesc, cu focuri și străji. În rădvanul cel mare, Casandra-Doamna mai mult veghea decît se odihnea. Copiii, nedeprinși cu greutatea unor asemenea drumuri, se speriau în somn, de oboseală și spaime, iar cel mic era scuturat de friguri.

Cantemir povestea, la foc, cu boierii și oștenii ce-l însoțeau. Asculta, visător, la răstimpuri, doina moldovlahilor răspunzînd cîntecelor rusești de stepă, pe mai multe glasuri, și încerca să le afle geneza în trecutul îndepărtat al muzicii noroadelor.

Îl îngrijora starea tot mai rea a viteazului căpitan Postolache, căruia drumul și arșița îi obrintise rana. În aiurare, Tigheceanul mereu credea că dă față cu acela care-l străpunsese mișelește și se zbătea visînd că se bate-n sâbii cu el. Hanka îi schimba șervetele ude de pe frunte și-i grăia la ureche vorbe de alinare, plîngînd.

Căpitanul zăcea acum pe fundul căruții, scrișnînd din dinți ca să nu geamă s-o sperie pe Hanka. Văzînd-o cum își plînge nenorocul pe fruntea lui îmbrobonată de sudoările morții, Postolache atît i-a mai spus, cu lacrimi în ochi și cu amar, înainte de a-l cuprinde uitarea din urmă :

— Caută-l, fată dragă, unde l-ai afla și plătește-i binele pe care mi l-a făcut, că pe mine m-a omorît și te las singură-n lumea asta, pe drumuri străine...

L-au îngropat a doua zi, la asfințit, sub un plop singuratec, la umbra unui gorgan. Hanka l-a jelit toată noaptea, iar dimineața a cerut Doamnei voie să se-ntoarcă la taică-său, la Camenița. Casandra-Doamna a plîns și a lăsat-o și i-a dat și pază, să aibă de drum, pînă la vadul Nistrului. Bani n-a primit vădana Tigheceanului, zicînd că taică-său, negustorul leah, e om bogat și că de la avere fugise ea, după dragoste, iar acuma pierduse dragostea și se-ntorcea la avere, cu moarte-n inimă.

Drumul moldovenilor prin stepa fierbinte a ținut săptămîni de-a rîndul și nu fără primejdii, fiindcă mulți vrăjmași, tătari și zaporojeni, răspîndiți în cete prin cîmpul pustiu, le-ațineau calea, pe la vaduri și pe la răscuri, pe șleaul cel mare de către Nipru. La Beloterkovsk, un ceambul i-a ajuns din urmă chiar la porțile orașului, de i-au alungat dragonii din straja cetății, gonindu-i departe, îndărăt în stepă. Pe urmă convoiul a făcut popas lung, în cetatea cea mare a Kievului.

Orașul, pus pe dealuri înverzite, stăpînea întinderea lată a Niprului și-ntreaga depărtare din înălțimea aurită

a sutelor de țurle noi și vechi, care de care mai frumoase. Cantemir s-a minunat la vederea locașului Sfintei Sofii, care de șapte sute de ani păstra neștirbită mărturia meșteșugului neîntrecut al zugravilor și mozaicarilor bizantini.

La Harcov, pe malul Donețului, au luat în primire pământurile și casele dăruite prin ūcaz. Stăpînul dinainte, un general trădător, fugise din Rusia de teama pedepsei și lăsase după el zidurile goale și roada putrezind pe cîmpuri. Abia cînd a dat bruma s-a potolit zarva și alergătura noilor gospodari, ajungînd și ei să le rostuiască în sfîrșit pe toate, după cînte și trebuință. Doamna Casandra nu-și mai vedea capul de treburi și de grijile casei, mai ales că micuțul Anțioh zăcuse de pojar o lună încheiată. Iar Dimitrie se ținuse toată vremea să pună rînduială pe la satele cîtorva boieri moldoveni veniți cu dînsul, că mereu nu le-ajungea și tot mai aveau ceva de împărțit din cîte li se dăduse. Luînd parte la asemenea întristătoare certuri pe avere, și pus să judece, îi muștra amarnic voevodul pribeag, și-și ascundea fața-n palme de supărare, cînd îi auzea cum vorbesc și-i vedea cum se poartă.

Îl mîngîia atunci, cu glas sfîtos, Neculce hatmanul :

— Iaca, măria-ta, așa-i firea moldovenilor, care nu pot nici la casele lor trăi fără să se sfădească, dar în țară străină !...

Mai tîrziu, hatmanul și cîțiva răzeși dintre căpitani au cerut volnicie să se întoarcă la Moldova, că-i ardea dorul de casă. Domnea acolo iarăși Nicolae Mavrocordat care, drept mulțumită pentru purtarea cavaleriească ce-o arătase cu dînsul Dumitrașcu-Vodă, la mazilire, la rîndu-i făgăduise pribegilor iertare, împotriva poruncii noului vizir, fiorosul Mola Gin-Ali, care urmărea să răzbune seraiul de hainia ghiaurilor trecuți la vrăjmaș.

A venit iarna rusească. Bătea viscolul dinspre cotul Donului zile întregi. Pe urmă se schimba și bătea cîte o săptămînă de către miazănoapte. Apoi veneau zile senine și răsunau în ogradă risetele copiilor și zurgălăii troicelor.

Abia își orînduiseră gospodăria pentru îndelungată ședere, cînd sosi răvaș de la Petersburg că împăratul ține sfat mare, iar Dimitrie Cantemir, „principe al imperiului rus, membru al Înaltului Senat și consilier privat“, era poftit să nu lipsească de la scaunul său. Înaltele cinuri, acestea, veniseră pasămite să răsplătească neîncrederea de la Stănilești.

La acel sfat, Petru a spus că dorește să pornească împotriva turcilor o armată nouă, de o sută cincizeci de mii de oameni, mai bine înarmată și echipată, călări și pedestri, sub comanda prințului Cantemir. Senatul a lăudat gândul cel bun al împăratului, zicând că de data asta, negreșit, îi vor bate pe turci. Dar l-au sfătuit să mai amâne, ca să asculte și vorba unor cneji ce întârziaseră de la consiliu, din pricina drumurilor înzăpezite. Atunci a venit cneazul Apraxin, de la Azov, și mareșalul Șeremetev, de la Kiev și alții, care nu sufereau că țarul îi dăduse lui Cantemir nume mai sus decît ale rudelor lor. Și ce-au spus ei și ce-au dres, că a rămas pe-altădată încumetarea cea mare cu turcii, iar grosul armatei a plecat către Pomerania, să se bată cu șvezii, pe uscat și pe marea Baltică, pînă la izbînda deplină.

Dar o altă întristătoare mirare față de dreptatea împărătească veni să-l cuprindă pe Senatorul român, stricîndu-i bucuria cinului și încrederea în realizarea ultimei sale nădejdi. Iordache Russăt, sluga pașei din Bender, fusese luat de oști și închis la Kiev, pentru multele lui umeltiri și necredințe. Acum, Cantemir află că dușmanul alianței sale cu Rusia fusese eliberat de Șeremetev, la cererea caimacamilor și iertat de împărat pe motiv că „cu nemic nu iese vinovat și fără de cale l-au închis acel fără de frica lui Dumnezeu Dumitrașco-Vodă“... Căile Domnului nu-i apărură mai lesne de înțeles decît căile politicii împărătești, dar începu să priceapă cu durere că independența țărilor creștine devenise o țintă atît de îndepărtată, încît vorbele lui Mehmet se întorceau să-i bată în amintire ca un clopot de îngropăciune: „iar eu știu că astea toate sînt palavre, pentru cei mulți și proști“...

Cu încăpăținarea cinstei sale neprihănite, sfetnicul Țarului, increzător în făgăduiala lui, nu va mai despărți din visurile-i pînă la moarte eliberarea românilor de dărmarea Imperiului Otoman. La speranța asta se mai adăogă, peste puțină vreme, și dragostea aprinsă ce o trezi în inima lui Petru, Maria, fiica mai mare a prințului moldovean.

La voia împăratului care ținea să-l aibă pe consilierul său mai aproape, Cantemireștii s-au mutat, primăvara, la Moscova, în gubernia căreia li s-a dat, prin alt ucaz, cincizeci de sate cu o mie de „dvoruri“¹ și șase mii de ruble pe an.

¹ Familii de robi, cca. 15 000 de suflete.

Aveau aci două perechi de curți frumoase, case domnești, vrednice de rangul cărturarului, dar le părea rău că se răzlețiseră și de ultimii lor compatrioți, așezați în țara Harcovului pe la moșiile cele de dar.

Rămăseseră, dintre toți, doar cu Ilieș, un copil de casă, orfan de părinți, care ținea tovărășie la joacă și la carte lui Antioh, cu toate că era cu șapte ani mai vîrstnic decît coconul domnesc. Împlinise paisprezece, la Iași, chiar în ziua în care năboiseră tătarii, iar Petrea și Tigheceanul veniseră să apere curtea și era mîndru că se bătuse și el voinicește atunci și că Hanka îl lăudase, de față cu doamna și cu vîcovodul, cînd a fost să se înapoieze la ea, în țara leșilor.

— Mărită doamnă, — zisese Hanka, — dacă-ți să-mi dați pază la drum, pe Ilieș să mi-l dați, că s-a bătut ca un zmeșor cu tilhari, la curtea domnească. Umăr la umăr a stat cu Postolache al meu. Și l-oi ținea, măriă-ta, în cinste, ca pe-un frățior mezin, la casa tatălui meu, că alți frați nu mai am.

Dar Antioh, cînd a auzit că pleacă Ilieș, s-a pus pe plins de ți se rupea inima și, fiind bolnav, i-au făcut părinții în voie, și nu l-au dat pe băiat, păstrîndu-l ca pe copilul lor.

După ce s-au așezat la curțile cele noi, cînd toate s-au liniștit și a început, cum zic moldovenii : „cele rele să se spele, cele bune să se-adune“, l-a cuprins iarăși pe Dimitrie Cantemir, ca-n vremea bejeniei sale la Constantinopol, patima nepedepsită a studiului. Voia să dovedească lumii întregi, printr-o operă istorică de temei, vechimea și noblețea neamului său, al moldovlahilor, aflați de veacuri sub jugul străin. Și dornic fiind să mai arate că jugul acesta va fi pînă la urmă zdrobit, avea de gînd să-și termine mai întîi acea scriere de seamă, începută în arhivele Imperiului Otoman, imperiu a cărui năruire o prevedea și încerca să o demonstreze științific.

Cu o sete de scris, de luni de zile nemaiîncercată, își transportă în odaia de lucru cărțile și cuferașele cu documente și o zi întreagă se ținu să pună rînduială în ele, că se amestecaseră prin calabalicul pribegiei și al mutatului.

Cînd veni rîndul cufărașului pecetluit în care se aflau hîrțile și cît terminase din *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, se-ntunecase de-a binelea. În obloanele trase izbea vîntul echinocțiului de primăvară, scuturîndu-le, de parcă niște drumetri nevă-

zuți băteau să ceară adăpost, de teama furilor și-a uci-
gașilor, în noaptea din urmă a iernii. Casandra închinase
copiii la icoane, îi culcase și se gătea și ea de odihnă.

Din odaia cărturarului se auzi un țipăt înăbușit :

— Hoții! M-au jefuit hoții!...

Casandra dădu fuga într-acolo, cu sufletul la gură,
deschise ușa și își văzu bărbatul prăbușit în genunchi
deasupra unui cufăr răsturnat, în mină cu o hîrtie pe care
era desenat ceva cu roșu. Se aplecă la lumina luminărilor
și desluși ce era, fără a-i pricepe totuși noima. În mijlocul
unei foi albe de hîrtie, cineva închipuisese, din cîteva trăsă-
ături de pană, un fel de cap de vulpoi, cu limba scoasă și
ochii rîzători parcă în batjocură, iar dedesubt, cu cer-
neală neagră, trei litere : J.—P.F. Alătura de cufăr, vreo
trei ceasloave groase printre care și biblia tatălui ei, aceea
pe care crezuse că o uitase acasă, la Iași. Era primul exem-
plar din sfînta scriptură tradusă pe românește și tipărită,
la București, în timpul domniei părintelui ei, Șerban Can-
tacuzino. O luase cu sine la Constantinopol, și-apoi la
Iași ; iar la năvala ceambulului tocmai din ea citea și se
ruga. Îi păru bine că o regăsește.

Nu înțelegea nimic din adîncă mîhnire a soțului ei
care rămăsese cu ochii zgîlți la acel desen copilăresc și
tăcea, pîrînd să cugete, după ce strigase de o vîrse în
sperieți.

Ingenunche lingă el și-l mîngîie pe frunte, cu o blindetă
maternă, pe omul acesta înțelept și mult încercat ce avea
să împlinească în curînd patruzeci de ani, și-atît de puțin
avusese parte de tihnă și dragoste, de parcă viața lui nu
fusesse decît o lungă ucenicie pentru o altă viață de care
n-apucase încă să se bucure.

— Ce-i, Dimitrie?... Vorbește încet, că te-aud copiii
și le sperii somnul.

Cantemir se întoarse spre dînsa și-i explică pricina
deznădejdiei sale. Hoții furaseră manuscrisele la care mun-
cise ani de zile — o pierdere ireparabilă. Ceasloavele și
„Biblia lui Șerban“ fuseseră puse înadîns de hoț, în locul
hîrtilor lui, în cufăraș și pecetea lipită la loc ca să nu se
dea în vileag furtul vreme mai îndelungată.

— Dacă e și biblia, asta-nseamnă că a fost atunci, la
Iași ? întrebă Casandra fără să aștepte răspuns, simțîn-
du-se ea cea vinovată, că nu băgase de seamă că hoțul
alta țintise atunci decît smaraldul ei cel mare. Izbucni în

lacrimi de ciudă : Dar cine și pentru ce ? Că-s de tot năucită...

— Răspunsul este în acest desen, Casandră, făcut de mine, în șagă, anul trecut... Jaful de la Iași a fost pus la cale de cineva care a încercat să afle atunci o taină a mea, neștiută decît de un singur om în lumea asta...

— Un dușman, Dimitrie ?

— Nu, un prieten... Hirtia asta a fost la Mihai Gălățeanul.

Dimitrie Cantemir bănuia că furtul operei sale fusese răzbunarea perfidă a lui Mehmet.

PARTEA A DOUA

TIHNA VALURILOR

I ANUMIȚI CALĂTORI

După izbîndita sa partidă de vînătoare, Johanes-Pierre Fripp se întorsese de unde a purces, spre a da seama de trofee sale unor domni a căror grijă — mai ales în zilele acelea de război — nu părea să fie sportul cinegetic. Cu toate acestea, domnii Fabritius și Jeffries l-au chemat imediat la un sfat de taină, la conacul lor din satul Varnița, nu departe de tabăra craiului suedez și de corțurile lui Han-tătar, ca să afle cum a fost și să pună la cale ce și cum va să fie.

Raportînd executarea primei părți a planului lor reunit, domnul Fripp a omis să le spună colegilor săi mai mari că, depunînd în cufărașul cu pricina desenul umoristic al englezului, îl adnotase cu inițialele numelui său (din trufie, dar și cu gîndul ascuns că de nu s-ar înțelege din preț cu domnii colegi, să-i propună cîndva, el singur, prințului Cantemir, răscumpărarea). De asemenea, tot de teama împărțelii, nu le-a spus de smaraldul cel frumos cu blazon — o pecete mică, octogonală, săpată-n piatră verde, cu bourul încoronat, înconjurat de o minusculă scriere în slavonă: „Io Dimitrie Voevod, cu mila lui Dumnezeu, domnul Moldovei“ — precum nici salba cu două rînduri de rubiele a Hankăi. Domnul Fripp nu grăia slavonește, ca să știe ce sculă de preț purta la sine, iar salba o stricase, rămînîndu-i treizeci de galbeni buni pentru zile negre.

Recapitulară: miniștrii unor curți străine, trei la număr, fuseseră dispuși să ofere mulți bani „pe acea lucrare unică în lume“, pîdită încă de la Constantinopol, prin mijlocirea unor nobile iscoade. Dar cum socoteala din tîrg nu se potrivește întotdeauna cu aceea din casa de la Varnița, fiindcă încheierea „păcii rezonabile“ de pe Prut îi cam derutase pe cumpărători. Colonelul La Mare le făcu cunoscut, o lună mai tîrziu, de la Dresda, că riga August al Poloniei ieșise din competiție, dar că el, franțuzul, avea alte speranțe, la curtea de la Versailles, unde

de la o vreme istoria intrigilor seraiului părea să preocupe foarte mult anumite persoane. La rîndul său, domnul Fabritius avea promisiuni din partea lui Frederic, regele Prusiei. Rămăsese certă și oferta ducelui de Marlborough, transmisă direct, prin domnul Jeffries, autorul ideii cu desenul menit să-l deruteze pe păgubaș.

Vremea însă trecea, iar Hanul își cerea partea, amenințînd cu represalii. În noaptea cînd aflară că turcii urmau să-l mute de la Tighina pe Carol al XII-lea, cu întreaga-i curte, treimea ținu sfat, iar Jeffries îi înmîină lui Fripp un înscris pe adresa unui bogat negustor din Camenița și îi făcu vînt spre curțile crailor din Apus, cu manuscrisul furat în coburi, dîndu-și întîlnire cu toții la Berlin, peste șase luni. Cei doi rămași i-au spus abia a treia zi Hanului că domnul Fripp, necredincios angajamentelor luate, fugise în țara ungurească. Fabritius l-a rugat chiar pe tătar să arunce după fugar un ceambul, că nu putea fi prea departe, din pricina poverii luate cu el. Dar Hanul, văzîndu-se tras pe sfoară (și temător să nu se mai și afle), s-a mulțumit să răspundă furios, mai întîi pe sine :

— *Jokiuze boinuz, ve kuşa kanat iak deildir* — bouluj coarnele și păsării aripile, povară nu-i sînt !...

În vremea aceasta la Petersburg sosiseră, o dată cu primul dezgheț, niște ciudați negustori din îndepărtata Scoție, fără a mai ocoli continentul pe la Arhanghelsk, cum se făcea înainte de Petru-cel-Mare. În fruntea lor se afla sir Robert Bruce, văr cu familia regală a Stuartilor.

Ultimul rege „legitim“, Iacob II Stuart, detronat în 1688 de o revoluție de palat care-l înlocuise cu ginerele lui, olandezul William de Orania, se refugiase în Franța, punîndu-se sub protecția lui Ludovic al XIV-lea, căruia Stuartii îi făcuseră mari concesii pe continent. Cu ajutorul acestuia și al „iacobiților“ — partid clandestin destul de puternic care țalia, în Anglia, opoziția „anti-olandeză“ — fugarul încercase să-și redobîndească tronul părinților săi, dar fusese înfrînt de armata anglo-olandeză și murise nu mult după aceea. Fiul său, Iacob III Stuart, instalat la Saint-Germain, a fost atunci proclamat de Ludovic al XIV-lea moștenitor al Regatului Unit, împotriva Anei, — regina de la Londra — pentru că în timpul acesta Franța ținea piept, pe uscat și pe mare,

coalitiei anglo-olandeze-germane, in razboiul pentru mostenirea imperiului spaniol destramat.

Plenipotențiarii iacobiți veniseră acum la Petersburg să-și asigure sprijinul Rusiei, fiindcă unele zvonuri de pace între beligeranții apuseni amenințau dinastia Stuarților cu eliminarea definitivă din arena politică. Sir Robert Bruce aducea țarului un mesaj cordial din partea curții în exil de la Saint-Germain, precum și unele documente, destul de compromițătoare pentru regina Ana, în legătură cu planurile ei față de Rusia. În același timp, „negustorul” ținea să înmîneze personal prințului Cantemir o scrisoare plină de curtoazie, din partea lui Sir Percy Honey, baronet de Clyde, în care consilierul țarului era rugat de prietenul său de la Constantinopol, acum la Londra, să intervină pentru buna primire a „negustorilor” scoțieni.

Petru i-a primit, fără ceremonial, la un pahar de vodcă într-o circiumă din port și le-a promis că va trimite răspunsul mai târziu, printr-un om al său. Iar fiindcă doi dintre ei aveau și patente legale să trateze câteva tranzacții comerciale, le-a dat imediat tot ajutorul, să facă afaceri bune. Șiret și bănuitor, Petru Alexeievici înțelegea importanța atuului iacobit în lupta diplomatică pentru „echilibrul puterilor”, dar dacă tratativele secrete anglo-franceze reușeau, scoțianul de la Paris devenea un balast supărător pentru un protector insuficient de informat. Hotărî deci ca răspunsul să fie scris de Cantemir, diplomat priceput, și adresat prietenului său din Anglia, iar cu transmiterea acestui mesaj îl însărcină pe un destoinic ofițer de marină și curier încercat, Mihail Galațin, cunoscut pe toate mările pe numele de „căpitanul Pamburg”, iar odinioară la curtea Moldovei ca Mihail al căpitanului Petrea Gălățeanul.

Mihail urma să călătorească, tot timpul, ca un pașnic negustor moscovit, avînd asupra-i o scrisoare-ucaz la care n-avea să recurgă decît în caz de mare nevoie. Această scrisoare îi asigura oriunde sprijinul solilor ruși și al furnizorilor comerciali de peste hotare, și-l împuternicea să ia comanda pe orice navă sub pavilionul Sfîntului Andrei.

În duminica Paștilor anului 1712, se aflau adunați la conacul Cantemireștilor de lângă Moscova cîțiva prieteni de seamă ai principelui, să ciocnească ouă roșii.

Mai dinainte fuseseră poftiți doi cărturari ruși : slavistul Teofan Procopovici, rectorul Academiei din Kiev, și istoricul Tatișev. Și-apoi picaseră niște moldoveni pe care gazda a fost fericit să-i vadă la ușa casei lui din pribegie. O dată cu Toma Cantacuzino, vărul Casandrei, venise și Mihuț să vorbească niște lucruri cu prietenul său domnesc mai înainte de a porni în a lui tainică ambasadă.

După ce s-au înfruptat din bunătățile praznicului bogat, iar setea și-au potolit-o din roada unor vițe de soi și le-au lăudat, musafirii au purces să tănuiască și de-ale sufletului. Cărturarii au dezbătut o părere a napolitanului Gianbatista Vico, după care o nouă știință critică va lua naștere prin unirea filozofiei cu filologia. În astă vreme, Toma se sfătuia cu Casandra despre ale neamului lor. Era bucuros că-și va sărbători, de duminică Tomii, ziua numelui în cinstită casă de moldovean și de ci-motie.

La alt colț al mesei, pe Mihuț îl luaseră cu asalt copiii, să le spună povești marinărești : dacă e adevărat că balaurul mărilor înghite corăbii întregi, cu oameni și încărcătură cu tot, dacă în țara lui Por-împărat mai sînt struți cu ouă de diamant și cîte altele. Cel mai mare dintre băieți, Ilieș, zicea că vrea să se facă și el marinar.

Puiul de moldovean nu-l slăbea pe „căpitanul Pamb-berg” cu întrebările cele mai felurite, întrerupîndu-l la fiecare minută :

— Adică cum, bădie, „arborele artimon” ?... Arti-mon e un flăcău din Dimitrovca, de la noi...

Mihuț rîdea și-i arăta, cu cărbunele pe hîrtie, că așa-i zicea catargului de la pupa corăbiilor. Și altă po-veste urma.

— Bădie Mihuț, — sărea iarăși Ilieș, — adică cum „vîntul maschează vecele” ? Că doar n-o umbla, bată-l pustia, cu obrăzare negre, ca lotrii...

— Asta-nseamnă, musule, că vîntul își schimbă di-rectia și le bate pe dos. Atunci e lată rău !

Ilieș puneă atîta patimă în a deprinde vorbirea și meșteșugul corăbierilor, încît căpitanul îi făgădui că-l va lua cîndva cu sine pe mare.

După masă, musafirii au trecut să se odihnească în cămările lor, iar copiii — două fete și patru băieți — în cap cu Ilieș, au ieșit la plimbare și la joacă în livada înflorită.

Dimitrie Cantemir i-a poftit, pe Toma și pe Mihuț, în odaia lui de lucru, poruncind slujniciei un nou rînd de cafele. Acea slujnică eră o tătăroaică, un neam de-al lor de departe, și-o urma pe Doamna în tot locul, iar cafele ca dinșă nimeni nu știa să facă, de la Marea Albă și pînă la cea de Azov.

Apoi închiși în odaia căptușită cu rafturi de cărți, parcă soră geamănă cu aceea părăsită la Istanbul, cei trei bărbați începură a cîntări și-a chibzui întimplarea cu furtul cel fără de seamăn. Și pînă nu i-au prins firul, nu s-au lăsat, că erau tustrei oameni umblați și hirșiți în toate cele.

Mihuț se căi iarăși amarnic că nu fusese mai cu luare-aminte în călătoria aceea, pe nava englezească, de lăsase bună pierdută hîrtia cu vulpoiul, dar pe de altă parte, însuși voevodul părăuse a dori să facă o șotie iscoadei ce-și va fi vîrit nasul în al său „răspuns către domnul tunar“ ! Că turcii întorseseră batjocura în paguba lui Cantemir, era altă socoteală.

— Am crezut și eu, la început, că mi-au făcut-o turcii, din răzbunare, vorbi păgubașul. Dar nu ei sînt hoții, și cred asta din două pricini puternice. Mai întii, fiindcă dacă voiau să mă pedepsească îmi luau capul, după cum li-i năravul, și nu un coș cu hîrșoage, pe care nu știu să pună preț ! Mehmet putea, dar n-a făcut-o, preferînd să-și potolească minia cu pungile de ruble. Asta-i ună. Și mai e ceva. La treburi politicești și subțiri, turcii nu-i folosesc pe tătari, știind că-s lesne de cumpărat. Lucrează singuri. Și în nici un chip la porunca unui ghiaur, cum a fost cu ceambulul tilharilor de la Iași.

— Asta-i foarte adevărat, grăi Toma, admirînd claritatea judecății vărului său.

Pe Mihuț îl fulgeră un gînd.

— Atunci, măria-ta Dumitrașcule, e limpede ca lumina zilei că hîrtia ta cu vulpoiul a fost pusă înadins ca să arunci vina pe turci și să-ți iei gîndul de la redobîndire. Da, da... Atunci cine-i străinul acela, capul răutăților ? Ia să-mi aduc aminte cu cine-ăm stat eu, ca prostul, la taclale, pe „The Duchess“ ...

Începu să-i numere pe degete rostindu-le numele, după cum îi veneau în memorie. Cînd zise : „Jeffries“, Toma Cantacuzino tresări și-l întrebă repede :

— Jeffries ? Nu-i cumva acela solul englez de pe lingă Carol Șvedul ?

— El e, adevări Mihuş.

— Atunci, fraţilor, sîntem pe drumul cel bun !

Şi Toma Cantacuzino purcuse a povesti, pe scurt, cum, după cedarea Brăilei, fugise în ţara ungurească, apoi luase drumul Poloniei, către Tar-Petru. Ca unul ce mai fusese pribeag şi cunoscuse plinea amară a străinătăţii şi primejdia răspîntiilor bînuite de hoţi, lăsase mai demult nişte bani în păstrare la un zaraf din Cameniţa. Şi mai-nainte de-a lua calea spre miazănoapte se oprise acolo, la acel zaraf, să-şi-i ridice.

— Şi cum vă spun, fraţilor, — urmă Toma, — omul meu m-a aminat o săptămînă. Zicea că n-are bani peşin, că a trebuit să mai plătească unui străin, pe un înscris. Eu am crezut că mă amăgeşte şi i-am pus hangerul la gît. Atunci mi-a arătat acel înscris, în care jupînului Zlatowski — acesta-i e numele — i se cerea a plăti aducătorului cinci sute de galbeni venetici şi am văzut că era iscălit de acel Jeffries. Zaraful era supărat că străinul care-i luase banii nici nu-i dăduse măcar o ţidulă ; se mulţumise doar să scrie mai jos „Am primit” şi să iscălească, cu trei litere de tipar. Era grăbit, că pleca la Varşovia. Am aflat, pe urmă, că şi curtea lui Carol se pustiise toată, îl mutaseră turcii pe şved la Adrianopole. Pe urmă...

— Trei litere de tipar ai zis ? întrebă Dimitrie, tulburat. Ia vezi, n-or fi astea ?

Şi-i întinse hirtia cu vulpoiul.

— Sfinte Sisoe... J.-P.F. ! L-am dibuit, fraţilor ! Cum de nu mi-a venit în cap de la început ?... Dar cine-i mai dă ticălosului âstăuia de urmă prin Europa ?

O săptămînă mai tîrziu, cu învoire de la Petersburg, „Vîntură-lume” apuca drumul Cameniţei, ca să facă două treburi de taină dintr-o singură călătorie prin Europa. Lua cu sine, într-un buzunar sub rubaşcă, scrisoarea prinţului Cantemir către sir Percy Honey, şi ucazul special al împăratului. Mai fu rugat de Dumitraşcu, dacă are drum prin Berlin, să transmită un salut, din partea lui, filozofului Leibniz care-i scrisese nu de mult. Avea să călătorească, pînă la ţintă, cu un singur tovarăş de cale — un flăcău destoinic, care se rugase, în genunchi, de Dumitraşcu-Vodă şi de Mihuş să-l ia şi pe el : Ilieş, „musul” său.

— Tîrgul și cetatea Cămenitei roia de lume; ostași saxoni și leși, moldoveni și ruteni. Ocupaseră turcii cetatea Hotinului și-o făcuseră raia, în coasta Rusiei și Poloniei și fugeau locuitorii încoace, care cum puteau și cu ce-aveau, să scape de robie, iar armia crăiască ședea în așteptare, umplînd ulițele de larmă ziua și noaptea.

Fiindcă era la prînzisor, călăreții nu mai umblară să tragă la han, ci-l căutară de-a dreptul pe pan Zlatowski la adresa indicată de Toma. L-au aflat, fără multă trudă, fiind, după cît se părea, un om mai de frunte în bătrînul tîrg de la hotarul Moldovei.

Avea o casă cu două rînduri, din cărămidă și grinzi, ca-n burgurile nemțești, cu acoperișul țuguiat, și curți mari, împrejmuite cu ziduri, ca o mică cetate, în cea mare a Cămenitei.

Ii întîmpină un om scund și gras, în cap cu tichie de blăniță de jder, cu toate că pentru toată lumea asta venise vara, purtînd caftan lung de postav de Lipsca, peste care un chimiraș de piele de căprioară, cu bumbi de aramă, îi strîngea pîntecele rotund. I-a iscodit, frecîndu-și mîinile, negustorește :

— Cu ce vă pot fi de folos, stimați călători ?

Vorbise rusește, arătînd că avea darul cunoașterii oamenilor după semne care altora le scapă.

Și cunoscînd, după aceleași semne, că mușteriii aceștia nu erau niște oameni de rînd, vru să le cadă în voie, poftindu-i să șadă, pînă ce-și va ruga copila să-l mai adaste cu masa. Pan Zlatowski trecu în odaia de-alături și schimbă, în polonește, cîteva vorbe cu cineva, grăind blînd și cu oleacă de teamă. Glasul de dincolo, al femeii, curat și dulce, era parcă stăpînit de o mare supărare.

Ilieș ciuli urechile :

— Bădie Mihule, eu am mai auzit glasul ăsta undeva. Și bag mina-n foc că, dacă ăsta-i tîrgul Cămenitei, apoi numai duduca Hanka a noastră grăiește astfel.

Mai înainte ca Mihule să se gîndească a-l opri, Ilieș se strecură pe urmele negustorului leah. Se auziră strigăte și risete, și într-o minută „musul” ieși de mină cu tînăra văduvă a Tigheceanului. Ea era fiica regăsită a lui pan Zlatowski, iar zaraful nu mai știa cum să-i intre în voie, de azi-dimineață, că să-l ierte de un mare și de neînțeles necaz pe care i-l pricinuisese.

Hanka îl cunoscuse pe Mihuț și aflându-le țelul călătoriei, le spuse că hoțul căutat era tocmai vrăjmașul ei, și că-i scăpase din mîini, în chiar dimineața aceea, din pricina slăbiciunii tatălui ei.

— Am vrut să-l omor și nu m-a lăsat, porni ea repede să povestească. Dumnezeu mi-l trimisese să scap lumea de-o hiară și tata m-a încuiat în casă, ca pe-o ne bună, și i-a scăpat... Aici a fost, la masa asta a stat și pe scaunul ăsta, ucigașul...

— Bine, ducă, — întrebă Ilieș, — dar cum de l-ai cunoscut cine era ? Dacă te-ai fi înșelat ?

— El era, ucigașul lui Postolache, Ilieș, străinul acela în haine tătărești, de la Iași, care mi-a luat salba, nu ții minte ?... După inel l-am cunoscut că purta smaraldul Casandrei-Doamna, și-a luat zapisul și a ieșit ca-mpușcat. Și cînd am început a striga : „Săriți, hoțul, ucigașul !“ tata m-a închis în casă...

Pan Zlatowski recunoscuse, prea tîrziu, că apărîndu-și „onoarea firmei“, își nedreptățise amarnic copila, lăsîndu-l slobod pe domnul Johannes-Pierre Fripp să-și continue drumul, după ce zăcuse, o lună de zile la Camenița, de gălbănare. Se temu chiar că, aflînd rîga August de treaba asta, l-ar putea da pe mîna rușilor, să-l pedepsească pentru ajutorarea celui primejdios vrăjmaș al aliaților săi, iar de el, de firma lui și de onoarea amîndurora s-ar fi ales praful.

Fugarul trebuia prins din urmă fără nici o clipă de zăbavă. Zaraful incuviință, clătînînd din dinți, dar sperînd în sinea lui că trimisul deponentului său avu- sese răgaz să dispară.

Hanka luă o neașteptată hotărîre, cu aceeași îndă- rătnică voință și nepotolită patimă cu care fugise după dragoste, în casa răzeșilor din Ghergăușani, părăsind sipetele de aur ale lui pan Zlatowski.

— Tată, eu plec în lume cu flăcăii ăștia, și pînă nu dau plată ucigașului, acasă eu nu mai vin, că tihnă-n lumea asta n-aș mai avea și nici pe ceea lume... Și pen- tru că nu-s fata oricui, n-ai să îngădui tu să mă țină la drum, tovarășii mei, pe punga lor !...

Negustorul din Camenița își cunoștea fata, că se- măna cu șleahța din partea maică-si, și știu că așa va face precum a spus, iar trufia lui de leah, amestecată cu „onoarea firmei“, fu atinsă dureros de gîndul că fiica lui pan Zlatowski ar fi putut să umble prin lume ca un copil de om sărac, pe banul unor străini.

Descuie o lădiță de fier și scoase din ea trei fișicuri de cîte o sută de galbeni fiecare, legate cu fir răsucit de mătase și întărite cu pecetea firmei sale, în ceară fierbinte. Ascuți pana și scris, pe tăcute, un bilețel pe care-l împături și-l sigilă cu aceeași pecete, apăsînd asupra pêtei de ceară topită inelul gros, de aur, de pe arătător. Hanka, în vremea asta, își schimbase rochia de casă și poruncise rîndașilor să pregătească butca cea nouă, cu patru cai, a stăpînului, pentru drum lung. Cînd se întoarse în odaia de primire, deși în haine cernite, era cuviințios îmbrăcată și frumoasă ca o jupiniță.

— Fata mea, îi vorbi negustorul, cu un glas în care se amesteca mindria și întristarea. Iată ce-ți dau, ca să nu călătorești pe punga nimănui. Dacă banii nu-ți sînt de ajuns, această scrisoare să o înmînezi lui pan Rautky din Varșovia, zaraful din ulița mare. El îți va da încă trei fișicuri, la fel, cu pecetea firmei sale. Un asemenea zapis i-am dat și domnului Fripp. Scrisoarea ta însă are o putere mai mare. Dacă va trebui să plecați mai departe — și mă tem că veți pleca, fiindcă clientul meu, fugarul, mi-a cerut... pf! informații despre bancherii din apus — atunci pan Rautky, oprind în sîpetele sale scrisoarea asta, îți va da alta, către o firmă cunoscută de dînsul, la Berlin, unde vei primi alte trei fișicuri cu pecetea firmei nemțești...

„Vintură-lume“ fu de-a dreptul uluit de acest lanț cu verigi de aur care părea să nu se mai sfîrșească. Își dădu seama abia acum ce însemna pentru tatăl Hankai „onoarea firmei“ de care își bătuse joc în sinea lui. Compromiterea ei l-ar fi expulzat din lanț, pentru totdeauna, chiar dacă motivul ar fi fost onorabil în înțelesul adevărat și curat al cuvîntului. „Onoarea“ aurului se conducea după alte legi, mai necruțătoare decît oricare altele, pentru că rînduiala lor nu cuprindea o singură țară, ci douăzeci.

Neîncrezător totuși, Mihuț întrebă într-o doară :

— Și lanțul ăsta unde se termină ?

Zaraful zimbi, insuflețit și puțin ironic :

— Al meu e scurt... Un ultim fișic, de o sută de galbeni, poate fi ridicat, la nevoie, la Amsterdam sau la Haga. Hanka trebuie să notifice însă acest lucru lui pan Rautky... Dar lanțul cel mare, în care eu, umilul negustor din Camenița, n-am avut încă cîntea să fiu îngăduit, ocolește întreg pămîntul, iubite domnule Ga-

lațin !... Eu vă urez drum bun. Dar înainte de plecare vă cer din suflet un hatîr, pentru părul meu alb și pentru ce mi-i mai drag pe lume.

Glasul părintelui Hankăi părăsise orice trufie și ochii i se umeziseră.

— Hanka, fata mea dragă, tu știi că eu pe lumea asta numai pe tine te mai am. Jură-mi că după ce îți vei face dreptate ai să te întorci acasă, aici, la bătrînul tău părinte.

Hanka îngeunuche dinaintea tatălui ei și-i sărută mîna, iar el o ridică la pieptul său, plîngînd de-a binelea cu plînsul trist și dezarmant al bătrînilor.

— Iar domnia-ta, domnule Galațin, care, după felul cum porți spada, pari să fii ceva mai mult și cumva mai puțin decît un pașnic negustor moscovit, cum mi te-ai prezentat, te rog jură-mi că vei fi ingerul păzitor al acestui nesăbuit copil al meu, iar eu te voi răsplăti împărătește...

Mihuț puse mina pe straja săbiei și privindu-l deschis, în ochi, pe bătrîn, îi jură că așa va fi dar nu pentru răsplată, ci pentru că din ceasul acesta erau frățește legați, tustrei : el, Hanka și Ilieș, să izbîndească, sărînd la rău și la bine, toți pentru unul și fiecare pentru toți.

Pînă la Varșovia au schimbat caii de șase ori. Acolo, pan Rautky, aflînd că Hanka e fiica cui era, i-a spus că domnul acela plecase la Berlin. I-a dat apoi bani și scrisoare pe mai departe. Față de Fripp, cei trei aflară că nu recuperaseră întîrzierea de la început. Surugiul a întărit legăturile butcii, a schimbat, pentru ultima oară, caii și a fost trimis îndărăt, cu un bacșiș bun pentru el și un răvaș pentru stăpînul lui din Camenița, cu un convoi de negustori.

Apoi au pornit spre Berlin : Hanka și Mihuț, ca doi tineri nobili, frate și soră, călătorînd cu treburi la curtea regelui Prusiei, iar Ilieș, pe capră, ca slujitor de casă mare. La Varșovia își completară garderoba, în vederea acestui rol, iar Mihuț, folosînd întîia oară scrisoarea-ucaz, ridicase de la vistiernicul generalului-gubernator cam tot pe-atîta cît primise „sora” lui de la zaraful din Ulița Mare.

La Poznan au făcut un popas mai lung. Bătuseră aproape o mie de verste, pe drumuri mai mult rele decît bune, cu hrană pe apucate și odihnă pe furate. Atît ei cît și echipajul lor începuseră să arate destul de îngri-

zorător pentru o călătorie de plăcere. Ajunseseră într-o vineri seara : a doua zi, sîmbătă, era tirg mare. Și-au făcut cumpărăturile cele de trebuință, iar un rotar bun le-a dres trăsura. I-a dat și un „glaŋt“ strașnic, de le-a scos-o ca nouă.

Au plecat din Poznan luni dimineața, la răsăritul soarelui. La prînz, vameșii prusieni își primeau bacși-surile și le stampilau foile de călătorie, urîndu-le pe franțuzește voiaj bun. Seara, treceau Oderul.

Berlinul trăia ultimul an al unei guvernări prielnice artelor și filozofiei, mai înainte de a fi preschimbat, o dată cu întreaga Prusie, într-o cenușie și seculară cazarmă.

Călătorii au tras în cartierul „hughenoților“, la o hôtellerie curată și primitoare, care i-a răsplatit de toate oboselile drumului. Cunoscîndu-i pe prusieni de la Königsberg și Riga, Mihuț era destul de surprins de firea plăcută și îndatoritoare a berlinezilor. Explicația a aflat-o după aceea. Aceeași stimă, nemțească, pentru nobleță și ierarhie, îi făcea să imite aici cu toții — în mic, desigur — moravurile curții.

Mulțumit că înaintașul său îi lăsase un stat supus autorității lui absolute (nemaifiind vasal regelui polonilor pentru Prusia orientală și Habsburgilor austrieci pentru moștenirea părinților săi din Brandenburg), regele Friederich III, fiul Marelui Elector de Brandenburg, făcuse din țara lui o veselă monarhie, egală în drepturi cu celelalte monarhii din Europa. Îi plăcea luxul, căutînd să întrecă în splendoare „Soarele“ de la Versailles, împotriva căruia se angajase în alianța anglo-olandeză. Balurile lui mascate și vinătorile, cu sute de gonași, erau de pomină în Europa, după cum de pomină era și sărăcia țăranilor săi, pe care îi vindea, ca soldați, armatelor străine. În frumosul lui palat din Berlin se vorbea franțuzește. În schimb la Universitatea din Halle, înființată de dînsul, cursurile în germană le înlocuiseră pe cele latinești, ca „demodate“. Păstrase latina tradițională numai la Academia de Științe, denumită, totuși, oficial *Brandenburgische Sozietät der Wissenschaft*, ale cărei temelii fuseseră puse, cu un deceniu mai înainte, de domnul Gottfried Wilhelm Leibniz, cea mai strălucită minte a vremii.

A doua zi, Mihuț pîrni să-l caute pe acest domn Leibniz la *Sozietät*, iar Hanka, însoțită de Ilieș, trecu

pe la bancherul din Friedrichstrasse, cu zăpăsitul zăpăsitului Rautky, siguri că ajunseseră la sfârșitul călătoriei domnului Fripp și la începutul ispășirii sale.

Schimbaseră butca poloneză cu o elegantă, „berlină” cu doi telegari, din care Hanka descinse semet la biroul bancherului.

Domnul von Wismar, bancherul berlinez, înmână distinsei doamne Zlatowska cele trei fișicuri de galbeni, întărite cu pecetea sa, și o întreabă dacă dorește ca scrisoarea pentru suma restantă de o sută de galbeni să-i fie onorată pe loc, sau la o bancă olandeză. Hanka îi răspunse că asta depinde de înțelegerea ei cu o anumită persoană, de urma căreia putea da numai datorită bunăvoinței domnului von Wismar, care, în închinămintea acestei bunăvoințe, ar obține pe loc o chitanță de primire a acelei „sume restante”.

Bancherul zîmbi țepăn, profesional, apoi tăcu o clipă, prefăcându-se a nu înțelege prea bine. Hanka puse șovăiala lui von Wismar pe seama accentului saxon cu care ea o rupea pe nemțește. Atunci hotărî să i-o spună pe șleau.

— Dumneata oprești suta de galbeni, iar mie să-mi spui unde! pot prinde pe domnul Johannes Fripp, care e un ticălos fără margini!

Îndată ce vorbi astfel și văzu mutra lungă a bancherului, Hanka simți că a săvîrșit o greșală de neiertat.

După o vizibilă tresărare de spaimă, neamțul își reluă zîmbetul profesional și o informă cu o politețe rece:

— *Gnädige Frau*, îmi pare rău, dar nu cunosc nici un domn cu acest nume.

— Bine, dar a fost aici, ieri sau alaltăieri, cu o scrisoare de plată la fel cu a mea!..

— Cine v-a informat, stimată doamnă?

Hanka bănuî că de răspunsul ei atîrna „onoarea firmei” domnului Rautky și a tatălui ei. Dezvăluirea secretului depunerilor însemna pentru ei descalificarea definitivă. Și-apoi, spunîndu-i neamțului adevărul, nu avea nici o garanție că el îi va plăti cu aceeași monedă. Se resemnă și tăcu.

— Nu m-a informat nimeni. Așa am crezut... firma dumneavoastră fiind cea mai cunoscută în răsărit...

Domnul von Wismar surise flatat, dar repetă că nu-l cunoaște pe cel căutat; apoi se îndreptă spre ușă, conducîndu-și clienta pînă la portiera berlinei.

Îndărăt, la hanul franțuzesc, cei trei prieteni prinză amăriți. Mihuț nu-l găsisse pe filozoful german; plecase pe toată luna, ca să țină niște cursuri la Halle. Iar dacă bancherul știa ceva, greșeala Hankăi îl pusese-n gardă pe hoț, să se ferească mai bine.

— Ne-am înecat ca țiganul la mal, conchise, fără chef de șagă, Ilieș. Nu ne rămîne decît să-l căutăm singuri, pe lotrul acela, în bortă de șarpe. Eu, dacă-l aflu, apoi în ulița mare „îl abordez” și-i „stric bompresul”... Ilieș se referea, în termeni nautici, la nasul domnului Fripp.

Timp de patru săptămîni încheiate au răscolit Berlinul, cruciș și curmeziș, prin berării, palate și biserici, la teatre și la soareuri, oriunde bănuiau că-i pot da de urmă. S-au dus pînă și la o înmormîntare. Mortul fiind o persoană influentă, la căpătîiul lui se adunase toată protipendada Berlinului care în absența regelui din capitală ducea lipsă de alte distracții. Se aleseseră doar cu audia, neuitată, a unei splendide cantate funebre, un *Actus Tragicus*, de un compozitor saxon, foarte apreciat de familia regală, Johann Sebastian Bach.

Într-o seară, către sfîrșitul lui august, Mihuț fu anunțat la han că e așteptat de Leibniz, a doua zi, la orele douăsprezece. În ajun, avusese loc la Palat o reuniune de gală a Academiei, în prezența regelui și a unor „doamne savante”, cu care prilej cărturarul german expusese principiile sale morale.

Luînd ca măsură a omului de carte pe Dumitrașcu-Vodă, lui Mihuț nu-i veni să-și creadă ochilor văzîndu-l, în sfîrșit, pe marele academician căruia îi aducea mesajul de salut al celuilalt. Îndată ce fu introdus, îl primi un fel de cocoșat bătrîn, miop și pleșuv, cu un gurgui, cît un ou de găină, în creștetul imens al cheliei, slab și cu picioarele strimbe.

— *Doktor* Gottfried Willhelm Leibniz, se prezentă omul cu capul mare. Mi s-a spus că m-ați căutat în cîteva rînduri.

„Vintură-lume”, neștiînd nemțește, nu înțelese decît numele. I se prezentă, la rîndu-i, în franceză. Filozoful își ceru scuze și repetă franțuzește ce-i spusese mai înainte. Cînd auzi de unde și din partea cui vine, ochii lui mici deveniră atît de vioi și de calzi, încît lui Mihuț îi pieri pe dată prima impresie și omul îi plăcu imediat, ba chiar cuteză să-i povestească ce căuta la Berlin și cît de mîhnit era prințul Cantemir de pierderea operei sale.

— Deși hazardul nu există, — începu zimbînd filozoful, — fiindcă orice există are o cauză și un scop, ții să te anunț, cher Monsieur Galatzin, că nu mai de mult decît ieri am fost pus la curent cî această afacere. Majestății-sale i s-au oferit spre cumpărare niște „documente fără pereche în lume“, contra unei mari sume de bani. Ofertantul era domnul Fabritius, însărcinatul cu afaceri al ducelui Holstein pe lingă regele Carol al Suediei. Era vorba de importante date istorice și de actualitate despre Imperiul Otoman. Cum eu o informasem în prealabil pe Majestatea-sa că asemenea date ne vor fi furnizate, în curînd, din cea mai sigură sursă și gratuit, prin bunăvoința prințului Cantemir care lucrează la o carte serioasă cu acest subiect (intitulată pare-se *Geschichte des osmanischen Reiches nach seinem aufwachsen und Abnehmen*, nu ?), oferta a fost respinsă. Mă tem chiar că la auzul numelui stăpînului dumitale oferta a fost retrasă mai curînd decît respinsă.

Mihuț răsuflă ușurat. Dar iarăși îl luă disperarea :

— Bine, dar atunci... atunci, unde poate fi găsit acest domn ?

Filozoful optimist îl bătu pe umăr, încurajator.

— Nu știu exact... decît un singur lucru. Și nu ți-l spun decît fiindcă mi-ai creat, cu dezvăluirea acestui caz, o problemă de conștiință. Prietenul meu *herr* Fabritius a făcut o faptă pe care morala mea o condamnă. Iar dacă n-a făcut-o și e doar părtașul ei inocent, fapta rămîne totuși imorală și-l împinge înainte în eroare : e legea atracției intime a lucrurilor. Actul vizibil nu-i decît semnul invizibilei dorințe...

Neobișnuit cu tăierea firului în patru, dar mirosînd urma vinatului său în prelegerea filozofului, Mihuț asculta ca un discipol studios.

— De aceea, îmi iau libertatea morală de a-ți face cunoscut că domnia-sa va fi prezent, după toate probabilitățile, săptămîna viitoare, la Utrecht, ca reprezentant al țării sale la niște tratative preliminare dintre marile puteri.

Mihuț se ridică în picioare, cu mina pe straja săbiei, după obiceiul său, cînd lua anumite hotărîri în capul lui. Ochii miopi ai filozofului îi surprinseră, poate, gîndurile, fiindcă, conducîndu-l spre ieșire, găsi de cuviință să adauge :

— Dumeavoastră aveți un ambasador la Haga, domnule Galatzin... Mai înainte de a acționa așa cum soco-

fești că e bine, eu cred că ar fi și mai bine să-l pui la curent și pe dînsul, dată fiind importanța mondială a conferinței de la Utrecht și calitatea oficială a domnului Fabritius, acolo... *Au revoir et bonne chance !...*¹

În pragul ușii, Mihuț își aduse aminte că uitase să întrebe dacă domnul Leibniz are a răspunde ceva la mesajul adus de el de la Moscova.

Dar parcă ghicindu-i iarăși gîndul, acesta îi strînse mina, la plecare, spunîndu-i :

— Răspunsul meu la mesajul atît de amabil al prințului va ajunge înaintea dîmitale la Petersburg, prin *herr* Andreas Schlütter, președintele Academiei de Arte, care a fost invitat acolo de țarul Petru I. Îți mulțumesc și, încă o dată, *bonne chance !...*

— Eu vă mulțumesc, domnule Leibniz, și vă rămîn îndatorat !

În zorii zilei următoare, petrecuți de o armată de slujnice, care le încărcară trăsura cu panerașe pline de tot felul de bunătăți și coșulețe de răchită cu butelii de vin alb de Rin, porniră spre capitala „Țării lălelelor“.

Alexandra Ivanovna, frumoasa și deșteapta nevastă a lui Andrei Matveev, solul țarului Petru în Olanda, se afla de puțină vreme la Haga. Dar parcă nicicînd acest vechi și bogat oraș prin care trecuseră minunății fără număr nu fusese atît de zdravăn scuturat din monotonia lui seculară ca de la ivirea acestei femei în centrul atenției mondene a capitalei olandeze. Soțul ei, om bun și așezat, copleșit de greutatea postului său, nu mai îndrăznea s-o dojenească, de cînd însuși țarul îl sfătuisese s-o certe mai puțin și să fie mai cu luare-aminte la foloasele pe care un diplomat destoinic le poate trage chiar dintr-un bal mascat.

În cercurile artistice i se spunea „Saskia“, după numele soției și modelului favorit al lui Rembrandt, cu toate că semăna mai mult cu celălalt model al răposatului pictor, cu Hendrikje, slujnica pe care o imortalizase, goală, în „Bethsabée“. Ținea casa pururi deschisă poezilor, pictorilor și muzicanților. Primea și făcea *politesse* ca doamnele de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, de care nu-și îngăduia să fie mai prejos.

Pe Hanka, nevasta ambasadorului a îndrăgit-o de la prima vedere. S-a mirat că poartă vâl negru pe față și

¹ În franceză : La revedere și noroc !

a întrebat-o de cînd e în doliu. Se împlinise un an, la Berlin. I-a scos vîlul și a dus-o la croitoreasa ei, să-i facă alte rochii, explicîndu-i fără drept de replică :

— Năravuri barbare, fetișo. Durerea, dacă este, nu-i pe deasupra, ci aici, în suflet. Și Saskia și-a apăsât mîna, în dreptul inimii, pe pieptul bogat, pe jumătate gol.

Aflînd ce-i aduce la Haga și citînd scrisoarea-ucaz a împăratului, ambasadorul Matveev l-a făcut pe „Vîntură-lume” să înțeleagă că misiunea lui la Londra nu-i permite să se expună, așa cum o face ca un simplu mușchetar, mai ales în actuala situație diplomatică. Era cam ceea ce-i spusese și Leibniz, mai pe ocolite. Îi făgădui că se va ocupa personal de această treabă delicată și că-i va spune, la vreme, ce are el de făcut. Iar fiindcă, în asemenea cazuri, femeile, prin firea lor nestăpînită, mai mult incurcă decît ajută, îl sfătui să o roage pe Hanka să primească a o însoți pe Alexandra Ivanovna la Paris, unde el și Ilieș o vor regăsi, pînă-n trei luni, cînd totul va fi lămurit cum e mai bine.

De voie, de nevoie, cei trei prieteni încuviințară planul ambasadorului, mai ales că altfel nu se putea.

În săptămîna următoare, Matveev îl chemă pe Mihuț în cabinetul său și-l instrui ce avea de făcut. Trebuia să plece, neîntîrziat, la Amsterdam. Acolo, la locul indicat, avea să se întîlnească cu un roșcovan, un om de taină. I se va adresa cu niște vorbe anume, în rusește. De la el va afla unde e omul de la Berlin și va hotărî atunci ce are de făcut. Pentru misiunea lui specială, îl aștepta în portul Texel fregata „Poltava”, una dintre cele mai bune nave rusești de cursă lungă, abia ieșită din șantierele olandeze.

Terminaseră ce aveau de vorbit, cînd, pe ușa de lemn aurit a biroului, intră, numai suris, „Saskia”, care, cu o reverență plină de grație, îi pofti la masă.

II

OMUL DIN AMSTERDAM

După ce a lăsat-o pe Hanka în grija Saskiei Ivanovna, Mihuț a încălecat și scară la scară cu Ilieș se îndreptară spre Amsterdam, pe șoseaua nisipoasă, brățiș cu

farmul Mării Nordului. După trei ceasuri de cale, pe vremea umedă și cer schimbător, trecură prin Leyda, fără să se oprească, iar după alte trei, la căderea serii, au intrat în Haarlem, unde drumul mare cotea la dreapta. Începuse o ploaie rece și subțire. S-au oprit la o cârciumă de margine. Mirosea a cîrniți fripți și-a „brandewijn” — un rachiu olandez aspru. Într-un colț, chefuiau zgomotos niște flăcăi bălani, cu capete mari și ochi spălăciți. „Înmormîntau” burlăcia unuia dintre ei, care avea a doua zi nuntă. Cîntau cîntece fără perdea și, din cînd în cînd, cel mai tînăr, scoțîndu-și dintre dinți pipa cu cap de porțelan, urla cit îl țineau bojocii :

— *Leve !... Vivat mirele !...*

Se vede treaba că mirele nu era prea avut, și pesemne că tocmai se plinsese de perspectivele nu prea luminoase ale fericirii sale pămîntești prietenului său apropiat, pentru că acesta, un uriaș cu obrazul tăiat de o cicatrice, dădu cu pumnul în masă, filozofînd cu glas tare :

— *Armoede is geene schande...* sărăcia nu-i de rușine !...

În încăpere era cald. Flăcările căminului luminau o pînză afumată care reprezenta, pare-se, un groaznic naufragiu. Pictorul prinsese cu fidelitate scepă tragică și culoarea sumbră a mării și cerului din largul coastelor olandeze, în anotimpul furtunilor.

Țîrîitul ploii încetase. Mihuț se sculă și plăti brînză și berea consumată. Către ieșire, aruncîndu-și ochii asupra iscăliturii din josul tabloului, citi : Iacob Ruysdaël. Hangiul din Haarlem se apropie de el, cu un zîmbet de mulțumire, ca să-l asigure că autorul tabloului, răposatul artist, fusese vărul tatălui său.

Un ceas mai tîrziu, călăreții intrară în marele oraș și lăsînd în urmă cele două șantiere ale amiralității, în care se construiau vasele de război și navele comerciale de cursă lungă, traseră către un han din partea de nord a orașului. În lumina mohorîtă a serii la dreapta se înaldea pînă-n zare, abia unduind, cearșaful murdar al nării Olandei, Zuider-See, străbătută de felurite vase, în toate direcțiile. La mal, o pădure de catarge, cu pînzele strînse, împungea cerul scund, și un furnicar de oameni se îngrămădeau, urcînd și coborînd de pe punți, fluierînd, cîntînd, sau chemîndu-se pe nume, pe ulițele strîmte și lunecoase ale portului.

De-a lungul malului, tot către nord, socotind cam la un ceas de vislit pe o luntre bună, se vedeau prin piclă, presărate ca măgelele pe-o ață, satele-șantier navale : Saardam — unde ucenicise cîndva și Petru Alexeievici, — Kog, Ost Zanen și alte cel puțin cincizeci de așezări de meșteri buni, neîntrecuți constructori de corăbii. Casele cu acoperișurile țuguiate, morile de vînt, luntrile acestea cotind pe canale, printre pajști de lalele fragede, mirosul umed de rășină și catran și vorba tărăgănată a locuitorilor, dar mai ales rumoarea specifică a porturilor olandeze, forfota de străini îndrăzneți, căliți în furtuni și bătlăii, îi reaminteau lui Mihuț anii de pribegie ai primei lui tinereți. Își aduse aminte și rise singur cum și-a încercat puterile, la trîntă, cu Alexandru Danilovici Menșikov și se rușină că a cutezat atunci să-l arunce sub masă, pe feldmareșalul de azi, guvernatorul general al Ingriei, Kareliei și Estlandei.

Potrivit consemnului primit de la Haga, coti, la pas, pe o uliță dosnică, ferindu-se să nu dea peste niște marinari beți și se opri dinaintea tavernei cu firma *Meermin*¹.

Firma de tablă, pictată grosolan, legăna în bătaia vîntului trupul unei femei blonde, cu un bust enorm și coadă de pește, întinzînd brațele spre un marinar cu pălărie și în mîină cu o cană de bere. Mihuț mai fusese pe aici, și de cîte ori „ancorase“ la „Sirena“, se lăsase cu scandal. De data asta își făgădui să nu se atingă de cîușitul din tureatca cizmei, orice ar fi. Lăsară dirlogii cailor în mîina rîndășului care le ieșise în întîmpinare și pătrunseră în tavernă.

Se așezară la o masă, drept în dreptul tejghetarului. Arătă întocmai ca omul descris de Matveev și Mihuț nu voia să-și mai piardă vremea cu ocolișuri, fiindcă remarcase în cîrciumă cîteva mutre cunoscute. Omul roșcovan se prezentă imediat și-i întrebă ce poftesc. Mihuț îl privi în obraz și-l trase spre sine, întrebîndu-l glumeț, ca unul pus pe chef și cîmilituri :

— Ia ghici : *cacoie pridaneic u dacirei Van Haaga ?*²

Cîrciumarul dădu din umeri plictisit, ca la o întrebare de bețiv ; apoi se aplecă să șteargă masa și răspunse repede, în șoaptă :

— Oh... *Torgovoe sudno.*³

¹ În olandeză : Sirena.

² În rusă : Ce zestre au fetele lui Van Haag ?

³ În rusă : O corabie de comerț.

Olandezul rostise vorbele rusești cu un ușor accent, dar foarte lămurit.

— *Koopvaardijship „Draak”*¹ încheie, în olandeză, Mihuț. Apoi, cu același glas de negustor vesel, porunci să le pregătească o cină copioasă și o odaie bună. Tradusese ultima parte a parolei, pentru că zărise în aceeași clipă apropiindu-se de masa lor niște cunoștințe mai vechi care vorbeau limba țării. Se ridică, le strinse îndelung mâinile rîzînd cu hohote, ca omul cu chef și cu bani, îi pofti pe noii veniți să ciocnească în sănătatea lui cîte un stacan de brandewijn, tăria ursului, prezentîndu-li-l pe Ilieș ca musul său.

Pînă la miezul nopții, toți obișnuiții „Sirenei” cîntau și închinau la masa moldovanului :

— Leve-vivat... Trăiască viteazul Kapitein Miguel Pamberg, uraa...

Mihuț îi întîlnise pe cei mai mulți slujind sub același pavilion și se împrietenise cu cîțiva dintre ei în împrejurări care pun la încercare vrednicia oamenilor. Unora le era cu adevărat drag, alții se temeau de cuțitul lui fără greș. Erau printre ei : corsari în libertate, sau căpitani și șefi de echipaje fără angajamente, marinari încercați, mai tineri și mai vîrstnici, olandezi, franțuji — cu unul servise sub Jean Bart — suedezi, portughezi, mauri; unii legați la cap cu basmale colorate și cu cizme trase pe piciorul gol, alții în uniforme părăduite, cu perucă și ciorapi de mătase și cu sabia atîrnînd de cureaua lată, trecută peste piept în diagonală, alții în picioarele goale și cu cîte un pistol sau un cuțit la brîu, alții în haine scurte de piele sau mușama, cu pălării pescărești și o secure mică la șold, sau sprijiniți în cange. Beau și cîntau, legănîndu-se în ritmul cîntecului, de parcă apele golfului ar fi rupt zăgazurile și-ar fi luat tavetura „Sirenei” la un joe care o smucea din toate încheieturile.

La întîia cîntare a cocoșilor, lăsîndu-și oaspeții o mi-nuță singuri, Mihuț răspunse la un semn al lui Ilieș, care în vremea asta fusese trimis de el să schimbe niște vorbe cu teșghetarul, și trecu într-altă odaie. Roșcovanul îi dădu acolo cele două știri așteptate. Se vedea că e un informator cu experiență. Fregata „Poltava” era gata și urma să ridice pinzele, la Texel, a doua zi, pe itinerarul stabilit. Rămînea însă de văzut cum avea să-și acopere lipsurile din

¹ În olandeză : „Nava de comerț „Dragonul”.

echipaj, fiindcă zece dintre marinarii străini cu contract — dintre care doi ofițeri și șeful de echipaj — refuzau să vină la bord : fuseseră, pesemne, cumpărați de cineva. În privința „omului de la Berlin“, el fusese semnalat ieri la Utrecht și, dacă pînă azi nu intervenise nimic neprevăzut, în noaptea asta trebuia să tragă aci, la „Sirena“, de unde avea să-l ia cei doi englezi de colo, să-l conducă pe bordul vasului „The Hawk“, o navă de linie care — în drum spre Sud — va face o escală la Portsmouth.

Mihuț cunoștea nava. În toate porturile creștine, „The Hawk“ (Șoimul) era huiduit de marinarii cinstiți pentru comerțul de „abanos“ din care-și făcuseră avere armatorii reginei Ana, vinzînd sclavi în America. Pentru asta îl porocliseră „Hoțul“, și tot „hoți“ li se spunea și celor care slujeau sub pavilionul lui. Dar nu era mai puțin adevărat că această navă construită la Deptford, după cele mai noi planuri ingineresti, se dovedise mai sprintenă decît oricare alta de același tip, meritîndu-și în privința asta numele agerei răpitoare. Avea și o impunătoare putere de foc : șaiszeci de tunuri.

Ecupănînd în gînd aceste vești, pătrunse iarăși în fumul și larmă tavernei și se așeză la masă cu un chip nepăsător, nu însă mai înainte de-a fi aruncat o ochire către masa retrasă a englezilor. Spre surprinderea lui, unul dispăruse, iar în locul lui se-ngrămădiseră vreo cinci indivizi din categoria celor pe care marinarii adevărați îi adună sub denumirea de „lepra mărilor“ și nu-i îngăduie la mesele lor decît cînd se află în ultimul hal de beție sau de singurătate. Mai era unul, îmbrăcat bine și cu aere de gentleman. Vorbea ceva și tot zvrîlea priviri piezișe spre el. Mihuț se prefăcu că nu bagă de seamă.

O jumătate de ceas mai tîrziu, ușa se deschise, iar englezul de la masă exclamă ușurat :

— *Here you are !... Come on !*¹

Își făcuse apariția celălalt englez, dar nu-singur, ci însoțit de alți gealați, dintre care unul era urit afară din cale, un mut uriaș, buzat, cu pieptul gol, tatuat, și cu un cercel cu perla în urechea stîngă. Mihuț se uită la el înfiorat, că avea niște pumni de cîte zece ocale fiecare. Își pipăi fără să vrea mînerul cuțitului din tureacă și răsuflă ușurat aflîndu-l la locul lui, deși cu numai puțin înainte își jurase să se poarte la „Sirena“ ca o domnișoară,

¹ În engleză : *Iată-te ! Vino-ncoace !*

După un scurt schimb de cuvinte cu ceilalți, cei doi englezi ieșiră, iar tavernierul fu îndată chemat cu un glas ascuțit, arogant, de cel mai arătos dintre cei rămași. Acesta purta perucă, tunică albastră cu cravată franceză, briu persan, sabie la diagonală și cizme cu carimbii înalți. Ii porunci să le-aducă de băut. Gentlemanului acelui, ceilalți îi ziceau Moordenaar¹ și-l tratau cu o deferență justificată pesemne de acea poreclă foarte grăitoare.

Mihuț se ridică, prefăcându-se că se clatină și ieși, ca omul, pentru o treabă foarte explicabilă. Dincolo, le dădu câteva grabnice instrucțiuni lui Ilieș și circiumarului, apoi reveni la masă. Grupul advers se pregătea, vizibil, de scandal. Fără ca ceilalți să bage de seamă, Mihuț strecură cite un bilețel citorva dintre comesenii săi. Aceștia — șase la număr — se sculară de la masă, unul cite unul, la scurte intervale, și trecură dincole pe nesimțite, profitind de aprinsa discuție pe care portughezul o susținea împotriva suedezului, asupra avantajelor și neajunsurilor... luteranismului. Avea tocmai cuvântul portughezul, care lua, în felul lui, apărarea bisericii cezariene :

— Nu, căpitane Holt, eu nu-mi pot imagina o turmă fără păstor, fără Papa de la Roma care va să zică... Pe de-altă parte, mă întorc și zic : adică pentru ce să am eu nevoie de un mijlocitor între mine și Dumnezeu, că doar nu facem neguștorie ? Aici aveți dreptate și voi, ereticii.

Abia rostise aceste vorbe José, că numitul Moordenaar se repezi la el, îl luă de piept, îi făcu vînt pe podea și începu să-l lovească cu picioarele.

— Cum îndrăznești, ijo de puta², să batjocorești astfel numele Domnului ?...

Apoi, în tăcerea amenințătoare care se lăsă dintr-o dată, se întoarse spre căpitanul Holt și scoțindu-și mînușa stîngă, îl fulgeră cu ea de două ori peste obraz, apoi trase sabia :

— *Monsieur, en garde !*³

Suedezul, stacojiu de furie, trase și el sabia și se năpusti ca un turbat asupra arogantului filfizon. Ca la un semn, „lepra“ sări în ajutorul „ucigașului“, iar José, o dată cu ai săi, luă partea celui alt. După plecarea tainică a celor șase, cu Ilieș, raportul de forțe era acum evident favorabil agresorilor. Și se porni o larmă și o bătaie cum

¹ În olandeză : Ucigașul.

² În spaniolă : fecior de tîrfă !

³ În franceză : Domnule, în gardă !

de lungă vreme nu mai apucase mult încercata locandă, de sub firma voluptoasei femei-pește, din Amsterdam.

Mihuț zîmbi în sinea lui de prevederea ce-o avusese, dejucînd la vreme planurile inamicilor săi și se pregătea să-și facă o ieșire onorabilă, mai ales fără vărsare de sînge, cînd simți pe la spate apucîndu-l o labă, ca o mîngîhine. Se-ntoarse pe călcîie și dădu față cu mutul. Monstrul cu cercel de mîrgăritar îl țintuia cu o privire timpă și rea. Un rînjit de bestială satisfacție îi întinse gura către urechi, fără să-i dezgolească dinții. Ridicase o ghiulea mică cu colți de fier, legată de-un lanț scurt, al cărui mîner masiv îl ținea-n palmă. O armă barbară folosită de pirații mărilor sudului în lupta corp la corp.

În clipa următoare nimic nu l-ar mai fi putut salva pe Mihuț de lovitura mortală. Își aminti atunci de o mișcare învățată de la un malaez care fusese bucătar pe „The Duke”, un om firav și mic de statură, dar neîntrecut de nimeni la trîntă, și o aplică întocmai. Îl apucă brusc pe uriaș de umeri, îi propti un picior în pîntece și se aruncă pe spate, trăgînd namila peste el. Surprins, mutul nu-și lăsă imediat prada, ci doar scăpă din mînă acel groaznic buzdugan, iar în secunda următoare fu proiectat ca dintr-o catapultă pe lespedea podelei, cu burtă-n sus. Mihuț sări în picioare, culese ghiuleaua de pe jos și croindu-i pe cițiva peste părțile mai moi ale trupului, își făcu pîrtie spre ieșire.

Întinse mina spre clanță, cînd vocea unui prieten îl avertiză :

— *Miguel, prends garde !*¹

Se făcu ghem. Cușitul mutului se înfipse adînc în scîndura groasă a ușii, la numai o șchioapă mai sus și la stînga de creștetul său. Țintise inima. Privirea ștearsă a gigantului încă mai urmărea traiectoria cușitului, cînd ghiuleaua zbură și îl izbi între ochi, lungindu-l, de data asta definitiv, pe podea.

Afară se crăpa de ziuă. Mulțumi roșcovanului — care potrivit înțelegerii îl aștepta de-un sfert de ceas la poartă, cu calul înșăuat — încălecă și, trimițînd un sărut de bun-rămas femeii rubenslene de pe firmă, porni la galop, în direcția Helderului. De-abia dădu colțul uliței, și auzi după el tropot de cai și strigăte de alarmă :

¹ În franceză : Miguel, ferește !

— *Houdt den dief !... Prindeți hoțul !* —

Era limpede că urmăritorii săi intenționau acum să facă totul ca să fie oprit din drum cu orice chip, chiar de forța publică. Deci avusese dreptate.

La ieșirea din uliță, doi guarzi de noapte, alarmați de strigăte, își încrucișară halebardele de-a curmezișul drumului. Mihuț strinse pulpele, slăbi dîrlogii și înfipse pînțenii. Calul icni și sări lung peste obstacolul neprevăzut, apoi își continuă goana, cu sporită iuțeală, pînă ce ieșiră din oraș.

Cei trei urmăritori nu-l slăbeau însă de fel. La lumina zilei, le distinsese chipurile. Erau — așa cum bănuise — Moordenaar, cu doi cîrăci de-ai lui. Calul său nu dădea încă semne de oboseală, dar Mihuț știa că nu va putea rezista mult la alura aceasta, după atîtea drumuri cîte le bătuse în ultima vreme. De aceea recurse la o stratagemă (folosită încă din antichitate — dacă ar fi stat să creadă povestea ce i-o istorisise cîndva, în cetățuia Ieșilor, Dumitrașcu-beizade, despre lupta Horaților și Curiatilor !). Micșoră alura și așteptă să-l ajungă dușmanii, unul cite unul. Atunci îi șuieră un plumb pe la ureche.

Mihuț trase pistolul din coburi. Avea la dispoziție un singur foc, căci n-avea cînd să-l încarce din nou. Întoarse capul. Urmăritorii, gata să-l ajungă, se răzlețiseră binișor, Moordenaar rămăsese al doilea. Al treilea era cel care trăsesese adineauri după el și rămăsese mai la urmă. Iar primul, la numai zece stîinjeni în urmă, tocmai se pregătea să apese pe trăgaci. Soarele aburos inundase marea și precizase țintele. Opri scurt, înțit calul săltă în două picioare. Întoarse la stînga împrejur și porni de-a dreptul asupra lui. Cele două pistoale, al său și al celuiilalt, trosniră aproape simultan. Primul dintre „lepre“ căzu, mototol, în nisip, iar calul său, liberat de povară, cabră de cîteva ori și-o luă razna, îndărăt spre oraș.

Îndreptîndu-se acum asupra lui Moordenaar, Mihuț își azvirli în șanțul șoselei, cu un gest spectaculos, arma sa de foc, devenită netrebuincioasă și trase sabia, dînd a înțelege „gentlemenului“—spadasin că-l provoacă la o luptă cavalească. Acesta rinji și punînd tacticos pistolul la ochi îi strigă de departe, ironic, întrebarea pe care pioșii puritani englezi o puneau victimelor lor, înainte de execuție :

— *Are you saved ?...*¹ Și o clipă după aceea apăsă pe trăgaci.

Înainte de a se prăbuși cu cuțitul înfipt în beregată, fercheșul nu mai avu timp să audă lămurit răspunsul lui Mihuț, în cea mai corectă și politicoasă englezească :

— *No, thank-you, mister Moordenaar !...*²

Al treilea ucigaș, înmărmurit la vederea unui cuțit care zburase mai iute decît glonțul, făcu cale-ntoarsă și, fugind ca de dracul, se pierdu în depărtare.

Mihuț, ținînd sabia-n mîna dreaptă, azvîrlise cuțitul cu stînga, ca să-și surprindă adversarul : nu era la prima ispravă de felul acesta. Virî sabia-n teacă, descălecă și examină îndelung leșul distinsului asasin.

Trase apoi cuțitul din rană, îl șterse de sînge pe tunica albastră a domnului Moordenaar și-l puse la loc, în tureacă. Era un cuțit bun și cinstit, care nu merita pedeapsa de a fi părăsit în leșul unui domn atît de ticălos. Dintr-o curiozitate lesne explicabilă. Mihuț vru să afle cu cine avea de-a face, știînd din proprie experiență, că numele și porecele nu spun niciodată mare lucru despre indivizii care le poartă. Într-un buzunar tainic, sub căptușeala tunicii, găsi o foaie de liberă trecere, pe numele „Edward Fripp, officer“. Și o scrisoare care începea cu „Dragă frate“, dar continua pe un ton foarte milităresc, dîndu-i răposatului domn instrucțiuni de felul cum „să zădărnicească radical“ atît „călătoria suspectă“ a două persoane — a căror descriere coincidea în mare măsură cu aspectul exterior al celor doi moldoveni — precum și completarea echipajului de pe fregata „Poltava“. La sfîrșit, domnia-sa era anunțat că, pentru detalii, să se adreseze, la taverna „Meermin“, unui marinar de pe „The Hawk“, vas pe bordul căruia semnatarul avea să se îndrepte spre Anglia, în noaptea următoare. În locul semnăturii, trei inițiale : J.P.-F. Scrisoarea fusese datată cu o zi înainte.

Reieșea clar că „omul“ de la Berlin era de fapt fratele banditului Moordenaar, că era deci însuși Johannes-Pierre Fripp : omul lui. Însemna de asemenea că hoțul manuscrisului se imbarcase noaptea trecută în portul Amsterdam pe „Șoimul“ și că la ceasul acesta ieșea pro-

¹ În engleză : „Ești mintuit ?“ adică : „Ți-ai făcut rugăciunea din urmă ?“

² În engleză : „Nu mulțumesc, domnule Moordenaar !“

babel în Marea Nordului, dându-le cu tifla celor de pe „Poltava“.

Cu părere de rău că-și părăsește calul, prea istovit pentru o nouă cursă, Mihuț încăleca, fără forme de improprietărire, pe calul domnului ofițer Edward Fripp zis Moordenaar și galopă nebunește pînă la capul Helder. Pe mare era o hulă ușoară. În zare se vedea insula și portul Texel. Iar la jumătate cale între el și port, fregata „Poltava“ aștepta la ancoră. Dădu drumul calului, să pască slobod iarba rară a dunelor și cobori faleza. La chei, zări o barcă cu șase rame; așteptîndu-l. La una din rame îl recunoscă pe Ilieș. Îl întrebă, de departe, dacă trecuse „Șoimul“, iar cînd musul îi confirmă, dădu cu pălăria de pămînt, injurînd viforos. Apoi tot el se muștră că se poartă ca un mitocan și își potrivea ținuta pentru îmbarcare.

Se urcă repede, iar în drum spre corabie află amă-nuntele. Echipa de oameni de mare, recrutată la „Sirena“, pornise atunci degrabă cu Ilieș. Luaseră o barcă de la chei și rămaseră voinicește pînă la Saardam, unde boț-manul olandez avea un cuter pescăresc. Făcuseră pînă în rada Texelului, pe Zuider-See, cu un ceas mai puțin decît Mihuț călare, neturburați de nimeni. Din păcate, tocmai cînd își luau posturile în primire, „hoții“ ieșeau în larg, ridicînd la catargul al doilea flamura comandantului John Herbert, aghiotant naval al ducelui de Marlborough.

Barca înainta greu, cu vîntul în față. Pe verdele smolit al apei pluteau stoluri răzlețe de pescăruși, săltînd ușor pe creasta valurilor. Cîte unul își lua zborul cu o sardină argintie în cioc și-atunci tovarășii lui se repezeau să-i smulgă prada, cu țipete ascuțite și mari bătăi de aripi.

Fregata „Poltava“, abia lansată pe mare, era o navă suplă și frumoasă, cu două punți, trei catarge și patru rînduri de pînze. Pînzele era strînse. „Rîndunicile“, „zburătorii“, „gabierii“ și velele inferioare, desăvîrșit plasate, stau în așteptare, ca niște ogari în zgardă, înainte de cursă. Pavilionul Crucii Sfîntului Andrei flutura la pupa : alb, cu diagonale încrucișate, albastre. Mihuț remarcase de departe, ca un vechi om de mare, că modelul acestei nave noi înlocuise vela latină, triunghiulară, de la pupa, cu alta mai practică, „randa“ în trapez, a cărei poziție față de arborele artimon îi dădea o eficacitate mult mai mare,

Ajunseră. Pe punte erau așteptați. Se ridică în picioare în barcă și salută pavilionul. Trase apoi din buzunarul bluzei un plic cu pecete, îl arătă ofițerului de sus, pentru recunoaștere, și-l puse la loc. Li se aruncă „scara de piscă”.

— Grăbiți urcarea. Sosiți tocmai la timp.

III

TIHNA VALURILOR

Mihuț a prezentat comandantului scrisoarea-ucăz, iar acesta l-a invitat pe dună. Era căpitanul Olsewski, un bielorus instruit în Olanda, pe care-l cunoscuse în anturajul țarului, pe timpul „marei-ambasade”.

Nava sta la ancoră, cu velele strinse și prova-n vânt. O resacă ușoară agita marea. Vântul bătea moderat de la est-nord-est. Pe teugă, la prova, secundul dădea ultimele instrucțiuni noului șef de echipaj, botmanul olandez trimis de Mihuț. Li văzu și pe ceilalți, cu Ilieș, pe punte. Numai Lefort, ofițerul francez care-și făcuse ucenicia sub Jean Bart, lipsea de pe puntea principală. Șeful tunar verifica, probabil, sabordurile la puntea a doua.

Mihuț se sfătui cu comandantul. Hotărîră să ridice ancora, neîntîrziat, ca să ajungă din urmă „Șoimul” mai înainte ca „hoțul” să schimbe, eventual, drumul, fiindcă se puteau aștepta și la asta, bunăoară să se îndrepte spre un port francez sau spaniol, iar ei să-l caute mult și bine, în largul „celor cinci porturi”, orbecînd noaptea prin ceața Canalului. Deocamdată direcția Portsmouth, indicată în ordinul anterior, nu fusese schimbată, iar informațiile ulterioare verificaseră indicația ca bună. Prin urmare, se putea pleca imediat.

Căpitanul Olsewski dușe la gură portavocea și comandă :

— Atenție, armarea cabestanului !... Sifleele pe punte... Echipaj, la posturile de plecare !...

Pe teugă, secundul și șeful de echipaj repetau ordinele și controlau executarea. Corul sifleelor suierau prelung adunarea. Întîi șeful de cart, apoi gradații și restul echipajului se prezentară și trecură la posturi. La cabes-

tan, cu miinile și pieptul pe manele, trăgătorii se încordau, gata pentru ridicarea ancorei. Părîma întinsă a ancorei se răsucea numai de două ori în jurul clopotului, celălalt capăt fiind tras în puț, astfel ca, prin învîrtire, moșorul uriaș al cabestanului să nu se încălce și să fie și efortul înlesnit.

Vocea de bas a căpitanului dădu comanda așteptată :

— Vira ancora !

Sifleele marcară cadența, iar oamenii de la cabestan începură să execute trudnica lor manevră. După ce făcură primul înconjur, și primele două volte de pe clopot scăpară și căzură în puț, nava tresări ca o ființă vie purtată în somn. Cînd distanța dintre navă și ancoră se micșoră suficient, secundul anunță :

— Ancora la pic scurt !

Comandantul răspunse prompt, indicînd velele superioare, pe care voia să le întindă, pentru a ajuta smulgerea ancorei :

— A desfășura gabierii !... Desfășurați !

Matrozii-„gabieri“ se prinseseră de sarturi, avînd grijă să aibă vîntul în spate, apoi se cățărară ageri ca maimuțele pe grijele pînă la gabie, de unde se răspîndiră pe vergi și începură cu multă îndemînare să desfășoare sacheții. Boțmanul observă totuși că unul dintre băieți se-ncurcase la o saulă și-l apostrofă fără menajamente :

— Ce faci, Moțatule, cioban de cămile, ai adormit acolo ?

— Jos „gabierii“ ! urmă căpitanul după un scurt răgaz, și așteptă executarea.

Oamenii coborîră de pe vergi și trecură la școte spre a întinde velele-gabieri.

Mihuț se gîndi că, pe timpul uceniciei sale, se manevra și cu oamenii sus pe vergă, chiar pe vreme rea. Se schimbase ceva-n lume, dacă viața oamenilor începuse să aibă preț.

— Trageți școtele ! Volta cabestanul !

Velele începură să fie întinse, oamenii trăgînd școtele ritmic, după cadența sifleelor. Dincolo, la prova, matrozii fixară cabestanul, rămînînd, la comanda „volta“ ! — adică „oprește“ ! — în poziție de așteptare.

Mihuț își permise să dea o sugestie căpitanului.

— Pe vîntul ăsta, de est-nord-est, nu crezi că ar fi bine să abatem la tribord ?

Olsewski încuviință. Și ca să arate că asta era și intenția lui urmă :

— La brațe ! Babord înainte, tribord înapoi !... Bra-
țați !... Voltă !

Oamenii apucară parimele numite brațe, traseră, și
la ultima comandă le fixară capetele. Îndată nava începu
să abată sub vînt.

— La cabestan !... Vira !

Cabestanul porni iarăși. Împingeau și injurau zdrăvăn
flăcări.

Secundul raportă :

— Ancora a pic !... Ancora s-a smuls.

Corabia se trezi la viață. Oamenii de la cabestan ră-
suflară ușurați. Ancora fu ridicată la suprafață, pusă la
postul de mare, și „boțată“, adică asigurată cu frînghii.

Restul manevrei decurse în același ritm și cu aceeași
siguranță. Velele fură orientate ca să primească vîntul
convenabil, unele în plin, altele brațate în dungă „în
grandee“, ca să nu influențeze abaterea. Mihuț cobori
de pe dunetă și, răzimat de copastie, privi cum se întind,
pe rînd, toate pînzele : trinca, vela mare și zburătorii.
Apoi rîndunicile. Începea călătoria.

Ofițerul cu navigația dădu imediat direcția :

— Cap la compas, vest-sud-vest !...

Cu ochii la compas, șeful timonier repetă comanda,
apoi raportă cu glas tare :

— La drum, vest-sud-vest !

Marea Nordului îi primi posomorită. Valuri lungi,
tot mai mult înspumate legăneau fregata. Amurgul veni
vinăt-cenușiu. Zarea căpătă curînd o nuanță plumburie,
iar cînd cerul și marea se amestecară la orizont, marinarul
de veghe strigă :

— Navă în babord-prova !... Pavilion englez...
„Șoimul“ !...

Șeful de echipaj privi spre stînga și, schimbînd o
privire cu tunarul francez, scuipă peste bord.

Un ceas mai tîrziu, „Poltava“ intra pe dira „Șoimu-
lui“, la o distanță care să nu-i enerveze pe englezi. Co-
mandantul observă, totuși, pe nava dinainte, cîteva ma-
nevre suspecte. Și mai înainte ca el să dea ordinele pe
care i le-ar fi dictat prevederea, față de o asemenea veci-
nătate, sabordurile de la pupa „Șoimului“ se deschiseră
brusc și, din cele patru guri de foc de sub „castel“, o
salvă improscă, cu ghiulele de tuci, apa dinaintea provei
fregatei.

— E nemaipomenit ! izbucni căpitanul Olsewski. Pa-
vilionul nostru este foarte vizibil și chiar dacă ne-ar

confunda, prin absurd, cu francezii, la Utrecht se duc tratative de pace.

— Despre tratativele de la Utrecht, răspunse Mihut, cu ochii scăpărînd, e cineva pe „Șoimul“ care știe mai multe decît noi... În orice caz, noi fiind deja confundați, eroarea poate să se repete și-n ceea ce-i privește pe domniile lor. Nu crezi ?

Olsewski cugetă nițel, apoi zîmbi ca la o șotie bună și strigă prin pilnie :

— Locotenentul Lefort, prezentați-vă pe dunetă.

Din trei salturi, francezul se afla în fața comandantului.

— Ordonăți, domnule căpitan.

— Ați văzut ?

— Da.

— Ce replică propuneți ?

Lefort aruncă o privire înspre agresori, apoi răspunse laconic :

— Propun pavilionul de la pupa și arborele artimon cu flamura aghiotantului lui Marlborough. Din dreptul gabei !

— Știți că nu putem „greși“ decît o dată ?

— Îmi asum răspunderea loviturilor mele.

— Loviturii, preciză comandantul.

— Loviturii, confirmă Lefort și coboară pe punte.

Francezul se întoarse îndată cu doi servanți care împingeau un tun cu țeavă lungă, pe un afet scund, masiv, pe patru roate, pe care-l amplasară la prova, așa fel ca vela bompresului să-i adăpostească de vederea inamicului fără ca să le împiedice tragerea. Tunarul nu se grăbea. Cu degetul întins, calcula fiecare centimetru din mișcarea piesei, înainte de a fixa țeava. Ingenunche și privi lung ținta propusă. Pregăti totul, aduse și bastonul cu fitilul aprins : apoi păru că ezită iarăși. O lovitură sigură, pe o mare neliniștită, nu era treabă ușoară.

Olsewski se întoarse spre Mihut.

— Nu-i cumva gascon omul dumitale ? Mi se pare că s-a cam fudulit cu lovitura lui.

— Lefort e normand, crescut pe Mineca. Și e un om de nădejde. A servit pe „Royal Soleil“. La Beveziers, a aprins șapte nave anglo-olandeze. Pentru faptele lui și ale altora ca el, Tourville a fost făcut mareșal de Franța.

— Iar el ?

— A rămas corsar pe Mineca ; n-are, bietul, ștofă de curtean. Altfel, s-ar fi pricopsit...

O bubuitură lungă, prelungită-n uralele marinarilor de pe punte, întrerupse aprecierile lui Mihuț. În lumina nesigură a serii, după ce fumul se risipi, se puteau distinge ravagiile făcute de lovitura francezului pe nava Companiei Britanice a Sudului: ghiuleaua sfîrtecuse pavilionul englez de la pupa și se proptise în gabia catargului artimon, care acum atîrna, în unghi drept, cu flămura în vîrf și o dată cu el vergile ca niște brațe amputate. Zburătorul și vela latină măturau duneta, în bătaia vîntului. Prin ocean, Olsewski văzu „gabierii” urcînd pe sarturi, cu topoare de abordaj, să taie brațul mort al catargului, deasupra gabiei. „Șoimul” își micșorase brusc viteza și-și schimbase direcția.

Comandantul „Poltavei”, uimit și fericit, îl îmbrățișă cu efuziune pe Lefort, sărutîndu-l, rusește, pe buze. Acesta, jenat, salută și cobori pe punte, ștergîndu-se la gură :

— *Ça alors, ces russes, mon vieux, on dirait des jeunes filles !...*¹

Mihuț ridea cu hohote, puțin copilărește, ca totdeauna cînd scăpa de primejdie prin cîte o șotie.

Se înnoptase de-a binelea, cînd o întîmplare neprevăzută schimbă soarta acestei curse în avantajul agresorilor. Hula se transforma în talazuri tot mai înalte. Berbecii se spîrgeau cu foșnet lung de coastele fregatei.

Forța vîntului spori. Marea gemea. Apoi vîntul căzu brusc. Mihuț și comandantul schimbă o privire de îngrijorare. Aprinseră felinarul. Neprevăzutul se produse neîntîrziat cu o distrugătoare putere. În limbaj marinăresc această nenorocire se cheamă un „gren din prova”. O rafală de vînt rece ca gheața și de tăria unei tempeste se năpusti zdrobitoare din tribord asupra navei. Vîntul își schimbă direcția cu 180° și creștea vertiginos. Marea Nordului rezervă asemenea surprize navigatorilor. Ilieș, ucenicul marinar, strigă :

— Vîntul maschează velele ! adăugînd ca un cunosător : E lată rău...

În aceeași secundă, vela mare, sfîșiată, începu să fluture amenințător. Un alt țipăt scurt al musului îl avertiză pe comandant, dar prea tîrziu. Căpățîna macaralei atîrnînd de școta ruptă a velei mari, pendulă în aer și îl izbi în piept azvîrlindu-l pe podeaua dunetei. Singele

¹ În franceză : Ia te uită, rușii ăștia, frățioare, se poartă ca fetele...

fi podidi pe gură. Medicul vasului constată o hemoragie internă. Înainte de a-și pierde cunoștința, căpitanul Olsewski îi transmise secundului conținutul ucașului tainic, cuprins în imputernicirea cu pecete a lui Mihuț :

— Tot echipajul... ascultă comanda... la căpitanul Pamberg-Mihail Galațin...

Secundul se întoarse spre Mihuț, salută și vru să ordone șefului de cart să fluiere adunarea ofițerilor și echipajului pe borduri, pentru prezentarea noului comandant, potrivit regulamentului. Dar acesta îl opri :

— Să evităm panica. Rămâneți lângă mine. Cedați doar, pentru o oră, lui Lefort postul de secund și preluați comanda navei. Vom executa manevra împreună. Pofțiți, domnule !

Urmarea so petrecu repede și cu o siguranță de ceașornic. Vela sfîșiată fu imediat strînsă. Constatară că a fost rupt și zburătorul mare. Trebuiau să facă ceva ca velele să nu mai fie „mascate” — adică să nu mai primească vîntul pe dos — și să le brațeze după noul vînt. Le strîseră pe cele avariate, pregătindu-se pentru îndrăzneța manevră, pe care Mihuț o transmise prin glasul secundului. Lefort și ceilalți dădeau comenzile mici și controlau executarea. Manevra „celor trei coliere” era simplă, dar primejdioasă. Totul depindea de deștinicia ofițerilor și a echipajului. Termenul „banda”, adică „la maximum !” reveni în primele comenzi :

— Cirna banda în vînt !

„Poltava” descrie întii, numai prin forța inerției, un arc de cerc, cu prova înainte, pînă primi vîntul în față. Încetul cu încetul, se opri. Glasul secundului tună atunci prin furtună :

— Cirna banda sub vînt !

Corabia scîrții din toate încheieturile și începu să prindă vitează de-a-ndaratele, parcurgînd un nou arc de cerc, de astă dată cu pupa înainte.

Ajungînd la jumătatea arcului cu tribordul travers pe vînt, velele începură să fluture, bătute-n dungă. Era acum pericol de oprire cu nava aplecată într-o parte. Dar „Poltava” înaintă mereu, pe aceeași curbă, pînă ajunsese cu pupa în vînt. Pavilionul Sfîntului Andrei flutură deasupra dunetei, drept pe linia catargelor.

Începea ultima parte a manevrei „celor trei coliere”, condusă de Mihuț. În spatele lui, Ilieș învăța ca la școală.

— Brațați la babord farul prova !

Nava porni cu prova înainte. Velele prinseră vântul din spate. Ultimul arc de cerc — al treilea — îi aducea acum încet, dar sigur, pe vechiul drum. Secundul transmise comanda finală cu o voce calmă, care trăda însă emoția victoriei :

— Cirna în vînt !

Cu viteza recistigată, fregata „Poltava“ își relua drumul ei, dar primind vîntul din stînga, din babord. Manevra reușise !..

Un puternic „Uraa !...“ salută izbînda, la fel de puternic ca acela care răsplătise minunata ispravă a tunarului. Oamenii, ruși de oboseală, primiră cite o rație suplimentară de rom și trecură jos la odihnă, pe punte rămînînd doar schimbul de serviciu. Tempesta căzuse. Cerul se lumina treptat. Cîteva ceasuri mai tîrziu, în bătaia lunii, valurile se arătară potolite de parcă nimic nu se întîmplase. O ușoară ceață plutea în depărtare.

Dimineața, spijinit de brațul lui Mihui, căpitanul Olsewski ieși să respire aerul proaspăt al unei zile senine. Marea Nordului era ca o mireasă investmintată într-o imensă horbotă de argint. Călătoria se apropia de țintă. Stîncile de la Dover albeau în zare. Dar „Șoimul“ nu se mai vedea : dispăruse.

Amurgul îi prinse în largul insulei Wight. Intrară pe Solent, spre rada portului Portsmouth, cu viteza redusă. Serviciul de faruri și pilotaj le trimise în întîmpinare un cuter sub pavilionul-roșu, cu crucea Sf. Gheorghe pe fond alb, al confreriei „Trinity House“, cu pilotul confreriei în uniformă albastră. Printr-o tradiție seculară, regii Angliei erau „frați mai mari“ ai acestei confrerii marinărești.

Pilotul urcă la bord, lingă timonier și indică, pe parcurs, fundurile mici și stîncile din Solent. La catargul mare al „Poltavei“ flutura pavilionul lui Petru I. La arborele trinchet din prova, pregătiseră pavilionul englez, strîns, cu saula gata pentru desfășurare.

În dreptul fortului, Lefort ordonă salvele de salut. La comanda lui, o dată cu plecarea primei salve, un marinar trase de saulă, desfășurînd simultan pe catargul din prova pavilionul englez care flutură în ultimele raze ale soarelui. Așteptară. Fortul răspunse lovitură pentru lovitură, ridicînd și el la catargul bateriei pavilionul rus.

Secundul reduse velatura. Pătrunseră în radă numai sub gabieri, pe care-i strinseră puțin cite puțin. Înainte

de a ajunge la locul indicat de pilot pentru ancorare, rămăseseră numai cu randa. Cirna fu pusă „în vînt“, ca să aducă nava cu vîntul în față, pentru oprire. Boțmanul, cu toporul în mînă, aștepta să taie frînghia care ținea cablul ancorei: „boțul“. Comandantul ordonă în sfîrșit :
— Funda ancora tribord !

Cu un plescăit, ancora se duse la fund, prin dreapta corăbiei. Apoi cablul slăbi, semn că ancora atinsese fundul. Acum trebuia reasigurat cablul, ca să nu se sprijine toată corabia în cabestan.

— Volta cablul. Boțați !

Nava se opri. Căpitanul Olsewski constitui echipa de ofițeri pentru vizita de etichetă la comandantul militar al portului, dădu dispoziții în legătură cu învoirile echipajului și ordonă să se lase barca mare la apă.

O oră după aceea, în uniformă de mare ținută și cu tricornul la subsuoară, ofițerii principali ai fregatei „Poltava“, împreună cu un civil distins, domnul Mihail Galațin, mare negustor, fură prezentați amiralului Herbert, *Master of the Trinity House*, care-i reținu la cină. Amiralul — acum cam ramolit — comandase flota anglo-olandeză înfrîntă la Beveziers. Acest personaj, destul de șiret ca să știe că Marlborough îl trimisese în surghiun la Portsmouth, ca să nu-l importuneze la Londra — și nu ca „neînfricat apărător al coastelor Mării Britanii“ cum îl complimentase ducele — era tatăl lui Sir John Herbert, comandantul „Șoimului“.

După ce golirea celor două butoiașe rusești, unul cu icre-negre și altul cu vodcă de anison, încurcă limbile celor de față, și mai ales i-o împletici cu desăvîrșire pe-a amiralului, Mihuț dobîndi unele lămuriri cu privire la ultima cursă a tinărului sir John.

— *Well, my dear friend*¹, ne aflăm sub semnul „Albionului“, continuă bătrînul dizgrațiat cu glas tare, un gînd care pesemne îl mîncea.

— Evident, *sir*, de vreme ce aceasta este porecla poetică a Mării Britanii, iar noi cinăm în seara asta sub faldurile gloriosului ei drapel.

Amiralul rise lăbărțat și oftă.

— Nu, *mister Gal-lats-in*, nu Albionul acela !... Fiul meu a adus la Londra un transport de *gentlemen* care... cum să-ți explic... care... asta-i altă poveste !

¹ În engleză : Ei bine, dragă prietene.

Privirea lui Mihuț se încrucișă cu a căpitanului Olsewski numai o fracțiune de secundă. La Londra, deci ! Fuseseră trași pe sfoară : și el, și Moordenaar și patronul de la „Meermin“ ? „Hoții“ cîștigaseră un avans de o sută de mîle. Iar ei își pierdeau timpul, chefuind cu un amiral bețiv și ramolit, într-un port periferic.

— ...O poveste care nu poate să intereseze niște bravi soldați ca noi, conchise, prudent și țăntoș, gazda.

— Eu nu-s un brav soldat, *sîr*, și-mi plac toate poveștile, răspunse Mihuț cu un aer de gentleman ofensat.

Confuz și încurcat că-și jignise, fără să vrea, caspetele, amiralul îl trase deoparte să-i explice că vorbise așa numai de ochii celorlalți, fiindcă de fapt povestea respectivă era cu atît mai onorabilă, cu cît el însuși ar fi fost mîndru să fie amestecat în ea pînă peste urechi, dar că de cîntea asta avusese parte numai ticălosul de John, fiu-său, pe care tîlharul de Malborough și-l făcuse „ochii și urechile lui“. „The Hawk“ aducea de la Amsterdam pe reprezentanții continentali ai unei confrerii secrete internaționale, care avea să se întrunească în seară echinocțiului de toamnă la Londra, cu plilejul înființării Marelui Loji al Albionului, ramură britanică a confreriei. La conducerea „lojii“ intrau personalități dintre cele mai importante, atît *tories*, cit și *whigs*, într-o ierarhie strict constituită, în fruntea căreia se afla „marele Albion“...

— Poate Pretendentul¹, poate o femeie, adăugă șoptind amiralul și-i făcu cu ochiul lui Mihuț. Ne aflăm deci cu toții, dragul meu, sub semnul Albionului. Ha, ha !...

— Într-adevăr, rise și Mihuț, arătîndu-se mai curînd indiferent. Dar pot să vă cer acum și o informație personală ?

— *Of course*², mai ales personală.

— Am o datorie de onoare față de una din persoanele sosite la Londra pe „The Hawk“...

— De joc ? îl întrerupse amiralul, mare amator de cărți.

— Într-un fel, da.

— Pariezi că ghicesc despre cine e vorba ?

Mihuț cunoștea mania englezească a pariurilor și „jucă tare“ :

¹ Pretendentul — denumirea comună engleză a lui Iacob III Stuart ; în Franța i se spunea Le Chevalier Saint-George.

² În engleză : Desigur.

— Bucuros. Pe zece guinee, sau pe-un butoiuș de votcă ?

— Un butoi de vodtka, contra zece guinee !

— *All right*, încheie tirgul Mihuț.

— *My dear friend*, ai pierdut și de data asta, cum ai pierdut, probabil, și în partida dumatăle cu imbatabilul *herr* Jan Petersen-Fabritius din Holstein. Am jucat odată cu el la Somerset Coffee House. Era cu un subaltern foarte dibaci, iar eu, pereche cu amicul meu Jeffries. A fost homeric, formidabil...

Și amiralul ramolit, uitînd o clipă de unde plecase, porni să istorisească acea „formidabilă” partidă de cărți din taverna londoneză. În mintea lui Mihuț cele două nume rostite de interlocutorul său se roteau ca două discuri zvirlite spre aceeași țintă. Jeffries... Jan Petersen-Fabritius... Apoi inițialele celui din urmă îi apărură dinaintea ochilor cu litere de foc : J. P.-F !

Trase din buzunarul de la piept scrisoarea găsită la Moordenaar și reciti semnătura : J. P.-F., cu trăsura de unire între ultimele două litere, inițialele celor două nume de familie ale lui Fabritius. Fripp iscălea însă cu trăsura de unire între primele inițiale : ale celor două nume de botez : Johannes-Pierre Fripp, J.-P. F. Totul se limpezea acum, ca de sub o pînză de ceață, risipită la bătaia vîntului. Pe „Șoimul” sosise domnul Fabritius. Dar unde era atunci Fripp ? Asta n-o mai putea afla decît personal de la „imbatabilul” adversar la cărți al amiralului. Dar ce-i, totuși, cu titlul scrisorii ? Aici scrie negru pe alb : „Dragă frate”... „frate !”... De obicei membrii aceleiași confrerii își scriu și își vorbesc astfel. Cum de nu se gîndise la asta din primul moment ? Se aflau doar cu toții „sub semnul Albionului” !... Iată dar cheia enigmei ! Și izbucni într-un rîs cu hohote, rîsul lui. Amiralul îl privi confuz.

— Ați cîștigat pariul, *sir* ! explică Mihuț.

— Care pariu ?

— Butoiul de vodcă, *milord*...

După cină, întorși pe bord, Mihuț dădu căpitanului Olsewski poruncă de a-l transporta a doua zi pe Ilieș peste Mineca, la Le Havre, și să aștepte acolo alte ordine de la Paris. Pe Ilieș îl trimise la Hanka, spunîndu-i unde poate fi el găsit în zilele următoare, și în aceeași noapte plecă la Londra, întru împlinirea ambasadei sale, precum și în căutarea unui anumit jucător de cărți.

IV

SUB SEMNUL ALBIONULUI

Atunci cînd sir Percy Honey nu se odihnea la castelul din Clyde al familiei al cărei unic moștenitor rămăsese, — în urma unui șir de calamități ce loviseră pe strănepoții faimosului than de Cawdor, întemeietorul spiței — posomoritul senior scoțian locuia la Londra, într-o casă acoperită toată cu viță sălbatecă, de pe Court Road, colț cu Oxford Street. Acuma, în ultimii ani ai reginei Ana, cînd intrigile din jurul palatului St. James atinseseră apogeul și amenințau cu războiul civil, el frecventa tot mai rar lumea curtenilor pe care, ca mîndru iacobit, o disprețuia. Cercul prietenilor săi din societatea înaltă londoneză se mărginea la două sau trei nume ilustre: Henry St. John, viconte de Bolingbroke, ducesa de Monmouth — rudă apropiată a Stuartilor — și lordul Oxford, pe care-l vizita cîteodată. Abil mecenat, Bolingbroke organiza în casa lui reuniuni artistico-filozofice foarte reușite. Sir Percy întâlnea acolo pe Jonathan Swift, un îndrăcit de popă irlandez, ale cărui vorbe de duh împotriva lui Marlborough îl mîrgeau la inimă, pe sir Isaac Newton, filozof și matematician, descoperitorul legii gravitației, pe gazetarul Defoe, care fusese închis la Newgate, ca adversar imprudent al reginei, pe actorul Betterton, neîntrecut interpret al lui Shakespeare, și mulți alții, scriitori, artiști și oameni de știință, glorii ale saloanelor și cafenelei londoneze. Li rămăsese lui sir Percy nostalgia „banchetelor platoniciene” și încerca să le recreeze la Bolingbroke, la club și uneori la el acasă.

Viața politică era agitată de „luptele de cocoși” dintre partidele *whig* și *tory*, primul reprezentînd plutocrația militaristă, iar celălalt pe nobilii conservatori. Idolul whigilor era ducele de Marlborough, militar și politician ambițios și cupid, ale cărui izbînzii asupra francezilor îl înălțaseră foarte sus, în titluri și avere. Partida adversă, acum la putere, era condusă de ministrul Bolingbroke. După victoria franceză de la Denain, el fusese trimis, în taină, de regină să negocieze pacea cu Ludovic al XIV-lea, fără știrea aliaților Angliei, olandezii și germanii. Împotriva acestei păci whigii tunau și fulgerau.

Patimile politice se amestecau cu cele stîrnite de conflictul acut dintre catolici, anglicani, și independenți.

Dar pe deasupra tuturor, patima modei dirija întreaga societate. În asemenea măsură, încît Swift lansase o glumă de pomină. Întrebat de filozoful Berkeley, dacă crede că omul, acest microcosm, stă într-adevăr „în centrul universului“, cum afirmau umaniștii, nebunul de popă răspunsese :

— Nu, domnul meu. Centrul universului nostru e croitorul la modă. Iar omul nu este un microcosm, ci un microcostum, care se schimbă, evident, după cum bate vîntul.

La biserică, la promenadă, la bursă, în cafenele și la palat, se perindau : ideii la modă, femeii la modă și costume la modă. Și toate se puteau cumpăra. Era suficient să ai cu ce.

Cînd Mihuț trase clopotul de la poarta casei inundate de verdeață, sir Percy se afla cufundat în lectura „Spectatorului“, gazeta opoziției, scrisă de doi pamfletari redutabili, Steele și Addison. Pufăia nervos din pipă și marca, din cînd în cînd, prin mormăieli, nemulțumirea pe care i-o pricinuia lectura acestei „foi de scandal“. Valetul intră și-l anunță pe musafir, cam în felul acesta :

— Un călăreț moscovit, sir, asediază poarta principală.

— De ce ? întrebă distrat baronetul, fără să-și scoată nasul din ziar și pipa din gură.

Dar mai înainte ca valetul să formuleze un răspuns convenabil, stăpînul casei azvîrli accesoriile siestei și se repezi la fereastră.

— Introdu-l imediat, cap de cuc ce ești !

Omul care suna la poartă era un bărbat destul de tînăr, îmbrăcat într-un costum de călărie foarte decent. Părea un negustor avut dintr-un oraș de provincie, venit în capitală pentru afaceri sau ca să-și cheltuiască prisosurile într-o tovărășie mai plăcută decît a unei familii puritane, probabil numeroase. Două detalii vestimentare distonau, însă, cu aerul pașnic al musafirului : vesta lungă, de piele, și cizmele înalte, răsfrînte, cînd, chiar la țară, boiernașii englezi purtau acum vesta de catifea, sau de atlas, cu nasturi de sidef, ciorapi de lînă albă peste genunchi și pantofi cu toc înalt. Tunica, tricornul, jaboul și manșetele de dantelă ale călătorului erau însă cit se poate de corecte. Ba ceva mai mult, în așteptarea valetului, trimis să anunțe „un negustor moscovit“, străinul priza tabac dintr-o frumoasă tabacheră de aur, cu un gest de o eleganță perfectă.

— Presupun că am cinstea să vorbesc cu *sir Percy Honey, baron de Clyde*, încep *Mihuț*, după ce valetul îl conduse dinaintea stăpînului său și se făcu nevăzut ca o fantomă.

— Intocmai. Cu cine am onoarea ?

— Sînt purtătorul unui răspuns din partea unui prieten de departe.

Baronetul examinează pecetea scrisorii pe care i-o întinse *Mihuț*, apoi desfăcu scrisoarea și o parcurse cu vădit interes. *Dimitrie Cantemir*, „principe al imperiului rus, membru al înaltului senat și consilier privat al lui *Petru cel Mare*“, îi adresa, în latinește, calde urări de sănătate și prosperitate, adăugînd că mesajul prietenilor săi fusese primit „cu cea mai mare bunăvoință“, și că „negustorilor englezi ce vor sosi la *Petesburg*, pentru reînnoirea legăturilor vremelnice întrerupte de un război nedorit, li se va da un sprijin important, pe măsura uriașelor resurse ale imperiului“.

— Ne-ai adus o veste foarte bună, domnule...

— *Pamberg-Mihail Galațin, sir*. Sînt negustor.

— *Pamberg*, da... *Pamberg* ? Numele acesta îmi spune ceva. Dacă memoria nu mă înșală — și mă înșală foarte rar ! — sînteți un marinar care se bucură de oarecare stimă în lumea apelor.

— Negoțul meu se plimbă pe apă, *sir*. De-o sută de ani și mai bine, multe din corăbiile dumneavoastră au carcasa din lemn rusec, paramele din cînepă rusească și-s călăfătuite cu catraș rusec.

— Înțeleg, domnule *Pamberg* !... Aveți vreo afacere în perspectivă ? Am unele legături cu comercianții din *Glasgow* și vă asigur că pe *Clyde* intră acum mai multe nave de comerț decît pe *Tamisa*. Sau preferați *Compania Sudului* ?

— Dimpotrivă. Sînt aici pentru *Scotia* ! Iar în privința *Companiei Sudului*, pe lângă faptul că „abanosul“ nu intră pe listă mea de schimburi comerciale, am și o răfuială de altă natură cu unele persoane de acolo. Dar despre asta vom putea vorbi cu alt prilej, dacă timpul vă va permite.

— *Of course*. Să zicem diseară, sau miine la prînz ! De acord ?

— *All right*. Și acum dați-mi voie să mă retrag. Vă mărturisesc că sînt frînt de oboseală.

Scotianul își lovî fruntea cu palma, furios că uitase o regulă elementară de politeță.

— Dar, dragul meu, casa mea îți stă la dispoziție. Te rog, te rog să te simți sub acoperișul meu, ca la... Mihuț se grăbi să-i sară în ajutor, ca un gentleman pursînge.

— Mă și simt, sir Percy, ca la mine acasă, aflindu-mă la un prieten al prietenilor mei. Dar această ospetie, pentru care vă rămin în veci îndatorat, ar putea da de bănuît neprietenilor noștri. De-altminteri, gazda mea e numai la doi pași de aici. În Soho-Square, pe ulița grecească.

— În Greek Street ? E perfect. Atunci, pe mine ! Voi invita cîțiva prieteni a căror conversație, totdeauna pasionantă, ne va îngădui să discutăm, calm și nestîngerîți, de-ale noastre...

Cei doi bărbați își strînseseră puternic mîinile și se despărțiră. În seara aceea, scoțianul avea să cîneze cu viconte de Bolingbroke, iar Mihuț, cu un grec a cărui istorie e prea lungă spre a fi povestită aici, fost ciubucgiu al pașei din Brăila, timonier pe un caic turcesc, căpitan pe unul marocan și bucătar pe un vas englezesc, acum patronul cinstitei taverne „Tomida's Coffee House” din Soho.

A doua zi dimineața, Mihuț dădu o raită prin oraș. Coborî prin Drury Lane în cartierul tavernelor, aruncînd cîte o privire prin fiecare. În Strand se opri să fumeze o pipă la „Somerset Coffee House”. Localul era încă pustiu. Obişnuiții veneau mai tîrziu. O luă pe Fleet Street, spre St. Paul's. De-aici și pînă la Bursă forfota străzii se pornise mai devreme decît în restul orașului ; bărbierii, prăvăliile modistelor, magazinele de încălțăminte, croitorii, argintarii, plăcintarii și păsărarii ridicaseră obloanele, iar vînzătorii ademeneau clienții prin o întregă gamă de mijloace, de la zîmbetul politicoș, pînă la invitația gălăgioasă cu gesturi de panoramă, ca-n bazarele mediteraneene. Treceau pe mijloc mereu, uruind, trăsuri și cupele, sau călăreți, la trap, iar pe margini, valeții de casă mare, purtînd, doi cîte doi, lectice închise. Unii dintre ei, deșelați sub greutatea stăpînului din fotoliu, abia mai răsufiau. Sudoarea le curgea șiroaie de sub perucă și degetele le ieșeau prin mînuși, dar păreau totuși atît de mîndri de scumpă lor povară, încît cu siguranță că s-ar fi simțit foarte ofensați dacă cineva le-ar fi oferit aceeași simbrerie, ca să care cu roaba o cantitate de var sau nisip, pe jumătate mai ușoară decît nobila osînză pe care o plimbau toată ziua prin tîrg.

În dreptul Podului Londrei, Mihuț coborî pe chei, spre docuri. În port nu găsi „Șoimul”. I se spuse că nava Companiei Sudului fusese avariata de o furtună care-l rupsese și un catarg de la gabie, și că după ce își debarcase pasagerii la vama portului, trăsese la Deptfort, pentru reparații. Căpitanul Herbert putea fi însă găsit, la nevoie, peste drum de St. James, la *Marlborough House*, ori de nu, la „Rose Tavern”, în Soho.

Trecu fluviul, în Southwark, cu o barcă. Prin cartierul, altădată celebru, al teatrelor, în care barcagiul îl informă că jucase, pe vremuri, un mare englez, pe nume William Shakespeare, ajunse la Westminster Bridge, apoi intră în grădinile din jurul palatului St. James. În Pall-Mall, pe strada mare, asistă la o scenă care-l puse pe gânduri. Un echipaj luxos cobora, la trap, dinspre Piccadilly. În trăsura descoperită, un bărbat în uniformă de general stătea răsturnat pe perne, privind cu o suverană indiferență mulțimea trecătorilor. Unul dintre aceștia, un om mai în vîrstă, după toate aparențele vestimentare o persoană respectabilă, dînd cu ochii de arogantul domn dintre perne, începu să strige :

— Hoțui, puneți mina pe el !

Ca la un semn, un cor de strigăte și de huiduieli urmări elegantul echipaj, pînă dădu colțul, în dreptul lui Mihuț.

La capătul opus al străzii, surugiul opri și trase la scara unei clădiri noi și impunătoare, de cărămidă roșie, una dintre cele mai reușite opere ale arhitectului Wren, abia terminată. Generalul coborî plictisit și intră în casă, salutat pînă la pămînt de o armată de valeți în livrea.

Mihuț îl întrebă pe unul dintre ei :

— Cine este ? Și arată în direcția celui care intrase.

Omul în livrea îl măsură din creștet pînă-n tălpi, cu un dispreț nimicitor, ca pe cel mai ignorant locuitor al planetei, și-l întoarse spatele.

Mihuț citi singur pe o placă de marmură săpată cu litere de aur : *Marlborough House*. Se lămuri. Ducele, învingătorul francezilor, nu mai era la modă. Și avea să dea seamă, probabil foarte curînd, guvernului tory de comisioanele astronomice încasate, în calitate de comandant suprem, de la furnizorii glorioaselor armate engleze.

Un orologiu bătu amiaza. Aproape că uitase de prînzul la care fusese poțtit. Urcă prin Haymarket, în Leicester Square și de-acolo în mai puțin de un sfert de ceas era la gazdă, în Greek Street. Își schimbă cămașa cu una pe

care mistress Tomida i-o spălase și o crohmolise artistic, cu mînușițele ei grăsuțe ; apoi îl rugă pe patron să-i pună sub observație niște persoane de la „Rose Tavern“, și după ce îi lăsă în acest scop pe masă cinci guinee, ieși fluierînd.

De data asta, valetul lui sir Percy se înclină respectuos și-l conduse în sufragerie. Stăpînul casei îi ieși jovial în întîmpinare și-l prezintă celorlalți oaspeți, vreo șapte sau opt bărbați, cei mai mulți sub patruzeci de ani.

Deși firi deosebite, musafirii casei din Court Road discutau prietenește, ca unii ce nu se aflau pentru întia oară laolaltă. John Gay, secretarul ducesei de Monmouth, comenta ironic un articol laudativ al lui Addison, „Spectator“, despre vecinul său de masă, poetul satiric Pope. Fără ca să pară supărat de impertinența veselului secretar, acesta îi dădu însă un răspuns scurt, în stilul său epigramatic, acum celebru, care-l făcu pe Gay să-și aplaude, cel dintîi, înfringerea.

— Iarăși vă bombardați cu obuze de hîrtie, domnilor ? În curînd Marea Britanie va deveni o corabie de mucava pe o mare de cerneală.

Cel care intrase, cu această interpelare, era doctorul John Arbuthnot, medicul casei regale, iacobit din prejudecată și republican din rațiune.

Conversația se însufleți, tot pe teme de actualitate, cînd doctorul scoase din buzunarul tunicii două exemplare din ultima sa carte, *Istoria lui John Bull*, o fantezie satirică în care îl lua peste picior pe ducele de Marlborough, veros și ipocrit, întruchipat într-un personaj numit Hocus :

— Domnilor, e caldă. Viu de la editor. Sînteți primii care văd această operă dinaintea căreia posteritatea sa va prosterna... rizînd.

— Va fi cu siguranță așa, dacă poimîine nu va fi demodată, remarcă Pope, nu fără amărăciune.

Un valet intră să-i raporteze stăpînului casei că fusese în Old Bond Street, la domnul Swift. Domnia-sa cerea iertare că nu putea veni, fiindcă nu era-n apele lui.

În timpul mesei și după masă fură abordate cele mai felurite subiecte. Se vorbi despre teatru, politică și filozofie, despre Tommy Wild, banditul Londrei, despre ultimele descoperiri ale domnului Newton și despre cometa domnului Halley. Se căzu de acord că biserica la modă, în sezonul acesta, este St. James, cea decorată de Wren. Mihuț asculta, vădit interesat, intervenind rareori,

cu un bun simț și cu o pondere pe care tovarășii săi englezi nu pregetară să i-o remarcă, cu oarecare admirație. Nici un cuvânt despre Pretendentul de peste Canal. Din patriotism, sau prudență, mai puțin probabil decât din delicateță față de gazdă. Cu toate acestea, nu lipsiră glumele cu scoțieni. Ultima suna așa, povestită de Gay, în dialect :

„Domnul Mc. Intosch, din Dundee, se întâlnește cu un amic ajuns la ananghie. Acesta îl ia pe departe :

— Spune, Mac, dacă ai avea patru corăbii mi-ai da și mie una ?

— Da.

— Dar dacă ai avea patru case, mi-ai da și mie una ?

— Da.

— Dar dacă ai avea patru cămăși, mi-ai da și mie una ?

— De ce ?

— Fiindcă am patru cămăși !”

Din stimă pentru sir Percy, Mihut se abținu să povestească una adevărată, despre amicul său, căpitanul de cursă lung Mc. Tavish, care se întorsese bogat la Edinburgh, după zece ani de călătorii. Mirindu-se că cei doi frați ai lui care-l întâmpinau, aveau câte o imensă barbă, căpitanul i-a întrebat dacă așa e moda acum în Scoția. La care dinșii i-au răspuns :

— Nu, dragă Mac, dar când ai plecat în Indii ai luat și briciul de ras.

La cafea, sir Percy Honey îl trase deoparte pe Mihut, lăsându-i pe ceilalți invitați să-și continue singuri disputele, și-l rugă să-i spună păsul.

Mihut îi relată pe scurt istoria furtului de documentare care îl mihnise atât de adânc pe Cantemir. Îi vorbi de Jeffries, de Fabritius și de Fripp, și-i pomeni de indicația bătrînului Herbert, în legătură cu Marea Lojă a Albionului. Cheia enigmei era aici, la Londra ; iar dacă sir Percy îi putea da o mână de ajutor, trebuia să acționeze repede de tot, mai înainte ca manuscrisul conținând *The History of the Growth and Decay of the Othoman Empire* să fie înstrăinat.

Scoțianul asculta în tăcere, cu un aer distrat. O singură clipă i se păruse lui Mihut că observă în pupilele lui o tresărire ciudată. Când rostise numele lojii secrete.

— Domnule Pamberg, începu el, după o scurtă pauză. Domnia-ta ți-ai pus viața în primejdie ca să ne aduci un mesaj prețios. Nu vei fi dezamăgit de gratitudinea

noastră. Mîine vei avea ceea ce domnia-ta numești „chela enigmei“ !... Și-acum, hai să bem. Am un scotch după rețeta clanului Grant, care e fără seamăn pe lume.

Se întoarse acasă în amurg. Tomida era ocupat cu evacuarea unor bețivi scandalagii. Jucaseră cărți, și fiindcă-l prinseseră pe unul trișînd, ceilalți trei țineau morțiș să-l omoare. Scandalul ar fi luat proporții neplăcute, dacă intrarea neașteptată pe ușă a feciorului birtașului, un lungan voinic, cu o mutră destul de fioroasă, nu i-ar fi potolit, ca prin farmec, pe beligeranți. Acum patronul îi scotea în ghionți afară, sub privirea ocrotitoare a preaiubitului său moștenitor, Tommy Tomida.

Era o seară frumoasă, seara echinocțiului de toamnă. O luă spre Drury Lane Theatre, să vadă o comedie recomandată de oamenii de litere cu care avusese plăcerea să prînzească. Dar se răzgîndi, și coborî să dea iarăși ocol, de cîteva ori, cafenelei din Strand. Tot fără succes. Își urmă plimbarea pe lingă Savoy către fluviu și se așeză să privească traficul de pe Tamisa care făcea aici un cot. Apele scăzuseră și se rostogoleau leneșe și murdare, spre estuar. Răsunară, pînă departe, strigătele barcagiilor ce traversau fluviul. Gîndurile lui călătoreau acum dincolo de mare, dincolo de cer. Ce va fi făcînd Hanka, singură, în Orașul Lumină ? Îi părea bine că Ilieș era acolo.

Simți deodată în preajmă o prezență străină, deși nici un foșnet nu-i trezise atenția. Era aproape întuneric. Lumina palidă a uliței proiectă o umbră trecătoare pe taluzul dinaintea lui. Se întoarse brusc, dar umbra dispăru și nu putu străbate cu privirea mai departe, fiindcă avea felinarul în față. Auzi un șuierat ușor, parcă dăduse cineva un semnal, apoi totul recăzu în tăcere. Un vînt ușor aducea spre oraș boarea mării pe un nor de ceață.

Acasă, la cină, grecul îi spuse că la „Rose“ nu aflase mare lucru.

— Nu mișcă încă nimic, *captain*... Dar dacă mă iubești, *psihi-mu*, nu mai umbla noaptea hai-hui pe ulițe, că nu vreau să te pierd de mușteriu. Astă-seară era s-o pățești, sufleteleule... Dacă mi-ai dat o treabă, lasă-mă s-o fac, iar domnia-ta nu mă-ncurca, du-te la club, du-te la fete, unde poțestești, ca domnii !...

Mihuț se întrebă la ce primejdie se referea Tomida, apoi își aduse aminte de umbra de pe malul Tamisei, dar se făcu că nu pricepe, îi dădu dreptate și rise, bătîndu-l pe umăr.

— Mă las, frăţioare, în paza ta, iar sufletul în paza Domnului.

— Pentru ce-i în paza altora nu garantez, rinji ştirb Tomida, destupînd o sticlă burduhănoasă, învelită pînă la gît în rafie împletită.

— Ai vin de Chianti ? se miră, admirativ, Mihuş.

— „Thomida's Coffee House“ are de toate, se umflă grecul în pene. Şi era adevărat.

Dimineaţa, nu prea tîrziu, dar nici prea devreme, Mihuş sună iarăşi la poarta din Court Road. Ridicînd ochii, îl văzu la fereastră pe sir Percy în persoană, care îi arătă că poarta e deschisă şi-i făcu semn să urce la el sus.

Baronetul purta o haină de casă vişinie, un fel de caftan, cu arabescuri negre, peste care era încins cu un cordon gros, cu ciucuri lungi de mătase. Probabil tot o amintire din Orient. Îi oferî cafea în felegean şi ţigări subţiri de foi. Părea preocupat şi îşi ascundea destul de rău îngrijorarea. Se vedea că se culcase tîrziu şi că dormise prost.

Ştirile pe care i le aducea erau pline de interes, dar neconcludente. Nu-i spuse sursa. Mihuş pricepu însă că le obţinuse în cursul misterioasei întruniri din noaptea echinoctiului a Lojii Marelui Albion şi că le confruntase după aceea.

Jeffries şi Fabritius erau, într-adevăr, la Londra. Primul mai venise odată, mai demult. El îi oferise atunci fostului său patron, lui Marlborough, acele documente care i-ar fi furnizat generalului date de cea mai mare importanţă în pregătirea campaniei în Orient, pe care o plănuise gelos pe victoriile lui Eugeniu de Savoia, supranumit de turci „invicibilul“. Dar dizgraţia în care căzuse subit îi tăiasese pofta de cuceriri. Şi oferta lui Jeffries, patriotică dar prea costisitoare, fusese respinsă. Printr-un agent al său, acesta o prezentase atunci ministrului Bolingbroke. Fiind contrară politicii sale de pace, vicontezele refuzase *de plano* să trateze cu mijlocitorul. Negocierile avuseseră loc numai în principiu, manuscrisele aflîndu-se undeva în Europa. Domnul Fabritius venise acum la Londra într-o misiune care nu avea nici o legătură cu opera prinţului Cantemir. Iar această operă, cu certitudine, nu se afla în Anglia.

— Ei bine, izbucni Mihuş, dezolat, dar atunci, cum se explică toate celelalte : provocarea de la Amsterdam,

scrisoarea cu inițialele, bombardarea „Poltavei” ? Și unde e hoțul, unde este adevăratul Fripp cu documentele ?
— Sir Percy Honey se ridică în picioare, semn că neobișnuita audiență matinală luase sfârșit.

— Răbdare, dragul meu, toate la timpul lor. Dacă incidentul din Marea Nordului nu se datorește unei erori... nepremeditate, un prieten al nostru se va putea informa la Amiralitate. E tot ce mai pot face în avantajul dumitale, de dragul înțeleptului stăpîn care mi te-a trimis.

— Il conduse pînă la ușă și-i strînse mîna, repetînd :

— Toate la timpul lor.

O săptămînă după această întrevvedere sfîrșită în coadă de pește, Mihuț fu informat de Tomida că „Soimul” ridicase ancora, la Deptford, pentru mările Sudului. Îi păru rău că nu avusese prilejul să dea ochi cu comandantul „Hoțului”, dar pe de altă parte se întrebă la ce bun. Englezul ar fi ridicat din umeri și i-ar fi rîs în nas. Cu ce drept îi cerea socoteală acest străin, despre niște chestiuni care n-aveau de ce să-l intereseze pe un pașnic negustor de pici și de cîneșă ?

La începutul lui octombrie, în parcul St. James, Mihuț se ciocni piept în piept cu amiralul Herbert. Ieșea de la Palat și se îndrepta spre apartamentul său din Fleet Street pe care, cît ședea la Portsmouth, îl ținea închis. Era plictisit și se bucura că găsise un tovarăș de chef.

— Cum v-au mers afacerile la Londra ?

— Binișor, răspunse Mihuț, bine dispus. Mai am una, și plec.

Mihuț încheiase într-adevăr cîteva tranzacții cu un mare armurier și cu un blănar din Mayfair, furnizor al curții regale. Cu viitoarea cursă, din portul Arhanghelsk, a navei engleze de comerț „Lord Chancellor”, blănarul avea să primească un mare transport de blănuri scumpe siberiene, urmînd ca lăzile cu arme de precizie livrate de armurier, prin aceeași corabie la întoracere, să-i fie plătite direct de negustorul din Mayfair.

Întîlnirea cu bătrînul chefliu din Portsmouth fuscă parcă poruncită de noroc, gînd la gînd. Porniră braț la braț, pe Strand, vorbind despre vreme și ferindu-se să nu-i calce telegarii focoși ai trăsurilor ieșite la promenadă.

Deodată, pe amiral îl fulgeră o idee :

— Ce-ai zice, stimat domn, de o partidă de cărți, pe diseară, la „Somerset's” ?

— N-aş putea fi decît prea onorat, *sir*, dacă miza nu este prea meschină, iar adversarii nişte jucători serioşi... Ca domnul acela, bunăoară, îmi scapă numele... eel cu pariul...

— Herr Fabritius ? E formidabil ! Chiar la el mă gîndeam. Dacă-ţi convine, atunci să ne vedem diseară, la opt. De acord ?

— De acord. Sînt chiar nerăbdător să-ncrucîşez sab... cărţile cu acest „formidabil“ domn.

Se despărţiră dinaintea cafenelei la modă în care aveau să se revadă la cină. Amiralul intră să reţină masa, iar Mihuş o luă la stînga, prin Drury Lane, spre casă.

Toată după-amiaza puse la punct planul de bătaie, cu Tomida şi fiul său. Tommy avea să-şi încaseze onorariul în trei rate : douăzeci de guinee pe loc, treizeci din buzunarul domnului Fabritius şi cincizeci dacă planul reuşea pe deplin. Mihuş plăti o sticlă de Chianti, ca adălmăş, şi fiecare porni către postul său.

La „Somerset Coffee House“, Mihuş se prezentă îmbrăcat într-un costum elegant, dar sobru, tăiat de unul din cei mai buni croitori din Londra. Îl rugase pe lordul Herbert să-l prezinte, în glumă, sub un alt nume, şi acesta se amuză să-i atribuie unul cît mai neverosimil. Din fericire, furat de prestaţa acestui gentleman care părea să dispună de un impresionant cont la bancă, misteriosul domn Fabritius nu se mai obosi să-i reţină numele. Mai mult decît atît, cînd se ridică la miezul nopţii de la masă de joc, cu un cîştig de treizeci de guinee — plus cinci de la amiral — se arăta încîntat să fie condus acasă în frumoasa trăsură închisă a pîgubaşului, mai ales că afară se lăsase o ceaţă deasă, destul de neprielnică pietonilor cu punga plină.

Îl depuseră mai întîi pe amiral în Fleet Street. Apoi surugiul trase la stînga pe Fetter Lane, spre Holborn Hill, unde locuia fericitul cîştigător.

Mihuş bătu în tăblia trăsorii şi prin ochiul de geam făcu semn valetului să oprească. Coborî, explicînd invitatului său că el stă chiar peste drum ; salută şi porunci vizitiului să-l conducă pe domnul acasă. Trăsura porni în trapul mare al cailor. Dintr-un salt, Mihuş luă locul unuia din cei doi „valeţi“ din spatele trăsorii şi goana continuă în pocnetul bicelor.

Domnului Fabritius i se păru, după un răstimp, că drumul este mai lung decît de obicei, ba chiar că-l

greșiseră, fiindcă vedea defilind pe dinaintea geamului portierei niște locuri necunoscute. Dar își puse părerea pe seama prea bune sale dispoziții și a coniacului frațuzesc îngurgitat.

Apoi trăsura se opri brusc, ușa capelei se deschise, și, din întuneric, o namilă cu fața mascată sub o basma, i se adresă batjocoritor :

— Nu vreți să vă răcoriți puțin ? Numele meu este Tommy Wild...

Privind în jur, aiurit, domnul Fabritius recunoscuse cimitirul din Whitechapel, cartierul groazei. Apoi leșină. Fu astfel transportat într-o maghernită singuratecă, unde se trezi dinaintea tribunalului improvizat, căruia, grație unor metode de convingere demne de porecla răpitorului său¹, i se spovedi pe îndelete, cu o sinceritate aproape înduioșătoare.

Domnia-sa se întâlnise la Berlin cu Fripp și cu Jeffries. Acesta din urmă nu reușise să obțină în Anglia suma asupra căreia conveniseră. Au plecat la Utrecht. A doua zi, Fripp dispăruse cu manuscrisele, lăsându-i pe amândoi mofluzi. Nu-l mai puteau căuta, „The Hawk”, urma să ridice ancora spre Portsmouth în câteva zile. Și unde să-l caute, în lumea largă ? Domnul La Mare le spusese doar că Parisul nu le mai dă nici prețul vechi. Tratativerile de pace încurcaseră toate socotelile. S-au lăsat păgubași. Și-apoi trebuiau să fie amândoi la constituirea Marelui Loji a Albionului, în seara echinocțiului. Fabritius reprezenta pe marele maestru al Lojii Septentrionului. Omul lui Jeffries din Amsterdam l-a informat că doi străini se interesează de ei și că au la dispoziție o fregată rusă gata de drum. Bănuind și o corespondență secretă cu iacobinii, a cărei descoperire l-ar fi umplut de bani, Jeffries i-a dat lui Edward Fripp, vărul hoțului, ordinul acela. Și l-a iscălit cu formula lojii, care îl obligă pe „Moordenaar” să-l ducă la îndeplinire, cu riscul vieții.

Mihuț îi făcu semn lui Tommy Wild să-l mai lase să răsuflă. Bombardarea fregatei era acum explicabilă. În caz de naufragiu „din eroare”, Jeffries i-ar fi avut în palmă, ba încă pretinzând că i-a salvat de la înec. Pentru „eroare”, explicații s-ar fi găsit ulterior.

¹ În engleză : Wild — sălbatec.

Două lucruri îi rămăseseră nelămurite lui Mihuş şi avusese chiar impresia că Fabritius trecuse înadins mai repede peste ele. Scrise întrebările pe un bileţel şi le trecu, ca şi mai înainte, printr-un „valet” lui Wild, el rămânând mai departe îndărătul scaunului pe care fusese legat fedeleş prizonierul.

— Domnule, reţu Tommy, ne mai răspunzi la două întrebări şi îţi făgăduiesc că te vom căra, viu şi nevătămat, acolo unde poţesti. Ori de nu, miine hoitul dumitale va pluti, fără pinze, spre Canal.

Fabritius tremura de frică şi de ciudă. Dădu din cap că e gata să răspundă abia când banditul îi mîngîie iarăşi bărbia cu cuţitul.

— Unu : Cine e agentul domnului Jeffries la Amsterdam ? Hai, ciripeşte, piţigoiele... Să nu taci, că mă supăr şi e de rău.

— Jur că nu ştiu, jur... urlă răguşit şi cu ochii roşii de spaimă prizonierul lui Tommy Wild.

Mihuş îşi dădu seama că spune adevărul. Jeffries nu era prost să-şi demaşte spionii, chiar unui complice ca domnul Fabritius. Făcu semn lui Tommy să treacă la a doua.

— Buun, admise tinărul Tomida. S-o lăsăm, deocamdată, pe-asta. Doi : Cum sună iscălitura aia cu „formula lōjii” ?

Fabritius tăcu, lăsînd capul în jos. Apoi şopti încet de tot, mai mult cugetînd pentru sine :

— Şi dacă răspund şi dacă tac, aceeaşi soartă mă aşteaptă !

Era un grav impas. Tommy îl umplu de admiraţie pe Mihuş, rezolvînd dilema fără multe artificii, cu o nebănuită agilitate de spirit pentru un ins cu reputaţia lui :

— Nu, meştere. Chestia e dacă ştiu alţii că ai piuit. Noi n-avem interes să te turnăm, că şi-asa ne aşteaptă laţul de la Tyburn să ne legene pe deasupra Hyde-Park-ului. Dacă şi matale faci pe nisnai, nimeni habar nu are. Alege şi dumneata. Unde mai pui că noi nici nu te omorîm așa, dintr-o dată, că nu sîntem așa de răi. Te luăm cu încetul...

Sleit de puteri, victima raţionamentelor lui Tommy Wild vorbi abia auzit :

— *Processio-Fulgoris...*

— Cum adică ?

— E pe latinește... *Processio-Fulgoris*... „Cale liberă fulgerului“... și... ah...

Herr Fabritius căzu în nesimțire și înțepeni. O criză de conștiință, sau o criză de cord? Fu întins pe o pătură veche, urcat în trăsură și lăsat, creștinește, în poarta spitalului Sfintului Bartolomeu. Apoi toată lumea se întoarse acasă, cu sufletul împăcat.

Mihuț își explică muțenia lui sir Percy. Îl lega probabil de Jeffries, inamicul său politic, teribilul secret al lojii. J.P.-F. se citește deci: Jeffries. *Processio-Fulgoris*! În fond nu descoperise nimic de seamă în ceea ce-l privea pe el și pe ai lui. Hoțul dispăruse, iar el se băgase unde nu-i fierbea oala și, probabil, că avea să tragă consecințele fără nici un folos. Unde mai pui că dușmănia unei societăți secrete atît de puternice îl putea primejdui nu numai pe dînsul, dar și pe alții pe care făgăduise să-i ocrotească...

Avu o noapte de coșmaruri. Îl năpădiseră toate spaimele copilărici cu ieie și joimărici și moroi, de pedeapsa cărora nimeni nu poate să scape. Adormi spre ziuă. Cînd se trezi, soarele era de o suliță. I se păru că încă mai visează: la căpătiul lui veghea Ilieș. Dulcea vorbă moldovenească îi spălă sufletul de toate iasmele:

— Bună dimineața, bădie. Dar rău te mai frămîntă grijile, bată-le pustia, că nici în somn nu te iartă!

Ilieș fusese trimis de Hanka să-i spună să vie degrabă, fiindcă hoțul era la Paris. Îl văzuse dînsa „cum mă vezi și cum te vîd“. Ilieș întîrziase, că la Calais nu găsise corăbii, trei zile la rînd, să-l treacă marea.

Mihuț îl puse pe Tomida să-și facă drum prin port, să vadă dacă nu-i rost să treacă dincolo, mai pe neștiute, pe vreun vas pescăresc, sau vreun cuter, ori pe o corabie mai mică. Apoi se îmbracă de călătorie și ieși să-și ia rămas bun de la sir Percy. Acesta se scuza că-l găsește nepregătit de vizită, iar cînd află că pleacă la Paris, îl rugă să mai treacă pe la dînsul după masă, avînd să-i încredințeze ceva.

Acasă, Tomida îi spuse că a găsit pe un grec de-al lui, care are o treabă la Dunkerque și-l poate lăsa în drum la Calais. Plecarea, mîine, pe flux. Vasul era o vechitură, dar trăgea bine, iar omul lui își cunoștea meseria. Mihuț nu-l întrebă ce meserie anume, Mulțumi și plăti.

După-amiază, pe Ilieș îl dădu în grija doamnei Tomida, să-i arate orașul, iar el se îmbracă de vizită și se prezentă, pentru ultima oară, acasă la scoțian. În fața căminului, trăgea din pipă un bărbat cărunt, cu o privire blândă, dar pătrunzătoare, într-un costum bogat, cu o imensă stea de briliante prinsă pe piept în dreptul inimii. Sub redingota pe talie, deschisă în față, un superb cordon de mătase albastră îi traversa pieptul în diagonală, pe deasupra vestei de brocart cu nasturi de aur lucrați în filigran, din buzunarul căreia atârna un breloc de preț.

După ce îl măsură fără aroganță pe Mihut, fumătorul își trase, cu două degete, din manșetă o batistă ușoară, mai curînd o fișie de dantelă străvezie, pe care o agită în aer și o duse la nas cu un gest degajat. În odaie mirosea a mosc.

Sir Percy făcu prezentările. Era viconte de Bolingbroke, primul ministru.

— Iuibile domnule Pamberg — începu el, — domnul Jeffries, secretarul poliției mele, m-a informat că fregata „Poltava” și dumneata, desigur, era să fiți victima unei erori grosolane, pricinuite de un informator neconștiințios, din Amsterdam. Închipuie-ți că v-au luat drept pirați. E ridicol, dar e adevărat. Te rog să primești scuzele guvernului meu și să le transmiți, cu cele mai bune urări, amiralității majestății sale țarului.

Viconte vorbea puțin afectat. Se vedea însă că nu o face înadins, ci din educație și obișnuință. Păstra pe buze un zîmbet incert, de om de lume, și rostea cuvintele cu un fel de dispreț față de conținutul lor, pîrînd să-l preocupe numai muzica frazei. Sir Percy era, inexplicabil, jenat și mormăia în surdina, ca atunci cînd citea „Spectatorul”. Apoi vorbiră despre vreme.

La plecare ceru ministrului o favoare. Înainte de a-l întreba ce dorește, acesta se grăbi să-i răspundă :

— Nu pot refuza nimic unui atît de distins gentleman, despre care prietenul meu sir Percy mi-a dat cele mai strălucite referințe. S-ar zice că vrei să illustrezi descrierea pe care o prințesa o face regelui, în Shakespeare, vorbind despre ruși, cu un secol în urmă : „*Trim gallants, full of courtship and of state...*”¹

¹ „Frumoși și tineri, nobili și deștepți (din comedia „Chinurile zadarnice ale dragostei”).

Mihuț mulțumi pentru compliment, dar stăruie în a cere acea favoare :

— Sir, voi transmite amiralității ruse scuzele dumneavoastră. În ceea ce mă privește, însă, doresc să mă răfuiesc personal cu acel neconștiincios „informator” de care ați pomenit. Îi pot afla numele ?...

Ministrul își duse iarăși, cochet, batista la nas, apoi dori să-și reaprindă pipa.

Simțind că-i scapă definitiv, Mihuț încercă o lovitură în plin, prefăcându-se că știe mai multe decît vrea să pară :

— Pentru că o slugă răuvoitoare, *milord*, poate fi uneori atît de toantă încît să închidă și calea fulgerului... cît e el de fulger ! *Processio fulgoris*, cum ar veni, pe latinește...

Lovitura îi reuși. Bolingbroke schimbă o privire cu scoțianul, se sculă din fotoliu și, cu un ușor tremur în glas, i se adresează lui Mihuț, ținîndu-l în albul ochilor :

— Nimeni nu poate închide, nepedepsit, calea fulgerului, domnule Parnberg... Și cu atît mai puțin, patronul tavernei „Sirena” din Amsterdam. Îți urez, sincer, călătorie bună !

V

PETRECERI FRANȚUZEȘTI

În luna mai se împliniseră treizeci de ani de cînd supărat pe parizieni, Ludovic al XIV-lea, după ce cheltuisese sume incalculabile ca să transforme modestul castel de vînătoare, de la apus de oraș, al tatălui său, într-o altă minunăție a lumii, își strămutase acolo, într-un peisaj grandios și rafinat, familia legitimă și nelegitimă, miniștrii și curtea, gărzile, lacheii, rîndașii și grădinarii, adunînd la Versailles aproape zece mii de oameni.

Regele ieșise de-o jumătate de oră pe terasa imensă din fața palatului său, și rezemat de-o balustradă de marmură, privea fără să vadă pe deasupra covoarelor de verdeață și bazinelor populate cu grupuri de statui, spre capătul aleii principale ce se confunda la orizont

cu linia marelui canal artificial care-i scâldea parcul de vinătoare.

Era una din rarele dăți cînd ieșea singur pe această terasă, martoră a celor mai fastuoase serbări pe care le cunoscuse istoria, de la antici încoace. Singur, nu voia să vadă nimic din toate frumusețile gîndite pentru el de Le Nôtre, Le Brun și Mansart și înfăptuite cu brațele unor armate în zdrențe. Nu iubea natura. Peisajul — chiar așa cum era aici, contorsionat, mereu tuns și mereu împodobit ca de paradă — începuse să-l privească insolent, cu nepăsarea unei tinereți fără moarte, ca și tinerețea Parisului, dinaintea căreia, Ludovic al XIV-lea, bătrîn și bolnav, bătuse în retragere.

Îl chinuia bătrînețea tristă a marilor petrecăreți și urmele războiului neîntrerupt ce-i năruise finanțele. Și-l îngrijora soarta familiei lui complicate, fiindcă anul acesta molima de vărsat negru îi răpise în cîteva săptămîni moștenitorii direcți, unul după altul. Îi rămăsese un singur nepoțel, de cinci ani, pînă la majoratul căruia știa că el, „regele-soare“, va fi apus de mult.

Se gîndi cu un fior de înduioșare și de sinceră părere de rău la nora delfinului, la tînăra și zglobia ducasă de Bourgogne, podoaba Versailles-ului său, pe care o condusesese, ca pe toți ceilalți, la groapă, în primăvara trecută. Vru să-și reamintească neapărat cum era îmbrăcat la înmormîntare și se supără că nu-l mai ajuta memoria.

Rămase cu ochii pierduți asupra grupului de statui din bazinul Latonei și uită lă ce se gîndise. Tresări. Lingă el se ivise o femeie bătrînă, rigidă, îmbrăcată în negru. Era doamna de Maintenon, odinioară frumoasă și cochetă, aceea care-l răpise din brațele doamnei de Montespan (care, la rîndu-i, i-l luase doamnei de La Vallière, care-l smulsese, și ea, regina Franței !).

Doamna de Maintenon, pocăită la bătrînețe, se ocupa cu educația tinerelor fete de familie bună, la pensionul Saint-Cyr. Locuia la Fontainebleau. Venea rar la Versailles, unde era privită pleziș de principii de sine, deși toți se temeau de influența ei asupra regelui, cu care se căsătorise în secret.

Ludovic al XIV-lea îi arată obiectul, deosebit de actual, al reveriei sale. Bazinul Latonei era împodobit cu un grup de marmură, reprezentînd-o pe Latona cu cei doi copii ai ei, Apollon și Diana. Ea implora mînia lui

Jupiter împotriva țăranilor din Lycinia, care o insultaseră când le-a cerut de băut, iar zeul olimpian îi pedepsise prefăcându-i în broaște.

— Ce păcat că n-aveți această putere, sire, să-i pedepsiți pe aceia care ne fac astăzi viața insuportabilă ! Ah, protestele, obrăznicile, glumele lor insolente !...

Regele se gândise la același lucru. Desfăcu brațele, în semn de resemnare :

— Încep să fie atât de mulți ; iar noi, din zi în zi, tot mai puțini...

Regele nu iubea Parisul. Dar nici Parisul, și parcă nici restul țării, nu se prăpădeau de dragul lui. Și o dovediseră atât de bine, în vremea din urmă, de când cu foametea cea mare din 1709, încât doamna de Maintenon, primul ministru Chamillart, principii de sînge și „bastarzii“ nu mai cutezau să iasă din Versailles fără paza sigură a „elvețienilor“¹, ca să nu riște întâlniri dezagreabile, cum pătise ducele de Orléans care, la o vînaătoare, s-a trezit înconjurat nu de fiare, ci de țărani sălbăticiți de mizerie, răcnindu-i, amenințător în urechi :

— *Du pain... du pain !... Piine... piine !...*

La Paris, pamfletarii și șansonierii luau în deridere politica de la Versailles. Marele oraș răsuna de cîntece „insolente“, ca acela :

*„...Si l'on ne mourait pas de faim,
Il en faudrait mourir de rire...“*²

De aceea, regele își oprise curtenii fideli de a mai frecventa orașul.

Dar atracția Parisului, cu amintirile lui glorioase, cu opera, teatrul și cărțile lui, cu Notre-Dame, dar și cu „bilciurile“ și tavernele lui, era mai puternică decît popririle lui Ludovic al XIV-lea și nu numai o dată se întîmpla ca la ceremonia monotonă a culcării, deșteptării, „scaunului“, sau prînzului regal, unii seniori, sau unele doamne să lipsească, din pricină că întîrziaseră în oraș, pe la spectacole, beții, sau jocuri de noroc.

De cîte ori venea la Paris, chiar în sezonul cel mai animat — al vînaătorilor și carnavalului — Saskia nu se

¹ Gardă de mercenari.

² Dacă n-am muri de foame.

Ar trebui să murim de ris...

mai avînta, veselă și curioasă, în viața de la Curte, cum făcuse înțîia oară, atrasă de nălucirea unei lumi de basm. Înzestrată cu o minte ageră și cu un spirit de orientare innăscut în neamul ei de negustori și mușici, conțesa Alexandra Ivanovna se descurca, cu o rară dibăcie, prin firele de păianjen ale coterilor, cu grație, prin veninoasa și invizibilă lor urzeală.

*La belle russe*¹, cum îi spuneau Saskiei la Versailles, avea de data aceasta și alte motive să nu se prea grăbească să-și revadă cunoștințele. În primăvara și vara precedentă, printre membrii familiei regale, decimate de molimă, părăsise bucuriile lumii acesteia și ducesa de Bourgogne, ultima animatoare a petrecerilor de la Curte, o femeie inteligentă și fără prejudecăți, prietena bună a Saskiei. De atunci domnea acolo o zăpăceală și o delăsare fără margini. Prin odăi și coridoare se învîrteau sute de trîntori, de toate rangurile, înghesuindu-se la mesele de joc întinse pretutindeni, zile și nopți de-a rîndul, unde frații, fiii, fiicele și nepoții lui Ludovic al XIV-lea se fuduleau să cîștige, sau măcar să piardă, sume astronomice la „lansquet”, jocul de cărți la modă.

Sumele erau la început împrumutate de la bancherii din oraș, apoi înșiși cămătarii au fost îngăduiți să aibă onoarea a pierde la unele mese de la palat, pentru că viața era atît de scumpă, iar doamnele nu se puteau arăta dinaintea regelui cu aceeași rochie, în două seri de-a rîndul, acesta fiind un impardonabil „semn de calicie” mai ales acum, în sezonul serbărilor de după doliu.

Saskia ocupa la Paris un mic, dar cochet, *hôtel particulier* al ducesei de Lesdiguières, peste drum de splendida reședință a nobilei proprietare, văduva semeață și încă tînără a ducelui de Lesdiguières, unul din vechii seniori, „*les sauvages*”², care nu-l urmaseră pe „regele-soare” la Versailles.

Ducesa trăia retrasă în palatul ei din Place des Victoires și numai puțini aleși aveau cîntea de a fi în vizită cu dînsa, printre care se numărase și ducesa de Bourgogne, prietena și „nașa” Saskiei la Curte. „Frumoașa

¹ În franceză : „frumoasa rusoaică”.

² În franceză : „sălbaticii”.

rusoaică" o cucerise acum și pe dînsa, prin farmecul ei sănătos și neprefăcut.

— Sînt însușiri rare, *ma bonne*¹, o complimenta ducesa, însușiri care în zilele noastre nu se mai află decît în vechile familii din provincie; adevărata noblete a Franței dispăre în sipetele bancherilor...

Aceeași bună impresie i-o făcuse și doamna de companie a Saskiei, pe care o botezase „mica amazoană poloneză”. Cu vocația didactică a persoanelor singurate, care au despre ele o excelentă părere, ducesa se însărcinase cu desăvîrșirea educației tinerei doamne Hanka Zlatowska, supraveghindu-i personal lecțiile de dans, clavecin și corespondență. Progresele uimitoare ale Hankai o umplea de mîndrie, ea bineînțelea asumîndu-și toate meritele :

— Draga mea, mă felicit că ai profitat într-o lună de zile mai mult decît pioasele pensionare de la Saint-Cyr ale doamnei Tartuffe de Maintenon într-un an... La prima ocazie, am să i-o spun, ca să-i mai stric dispoziția.

Aluzia la ipocritul personaj al lui Molière nu era lipsită de maliție, deoarece favorita regelui fusese, în anii primei ei tinereți, soția autorului comic Scarron.

Ieșeau împreună, tustrele, în carosa cu husă galbenă a ducesei, cu doi arapi uriași în livrea și turban, unul pe capră și altul la spatele trăsurii. Era, la Paris, moda Orientului lansată de *Jurnalul persan* al lui Charadin și de traducerea celor *O mie și una de nopți*, apărută în librării, o dată cu romanul *Diavolul schiop*, de domnul Lesage, care „făcea deliciul capitalei”. În aceste plimbări, doămnele erau însoțite de un paj, îmbrăcat marin, de Ilieș, care stătea mîndru pe capră, lingă unul din arapi. Se împrieteniseră și rîdeau amîndoi de franțuzeasca pocită în care încercau să se înțeleagă.

Într-o zi, urcînd pe strada Luvrului, spre biserica Saint Eustache, Ilieș zări o carosă venind din urmă în fuga cailor și-i atrase îndată vizitiului luarea-ămintе, să tragă mai la dreapta, ca să evite ciocnirea celor două vehicule, în ulița strîmtă :

— Hei, maurule, atenție la babord !...

Arapul coti tocmai la vreme, fiindcă cealaltă carosă își ni pe lingă ei, aproape atingîndu-le portiera.

¹ În franceză : drăguța mea !

— Oh, ta belle émeraude !¹ exclamă ducesa de Lesdiguières, urmărind din ochi mina bărbatului din carosă, care purta un magnific smarald.

Hanka își mușcă buzele să nu țipe. Zărise piatra înaintea ducesei și recunoscuse inelul furat. Îi spuse Saskiei, tremurând toată. Cu un aer distrat, aceasta se întoarse către ducesă și o întrebă dacă n-ar amuza-o să afle cine e posesorul aceluia superb juaer, demonstrând cu această ocazie și iuțea echipajului său moursque, pe care domnul cu smaraldul avusese impertinența să-l întreacă.

Se porni o cursă nebună între cele două carose, fiecare dintre vizitii dorind să-și arate destoinicia. Trecătorii de pe rue Coquillière se lipiră îngroziți, de zidurile caselor, ca să nu fie striviți sub copitele celor patru perechi de telegari la galop. Opriră, scară la scară, în rue de la Vrillière, dinaintea somptuosului hôtel al contelui de Toulouse.

Amiralul Louis Alexandre, conte de Toulouse, un bărbat taciturn de vreo treizeci și cinci de ani, era fiul mai tânăr al doamnei de Montespan și unul dintre bastarzii regelui. Deosebit de fratele lui, ducele du Maine, și de sora lui, acum ducesă d'Orléans, cartofori și bețivi reputați, acest amiral, care nu comandase în viața lui o navă, avea o singură patimă : vinătoarea.

Admirator, al conquistadorilor spanioli, invita la el fel de fel de aventurieri, să-i dea idei pentru planurile lui de cuceriri vânătoarești, în cele patru zări. Această admirație îl apropiase și de politica vărului său vitreg, ducele d'Anjou, acum rege al Spaniei, al cărui ambasadori ieziți găseau oricând casă deschisă și masă întinsă la hôtel de Toulouse.

Colonelul La Mare, recent întors dintr-o campanie militară în Orient — acum plecat la Utrecht în slujba Spaniei, cu o misiune secretă — îi prezentase nu de mult colonelului un interesant personaj, deținător al unor unice documente din arhiva Imperiului Otoman, pe care era dispus să le negocieze. Cancelarul Charmillart, sătul de războaie și hotărât să cedeze englezilor porțile răsăritului într-un schimb avantajos, respinsese tirgul. Preferând să piardă banii la lansquenets... în schimb, sesizat de conte, cardinalul Aleborni, ministrul regelui

¹ În franceză : ce frumos smarald !

Spaniei, se declarase amator să cumpere, la orice preț, mapa cu documente a domnului J.-P. Fripp.

Cardinalul expusese regelui său premisele unui plan îndrăzneț :

— Cu toată stima pe care trebuie să i-o purtăm, sire, bunicului vostru, regele Franței, nu ne putem împiedica de a fi deznădăjduiți de tragica pace care se pregătește la Utrecht, unde beligeranții urmăresc să se împace, împărțind între ei posesiunile noastre. Moșteniți, sire, coroana lui Carol Quintul !... Gândiți-vă că printr-o alianță, până azi neglijată, i-ați putea reda întreaga strălucire. Gândiți-vă, sire, la această alianță colosală, între Imperiul Spaniol și Imperiul Otoman, despre care întreaga diplomatie europeană crede — și se înșală ! — că sînt „doi giganți în agonie“. Vizirul Gin-Ali dorește Mediterana. Să i-o dăm, dacă ne ajută să redobîndim tot ce ni se răpește ! Reparînd, în ceasul al unsprezecelea, greșeala istorică a regilor catolici, care i-au alungat pe mauri, un imperiu tînăr, mauro-spaniol, va cuceri lumea, printr-un magnific război mondial...

Tratatativele urmau să aibă loc în timpul sezonului de vînătoare. Iar după achiziționarea materialului, care pe cardinal l-ar fi „pus în situație“, domnii Fripp, La Mare și alții ar fi fost însărcinați cu misiuni importante, în realizarea „planului Alberoni“. Pentru asta era Fripp la Paris, oaspe al contelui de Toulouse.

Profund jenată la gîndul că domnul din caleașca rivală și-ar fi putut imagina că fusese urmărit din frivolitate, ducesa luă o hotărîre „eroică“. Cunoscînd casa și pe conte, urcă, pregătindu-se să explice stăpînului casei că venise cu intenția de a-i face o vizită în trecere, că să-l întrebe de sănătatea doamnei d'Orléans, sora lui, despre care auzise cîteva zvonuri îngrijorătoare, în salonul ducesei de Saint-Simon.

Domnul Fripp, care abia coborise din trăsură, se dădu la o parte, salutînd, modest și contrariat, apoi o urmă la o distanță respectuoasă, prin șirul de lachei ce ieșiseră imediat să o întîmpine.

Cele două femei rămase în carosa ducesei de Lesdiguières, avură deci tot timpul să-l privească pe hoțul operei lui Cantemir cu toată luarea-aminte, și Hanka își jură să nu-i mai scape de data asta. Era îmbrăcat fără deosebite preocupări de eleganță ; probabil că atinsese de mult fundul pungii umplute în Polonia. Părea destul

de tânăr, după agerimea ochilor săi negri, dar trupul deșirat, părul rar, mărul lui Adam foarte proeminent, fața răvășită și buza de jos răsfrintă, cu spume la colțurile gurii, îi dădeau un aspect respingător și bătrînicios de șarpe în năpîrlire.

Un sfert de oră mai tîrziu, ducesa își relua locul în carosă, încîntată că ieșise din încurcătură.

— *Ma bonne*, contele de Toulouse a fost surprins și onorat de grija pe care o port scumpei sale surori. Mi-a declarat că ar fi fericit dacă aş accepta să mă invite la vînătoarea de săptămîna viitoare, din Bois de Boulogne, ceea ce am și făcut, *par politesse*. S-au adus lupi, sau cerbi, sau ceva asemănător. Va veni tot Versailles-ul; regele va vîna din carosă, cum face de cînd și-a rupt brațul la Fontainebleau...

Ducesa de Lesdiguières, copleșită de atîtea mondenități, părea să uite că vizita ei fusese doar un pretext. Deprinsă cu stilul, Saskia asculta cu o atenție zîmbitoare, dar Hanka nu se putu stăpîni să nu o întrebe :

— *Madame*, dar omul acela... cu smaraldul ?...

— Ah, *tiens*, uitasem. Domnul acela — o corectă ducesa, ciupindu-i, protector, bărbia — închipuiți-vă că domnul acela urmează să încheie o afacere importantă cu unul dintre prietenii contelui, un cardinal spaniol, sau ceva similar... Îl găzduiește pînă atunci la sine, într-o aripă secundară, bineînțeles... Ia te uită, ne-am luat cu vorba și am ajuns acasă. Nu vreți să coboriți, să luăm ceaiul împreună, *à l'anglaise* ?...

A doua zi dimineața, Ilieș pornea spre Calais, însoțit de un servitor olandez al Saskiei, care urma să se întoarcă imediat ce băiatul se va fi îmbarcat pentru Dover.

O săptămîină după aceea, adică în dimineața din ajunul vînătorii, Mihuț și musul său, abia picați de la drum, luau o gustare copioasă la hanul de lîngă catedrala din Amiens, unde-i aștepta, de două zile, olandezul cu caleașca Saskiei, potrivit înțelegerii luate cu Ilieș la plecare. „L'Auberge de Picardie” era punctul de întîlnire al călătorilor spre Paris dinspre Anglia și Țările de Jos — tot mai numeroși de cînd cu tratativele de la Utrecht — iar hangul se fudulea că este și „postul de frontieră dintre vinul de Rin și cel de Champagne”. Dintre cei care așteptau cai de schimb și fuseseră amînați pe-a doua zi, vociferă sonor, zburbindu-și mustața subțire, un tânăr gen-

tilom cu accent gascon a cărui figură îi păru lui Mihut familiară. Gentilomul era grăbit să ajungă la Paris. Mihut se apropie de el, să-l vadă mai bine. Nu se înșelase : era foarte tânărul aghiotant al lui Court de Labruyère din flota lui Jean Bart, care-l îmbrățișase cu atîta sinceră efuziune după isprava lui de flăcău de pe „Maurul”. Nu se schimbase, sau părea că nu se schimbase prea mult de-atunci. Poate cîteva fire de argint pe la temple. Ah, nu numai atît ! Brațul stîng, de la cot, i-atîrna, neînsuflit, cu manșeta mîneicii trecută pe sub cordonul săbiei.

Cearta pentru caii de schimb, la stațiile de poștă, era un lucru obișnuit. Mai devreme sau mai tîrziu, cu un bob zăbavă, toată lumea era mulțumită. Dar acum, la „Auberge de Picardie” mulțimea curierilor speciali încurcase rău socotelile călătorilor, care erau nevoiți să-și aștepte rîndul, zile întregi, sau să-și răscumpere așteptarea cu mari bacșișuri.

Gentilomul invalid era unul dintre cei cărora le venise rîndul la cai, dar i se luaseră de către doi ofițeri în uniformă gărzilor regelui Spaniei, care tocmai ieșiseră dintr-un conciliabul suspect cu hangul.

— Să vă fie rușine, domnilor spanioli, să vă purtați astfel într-o țară care suferă tocmai din pricina prea marei delicateti cu care vă tratează, strigase, în cele din urmă, cu năduf, gentilomul.

La această ofensă directă, cei doi traseră săbiile și se apropiară tanțoși, siguri de o izbîndă fără luptă. Unul dintre ei i se adresă, batjocoritor, invalidului :

— Chirurgical care v-a operat astfel, domnule de Syré, a fost generos, dar nechibzuit că v-a lăsat limba... Dacă nu vă retrageți cuvintele, vom fi obligați să-i desăvîrșim noi opera... *En garde !*

Cavalerul de Syré, recunoscîndu-și pesemne agresorul, trase sabia, înjurînd și mai tare :

— Ha, domnul La Mare ? Fugarii și lașii, care-și părăsesc camarazii pe cîmpul de luptă, își recapătă brusc curajul în dosul frontului ?...

Lamele se încrucișară și se ciocniră furios. Cu toate că mindrul cavaler își ținea la respect adversarii, aceștia adoptaseră o tactică mișească, de care spadasinul fără mină nu-și dădu seama decît cînd era prea tîrziu. Îl atrăseseră de lingă zid către marginea unui canal lat și adînc și acum îl strîngeau din două părți spre marginea apei. Nimeni dintre cei de față nu îndrăznea să intervină, cauza

cavalerului recalcitrant fiind considerată pierdută, iar ofițerii, mai ales La Mare, dovedindu-se oameni dibaci și fără multe scrupule.

— *Are you saved, sir?*...¹ îl întrebă cinic La Mare pe mușchetarul fără noroc, cu această formulă folosită acum în glumă de soldați și, deprinsă din dese războaie cu englezii.

La auzul acestei întrebări, pe care o auzise nu demult în niște împrejurări excepționale, Mihuț simți o irezistibilă mîncărime în palmă, pe care nu i-o potoli decît straja spadei sale, cînd scoase lama lucind în soare, la doi pași de zîmbitorul domn La Mare care-și „savura” de pe acum victoria. Îl băt看 pe umăr cu vîrful spadei, adresîndu-i-se cu o prefăcută naivitate :

— Presupun că aci e un loc liber, sir... O partidă de cărți „cu mîină moartă” n-are, zău, nici un haz !... Permiteți-mi să intru al patruilea !

Domnul La Mare, înșelat de aspectul pașnic al negustorului moscovit, se năpusti, fără a răspunde, asupra lui Mihuț. În vremea asta, rămas cu un singur adversar, cavalerul de Syré deveni iarăși stăpîn pe situație.

Oprit la primul asalt de o splendidă „gardă”, La Mare își pierdu cumpătul și începu să bată în retragere. Tre-cînd la atac, Mihuț îl conducea, cu mici volte, spre locul unde adineauri cei doi îl încolțiseră pe gascon. Ajuns acolo, „Vintură-lume” nu se mai „jucă”. Efectul loviturilor lui sigure se citea în ochii îngroziți ai ofițerului.

— *Are you saved, sir?* îl întrebă la rîndul său Mihuț, cu un glas care nu prevestea mîntuirea. Dacă nu, vă invit să vă aruncați în acest canal... cît mai sinteți în viață... Număr pînă la trei... Unu !... Doi !...

La „doi” sabia ofițerului zbură în apă, iar posesorul ei, fără a mai aștepta pe „trei”, plonjă și el, îmbrăcat cum era și cu tricornul în cap, în rîsul general al clienților hanului, care ieșiseră și asistau ca la teatru.

Cînd se întoarse pe călcîie, să vadă ce-i cu cealaltă pereche, dădu față cu gasconul, al cărui adversar, renunțînd la cai, fugea pe șosea ca un besmetic, mai sigur pe resursele-i pedestre decît pe toți armăsarii Arabiei.

Mihuț îl salută, adresîndu-i-se politicoasă, de parcă într-adevăr fusese parteneri la o „partidă de plăcere”

— *Monsieur le Chevalier de Syré ?...*

¹ În engleză : Ești mîntuit, domnule ?

Cel interpelat astfel se uită la Mihut, puțin intrigat :
— Da, domnule. Cu cine am onoarea?... O-la-la, ce faci aici, Pamberg, prietene?... Nu știam cui îi datorez viața !

Deschise brațele, să-l strângă la piept, cu aceeași căldură de-altădată, dar le lăsă-n jos, arătând cu un zîmbet trist înspre mîneca goală și se mulțumi să-i întindă dreapta, făcînd haz de necaz, ca un vrednic urmaș al lui d'Artagnan :

— Cadouri de război, dragul meu... Dacă l-aș fi dat pentru Franța, nu-mi părea rău. Dar mă tem că e doar partea mea de ispășire pentru prostiile unui mareșal de salon... Ei, să trecem peste asta !... Ce mai faci ?

— Dacă umila mea invitație nu vă încurcă prea tare programul, vă pot răspunde la această întrebare în drum spre Paris. Caleașca mea are caii înhămați. Aveți bagaj ?

— L-am lăsat în Flandra, *mon cher*, împreună cu conținutul mînecii știngi. Sînt liber ca păsările cerului, pînă voi intra pe mîinile domnișoarei de Chausseraye, care mă așteaptă să mă oblojească și să-mi țină predici.

Urcară în caleașcă, rîzînd, iar olandezul dădu bice cailor. Ilieș se prezentase, apoi urcase pe capră, ca să nu stînjenească conversația ce se pornise cam slobodă.

— Deci, iubite domnule de Syré, la Paris vă așteaptă o frumoasă domnișoară. Desigur, o mare dragoste.

Cavalerul rise cu poftă :

— O mare dragoste, desigur. Dar nu a mea, căpitane Pamberg, ci a regelui Ludovic al XIV-lea. Domnișoara de Chausseraye, mătușa mea, acum la o vîrstă venerabilă, este una din dragostele din tinerețe ale augustului nostru suveran. Trebuie să-ți mărturisesc că ei îi datorez un post de care mă leagă neuitate amintiri... Și poate de aceea mi-e atît de dragă mătușica din Bois de Boulogne...

— Un post în armată ? îl iscodi Mihut, cu ochii la mîneca goală și crezînd că face iarăși haz de necaz.

— Nu, în diplomatie. Postul meu de la Constantinopol. Ai auzit, vreodată, în peregrinările dumitale, de prințul Cantemir ?

Mihut rămase, o clipă, din cale-afară de surprins. Apoi își aduse aminte, ca dintr-o ceață, că Dumitrașcu îi pomenise, cîndva, de cavalerul de Syré. Da, chiar la Constantinopol, la o masă stropită cu cotnar din cel vechi. Răspunse calm, mimînd indiferența :

— Prințul Cantemir?... Bineînțeles, sîntem prieteni din copilărie!

Gasconul rămase cu gura căscată. Fu rîndul lui Mihuț să ridă cu hohote.

Apoi îi povesti, în linii mari, istoria furtului de la Iași, insistînd asupra celor ce mai erau de făcut acum, la Paris, pentru ca prietenul lor, cărturarul, să reîntre în posesia operei sale *l'Histoire de l'empire othoman, où se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence*. Cavalerul de Syré dorea amănunte. Au oprit caleașca și l-au chemat pe Ilieș să repete povestea de-a fir-a-păr. Tustrei au pus apoi la cale felul în care aveau să ia parte, începînd de-a doua zi, la vînătoarea contelui de Toulouse. Cînd terminară, Mihuț se mai ținu să nu uite a-i spune Alexandrei Ivanovna să dea de știre soțului ei că patronul de la „Sirena“, din Amsterdam, nu era un om de încredere.

VI

O VÎNĂTOARE LA ASFINȚIT

La Paris ajunseseră seara tîrziu. Ca să nu mai scoale toată casa, profitînd că odaia lui Ilieș era plină cu sofale, au dormit cu toții acolo.

Abia la dejunul de dimineață se făcură prezentările. Mihuț aproape că nu o mai recunoscuse pe Hanka. Se simți deodată stingherit, ca un băiețandru, în fața ei. Se trezi că bate înainte piciorul stîng și, lăsîndu-se ușor pe dreptul, se înclină adînc, fluturînd cu un gest larg pălăria. Hanka zîmbi cochet, ieși doi pași înainte, își apucă cu vîrfurile degetelor fusta înfioată de atlas perlat, cu trei rînduri de volane, și-i făcu o reverență după toate regulile bunelor maniere. Se cam fisticiră amîndoi și acum nu mai știau dacă o făcuseră în glumă, sau în serios.

I-a scos din încurcătură Ilieș :

— Ce faci, bădie? Sus gabierii! Și pupă-i obrazii, că de cînd nu ne-am văzut, multe zile-or hi trecut...

Era și timpul. Cavalerul de Syré și Saskia așteptau, în picioare, primul să dea, iar gazda să primească unele explicații necesare. Apoi începură să vorbească toți deodată.

Saskia le spuse că vînătoarea se aminase pe a doua zi după-masă, fiindcă regele ținuse să deschidă sezonul la Fontainebleau, dar doamna de Maintebron dorea să nu se tulbure liniștea reședinței sale, așa că parcul de vînătoare rămăsese tot acela propus inițial, la Bois de Boulogne. Numai ziua și ora fuseseră schimbate.

— Va fi o „vînătoare la asfințit”, îi lămurii de Syré. Regii Franței își rezervă acest privilegiu, cînd sînt prea aleși de puteri, să scurteze plăcerile primei zile, pentru ca să părăsească terenul o dată cu ceilalți vînători, la apusul soarelui. Partida începe însă dimineața, la Versailles, preparativele constituind principala atracție a spectacolului acestuia eroicomic. În ceea ce ne privește — și vorbesc la plural, fiindcă în această afacere și eu m-am angajat să acopăr onoarea Franței care nu poate fi sălaș de hoți — am impresia că este exact ce ne trebuie, pentru că vînătoarea noastră se va desfășura în două direcții diferite și de aceea ne vom împărți, de pe acum, în două echipe. Îngăduiți-mi mai întîi să vă expun cu ce cred eu că ar fi mai bine să începem...

Îndată după micul dejun, au intrat în acțiune, fiecare după rolul în care fusese distribuit. Saskia s-a prezentat la ducesa de Lesdiguières, s-o convingă că ar fi mai agreabil să-și reunească echipajul cu al contelui de Toulouse, maestrul de vînătoare al regelui, ca să plece după-amiază la Versailles, unde și-ar face împreună o intrare impresionantă. Ilieș a fost trimis să se plimbe pe rue de la Vrillière, ca să urmărească intrările și ieșirile domnului Fripp. Cavalerul de Syré și Mihuț s-au dus la Notre-Dame să-l caute pe Jacquot, o fostă ordonanță a cavalerului. L-au găsit destul de repede: avea o mică dugheană pe Pont-Neuf, sub o firmă care-l recomanda, în litere de fier forjat: Maître Serrurier¹. Cavalerul le-a făcut cunoștință, apoi a încălecat și a plecat, cu un mic ocol, la domnișoara din Bois de Boulogne. Aveau să se revadă cu toții la prînz, ca să ia ultimele măsuri.

Acasă, pe la ceasurile patru după-amiază, începuseră să se neliniștească de întîrzierea echipajului contelui, cînd Ilieș dădu buzna în casă, aducînd vestea așteptată:

— Vin încoace !... Sînt toți. Și hoțul !

Apoi, Ilieș trecu să ducă știrea și peste drum, unde doamnele erau în mare agitație.

¹ În franceză : Meșter lăcătuș.

De după colțul perdelei, de Syré și Mihuț observară că totul se petrece întocmai cum prevăzuseră. Contele de Toulouse sosi călare, însoțit de invitații săi, printre care și Fripp, urmați de servitori, trăsurile cu arme și bagaje, și o haită de ciini, care umpleau ulița de larmă. Maestrul de vânătoare descălecă și salută, cordial și afectat. Primi cu grațitudine invitația ducesei de a lua loc în carosa ei aurie, alături de Saskia, de prezența căreia la Paris se arătă mai mult decât încântat. Hanka ședea lângă ducesă și era, sau părea, nițel intimidată. Apoi alaiul se puse în mișcare, în sunetul cornurilor de vânătoare, cu Ilieș în frunte, lângă prietenul său african.

Ulița se liniștise. Cavalerul se întoarse spre Jacquot, care aștepta impasibil, consumind ultimele bucățele ale unui prinz de zile mari. Era îmbrăcat într-o livrea nouă, de promenadă.

— Jacquot, să nu uiți ceara !

Lăcătușul deghizat zîmbi ca la o glumă și răspunse cu gura plină, apăsîndu-și arătătorul pe obrazul proaspăt ras :

— Onoarea firmei, *monsieur*...

Cavalerul dădu atunci semnalul :

— Domnilor, e momentul.

Mihuț deschise fereastra și făcu semn vizitiului olandez să tragă la scară.

La *hôtel de Toulouse* porțile erau închise. Monsieur de Villeroy, majordomul palatului, își făcea siesta, fumînd o subțire țigară de foi de Havana, cînd portarul veni să-i anunțe vizita unui gentilom și îi întinse cartea de vizită a Cavalerului de Syré.

— Poștește-i în galeria de aur și scoate șampanie.

Majordomul era o rudă săracă a familiei de Syré, căreia îi datora invidiata lui slujbă printr-un lanț de intervenții. Soția ducelui du Maine, născută Condé, vară cu Cavalerul de Syré, îl recomandase pe domnul de Villeroy pentru acest post cumnafului ei, vîntorul. Așa se explica bunăvoința acestei primiri neprotocolare, în absența stăpînului casei.

— Scuză-mă, dragă Villeroy, dar nu știam că nu e nimeni acasă.

Majordomul vru să pară ofensat.

— Nimeni ?...

— Ah, nu mă înțelege greșit. Nu-i vorba de mine personal. Cu mine se află un prinț străin, venit la Paris să-și comande planuri pentru un palat la el în țară. A

vizitat aici cîteva, dintre cele mai autentic frumoase și, înainte de a pleca la Versailles, îl convinsesem să vadă și *l'hôtel de Toulouse*... dar, regret, fiindcă mă tem că d-ta nu ai probabil dezlegare să plimbi vizitatorii prin casă în lipsa contelui...

După această remarcă, făcută de față cu „un prinț străin”, domnul de Villeroy, stacojiu de rușine, ar fi preferat să fie spînzurat, decît să-și refuze dreptul de a face onorurile casei.

Ciocniră, în picioare, un pahar de șampanie, apoi începură vizitarea imobilului, cu seriozitatea unei comisii de experți.

— Aceasta este faimoasa galerie *dorée*, începu majordomul, important. Desenată de Mansart, sculptată de Vassé și pictată de Perrier. O capodoperă...

Vizitară, o oră și mai bine, corpul central al clădirii. Coborîră în curte și trecură la aripa din fund. La fiecare apartament pe care-l deslușea, scoțînd dintr-un imens inel de chei totdeauna pe cea potrivită, ghidul le spunea și cine-l locuiește. Locatarii erau toți plecați la vînătoare. Parcă vizitau un muzeu.

Corpul acesta al clădirii, izolat de rest și acoperit cu iederă de pădure, era situat într-o mică grădină ce dădea în rue Croix-des-petits-champs, o uliță în care asemenea grădini se țineau lanț.

În fundul unui coridor, la primul cat, unul din apartamente n-avea cheie. Majordomul explică disprețuitor și vădit nemulțumit :

— Aici locuiește un străin, domnul Johannes-Pierre Fripp. A plecat cu cheia la dînsul, de parcă ar ține aici comorile lui Cresus. *Un pauvre diable, un peu fou*¹... Să trecem mai departe, pe scara cealaltă.

Cînd ajunseră la al doilea etaj, cavalerul de Syré observă că pierduse o mînușă. Se adresă „valetului” său :

— Jacquot, du-te și caută-mi mînușa, la primul cat. Pe urmă, coboară și spune-i vizitiului să tragă la scară jos. Nu mai ieșim pe intrarea principală, că sîntem oboșiți. Hai, grăbește-te...

Continuă vizita, în tihnă, încă o jumătate de oră, apoi se declarară satisfăcuți, îi mulțumiră domnului de Villeroy și coborîră în curte. Trăsura îi aștepta la scară. „Valetul” Jacquot înapoie, cu o plecăciune, mînușa stă-

¹ În franceză : Un biet prăpădit, puțin nebun.

pînului său, îl ajută să urce și trecu la locul său, lîngă vizitiu.

La căderea serii, Mihuț îi plătea lui Jacquot cheia de la apartamentul domnului Fripp, greutatea ei în aur, și primea din partea lăcătușului, fără plată și din proprie inițiativă, încă o cheie. Aceea de la poarta clădirii acoperite cu iederă. Mihuț fu mișcat de gestul omului și vru să-i spună într-un fel, că n-a făcut o treabă necinstită, ci a contribuit la repararea unei nedreptăți.

Dar se vede că Jacquot pricepuse despre ce era vorba, ori îi povestise ofițerul său, fiindcă îi strînse mina, zicînd :

— *A trompeur, trompeur et demi, Monsieur.*¹

La ieșire, lăcătușul din Pont-Neuf se ciocni cu Ilieș, care venise să raporteze, potrivit planului stabilit, că Hanka, Saskia și ducesa, împreună cu contele și suita lui, trăsese la palat, la Versailles :

— Bădie, bădie, numai cleștar și aur, ca-n povești, iar grădinile parcă-s trase cu condeiul de Dumnezeu !...

Cavalerul de Syré își luă rămas bun și plecă la vinătoare. Rolul lui se încheiase. De-acum intrau în arenă Mihuț și „musul“ său.

— Pe mîine, căpitane Pamberg, la masă la domnișoara mătușă-mea ! *Bonne chance !*

La miezul nopții, Parisul nu adormise încă. O ceață ușoară acoperea orașul. Cîteva orologii își răspunseră, din turlă, cu note diferite, de cîte douăsprezece ori. Dinspre terasa Senei se auzeau strigătele timonierilor care conduceau spre estuar bărci cu fundul lat, încărcate cu felurite mărfuri. Dintr-o tavernă ieși un grup de cheflii cu o femeie care rîdea zgomotos. La mansarda dinspre fațada aripei acoperite cu iederă, a hotelului de Toulouse, o fereștrică fu deschisă, cineva aruncă în stradă conținutul unui vas, apoi trînti fereastra la loc. O lungă tăcere învălui cartierul. Întineric, liniște, pustiu.

Ilieș rămase în curte, de pază. Dacă se oprea o trăsură, ori vreun călăreț dinaintea casei, trebuia să dea alarma, cu două țipete de cucuveau : „Uhu-hu... Uhu-hu !“ Dîndu-i acest consemn, Mihuț zîmbise la un gînd... Ca atunci, la Iași, în grădinile comisului. Cînd trecuseră oare douăzeci și ceva de ani ?...

Fereastra domnului Fripp da în curtea interioară, cu vederea la grădină. Păcat că Jacquot nu avusese ideea să

¹ Proverb francez : La păcălici, un păcălici și jumătate, domnule.

facă cheia de la intrarea de serviciu, și nu de la aceea dinspre stradă ! Lui Ilieș i se păruse un veac pînă cînd Mihuț aprinse lumina acolo sus și trase perdelele.

Ii zvîcnea inima de o simțea în tîmple și-n auz. La fiecare foșnet tresărea cu urechea la pîndă, gata să-și vestească prietenul. Peste puțin auzi, de departe, un călăreț. Tropotul crescua pe ulița pietruită, apoi se opri. Ilieș așteptă. Calul bătea pe loc, undeva pe lîngă zid. Se repezi de-a bușelea pînă în dreptul porții, se cătără pe verdeața deasă și scoase numai puțin capul peste gard. Călărețul își potrivea scările, de călare ; apoi își urmă drumul.

O lumină argintie inundă ceața ușoară a nopții. Răsărise luna, Ilieș se retrase iarăși în umbră. Orologiile Parisului bătura de două ori, pentru jumătățile de oră, pe urmă de trei, apoi de patru ori și, în sfîrșit, o lovitură singură, solemnă parcă vestind sosirea unui înalt personaj. Era ora unu ! Un ceas de cînd bădia tot meșterea în casa pustie. Deodată auzi o mișcare în frunzișul iederei, sub primul rînd de ferestre. Cineva se cătăra în sus, prin desiș, cu agerime de pisică. Tînăra sentinelă nu știa ce să facă. Dacă era hoț de rînd mai bine să iasă la iveală cu sabia în mînă, ca să-l sperie și să-l pună pe fugă ! Dar dacă nu era un hoț de rînd ? Il scoase din dilemă miorlăitul „hoțului“. Aruncă, ușurat, un bulgăr de pămînt după motan și rămase la pîndă.

În odaia domnului Fripp erau puține lucruri. Avea dreptate majordomul : un *pauvre diable* ! Mihuț răscolise prin toate ungherele. Zadarnic. Bătuse în ziduri și dușumele, doar de-ar găsi un loc să sune a gol. Nimic, nicăieri. Pe masă, niște hîrtii fără importanță. În dulap, niște haine uzate și rufe de dat la spălat ; iar deasupra, pe poliță, două rînduri de catastife, cu scoarțele roase. Socoteli vechi, de pe la moșiile contelui. Nici urmă de ce căuta el.

Il apucă o sfîrșeală. Dacă și-a luat hoțul manuscrisul cu el ? Dar cum ? Se uitase bine, la plecare, și n-avea cum să-l ascundă. Poate-l lăsase la căruțe ? Nu, Fripp nu putea fi atît de neprevăzător, de vreme ce își ținea odaia goală astfel ferecată ! Mihuț se așeză înfrigurat într-un fotoliu imens, căptușit cu piele de Cordoba, dar o bănuială îl făcu să se repeadă iarăși la dulap, o mobilă veche, masivă. Dădu la o parte boarfele și începu să-i cerceteze, cu băgare de seamă, pereții din plăci mari de stejar lustruit. Între două din plăcile dinspre perete observă că despărțitura longitudinală e puțin mai largă decît celelalte. Convîns că e un fund dublu, încercă să le

separe, trăgînd cu virful degetelor în sens contrar, dar degeaba. Degetele îi alunecau pe luciul tăbliilor, fără să lărgescă, nici cu un fir de păr, spațiul abia vizibil dintre ele. I se păru ciudat că, față de mărimea mobilei, dulapul avea numai un raft, și văzu că acela se lipea de perețele din fund pe o despărțitură de plăci transversală, cu un spațiu între ele identic cu cel suspect dintre tăblii. Zgudul raftul și îl trase spre el cu putere, încercînd, zadarnic, să-l smulgă din locașul lui. De ciudă, îi împinse îndărăt cu o lovitură de pumn. Se produse un miracol : perețele din fund se despărți în două, alunecînd ușor lateral. Dina-ntea lui Mihuț se deschise un horn, cu o scară în culbec.

Urcă în virful picioarelor, cu luminarea în mînă, numărînd treptele. La a șaptea, auzi în spatele său un zgomot sec. Ușa secretă se închisese. Se întoarse din drum și încercă să o forțeze. În van. Broboane de sudoare i se iviră pe frunte. Continuă să urce îndărăt mai repede, ca să iasă undeva. La a nouăsprezecea treaptă se opri dina-ntea unui alt perete, de lemn masiv. Era ca într-o cursă de șoareci ! Se sforță să-și recapete sîngele rece. Își recapitulă, în minte, cum ajunsese aici. Scara mai avea două trepte. Ultima, a douăzeci și una, era mai îngustă, ca un prag, și se înbuca în perete. Încercă să o miște ; era neclintită. Atunci o împinse cu putere spre perete, așa cum făcuse cu raftul din dulap. Miracolul se repetă. Se trezi într-un coridor, luminat slab cu o lampă arabă, de ulei. Își dădu seama că se află pe coridorul de la al doilea etaj, pe unde trecuse dimineața, cu majordomul. Un zgomot cunoscut îl avertiză că și a doua ușă secretă se închisese după el.

Coborînd, tiptil, către etajul inferior, Mihuț își căută în buzunar cheile. O găsi pe cea de la intrare : cheia odăii domnului Fripp rămăsese în ușă, pe dinăuntru. Se strădui să-și aducă aminte dacă o lăsase închisă. Totul ar fi fost pierdut.

Apăsă pe clanță, cu suflarea oprită. Era deschisă ! Intră și răsuci cheia în broască. Trecuse prin toate apele infernului. Nu realizase nimic prin descoperirea ușilor secrete, în afară de faptul că Fripp se afla aici într-o capcană pe care era departe s-o bănuiască, desigur, de vreme ce umbla cu cheia odăii la el. Mihuț era sleit de puteri, ca după o bătălie pierdută. Înainte de a-și relua cercetările, se așeză, să-și mai vină în fire, din nou pe imensul fotoliu de piele, cu fața la dulapul cu pricina.

„I se păru că perna fotoliului e cam tare pe dinăuntru. Încercă, și într-adevăr era. O nouă bănuială îl făcu să-i tremure mâinile. Trase cuțitul din tureacă și scoase țintele de alamă, una câte una, cu cea mai mare luare-aminte. Sub umplutura de cîlți simți că e ascuns ceva. Era un teanc de hîrtii, gros de o palmă. Îl trase afară, atent. Desfăcu legătura de sfoară și gazeta nemțească în care era învelit și răsuflă ușurat. Recunoscuse slova lui Dimitrie Cantemir !

Îl luă la subsuoară și dădu să plece, dar se răzgîndi. Lăsă pe masă maldărul de hîrtie, apoi luă de pe raftul din dulap cîteva catastife, le smulse scoarțele și le adună grămadă, făcînd un teanc deopotrivă de mare cu celălalt. Scoarțele le aruncă sub pat, unde mai erau și alte gunoaie. Mihuț ar fi vrut să-i arate majordomului aceste mărturii ale bunei sale gospodării. Alese o foaie nescrisă și desenă pe ea, cu un cărbune din sobă, capul de vulpoi. O puse deasupra pe teanc, îl înveli în gazeta nemțească, îl legă cu aceeași sfoară și puse totul la loc, ca la început, dacă nu chiar mai bine.

Atunci auzi semnalul cucuvelei. Trase cheia din ușa, suflă în lumînare și și-o vîrî în buzunar. Deschise fereastra și sări peste balconaș, ținîndu-se cu o mîină de iedera tare și deasă. Cu cealaltă închise fereastra, luînd seama ca să intre cuiul în locașul lui, apoi coborî pe tulpină-n jos, ca pe o parîmă de corabie. Jos, Ilieș îi spuse că au venit doi călăreți la poarta din față. Unul urcase sus, altul rămăsese, călare, afară. Mihuț se uită bine la acesta și i se păru că, după statură, semăna cu adversarul său de la Amiens. Din desimea grădinii așteptară urmarea. Sus, în odaia domnului Fripp, se aprinse lumina. O umbră trecu pe dinaintea ferestrei. Așteptară cam un sfert de ceas. Apoi ușa de la intrare se deschise și un bărbat înalt, într-o manta lungă de campanie, ieși în stradă. Era Fripp. Îi dădu celuiilalt un pachet. Încălecă și el, îi luă pachetul îndărăt, la subsuoară, dădură pîteni și o porniră la galop, spre apus. Se întorceau la Versailles, unde sosise cardinalul Alberoni care, urmînd să plece a doua zi seara la Utrecht, ceruse lui La Mare să-i prezinte „marfa“.

Fereastra rămăsese luminată. Mihuț puse cuțitul între dinți și se cățăără fără zgomot pe unde coborise. Odaia era goală. În grabă, domnul Fripp uitase lumina aprinsă-n sfeșnic. Uitase și să mai bată la loc țintele din pielea de Cordoba, încît fundul fotoliului rămăsese căscat, ca o

gură de lup, cu colți de aramă. Întoarcerea vulpoiului păcălit izbîndise pe deplin.

În noaptea aceea, Mihuț dormi cu capul pe Istoria Imperiului Otoman și visă că o salvează pe Hanka dintr-un harem. Dimineța, îl trimise pe Ilieș să le spună celorlalți că nu se mișcă din casă pînă la terminarea vînatării și să-i ceară scuze Cavalerului de Syré că nu vor putea săruta mîna „domnișoarei” din Bois de Boulogne.

Deschiderea sezonului de vînătoare din anul acela — primul de tihnă după un deceniu de doliu și dezastre — se desfășură cu un fast vrednic de faima „regelui-soare”. Magnificul echipaj al palatului era însoțit de o mie de ciini de vînătoare. Bătrînul rege Ludovic al XIV-lea părea însă obosit și bolnav: un soare în asfințit, ca și acela care-și azvîrlea acum razele roșiatice printre crengele pădurii seculare. Regele vîna dintr-o carosă ușoară, trasă de cai mici și iuți, care alergau cu îndemînare, după halta de cîini, pe urmele cerbului, prin pădurea aurie și despuiată de toamnă. I se spunea că nu este în lume un trăgător „mai bun decît el și mai grațios”.

Curtea începuse să-și facă adunarea de sfîrșit de zi în jurul cîștelului de Madrid — ridicat de Francisc I în amintirea captivității sale în Spania, acum în ruine — și al bogatelor trofee cornute, dar neobosiții vînători din anturajul contelui de Toulouse încă mai băteau pădurea, către Longchamp.

Saskia călărea între conte și cardinalul Alberoni. Îi urmau lacheii, care încărcau armele. Invitații se risipiseră prin pădure, dar nu prea departe de grupul din jurul măestrului de vînătoare. „Amazoana poloneză” urmărea, elegant și sigur, cavalcada. Purta o jupă de catifea vișinie și un „justaucorps” din același material, cu galon de aur și un manșon de samur. Manșonul era ultima modă, la femei ca și la bărbați. Pe cap avea o tocă „à la chasseur” cu o pană albă de struț, peste părul strîns în cochilie, într-un singur ac. Înștiințată dimineța, de Ilieș, despre izbînda lui Mihuț, Hanka se întreba dacă Fripp descoperise, pînă la ceasul acela, înșelătoria cu vulpoiul. Dar singurul ei gînd era să găsească locul și clipa pedepsirii aceluia ce-i ucisese bărbatul. Și nu-l slăbea din ochi. Domnul Fripp părea foarte preocupat. Din cînd în cînd, el arunca priviri furioase înspre colonelul

La Mare, care călărea, cu un alt mic grup de vinători, mai înainte.

Dinspre castelul de Madrid răsunară cornurile : un sunet scurt și alful lung, repetat. Șoarele apunea ; ziua de vânătoare se terminase. Coloana ultimilor vinători se îndrepta spre locul de adunare. Pocniră ultimele împușcături, răzlețe, apoi se auzi, tot mai departe, tropotul cailor. Domnul Fripp se opri, singur, într-un luminis, să-și ajusteze chinga slăbită. Mereu îi scăpa catarama ; părea năuc, sau neîndeminatec. O asemenea clipă pândise Hanka toată după-amiaza.

Întoarse, scurt, înspre el și îi tăie calea. I se adresă nemțește :

— Ați pierdut ceva, *herr Fripp* ? Păreți supărat... pe mine.

Surprins și încântat că ea, frumoasa amazoană, îl acostează și încă îi vorbește în limba lui, se apropie cu rînjetul său cel mai seducător :

— Am pierdut ceva, într-adevăr, dar am certitudinea că îmi voi recupera obiectul pierdut, poate, în chiar seara aceasta... Și apoi cum aș putea fi supărat pe dumneavoastră, preafrumoasă doamnă ?... Dar parcă ne-am mai cunoscut noi undeva ? Eu nu uit niciodată femeile pe care le-am cunoscut.

Hanka surise, își scoase toca și-și trase, cu un gest grațios, acul din coc. Părul, ca fuiorul de in, i se revărsă pe umeri. Apoi își ascunse iarăși mina dreaptă în manșon.

— Sigur că da !... Nu mă recunoști acum, domnule Fripp ?... Iașii... Ceambulul tătăresc... Ostașul acela căruia i-ai înfipt pumnalul în coastă...

Mișelul se frecă la ochi, ca dinaintea unei vedenii, apoi vru să ridice pușca. Iute ca gândul, Hanka scoase din manșon pistolul și-l trăsni între sprincene. Deprinși cu detunăturile, caii se cabrară, dar rămaseră pe loc. Domnul Fripp căzuse cu umărul în coama calului și cu mina dreaptă atîrnînd pe oblic. Ultima rază a asfințitului se răsfrînge în apa verde a smaraldului Casandrei-Doamna. Hanka întoarse și, din mers, i-l trase din deget. Își puse arma în tocul șei, apoi smuci frîul și o porni, la galop, pe urmele celorlalți.

Micul *châlet* rustic al domnișoarei de Chausseraye, mătușa Cavalerului de Syré, își înălța săgeata cu o sfirează de tablă-n vîrf nu departe de ruinele castelului de Madrid. La sosirea Hankai, regele plecase deja la Versailles, în

fruntea cavalcadei Curții sale. Aici rămăseseră numai puținii invitați la cină ai cavalerului.

Acesta o întâmpină pe amazoana întârziată și o ajută, curtenitor, să coboare din șa. Observându-i paloarea și zîmbetul puțin crispat, făcu o remarcă glumească :

— *On dirait que vous venez de chasser le loup !...*¹

— *Vous ne croyez pas si bien dire, monsieur !*² răspunse Hanka, cu ușorul ei accent slav. Și luînd brațul cavalerului, urcă treptele peronului de la intrare, spre grupul vesel al invitaților.

VII

DRUMUL SMARALDELOR .

Fregata „Poltava“ a părăsit rada portului Le Havre în zorii zilei următoare. Căpitanul Olsewski ieșise pe duneță cu Mihuț. Soarele strălucea curat. Stabiliseră itinerarul, aveau vînt bun și acum trăgeau din pipă, privind falezele Franței, cum rămîn tot mai în urmă. Ilieș-moția pe un colac de parime, la prova, ascultînd explicațiile complicate ale unui subofițer bărbos, rezemat de copastie. În cabina ei, Hanka, dormea, obosită de cele douăsprezece ore de neîntreruptă goană cu trăsura olandeză a Saskiei.

La prînz, au zărit prin ferestrele groase ale cabinei comandantului gurile Sommei, fluviul de lingă Amiens, în canalul căruia era să se prăpădească domnul La Mare. Și Mihuț le povesti comica întîmplare de la „Auberge de Picardie“, al cărei erou, cavalerul de Syré îi condusesese, călare, pînă la Rouen, de unde-și luase bun rămas, sărutînd mîna Hankai și rugîndu-l pe prietenul său Pamberg „să-i transmită cordiale salutări prințului moldovean“.

Drumul întoarcerii fu un drum al poveștilor ; fiecare port, cu a lui. În Marea Nordului, căpitanul Olsewski îi aminti lui Mihuț de noaptea glenului și îl felicită pentru admirabila sa „manevră a celor trei coliere“, cerîndu-i cu o sinceră, și amicală deferență, lămuriri suplimentare. Marea le dăruia o călătorie liniștită, hotărîtă parcă să-i facă a-i uita capriciile din noaptea ce era să le fie fatală.

¹ În franceză — Arătați de parcă ați vînat un lup !

² În franceză : — Nici nu știți ce adevăr grăit-ați, domnule.

Dinaintea Zuide-see-ului, Mihuț se întrebă, îngrijorat, dacă Saskia reținuse informația pe care trebuia să i-o trimită soțului ei, la Haga, în legătură cu omul de la „Meermin”; dar își aduse aminte că și-o notase și se liniști: în ciuda aerelor ei șăgalnice, Alexandra Ivanovna era o femeie pe care te puteai bizui.

În largul Texel-ului — portul în care fregata „Poltava” își primise botezul mării — căpitanul Olsewski înălță marele pavoaz. Apoi noaptea mării de miazănoapte le deschise drum de smarald spre țara fiordurilor.

Pină la Petersburg mai aveau peste o mie de mile de străbătut, mai întâi prin apele prietene dano-norvegiene, apoi prin marea brăzdată de navele flotei de război suedeze. Deși decimată în luptele navale cu aliații nordici ai Rusiei, flota corsară suedeză reprezenta o primejdie permanentă pentru navigația în Baltica. Cruciera curajoasă a „Poltavei” era și un gest politic, prin care Petru cel Mare ținea să arate, în primul rînd aliaților săi, că blocada suedeză putea fi spartă, iar numele fregatei fusese anume ales ca să vestească inamicului, pe foarte curînd, o înfrîngere navală la fel de distrugătoare ca aceea, de renume mondial, din stepa rusească.

Au depășit cumpăna apelor, dintre Skagerrak și Kattegat, noaptea, fără supărare. Ca să nu expună nava și echipajul, într-o inutilă bravadă, comandantul și Mihuț au hotărît să nu treacă noaptea prin Sund, ci ziua, prin strîmtoarea daneză Belt, urmînd ca după ieșirea din arhipelag să navigheze în largul coastelor de miazăzi.

Hanka era la întia ei călătorie pe mare. Crescuse pe platoul roșcat și prăfos al Podoliei, cu puține ape, de la capătul nordic al Nistrului, și nici cîmpul, nici blăjinele dealuri moldovene, mereu zvîntate, cînd de văpaia verilor secetoase, cînd de biciul uscat al crivățului, nu-i pregătiseră sufletul pentru marile drumuri fără de pulbere.

Era cu zece ani mai tînră decît Mihuț. Se măritase la cincisprezece, din dragoste, cucerită de vitejia aceluia oștean moldovean, care bătea cetățile călare, cu sabia goală în mînă, ca sfîntul din icoane. Pe urmă trăise viața grea a plugarilor din acele vremi de cumpănă și bejenie. La părintele ei, îndărăt la Camenița, găsise trai îndestulat, ca o jupîniță; dar inima îi era împietrită de o suferință nerăzbunată.

Drumul nesperat al răzbunării ei către soare-apune o strămutase într-o viață pe care nici în nălucirile de fată

nu și-o putuse închipui. Văzuse țări și oameni despre a căror existență numai un ecou de legendă ajunsese în tirgușorul polonez de la marginile împărăției.

Acum trăise acea viață, într-o lună cit alții într-un an — cum zicea distinsa ei profesoară de *politesse* — și se deprinsese cu ea și se săturase de ea tot atât de repede. Încolțise, dureros, în mintea ei gândul că în lumea asta largă toți caută și nimeni nu găsește unde-i sălașul fericirii. Îi rămăsese din toate bucuriile doar mulțumirea unei mari datorii împlinite și se simțea acum ca la începutul unei vieții noi; o fată singură, care deschide doi ochi mari și verzi asupra nemărginitului necunoscut, în cea mai curată dimineață de la facerea lumii.

Așa s-a întilnit, prima oară, Hanka cu marea. Se scula din pat să vadă stelele cum joacă pe pânza foșnitoare a apelor, și i se părea că alunecă printre două nopți. Dis-dimineață, pe puntea rece și udă, încă aburită de spulberea mării, aștepta răsăritul dinspre partea pământului. Iar ziua sta ceasuri întregi la prova, privind cum taie etrava adânc în coaja verde a mării, ca-ntr-un imens harbuz vârgat, stîrnind un viscol de ape argintate. Uneori bancuri de heringi și de thoni fugeau din calea curenților reci pe sub fila de cleștar a undei, iar Hanka se minuna și aștepta cu înfrigurare să audă și cîntecul sirenelor. I se părea că dacă o nevăzută și dumnezeiască putere ar jupui străvezia piele de șarpe a mării, ar vedea cu ochii ei viața lumilor de la fund. Iar seara, cînd se ridica luna plină, aruncînd o scară de aur către corable, închidea pleoapele pe jumătate, închipuindu-și că urcă pe acel drum tremurat, la porțile raiului, într-o cămașă de horbotă și cu părul slobod în vînt.

Venea Mihut și o dojenea că-și primejduiește sănătatea în răcoarea umedă a vîntului și îi pune pe umeri mantaua lui grea. Pe urmă-i arăta cerul cu constelațiile și i le spunea pe nume, pe cele mari și mai mici, după folosul pe care-l trag de la ele corăbierii :

— Acela-i, carul mare !... Dacă măsori de cinci ori în sus depărtarea dintre roatele lui din urmă, afli o stea mai strălucitoare decît toate celelalte, aceea e steaua polară, călăuza oamenilor mării...

— Mihut, dar norul acela lung, ca o spuză de stele, ce și cum îi ?

Se uita Mihut într-acolo, unde întindea Hanka brațul, apoi la ea, la obrazii ei proaspeți, la ochii măriți și la gura ei ca trîndafirul înrouat și la părul desfăcut, cum privea

stelele cu capul pe spate. Și tăcea, întorcându-se, cu un oftat, înspre calea lactee, pe care i-o arăta cu degetul pe cer.

— E o lume de constelații necunoscute, dragă fată.

— Nici tu nu o cunoști, Mihuț? întreba ea, neîncrezătoare, sigură că pentru prietenul ei universul n-are taine și nimic nu-l cu neputință.

— Nici eu, nimeni...

— Și cum îi zice?

— Pe la noi: „Drumul robilor“. Tu nu-l mai ții minte?

Hanka îl ținea minte și știa și de ce se chema astfel pe la ei, la răspîntia drumurilor de stepă ale podgheazurilor și ceamburilor de pradă. Întrebasese mai mult pentru dînsa, dorind ca lumea de basm prin care trecea să n-aibă nimica, nici din cerul și nici din pămîntul celei părăsite în lacrimi și doliu. Dar cu cît mai tare fugea de amintiri, cu atît mai repede o ajungeau din urmă; iar lacrămile ei se amestecau cu stropii sărați ai mării.

Nava înainta, cu steaua polară la prova, pe paralela 20, în largul insulei Gotland. Vîntul se întetea, acoperind repede seninul cerului. Furtuna era încă departe, dar Baltica e o mare primejdioasă și rea atunci cînd se burzuluiește. „Poltava“ naviga cu toate pînzele și, datorită vîntului bun, mergea cu mare iuțeală. Le părea rău că acum trebuiau să-și scadă viteza, dar la apropierea furtunii micșorarea velaturii era obligatorie.

Apoi văzură în larg, înaintînd spre ei, un șir de luminițe, de parcă o constelație ciudată venea pe apă să le salute trecerea. Păreau că dansează într-un cadru nautic: cite una, cite două, cite trei. Se despărțiră, în sfîrșit, dinaintea „Poltavei“, pe două rînduri de cite patru, unul către insulă, alt rînd către intrarea golfului Riga, făcîndu-l loc destul să treacă printre ele, ba parcă invitînd-o.

Căpitanul Olsewski își dădu seama că nu e lucru curat și trimise după Mihuț. Acesta observase și el manevra ciudatei constelații. O duse pe Hanka în cabina ei și se apropie de comandant care sta cu luneta la ochi, încercînd să scruteze întunericul. O scurtă sfiliere a păturii negre de nori le arătă în depărtare, la scîlpătul fulgerului, două rînduri de fregate și nave de linie înamice, care, cu pînzele pe jumătate strinse de teama furtunii, pîneau la mai puțin de două mile, în formație de luptă. Erau suedezi! Planul lor era simplu și eficace. „Poltava“ era silită să treacă prin două rînduri de salve de artilerie, că

osindiți printre două rînduri de vergi, la capătul cărora li aștepta, fără scăpare, moartea.

— Domnii ofițeri, pe puntea de comandă ! ordonă comandantul „Poltavei”.

Un sfert de oră mai tîrziu, ofițerii trecură iarăși la posturi. Comenzile se transmisera fără siflee, din om în om. Ca la poruncă, o furtună puternică se abătu cu pînze de grindină asupra Balticei. Cu toate că ploaia, îndeobște, domolește forța valurilor, înălțimea lor îngreună totuși manevrele. Dar este un punct de onoare pentru un adevărat corăbier să-și îndeplinească îndatoririle la fel de bine pe orice vreme și chiar pe bezna cea mai oarbă.

Suedezii, în marea lor trufie, și cu certitudinea unei victorii ușoare, făptuiseră o greșală de tactică : linia rigidă. Exact aceea care îi costase pe ducele de Medîna înfrîngerea „invincibilei” sale Armada. Dacă la asta se mai adăuga și norocul acestei furtuni, adversarii se aflau chiar în situația flotei spaniole, scufundată de căpitani-corsari ai reginei Elizabeth, printr-o manevră rapidă în largul „celor cinci porturi”. Iar „Poltava” mai avea un aliat : noaptea.

Mihuț adoptă, de acord cu căpitanul Olsewski, măsurile dictate de situație, și cea dintîi fu o comandă cîte-zătoare :

— Cu toate pînzele !

În bubuitul furtunii și șuierul sălbatec al vîntului, „Poltava” înainta acum cu o iuțeală ametoitoare, puțin aplecată înainte, ca un alergător în arenă. Nava răspundea tuturor manevrelor, cu precizia unui mecanism desăvîrșit. Lefort pregătise flotei inamice una din surprizele lui. Și și-l luase ajutor pe Ilieș, care fugea să-i transmită ordinele, de la un rînd saborduri la altul.

Cînd ajunseră la un sfert de milă de primele luminițe, stinseră felinarele. Navele suedeze aliniate, pe două rînduri de cîte patru, cu prova uneia la un cablu distanță de pupa celei dinainte, își așteptau cu tunurile gata de tragere, victima sigură să treacă prin canalul lăsat între ele.

Fregata „Poltava” avea cincizeci de tunuri ; putere de foc mijlocie față de oricare din navele de linie inamice, luate izolat. Dar față de flota suedeză era avantajată de trei factori foarte importanți pe o asemenea noapte de furtună : extrema rapiditate a tipului navei, comanda unică și factorul „surpriză” care, în operația din noaptea aceea, se dovedi hotărîtor.

Totul s-a petrecut în mai puțin de o jumătate de oră, cu prețul unui efort supraomenesc din partea întregului echipaj, dar răsplătit cu toate cununile gloriei. Mai întâi fregata s-a apropiat, parcă neștiutoare de „canalul” suedez, apoi a ocolit repede, mult la stînga, prima navă, pe urmă și-a schimbat brusc drumul, cu nouăzeci de grade, spre dreapta, pătrunzînd cu toată viteza, ca un șarpe, între prima pereche de corsari suedezi, exact la jumătatea distanței dintre pupa navei din dreptul tribordului și prova celei de la babord. Lefort a ridicat sabordurile punții a doua și a tras, simultan, cîte o salvă din cîte douăsprezece tunuri, în fiecare din obiectivele inamice, respectiv în botul celei din stînga și-n spatele celei din dreapta, orientîndu-se după felinarele lor. „Poltava” a traversat apoi „canalul”-capcană perpendicular, adică tocmai invers decît era așteptată și a intrat cu aceeași viteză printre celelalte două nave inamice, situate „pendant” cu cele bombardate cu un minut mai înainte. Lefort a repetat salva la babord și tribord, cu cele douăzeci și patru de tunuri ale primei punți, în timp ce piesele care trăseseră adineauri erau curățate și încărcate la loc. Căpitanul Olsewski a comandat iarăși un ocol de nouăzeci de grade, șerpuiind acum spre stînga, pe direcția nord, la oarecare distanță de babordul șirului inamic și paralel cu el. A depășit a treia navă, numărată în linie dreaptă, și a cotit iarăși în unghi drept la stînga, intrînd, cu aceeași manevră elastică, printre ultimele două perechi de nave dușmane, spre a le trimite și lor, în bot și spate, cîte douăzeci și patru de lovituri de tun, de pereche. Apoi fregata a făcut ultima voltă spre dreapta, reluîndu-și vechiul drum.

După trecerea ei, s-a pornit o canonadă năucă, pe „canalul” pustiu. La o milă de suedezi, Lefort a descărcat ultimele două tunuri de pe punte, numerele „49” și „50”, în semn de salut că lupta navală se terminase victorios. Se apropiau de Golful Finic, controlat de flota rusă a Balticei. În ziua de 21 octombrie 1712, o lună după esca la de la Portsmouth, „Poltava” arunca ancora în largul portului Petersburg.

Mihuț cu Hanka și Ilieș au petrecut ziua sfîntului Dimitrie la conacul lui Cantemir, la unul din acele prînzuri de zile mari, cu care se mîndrea, pe drept cuvînt, stăpîna casei.

Tătăroaica ei slujise al doilea rînd de cafele, în grădină, că toamna se arăta dulce în anul acela. Doamna Casandra se plimba cu Hanka, de mijloc, printre rîndurile de gherghine și crizanteme, nemaîștiind la ce să privească mai cu drag, la smaraldul domnesc de pe deget, sau la smaraldul ochilor ei.

Sus în cerdac, Dimitrie și Mihuț fumau ciubuc și se uitau cu înduioșare la copiii adunați dinaintea casei, în jurul lui Ilieș, care le povestea ceva cu mare însuflețire. Dintre toți, cel mai cu luare aminte îl urmărea mezinul, Antioh.

Mihuț luă seama, pentru întîiași dată, cît de mult aducea prislea cu Dumitrașcu beizade din anii copilăriei sale, și o clădură i se strînse la inimă. Cantemir îi urmări privirea și, înțelegînd, oftă.

— S-au dus tinerețele noastre, „Vintură-lume“. Ca puful de păpădie s-au dus, la suflarea toamnei...

Se întoarse către el Mihuț, cu ochii umezi de aduceri aminte, și citi o durere ascunsă în sufletul prietenului său.

— Care ți-e tulburarea, măria-ta?... Că toate după pofta inimii le ai, iar numele tău e slăvit în patru vînturi! Pe unde am umblat pretutindeni oameni de seamă m-au întrebat...

Mihuț al lui Petrea Gălățeanul nu mai urmă, că nu-l asculta nimeni. Voievodul pribeag ținea zarea îndepărtată, către care cobora soarele. Asculta parcă o chemare, de dincolo de coama albăstrie a colinelor: undeva, departe, peste nemărginita stepă rusească, la Trei Ierarhi, băteau clopote de ziua numelui său. „Vintură-lume“ își încordă auzul, dar nu prinse acea chemare și nimic nu văzu în depărtări.

Pe aleile grădinii, podite cu frunzele moarte ale unui an zbuciumat, o zări pe Hanka trecînd și îi auzi risul primăvăratec. De cealaltă parte a cerului răsărea prima stea. Și semăna cu ochii ei, cum seamănă steaua din oiștea carului ceresc cu soțul ei din oglinzile de smarald ale mării.

CUPRINS

Partea întâi

UCENICIA CĂRTURARULUI

I Popas la hanul Hagiului	: : : : :	6
II Ucenicia coconului domnesc	: : : : :	16
III Prinderea Calului Troian	: : : : :	33
IV Capcana lupilor	: : : : :	37
V Se întoarce roata	: : : : :	48
VI „Sărut pământul Moldovei !”	: : : : :	56
VII Treburi politicești	: : : : :	61
VIII Banchetul platonician	: : : : :	73
IX La drum de seară	: : : : :	84
X Neconținut bate inima țării	: : : : :	94
XI „Domnul Tunar” răspunde printr-un sol de credință	: : : : : : : : : :	103
XII Plinirea făgăduielilor	: : : : :	116
XIII Drumurile stepei	: : : : :	127

Partea a doua

TIHNA VALURILOR

I Anumiți călători	: : : : :	142
II Omul din Amsterdam	: : : : :	157
III Tihna valurilor	: : : : :	167
IV Sub semnul Albionului	: : : : :	177
V Petreceri franțuzești	: : : : :	192
VI O vânătoare la asfințit	: : : : :	203
VII Drumul smaraldelor	: : : : :	213